

ژەنرال مستەفا بارزانی رابەری کبیر و هه‌میشه
زیندوی کورد و کوردستان، که کوردستان له
هه‌ر هه‌ل و مه‌رجیکدا بێ سێبه‌ری ره‌حمه‌تی
ئەوزاته‌ها به‌سه‌ر کورده‌وه.

کۆمهله و تارى

: وارگه و ناودارانی کورد

به لیکولینه وه ونوسین به شیوهی دایره تولمه عاریف
به رگی یه که م

هه ر که سی فەر هه ننگ و زانین به دهس بیتی
ره حمهت و به ره کهت به سه ر خویدا ده باریتی (شه پۆل)

نوسه ر: محمه د صالح ئیبرا هیمی (شه پۆل)

لاپه‌ره‌ی کتیب وه ک شاپه‌ره که روّحی ئیمه
بوّلا‌ی نورو روناکی ده‌خاته هه‌لفرین: ویلتیر.

ناسنامه‌ی کتیب:

کوّمه‌له و تارّی: وارگه و ناوداران‌ی کورد

به لیکوئینه وه ونوسین به شیوه‌ی دایره‌تولمه‌عاریف.
به‌رگی یه‌که‌م

- - نوسراوی: دوکتور محهمه‌د صالح ئیبراهیمی (شه‌پوّل)
- ویرستار: ئەندازیار مام ئازاد ئیبراهیمی.
- پیت‌چینی به کامپیوتیر: مؤئسه‌سه‌ی نه‌قش‌چه‌لیپا خانم تاهیره شامانیان

هه‌رکاتّی ده‌چمه‌ په‌رلانه‌ خه‌فه‌تمه؛ که ته‌مه‌ن، چهن
کورته، بوکه‌لک وه‌رگرتن له‌و سفره‌ره‌نگینه (شه‌پوّل).

ئهم کتیبه‌ پیشکەشه‌ به‌ باوک و دایکم.

سه‌ره تا

به‌ناوی خوای به‌خشه‌رو دلاوا

کوردستان ئەو به‌هه‌شته ره‌نگینه به‌دریژایی میژوی ئیسلامه‌تی، وه له هه‌ر ده‌وارانی‌کدا، له هه‌ر چه‌شنه زانین و هونه ریکدا که باوی روژ بو بی به‌ده‌یان کوردی زاناو سه‌نگین و بی‌رورد و ده‌س ره‌نگین هونه‌رنومایی یان تیدا کردوه و ناویان ده‌ر کردوه، ته‌نانه‌ت زو‌ر له‌و کورده به‌ناووده نگانه‌ی که ناچار بون به‌زمانی بیگانه، بنوسن و بیگانه که له‌سه‌ر خو‌ی حیسابی کردون و ناوی کوردی لی س‌ریونه‌ته‌وه. یا به‌فه‌رموده‌ی حاجی قادری کو‌یی (له‌ به‌ر بی ده‌فته‌ری ون بون و فانی) به‌لام ته‌گه‌ر (له‌ هه‌شتیک مشتیک) و له (کو‌شکی خشتیکیش) ماوه هیشتا هه‌ر زو‌ر ده‌ول مه‌ندین. به‌واتایی تر سه‌ره‌رای ئەمانه‌ش که له‌ کورد داگیر کراون، هی‌مان له‌ سه‌ر رو په‌ره‌ی میژوی گه‌له‌ بیگانه کاندای هی‌نده‌مان کوردی دانا و زانا ماون که خو‌مانیان پ‌یوه رابنن و به‌راشکاوی به‌ دنیا بلین ئیمه‌یش له‌ کاروانی ژیارو شارستانیته‌تی مرودا ده‌سه‌ چیله‌ی خو‌مان هی‌ناوه. - بو‌وینه: ۱ -

له‌ سه‌حابه‌ی پیغه‌مبه‌ری ئیسلام زاتیکی وه‌ک: جابان کوردی و ئەبو به‌سیرئینی جابان کوردی که ئەبو به‌سیر بن جابان کوردی بو‌ته‌ هو‌که‌ ئەم ماده: (هه‌ر که‌س موسولمان بی، ده‌بی پیغه‌مبه‌ر بیداته‌وه‌ ده‌س کافران) له‌ قه‌راردادی حوده‌بیه. به‌سودی ئیسلام هه‌ لوه‌ شپته‌وه (بروانه‌ پیتی ج الاصابه‌ نوسراوی حافز کوری حه‌جهر عه‌سقه‌لانی، ته‌فسیری روحولمه‌عانی نوسراوی عه‌للامه‌ شه‌هابه‌دین مه‌حمود، ته‌به‌رانی، سه‌غیر و که‌بیر، (بروانه‌ په‌ند یا ئەمسالی قورئان له‌ باسی حه‌جی عه‌مره‌دا نوسراوی شه‌پۆل، چاپی ۱۳۶۲ په‌ره‌ی ۱۵۴ تا ۱۱۹) - ۲ - له‌ زانایان که کوری خه‌لدون (ابن خلدون) له‌سه‌ر زانایی و خزمه‌تی کوردان شایه‌دی داوه و نوسویه‌تی: «... بنچینه‌ی پیگه‌ی زانین و ئەده‌ب چوارکتیبه، دوانیان کورد نوسویه‌تی: ۱ - ئەده‌بولکاتب نوسراوی کوری قوته‌بیه‌ی دینه‌وه‌ری کوردی لای کرماشان - ۲ - نه‌وادر نوسراوی ئەبو عه‌لی ئیسماعیل قالی دیار به‌کری کورد. «په‌ره‌ی ۱۱۷۵ مقدمه‌ی ابن خلدون ج ۲» چاپی چواره‌می سالی ۱۳۶۲ی هه‌تاوی و ریساله‌ی تاریخی عولومی ئیسلامی نوسراوی دوکتور جه‌لال هومایی که نوسه‌ری ئەم دیرانه‌ ئەم ریساله‌ی له‌ زانکوی ئازادی ئیسلامی و (دانشکده‌ی قضایی و خدماتی ئیداری) له‌ تاران به‌ ده‌رس وت وه‌ته‌وه. - یا زانایه‌کی وه‌ک ئەبو حه‌نیفه‌ دینه‌وه‌ری که عیلمی (ریاضی): ریازی و گیاناسی هی‌ناوه‌ته‌ نیو فه‌ره‌نگی ئیسلامی و ئەم فه‌ره‌نگه‌ی پی غه‌نی کردوه و له‌و زانستانه‌دا خاوه‌ن بیرورا بووه و

که شفیاتیکیشی له زانینی شیمی داهه‌یه، عه‌بدو سه‌لام ماردینی عیلمی (ریاضی) و گیاناسی هیناوه‌ته نیو فەرهنگی ئیسلامی و روژ کاریکیش سه‌روکی زانینگهی قاهیره‌ی شاری میسر بووگه - ئیمام ئه‌وره‌حمان خازینی، کوری ره‌سولی زه‌کی سابلاغی ریازی زانانی ناودار، محیدینی خه‌لاتی که له دانانی ره‌سه‌د خانه‌ی مه‌راغا هاری کاری خواجه‌ نه‌سیری توسی کردوه - (قاضی القضاة علامه کمال‌الدین) هه‌و لیری که به (قدوة المحققین، سلطان الحکما) ناوداره که له عیلمی ریازیشدا هه‌رشه پۆلی داوه - (ابن‌الحاجب) شاره‌ زوری دانهری (صرف و نحو و اصولی فقه) ئیسلامی، عوسمان ناودار به‌ کوری جنی دانهری (فقه‌اللغه)، ئه‌م زانا کوردانه ته‌نانه‌ت (بین، سیلاب، له‌ت، سرچیکا و مه‌فته‌عی واژه‌یان له زبانی عه‌ره‌بیدا دیاری کردوه - که له زمانی کوردیدا ئه‌گه‌ر دو حرف و یه‌ک بین بن ۱ - چر، در، پر، بر، چو، مو، شو، تو، دو، تو، دو، هو، مس، کز، مژ، دژ، دش، مر - ۲ - سی (حرف) بن، سی پیتی وه‌ک داو، راو، چاو، خاو. - ۳ - دو بین و چوار (حرف) بن وه‌ک: باوک: (با + وک) - مامر: (ما + مر) - پینج پیتی بن وه‌ک: هاوار: (ها + وار). نه‌خۆش: (نه + خۆش). □ شه‌ش پیتی وه‌ک: هه‌نجیر: (هه‌ن + جیر). و ... ۴ - سی بین بن وه‌ک: ئاره‌زو (ئا + ره‌ + زو) - چه‌وت پیتی وه‌ک: شاره‌زور (شا + ره‌ + زور) - هه‌شت پیتی وه‌ک هه‌ورامان (هه‌و + را + مان). پروانه - کتییی ژیناوه‌ری زانایانی کورد له جیهانی ئیسلامه‌تی دا چاپی ۱۳۶۴ مه‌هاره‌ت، تاران په‌ره‌ی ۶۵۹ تا ۶۵۲ .

و ... یا زیانه‌دین کوری ئه‌سیر ناودار به‌ نوسه‌ر که له ۵۵۸ له‌دا یک بووه و له ۶۲۷ ی مانگی وه‌فاتی کردوه که نوسراوه‌ که‌ی ئه‌م زاته سه‌باردت به‌ فیرده‌وسی و شانامه، کۆن‌ترین سه‌ر چاوه‌ی جیی بروایه به‌ عه‌ره‌بی و زۆر زانایانه‌و ورد شانامه‌ی هه‌ل‌سه‌نه‌نگاندوه‌و قسه‌ی ئه‌م زانایه، له نیو زانایانی ئیسلامی جیگای پروا و دل نیاییه. - دیاره‌ دو‌برای زاناو پر زانینی دیکه‌ی به‌ ناوی (عیزه‌دین) خییوی میژوی ئه‌ل‌کامل و (عه‌لامه، مه‌جده‌دین) که کوری خه‌له‌کانی کورد، له کتییی وه‌فه‌یات دا ستایشی زۆری کردوه - یا زه‌ینه‌دین ئامیدی که‌خه‌تی بو ناینبایان داناوه و شه‌ش سه‌د سال به‌ر له‌لویس برایل - ی فه‌رانسه‌وی ئه‌و کاره‌ی ئه‌نجام داوه یا (صدقی) زه‌هاوی ئه‌و شاعیره‌ فه‌یله‌ سوفه، که له سالی ۱۳۱۳ و ریکه‌وتی ۱۹۳۴ ی زاینی له‌گه‌ل (احمد حامد الصراف) دا له‌جه‌ژنی هه‌زاره‌ی فیرده‌وسی به‌شداری کردوه و له سه‌ره‌ه‌وای شانامه‌ی فیرده‌وسی له ئه‌شعاریکدا له دارولفتونی تاران خویندویه‌ته‌وه، ئه‌مه‌یش دو‌به‌یت له‌و شیعراوه‌ی زه‌هاوی:

(به‌ فردوسی از من سلامی برید پس از عرض حرمت پیامی برید)

(که ای شاعیر خفته در زیر خاک نهان از نظر دور از جان پاک)

که موفتی زه‌هاوی باوکیشی تاوه‌فاتی کرد موفتی شهرع و دینی به‌غا و ئه‌و ده‌وره بووه. یا شیخ شهر قاوی که سه‌روکی زانکو و فی‌رانکووی قاهره‌ی میسر بووه - زانایانی شماره‌زورو هه‌له‌بجه‌ی سوتاو هیروشمیما کوردستان و زانایانی دینه‌وه‌ری لای کرماشان له‌حیساب نایه‌ن، ئه‌ونه زورن. ئه‌وه‌یه ئیمام موحه‌مه‌د غه‌زالی فهرمویه‌تی: (فهره‌ه‌نگی ئیسلامه‌تی له‌سه‌ر چوارستون دانراوه، سی له‌وانه زانایانی شماره‌زور، ئامیدی دیار به‌کرودینه وهرن که کوردن - له‌پاشان فهرمویه‌تی: ئه‌گه‌ر خوا ئه‌و زانایانه‌ی به‌ئیسلاام نه‌دابا فهره‌ه‌نگی ئیسلامه‌تی ئاوا‌قه‌وام و ده‌وامی نه‌ده‌بو). (خدماتی موته‌قاییلی ئوستاد شهید موته‌هه‌ری) چاپی یه‌که‌م و به‌رکوللی دیوانی مه‌لای جزیری چاپی سروش - تاران سالی ۱۳۶۱ به‌قه‌له‌می شاعیری ناودار هه‌ژار ره‌حمه‌تی. - ۳ - له‌فه‌یله سوفا‌ن‌که‌سانی وه‌ک شیخ شه‌هابه‌دین شیخی ئیشراق خیوی کتییی فه‌لسه‌فه‌ی ئیشراق - ۴ - له‌خواناسان و عوره‌فاکه‌سانی وه‌ک: عه‌بدو‌ل‌لار و دباری، (تاج‌العارفین) ئه‌بولوه‌فای کوردکه‌له‌ ۱۶ ی ره‌جه‌ی ۴۱۷ له‌دایک بووه و له‌ ۲۰ ره‌بیعی یه‌که‌م ۵۰۱ وه‌فاتی کردوه که‌ه‌ه‌ کیم سه‌نایی له‌په‌سه‌ندی ئه‌وزاته‌دا و تویه‌تی: (قرنها باید که تا پشت آدم نطفه‌ی / بو‌الوفایی گ‌ردگ‌ردد یا شود و بیس قرن) - که‌چه‌ندین خه‌لیفه‌ی وک شیخ به‌تو، جاگیرلو، شیخ ماجد کوردی و شیخ مه‌ته‌ر بارزانی هه‌بووه (زریزه‌ی زیرین چاپی هه‌ولیر ۱۹۹۹ ز - په‌ره‌ی ۱۶۱ تا ۱۵۱ - قلائد الجواهر و به‌جة‌ الاسرار و شرح احوال) بابا تاهیر عوریان، بلاوکی ئاساری نیشتمانی تاران چاپی ۱۳۵۴. هه‌کیم سه‌نایی له‌نیوه‌راستی سه‌ده‌ی ۵۲۵ له‌دایک بووه و له‌ ۵۹۵ ی مانگی وه‌فاتی کردوه - وه‌شه‌مسی مه‌غریبیش له‌ په‌سه‌ندی ئه‌بولوه‌فای کوردا فهرمویه‌تی:

(این کرد پرچهره ندانم که چه کرده است کز جمله خوبان جهان گوی برده است)
(موسی کلیم است که دارد، ید بیضا عیسی است کزو زنده شود هرک بمرداست)
یا زاتیککی وه‌ک شیخ شه‌هابه‌دین سوهره وهردی له‌نه‌وه‌کانی ئامو‌یه‌که‌له‌ سالی ۵۳۹ له‌دایک بووه و خیوی کتییی عه‌وارفولمه‌ عاریفه‌که‌ شیخی سه‌عدی شیرازی له‌ستایشی دا فهرمویه‌تی:

(مقالات مردان ز مردی شنو نه از سعدی از سهروردی شنو)
(مرا شیخ دانای مرشد شهاب دو اندرز فرمود بر روی آب)
(یکی آنکه در نفس خودبین مباش دگر آنکه در جمع بدبین مباش)
که شیعیری ئاخ‌ر به‌راستی غه‌وغاده‌کا و گشت عه‌یب و هو‌ی نا‌کوکی نیوان مرو‌ده‌ده‌خا

و ده‌لی: چاره به‌دیهنانی وه‌حدته و برایه‌تی و به‌رابه‌ری و عه‌دالته و ... لابر‌دنی خودبینی و به‌دینیی‌یه. یا زاتیکی وه‌ک حیسامه‌دین چه‌له‌بی که مه‌ولانای رومی له سه‌ره‌تای به‌رگی ۲-۳-۴-۵ و ۶ ی مه‌سنه‌وه‌ی دا تاریفی نه‌وزاته ده‌کا و فه‌رمویه‌تی:
(چون ضیاء‌الحق حسام‌الدین عنان باز‌گردانید ز اوج آسمان
(چون بمعراج حقایق رفته بود)

(ای ضیاء‌الحق حسام‌الدین تویی که گذشت از مه‌بنورت مثنوی)

(ای ضیاء‌الحق حسام‌الدین راد اوستادان، صفارا اوستاد)

یا (تاج‌الدین) شنوئی که به (شیخ شیوخ الاسلام، سلطان‌المحققین، ملک‌الحکماء و الواعظین، سلطان‌المتکلمین، تاج‌الملک‌والدین محمود بن خداداد اشنوی)، نیوبراوه و خیوی کتیبی (غایه‌الامکان فی درایه‌المکان) ه یا نه‌بوعه‌لی رودباری که به‌جامعی شه‌ریعت، ته‌ریفه‌ت و حه‌قیقه‌ت نیوبراوه. - (کۆزانی فه‌ره‌نگی زمانی کوردی چاپی دوهم ۲۰۰۱/۲/۳ - په‌ره‌ی ۱۰۹ تا ۱۱۶ جه‌ل‌دی سیوه‌م - چاپی نه‌ندیشه. تاران).
واسیلی نیکتین لای وایه چه‌له‌بی وازه‌یه کی کوردی و به‌واتای پاک، چاک و خودایه - (شهروردی) له‌زوانی عه‌ره‌بی و فارسیدا به‌کار نابری و له‌کوردی باکوری دا به‌واتای سور = سرخ = احمر به‌کار ده‌بری - وِردی - وه‌رد: به‌رد (و) ده‌بته (ب) وه (ی) بو‌نیه‌ته. له ته‌فسیر نوساندا - نه‌بوسعود عیمادی که ته‌فسیریکی به‌نیو (ارشاد‌العقل‌السلیم الی مزایا الکتاب‌الکریم) نوسیه‌وه پروته ژی‌یه‌له نوکته‌ی ورد و جوان که نوسه‌ری نه‌م دیرانه بو‌ ته‌رجمه‌ی قورئان به‌کوردی له‌م ته‌فسیره که لکی وه‌رکرتووه و عیمادی له ۸۴ سالی داله ۹۸۲ ی مانگی وه‌فاتی کردوه و مادامه‌لعومر موفتی دیاری عوسمانی بووه و سولتان بایه‌زید دوجار جایزه‌ی به‌ته‌فسیره که‌ی داوه و زوری ریژله نه‌بوسعود گرتووه. بو‌زور دور بروین له‌شاری سنه که‌سانی وه‌ک ثایه‌توللا مه‌ردوچ هه‌لکه‌وتوه - خیوی فه‌ره‌نگی کوردی، به‌عه‌ره‌بی و فارسی له ۲ جه‌ل‌دا - ئوستاد عه‌بدولحه‌مید به‌دیعو زه‌مان، دور دانه‌ی زه‌مان، یا (حاج شیخ محمد آیه‌النبی) سنه‌یی که له ۱۲۶۲ له دایک بووه و له ۲۱ زیحه‌جه‌ی ۱۳۵۱ ی مانگی وه‌فاتی کردوه و کتیبی (گلشن معرفت) له ۶ جه‌ل‌دا داناوه و خیوی نه‌شعاری به‌زره به‌کوردی که فه‌رمویه‌تی:

(یاره‌ب من به‌نده‌ی په‌سه‌ندیده‌ی توّم هرچی هه‌م ئاختر ئافه‌ریده‌ی توّم و ...)

(ده‌س به‌کارنیه، تا دل به‌کاربی دل بی‌دارنیه، تادوس دیار بی)

یا نه‌بولوه‌فا موعته‌مه‌دی کوردستانی خیوی کتیبی (اصول فقه و ارث در اسلام) یا

(محمی‌الدین) صه‌بری نه‌وه‌ی (شیخ محمد نسیم) - ی نه‌وه‌ی سنه، که‌له میسر توانویه‌تی

له چاپخانه‌ی (کردستان العلمیه) قاهره که هی (فرج الله) زه کی کورد بووه. به یارمه‌تی (شیخ عبدالقادر) کوردی و (شیخ حسن) نه‌عیمی، کتیبی کوردی وه ک عه‌قیده‌ی مهرزیه به کوردی و به فارسی له ۱۳۵۲ له قاهره له چاپ‌بدا. یا زاتی وه ک (شیخ محمد) وه سیم ته‌وه‌ل ته‌خته‌وی مه‌ردوخی که له بابه‌ت عیلمی هه‌یته‌ت و ئوستورلاب، نوسراوه‌ی هه‌یه‌و مه‌نزومه‌ی به‌گۆرانی، ژیان نامه‌ی پیغه‌مبه‌ر (د - خ) به زمانی کوردی داناوه، له پهنده و نه‌سحته‌ت، به زمانی کوردی، له عیلمی حساب وه قاعیده و زا‌کۆنی ته‌وه، به زمانی کوردی، له بابه‌ت پیغه‌مبه‌ره‌وه، به زمانی کوردی، له بابه‌ت نیوی یارانی پیغه‌مبه‌ر له (به‌در) دا به شیعری کوردی، له بابه‌ت ژماره‌ی سوره‌تی قورئانی مه‌کی و مه‌ده‌نی به شیعری کوردی و مه‌نزومه‌ی به‌ک له بابه‌ت ته‌جوید به زمانی کوردی. یا زاتیکی وه ک (شیخ محمد) وه سیمی دوهم مه‌ردوخی سنه‌یی که شیخی موهاجری برای شه‌رحیکی له‌سه‌ر کتیبی (تهذیب الکلام) نوسیوه، ته‌ویش له سه‌ر شه‌رحی برا‌که‌ی کۆبه و په‌راویزی نوسیوه وه له قاهره‌ی میسر چاپ بووه و ته‌مه‌ کتیبی خویندنی مه‌لا و فه‌قیانه له بابه‌ت شیخ عه‌بدولقادر موهاجر که له سالی ۱۲۷۱ی مانگی له هه‌رای (کاروانسه‌را) له شاری سنه و (دار الاحسان) هه‌جره‌ت ده‌کاو له‌گه‌ل شیخ نه‌سیمی برای ده‌چنه شاری سلیمانی، حه‌کیم مه‌وله‌وی کورد به شیعری فه‌رمویه‌تی: پارچه‌ی ته‌علیفات شیخ موهاجر - گرانه‌ن نیه‌ن موشته‌ری و تاجر. یانی ته‌و کتیبه‌ عیلمیانه‌ی که شیخی موهاجر دایناون، ته‌ونه‌ پروته‌ژین له نوکته‌ی وردی عیلمی بیجگه له مه‌وله‌وی، زانایی له ده‌وه‌را نه‌ماوه، نا‌بتوانی به‌ده‌رس به مه‌لا و فه‌قیانی بلی. هه‌روا کتیبه‌ داناوه‌کانی شیخی موهاجری به پارچه‌ی عالی پرقیمه‌ت شو‌به‌اندوه که نه‌بازرگانی و اهه‌یه‌بتوانی بیان فرۆشی یا بیان کری - برواننه دیوانی مه‌وله‌وی کورد، په‌ره‌ی ۱۲۰ چاپی وه‌زاره‌تی فه‌ره‌نگ - به‌غا ۱۹۷۳ - ز.

یا (شیخ محمد سعید تختی) سنه‌یی که مه‌لا و موده‌رسی فی‌رگه‌ی مزگه‌وتی (دار الاحسان) سنه بووه و چوارکوری زانای وه ک: (شیخ عبدالقادر موهاجر - شیخ محمد و سیم دوهم - شیخ محمد نسیم - شیخ محمد جسیم حجة‌الاسلام) بووه. یا زاتیکی وه ک (شیخ محمد قسیم) که وه ک (شیخ محمد سعید تختی) برای خو‌ی مامۆستای ده‌رس بیژی فی‌رانکۆی مزگه‌وتی (دار الاحسان) سنه بووه - مه‌ولانا خالد شاره‌زوری نوسخه‌ی جامیعه و نوسخه‌ی نابیغه‌ زانینی حکمه‌ت و ریازی و هه‌یته‌تی لا خویندوه و ئیجازه‌ی وه‌رگرتووه . - (برواننه تاریخ مشاهیر کرد، عرفا، علما، ادبا و شعرا جلد اوّل تألیف بابا مه‌ردوخ رو‌حانی شیوا س‌روش تهران ۱۳۶۴).

میژو نوسان ده‌لین: که له‌ور نه‌ته‌وه‌ی گو‌ده‌زی گیون، که گیو له زه‌مانی که یانی به‌سه‌ر

بابول راده‌گه‌یشت، کوری گیو، به‌ناوی ره‌هام یا (مامه‌ره‌هام) به‌فهرمانی خونکار به‌همه‌نی که‌یانی هی‌رشی برده‌سه‌رشام و ئۆر شه‌لیم و می‌سرو زه‌وتی کردن، که‌ئه‌ونه‌ی جو‌سه‌ر بریوه‌که‌ئاش به‌خوین‌یان گه‌راوه، بوختونه‌سر، نازناوی ئه‌وره‌هام - ه‌کوردیه - په‌ره‌ی ۲۸ و ۲۹ ی می‌ژوی ئه‌رده‌لان، لیکدانه‌وه‌وه‌رگێرانی موحه‌قیق و شاعیری ناوداری کورد (عبدالرحمن شرف‌کندی: هه‌ژار) چاپی ۱۳۸۱ و ۲۰۰۲ ی تازه‌نگا.

نه‌و‌رو‌ژ: دهم و کاتی وردبونه‌وه‌ و پیا‌چونه‌وه‌یه، له‌رابوردو، هه‌روا به‌رنامه‌دانان بو‌دوا رو‌ژ، به‌هیوام که‌له‌سالی تازه‌دا [۲۷۰۳ - ۲۰۰۳ ز - ۱۳۸۲ و ۱۴۲۴] ئه‌م شتانه‌که‌ ده‌ینوسین له‌ژیاندا بیکرته‌به‌رچار. وه‌به‌کاری بی‌تن له‌ژین و ژیا‌تاندان: -

۱- کات و ساتی بو‌به‌دیبه‌نانی خه‌ونه‌کاتان، تایه‌ت بکه‌ن تاگیان‌تان بگاته‌ئه‌ستیره‌کان.
۲- دهم و چاخ‌بو‌کارکردن ته‌رخان بکه‌ن، چونکا ده‌بیته‌هویی سه‌رکه‌وتن و پی‌گه‌یشتن و پیشکه‌وتن.

۳- چه‌ن ده‌می‌ک بو‌بیرکردنه‌وه‌دابین‌چونکا بیرکردنه‌وه‌بناوان و سه‌رچاوه‌ی وزه‌وه‌ییره.

۴- دهم و ساتی بو‌کایه‌کردن دابین‌چونکا ده‌بیته‌هویی هی‌ژو جوان بو‌ونه‌وه.
۵- کات و ساتی بو‌خویندنه‌وه‌له‌به‌رچاو بگرن چونکا مو‌تالا‌کردن سه‌رچاوه‌ی عیلم و هونه‌رو زاینه.

۶- ده‌می بو‌پی‌که‌نین بگرن به‌رچاو، چونکا که‌ندو کو‌سب که‌م ره‌نگ‌ده‌کا.
۷- دهم و ساتی بو‌ساغی و سلامه‌تی و بیه‌داشت ته‌رخان بکه‌ن، چونکا له‌ش ساغی گه‌نجینه‌ی ژیا‌نه.

۸- کات و ساتی بو‌پارانه‌وه‌و عیباده‌ت کردن دابین‌چونکا ته‌پو تو‌ژی ئه‌نبو‌ژه‌نی و ماددی له‌چروچاوتان ده‌سریته‌وه‌و له‌خوا نی‌ریکتان ده‌کاته‌وه.

۹- دهم و کاتی بو‌زابواردن له‌گه‌ل دو‌ست و یاران، دیاری بکه‌ن. چونکه‌ده‌بیته‌هویی شادی و خو‌شی.

۱۰- دهم و ساتی بو‌تیشان دانی خو‌شه‌ویستی له‌به‌رچاو، بگرن چونکا هویی له‌زه‌ت بردن له‌ژین و ژیا‌ن، پی‌ک دینی. (فیلیپ هم‌بریت) وه‌رگێر به‌زمانی شیرینی کوردی: دوکتور محه‌مه‌د صالح ئیبراهیمی (شه‌پۆل).

نیشتمانی نه ته وهی کورد:

یونانیه کان له وی شه و خوشیان گوزهراند و خوراکێ زور و زه وهندیان دهس کهوت، ئەوان، سهبارهت بهو کهندوکۆسپ و دهرده سهریانهی که له کوردستان توشی ببون له نیو خویاندا بویه کیان ده گیرایه وه.

یونانیه کان بو ماوهی چهوت روژ سهر زهوی کوردستانیان تهی کرد و له تهواوی شهو ماوهدا له گهل کورد، به قونه شهرو سهخترین و ئالوزترین دهرد و رهنج، خویان له دهس کورد، دهر باز کرد، کورده کان به شیوهیی وهها یونانیان توشی توشی و دهر دهسهری و عهزاب کردبو، کونیای مشکیان لی ببوووه قهسههری که شای ئیران و تیسافهرین، سهرداری شهوی نهیان توانیبوو به و جوژه دنیا له یونانیان، بکه نه چههرمه چوله که (گهرا نه وهی ده ههزار یونانی - گزنون (۴۰۰ سال بهر له زاین)،

□ - هیچ کاتی کورد، ئیتاعهتی تورکی نه کردوه (بههائه دین بیوگرافی نوسی سولتان صهلاحه دین تهیبوی)

□ - کورد جهنگاوه رانیکی بی وینه له چیاو چردا (حهسهن ئهرفه ع).

□ - جهنابی ئاغای سهید محهمه د خاتهمی سهرکوماری ئیسلامی ئیران - له قسه کانی خویدا و تویهتی: (کورد له بوون و هه بونی ئیراندا حهق و مافی ههیه و ئیسلام و ئیران مه رهون و مه دیونی شهرافهت و جوامیری کورده - ئە گهر کورد نه بوایی مه علوم و دیار نه بو، ئیرانی ئه مرو چده بوو چی به سهر دههات - هیچ کهس ناتوانی بیژی: له کورد ئیرانی ترم، به لام به داخه وه له ۱۹۷۹ تا ۲۰ ی ئوکتوبری ۲۰۰۵ ز - له ئیران دهسه لاتداران باش سه رهنجیان نه داوه ته کورد و کوردستان، به لکو هه میشه به چاوی (موسسه عمه ره ی نیشته جی) ته ماشای کوردیان کردوه.

□ - کورده کان مرو فگه لیکێ زور ره شید و بویر و نه ترسن (گزنون) سهرداری ناوداری یونانی).

□ - کورد له راست دژو دوژمناندا هه میشه وه ک دیواری پولوا بووه و نه سمرا ون و ره خه یان تی نه کراوه. (لورد که زرین رامیاری ئینگلیسی).

□ - ههر سه د سواره ی کورد، به رامبه ره له گهل ههزار سواره ی نا کورد. (میرزا محهمه د حسین عه لیخان موسسه و فی).

□ - نادر شای هه وشار که خویی له هوژی قراخلوی کورده، له راست چه نگاوه رانی کورد، سهری ریژ و حورمه تی بو کورد، دانه واندوه.

□ - ئیمه هه میشه له راست دژو دوژمناندا میرانه زهق راوه ستاوین ئیمه دونین دوژمن

هه لمان قوربئی (ئه میر حسین خان کوردی زه عه رانلو).

به درخان پادشای کوردستان که فه رمویه تی: منم شای نیشتمانم، سولتانی عوسمانی ته گهر له من به هیز تره، دیاره من له و شه ریفرم. پیدولا کروا، له ۱۷۶۵ ز / پیوهندی ته فه ندی، پاریس ۱۸۱۰ ز / په ره ی ۶۵ و کوچه را، راپه رینی نه ته وهی کورد، په ره ی ۲۱، ته رجه مه ی ئیبراهیم یونسی بلا فوکی نیگا ۱۳۷۷ ی هه تاوی.

□ - شیخ عوسمان وائیلی بوخاری له په سه ندی کوردا به شیعر فه رمویه تی، ئه مه نمونه به ک له وه سیده دور و درێه ی ئه وزاته:

آیا منزل الأکراذ برکت منزلا
لنا فيه اقمار لمعارف تشرق

یانی ئه ی سه ر زه وی و نیشتمانی کورد، پیروز و پرپیت و به ره که ت بی، بو ئیمه له ویدا مانگی نور هه به که له ئاسمانی زانین و مه عاریفی ئه وه ی پرشینگ ده هاویشی، به خته وه بی، ئه ی نیشتمانی کورد، تو هه ر وه ک باغیکی، که شکوفه کانی ته حقیق و گو له کانی لیکو ئینه وه، له ده رس و تنه وه، له ویدا به رده وام؛ وه ره ق هه لده درینه وه، له کوردستانا، گه و ره زانا یانیکمان هه به هه رساتی ده که ومه یادیان، ئه سرینم به خور له چاو ده تکئی و به گر ئاگر ده گری و ده سوتی و ده بیته بو سو.

بروانه کتیبی کوئگره ی ریژدانان بو فره زانا و فره زانه کانی کورد، چاپی ۱۳۷۷ ی هه تاوی په ره ی ۹۲ قسه کانی دوکتور یه سربیی سه روکی ئه وکاتی زانکوی کوردستان، سنه و ئه علامی خه یه دین زه ره کلی ج ۴ چاپی ۶ بیروت ۱۹۸۴ ز - په ره ی ۲۰۶ و کوژانی فره هنگی زمانی کوردی (شه پۆل) ۳/۲/۱/۲۰۰ ز - تاران چاپی ئه ندیشه.

له ۱۸۸۰ راپه رین و بزای مه لیک غازی هه زره تی شیخ عوبه دیدیلا نه هه ری شاهیی شه مزین، یه که م راپه رینی میلی و نه ته وه یی کورد بوو که ده سی به راپه رین کرد.

له ۱۹۴۶ له ۳۱ مارس مه لا مسته فا بارزانی رابه ری که بیری هه میسه زیندوی نه ته وه ی دابه شکراوی کورد، له سپای ده وله تی کو ماری کوردستان له شاری فره هنگ و زاناو قاره مان پهروه ری مه هاباد به سه ر کو ماری پیشه وا قازی محمه ده، گه یشته پله ی ژه نرالی. له شکری عیراق هیرشیان بو (هه ندرین وزوزه ک) هینابو، تا بارزانی و بارزانیان له نیو بهرن، به لام بارزانی ژه نرال مسته فا، ئه وانی خسته ته له وه هه روه ک هه و ره تریشقه، دای به سه ر هیرش کارانی عیراقدا و زیاتر له (۲۰۰۰) ی لی کوشتن و له شکره کانی دیکه ی عیراق، تارومار کریان و بووه مه رگ و کاره سات بو له شکری عیراق و ئیعتیباری گه و ره و گرینگ و پوزی تیوی بو ژه نرال مسته فا بارزانی به ده س هیناو کورد و راپه رینی کوردی

به دنیا ناساند: (رنه موريس رابيرت رافونت (۱۹۶۷ - ز -) - له ۱۹۲۰ بزاوی سمکوی مهزن ده سی پی کرد و تا سالی ۱۹۳۰ - ز - بهره وام بو، له کاتی نیازدا دوست و دوژمنی خوٚت باش ده ناسی (پهندي کوردی).

چهن نوکتهی جوانی میژویی: نه ورۆزی کورده واری، جیمز موریه G.Morie له سه یاحه تنامه، ده وره ی دوهم پهره ی ۳۵۷، له سالی ۱۸۱۲ ز - ۳۱ ی ئوت «گه لایوژ» نوسیویه تی: هم مو سالی له ده ماوند جیژ نیک به ناوی عیدی کوردی ده گرن به و ناوه که به ده سی کاوه ی کورد، زو خاکی مار دوشی زالم و مارز، میشکی پژاوه و له نیو براوه. حه کیم عومر خه بیام له نه و روزنامه ی خویدا نوسیویه تی: «فهره يدونی کورد، ده ستوری به ئیرانیان دا که نه و روژهی وازو حاک گیرا و میشکی پژا و ئیرانیان له ده س زولم و زوری نه و مارزه، رزگار یان بو، بیکه نه جیژن و شادی (جیژنی تول، تور هه لدان و تی هه لدان: tehaldan، له کوردستانی تورکیه، ئهرمه نی که له کوردستان ده ژین به و جیژنه کوردی یه، ده لین: (دیانه ت ئاراج)، ههر چهن د زور به ی ئهرمه نی به کان به و جیژنه ده لین: (ته رانداز) و لایان وایه نه و جیژنی کوردی ئیره دی یه.

گوتی و ماد یه کن، سارگونی یه که م به بیی که تیهه نوسراوه کان (۳۷۰۰) بهر له زاین له شه ر به دژی گوتی یه کانی (ماد) سه ر که و تووه و سارگونی یه که م ئهمه ی به شانازی بو خو ی نوسیووه. نه و نیشان ده داگوتی و ماد بهر له و میژوه له کوردستاندا ژیاون، گوتی cutl نه ته وه و نیشته جیی که و نارای نیو دوروان: موز و پوتامیا: (بین النهرین) ه - نیکلات پیلاسه ر له گه ل نه و ماد - ه که به ناو کورتی یا گوتی شه ری کردوه.

دیاکو - ی ماد، له نیوان سالانی ۷۷۸ و ۷۴۵ بهر له زاین زیاتر له ۵۳ سال حوکومه تی کردوه و بو یه که مجار ئیمپه را توریکی گه وره ی له ئیرانی ئه وکات و ساته دا، دامه زرانده و. (تاریخی ماد، دیاکو نو ف پهره ی ۵ و ۲۲۴)، دیاره ماد - ه کورده کان کو مته ی سه ر به خو یان هه بووه (هیریدوت یونانی، ته واریخ پهردی ۶۱ تا ۵۹)، هو خشته ره کوری دیاکو - ی ماد ۲۲ سال حوکومه تی کردوه و پر به هیریشه وه پهره ی به ده سه لاتی خو ی داوه (ته واریخ ج ۱ پهره ی ۲۰۱ و هیریدوت پهره ی ۵۸ و تاریخی ماد، پهره ی ۳۳۴)، هو خشه ته ره له ۶۵۲ تا ۶۵۳ بهر له زاین له شه ری ئاشوردا، کو ژراوه و له ئه شکه و تی له نیریک دی ئیندر قاشی نیریکی مه هابادی موکری نیراوه (فه قره قا Foraga)، ژاک دیمورگان له قه ولی راو لینسون، ده نوسی: یه کی له به ده نه ی نه و ئه شکه و ته، به خه ت و که تیه ی په هله وی نوسراوه و دا پو شراوه که به مور ه که بی نوسراوه که پاک نایته وه، به لام له و کاته ی که دیمورگان خه ریکی لیکو لینه وه، سال (۱۱۰) سال بهر له زاین بووه و

زۆر بهی ئه و پیت و نوسراوانه (که تبهیه) کریندراوه و به باشی نا خویندیرینه وه (جو جغرافیای خوراواوی ئیران: (کوردستان)، ژاک دیمورگان ته رجهمه ی دوکتور کازم وه دیعی پهره ی ۴۴ به داخه وه ئه مرو پیته کانی کریندراوه وه نه ماوه (شه پۆل). - ئیستراپۆن جو جغرافی زان و روداوه نوس به و کوردانه، که بو بهرگه گرتن له بهر سه رماو گه رما بارده هینران و فیژده کران چلو ن خوراگرو بویر و نه ترس بن، به کورده ك Kordak نیویان ده با، (ئیستراپۆن کتیبی ۱۵ به ندی ۱۷، گوتی، کورتی یا کوتی به واتای مروی حهنگیه. حافیزی شیرازی به فارسی له بابته بی به شی کورده وه به شیعر فه رمویه تی (مه زه ن ده م زحیکمه ت کی ده ر وه قتی مه رگ - ئه ره ستو ده هه د جان چو بیچاره کورد). مه ولانا جه لاله دین به لخیص فه رمویه تی:

کورد، دیده م کوکونه د، ده ردی وه لی ده ردی مارا بین کی ئوده ر، دیدی کورد ئه ر ده شیرزی با به کان و بنه ماله که ی (ساسانیان، کورد بون و له مه له ندی ئیستای ئوستانی فارس و شیراز ژیاون و ده چنه وه سه رگوتی و ماده کان: (کورد) شیراز که شیراز، سیراج و شیریز بووه، کوردی به و له فارسی دا واتای به و جوژه ی نیه و، واتای بوته نوسراوه. فیژده وه سی توسی له باسی پادشایی ئه رده شیرزی با به کاندای به شیعر فه رمویه تی:

... سیاھی زئیسته خربی مه ر بورد بشود ساخته تا کونه د، جهنگی کورد
چو شاه ئه ر ده شیر ئه نده رامه د به ته نگ په زی ره شوده ش کورد، بی مه ر به جهنگ
یه کی کار بود خوار و دشوار گه شت ئه با کورد، کیشوه ر، هه مه یار گه شت
یه کی له شگری کورد، شود، پارسی فزوتته ر ز کوردان یه کی دو به سی.

ج ۸ شانامه پیوه ند به داستانی ئه رده شیرزی با به کان.

ئه رده شیرزی با به کان دینی زه رده شتی کرده دینی ره سمی و پهره ی پیدای هه روکو صه فه وی یه کانی کورد له ئیران له کاتی ده سه لاتا شیعه گه ری یان کرده ره سمی و پهره یان پی دا. له کوردیدا قسه یه ک هه یه، که به ئافره تی زاناو داناو له کارزان ده لین: ده لی سهر سپی خیلی سیتیانه، تو بلی دی (قه لای ره سوله سیت) له سه ر چومی مه جیدخان (ته ته هو: زه رینه چه م) پیوه ندی هه بی و ئه و خانمه سه رسپیه ی خیلی سیتان، ئه و نه ژیر و به مشور بووه له کورده واریدا، ئافره تی کوردی عاقل و له کارزان به و، ده شو به ندی. مینورسکی ده نوی: به ره ی مرو له سه رگوتی ئه م ره وی یه هوژی کوتر و قه دیمی تر له کورد، له نیودوروان: موزو پوتامیا: (بین النهرین) دانا بیتی، کورد، له روانگای مینورسکی یه وه. بر وانه کتیبی وه حده تی قه ومی کورد و ماد و مه نشه ء، نیژاد و تاریخی ته مه دونی

کوردستان، زانای موحه قیق: حه بیبوللای تابان چاپی یه که م ۱۳۸۰ ی هه تاوی تاران
 زه گروتی Zagroti ناوی شاریکی که ونارای ماد - ه که یونانیان (۵۸۵ بهرله زایین)
 کردویانه ته زاگروس. جا به پیی تاریخ، میژوی ماد، - ماد له زه گروتی و ده ریاجهی ورمی
 Ourmiyya ئورمیه، یانی (ههلقولینی ئاو، ئاوی پاک) له زاری په هله ویدا (چی چیست)
 له زاراوهی ئاویستایی (چئی چست) تاده ماوه ند، (ئوستو باوه ند Ostun-a-Vand:
 (دهمباوه ند) که ویری خوئی (نهمه ک) له دهشتی ئیراندا و له ماهیده شت، کیوه کانی
 بهختیاری، شوشتهر، نیشته جیبون و له ئاکامدا deiokas دیاکوی کوردی ماد، یه ک
 ده ولت و یه ک ئیمپراتوری گه وره ی بو یه که مجار له ئیرانی ئه و سه رده مه دا ساز داوه و
 هه رشه ش هۆزه گه وره که ی ماد - ی ئه و کاته ی یه که خستوو ه؛ دیاکو ئه و ئیمه
 په راتوری یه ی به سه روکی و رابه ری خوئی پیک هیناوه. ده ولته تی ماد، داریوشی ماد - ی
 (گیرشمن، کتییی موقه ده س، عه هدی عه تیق کوردانی گوران و... په ره ی ۱۰ هه ره وه ی)
 - کورد، هه ره وه شه ش هۆزه گه وره ی ماد - ه (ماد - ی بوزایی Bousai، په رته کینوی
 Paritakiani، ماگویی magoi، به ردیوئی Boudioali، ستروخاتس Bousai و ئیرزانتوئی
 Arizantoi که له هه زاره ی سیوهم و... به رله زایین له سه ره ئه م خا که ی خو یان و ماله باوانیان
 ژیاون. دیاره سه رزه وی ماد به ناوی ماد - ی چکوله: (ئاترو پاتن) و ماد - ی گه وره. (ئاتر
 atr به واتای ئاور - ه نیوه بو سه رزه وی یه ک که یونانیا به ئاترو پاتن) سوره یانیه کان
 به ئازربایفان و ئیرانیان به (ماد ئازر بایگان) و (ماد ئاتور پانکان) و عه ره ب به ئازر بایجان
 ناویان بر دوه. که به شی لای سه روی سه رزه وی میژوی ده ولته تی ماد بووه و ئه م سه ر
 زه وی یه ی ماد له چه می تاراز و شیوه تی چه می ره ش تا ده ریاجهی (وان)، ئارمه نیه له
 باکور، به شی له ناوچه ی خو رواوی (زه گروتی: زاگروس) و دهشتی پان و به رینی نیو دو
 روان: مؤزو پوتامیا: (بین النهرین) تا چه می تالیس به شی سه روی چه می (زی): زابی
 بچوک و به شی ناقینی ریژه وی چه می دیاله یائوستانی نه میر narner له باشوره وه بو بابل
 (= یه وری له ئاویستادا، بابیروش Babirush له که تبه کانی ئیرانی کوندا)، یانی به شی
 سه روی چه می دیاله به قسه ی دیاکوئوف له (تاریخی ماد) دا له سی کوچکانه ی شاری
 ئیستای سلیمانی، زه هاو، سنه له ناوه راستی سه ده ی ۹ به ناوچه ی (پارسوا = سنور که به
 زمانی ئاشوری پارسوایانی (سنور، مه رزو حدود) ناو براوه. (جا به م واتایه (پارسوا) هیچ
 جو ره پیوه ندیکی به قهومی پارسه وه نه). وه سه رزه وی ماد - ی گه وره به ناوچه ی
 کو یستانی پان و به رین (زه گروتی) ناودار بووه که داگری (: ئه سه به دان Espadan وره گا
 rhaga: (ری، ریگا =) ره ی، پاسارگاد، سوشیانا تا خو راسان، گیهون: گه یهون (=

جه یحون) و ویهرود (ویهچهم) بوو.

که سینفون xenophon ی مووهریخ و سهررداری ئاتنی یونانی له کتیبی ئاناباسیس: (له شکرکیشی) یا گهرانه وهی دههزار یونانی که به خاکی کوردستاندا له (۴۳۰ / ۳۵۵ بهر له زاین) تّ پهریوه، خهلکی کوردستانی به (کردوک: Kardouxi ناو بردوه، که کورده کان ریگای هه لانتی ئه و دههزار یونانیه یان گرتبوو دنیایان لی کردبوونه چه رمه چوله که و بهقونه شه ر خویمان له خاکی کورد دهر باز کرد (گهرانه وهی دههزار سواره ی یونانی). میژوزاتان له روژگاری ئه سکه ندهر دا به سهر زهوی ماد - یان وتوو: (ماد - ی گه وره و بویه که مجار به سهرزهوی ماد - ی بچوک: ماد ئاتورپاتکان، ئیشاره کراوه و سترابون نوسیویه تی له روژگاری ئه سکه ندهر دا ئاتورپاتی ماد - ی به دهس ماد و (سهر به خو)، بوو گرینگترین پیگه ی بهرگیری و به رهوانی کردن بون له راست هیرش یونانی و بیگانه دا (پهره ی ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ کوردانی گوران - به سهرنجدان به که تیه ی داریوش له بیستون له سهر بنه رته ی خویندنه وهی ره لف نارمه ن شارب raiphinarmansharf سنوری باکوری ماد - ی سهرو [= ئاتورپاتکان] سهر زهوی ئهرمه ستان بووگه، که به پیی له بهر چاوگرتنی هه وهی میژویی و به قسه ی «بار تولید» به شی جیانه کراوه له سهر زهوی هوژی ماد، ژمیژدراوه.

به شی خوارو یا باشوری ماد ئاتور پاتکان له ئیسفه هانه وه بیگره تائه و پهری زاگروس: (زه گروتی) به ناوی ماد - ی گه وره، به جیی و نیشتمانی ماد، نیو بریاوه.

له بابته خهلکی ئه م دو سهر زهوی (ماد) و روداوهی میژویی که چاره نوسی (ماد و پارس) که وته بن دهس مه قهونی یه کان تا مردنی ئه سکه ندر، له ۳۲۳ بهر له زاین، ئه و ناوچه ماد - ی لی ژیاوه. که به پیتو pito پات «پی ته» pythen ساترایی ماد - ی گه وه ریش یاد کریاوه. یا ماد - ی ناحیه ی ره ی: (ریی)، کارنیا (= کندی ئیستا، کامبادته (= کرماشانی ئیستا کرماشان له نیو کوردی بن دهس تورکانی تورکیه هوژیک به ناوی: (کورمیشان) هه یه و له تاریخی کوئی ئیراندا (خورمیش: خورمیترا) ده بیندری یاده شتی (میشان) که له وه ده چی له ریشه دا (کورمه نشان) بوئی. چونکا خهلکی کرماشان به خویمان ده لین: (کورمه نشان - ی) کرماشان که عه ره ب به (قرماسان، قرماسین) نیویان بردوه، (کورمیه سان)، میشان و میسان له ره گاژوی (میترا و میترا) نن بی، جیگای له دایک بونی بو عه لی سینا به (خرمیسن) ی نیزیکی بوخارا، نیو بریاوه، دهس گونجی کرماشان، کرماجان بی کرماجان یانی کورد (پهره ی ۴۹ ی کتیبی کوردانی گوران له کوبه دا - شه پۆل). ئه و تاوه ندانه، نیشتمان و ئاوو خاکی ماد بووه. له به لکه نامه ی یونانی تاریخی

پارتیان [= پەرئەو parthara = پەهلەووه pahlava] له شوینی به ناوی گوردین یا کوردوئین یا کوردیان یا کوردی یه (korduena)، یادئ کریاوه وله روزگاری «تیکران = ئه مه نی» و (فهراهاد = ماد) ی دمه قره ساز بووه و به ناو نجیگه ری (پومپه یا پومپه ئیوس) سهرداری رومی له ئاسیای بچوکدا و به ناو بژی، کردنی ئه و (موزو پو تامیا: (بهینه نه هره نی) ی سهرو له نیوئه و دوانه: دابه شکر - (بروانه کوردانی گوزان ۱۴ و ۱۵ و ۱۶). له کارنامه ی ئه رده شیر بابه کان: «ئه رتخشیر» له مه تنه کوئه که دا له (شای کوردان - ی ماد - ی ناوبراوه، به سپای کوردانی مادی به وینه ی «سپای مادیگان» یانی سپای ماده کان به روناکی باس کراوه وله کارنامه ی ئه رده شیر بابه کاند، به قسه ی دوکتور فهروه وهشی ئه رده شیر چوئه جهنگی کوردانشای ماد - ی (نزفت: چووه) (کوردانی گوزان په ره ی ۱۸ هه ره ئه وی) و (به شی ۵ کارنامه ی ئه رده شیر بابه کان په ره ی ۱۵ به هرام فهروه وهشی بلا فوکی زانکوئی تاران (۱۴۹۹) چاپی ۱۳۵۴ ی هه تاوی. ئه م کارنامه له بابته تی شکانی پارتی و هاتنه سه رکاری ساسانیان قسه ده کا، نیو بردنی کوردان دیاره به ئاشکرا ناوی کورد - ی و ماد - ی کورد، له و کارنامه دا هاتووه. بی گومان نیشانی داوه که نیوی کورد و ماد، ده بی هه ره ئه و کوردوئین یا کوردو - یه بی که به زاراوه ی یونانیان له چاخی پارتی یه کاند، باو بووه و له کتیشدا نوسیویانه و هه روا ئه رده وانی ئه شکانی به ئاشکرا واژه ی کوردی سه باره ت به ئه رده شیر ی بابه کان به کار بردو، و پی و تووه: (ئه ی کوردی په روه رده کراوی نیو جیغ و چادری هه وارگه ی کوردان) ته به ری به نه قل له کوردانی گوزان هه ره ئه وی]. ئه بی بزانیان ساسان باوه گه و ره ی ئه رده شیر، له چینی موغ: مگو بووه به ناوی ویسپوهرگان: هیر بود نیگاوان له (ئاردانه کان) یا عیباده تگه ی ئیسته خر به کار وباری روحنی و کاهنی مشول بوگه، جا هه ره له بهر ئه وه، ئه رده شیر فه رمانه وایی خوئی به (فه ره ی ئیژه دی: فه ری خوایی) ده زانی. به لگه یش کاهنی پا په ک و ساسانه به تایه ت که هیری دو ت موغ یا ماگو ئیه کانی به یه کی له شه ش هوژی ماد، ناو بر دوه، کورد بونی ئه رده شیر له ماد بونی ئه و سه رچاوه ی گرتووه. هه روا ده بی بزانیان دایه گه و ره ی ئه رده شیر - ی ساسانی کورد، ناوی (دینگ dinag یا رام به هه شت، کیژ گولچیهیر Gaochitta). بووه، ئیستاش له نیو کورد، (کیژ یا کیژان) ده کریته نیو بو کچانی کوردو به کار ده بری (شه پوئل) ئه رده شیر ی بابه کان له شاره زوروله ده شتی ماهیده شت له داوینه ی گلکوئی ویسی قه رهنی و لای باشوری ئه وی له گه ل کوردانشای ماد - ی به شه ر هاتووه و به وجو ره له کارنامه دا هاتووه: کوردانشای ماد و یه ز دانشای شاره زوری دوای تی شکان له گه ل ئه رده شیر دا سازاون و چونه ته نیو سپای ئه رده شیر ی ساسانی کورد.

بروانه کارنامهی ئه رده شیر ی بابه کان کیسه روی؛ به نوسراوهی ته بهری جوز هیتر، پاشای با زرنگی له زنجیره ی پاشا کانی ههریمی پارس، فه رمانره وای دژسپی (به یزای فارسه) کوری ئه سیر - ی کورد له ئه لکامیل دا به عه ره بی کراوه که ی (ئه لباد رنجین) ی هیئاوه و ته به ریش (ئه لبادر نجین) و مه سعودیش له ته نبیه و ئیشرافدا (ئه لبارنجان) و ئین به لخی (روم، ئه لبارنجان) ی هیئاوه و هه مویان له سه ر ئه وه سورن که ئه وه هوزه له ره که زو ره گژی کورده کانی پارسی کوڤ و فارسی دواین. ئین به لخی، کورد له ۵ هه ریئما باس ده کا: زه م جیلویه، زه م زیوان، زه م لوجان، زه م کاریان، زه م بازنجان: (زه م: هوژ) و هه روانوسیویه تی هه ر، زه م سه د هه زار ته به عه ی هه یه و شه و که تی فارس یانی شه و که تی کورد، مه جمه عولئه نسابی شو انکاره بی، موروج زه هه ب، فارسنامه، ته نبیه و ئیشراف، ره شید یاسه می هه موده لئین: ئه رده شیر بابه کان له هوژی شو انکاره یه و کاتی جوز هیتر - ی کورد، له ره که زی گه و ره کانی با زرنگی، با زرنجیه (به زرنجی) حا کمی ئیسته خر بووژنیکی له خیل ی با زرنگی هیئا و کوریکی له و ژنه بوو ناویان نا (پاپه ک) که بووه سه روگی هیزی پیشمه رگه (ئه رگبود Arbbadk) له دارا بگرد و دژی به یزا که (کریستین سین) له میژوی ساسان یان دا، ئه وه ی به گوپانان: چوپانان ناو بر دوه که هیژی فره ی به ده س هیئا بو، جائه وه ده یسه لمیئی که ئه رده شیر له شو انکاره یه و دایکیشی له کوردانی با زرنگی یه بوو ته (شا)، ئه رده وانی ۵ ئاخیرین شای ئه شکانی به ته شه ره وه پیی ده لی: ئه ی کورد: له نیو چادری کوردان په ره و ده کراوی، کی ئیجازه ی پی داوی که تاجی شاهی له سه ر ناوه... ته به ری، کوری ئه سیر و کیتی کور دو په یوسته گی نژادی تاریخی ئه و په ره ی ۱۷۱ به نه قل له وه حده تی قهومی کوردو ماد. یونانیان به که یقوبادی کوردیان و توه (ئه رباسی کورد) که سه روکی یه کی له تایه فه ی ماد به نیوی لوس: = بورز، که له مازنده ران ژیاوه و هه ندی له میژوزانان زاتی وه ک پرزانا ئایه توللا مه ردوخ کوردستانی فه رمویانه: چیا ی ئه لهورز له نیوی تایفه ی (بورز) وه رگیراوه و عه ره ب ئه لف و لامی ته عریفیان پیوه لکاندوه، مازنده ران له ریشه ی ماژ - ه و له کوئه وه تائه م دوایانه یه کی له ناوه نده کانی کوردنشین بووه، له ساله کانی ۲۳ زه رده شیر توانی ئازر با یجان له ده س ئه رده وانی ۵ ده ریئی برواننه کارنامه ی نوسراوی سه یید ئه حمه د کیسه روی په ره ی ۶۱ به نه قل له کو به ی وه حده تی قهومی کورد و ماد. (وکوردانی گور ان هه ره ئه و ی). ده سه یی دیکه له کوردانی پارس له خیل ی شو انکاره ی کوردن، شو انکاره به وه نازیون که له زاروکانی ئه رده شیر - ی کوردی بابه کانن. محمه د شو انکاره یی له کیتی (مه جمه عولئه نساب) دا که له ۷۳۳ ی مانگی دایناوه، نوسیویه تی: «نه سه بی پاشایانی

شوانکاره، به باوه‌ری زوربه‌ی میژوزانان و ته‌هلی زانیاری ته‌نساب و ره‌گه‌زناسان و لیکۆله‌ران، شوانکاره له زارۆکی ته‌رده‌شیر - ی‌بابه‌کانی ساسانین: (کوردن) به سه‌رنجدان به و به‌لگه‌نامانه، ته‌وه که ته‌رده‌وان به ته‌رده‌شیری و تووه: ته‌ی کورد، له روداوه‌ی هاتنه سه‌رکاری ته‌رده‌شیر، بو‌پارس و ماد بووه هوئی به کیه‌تی ئیرانیان به پادشایی ته‌رده‌شیر، (کورد): به دژی، پارتی به کانی خو‌فروش که چبونه بن هه‌نگلی روم، ته‌ی کورد، روی قسه‌له ته‌رده‌شیره، که به‌رگه‌ز له ماده و مویدزاده که ئیرانیانی له ده‌سه‌لاتی رومیان رزگار کرد. (کوردانی گۆزان) جاله‌مه‌وه به جوانی ده‌رده‌که‌وی (ماد) چون له به‌لگه‌نامه‌کانی یونانی سه‌رده‌می (پارتیان) به کورد، ناودار بون، ئیرانیه‌کانیش له باتی سه‌رزه‌وی ماد، کوردستانیان به سه‌رزه‌وی و نیشتمانی تایبه‌تی کورد، زانیوه (په‌ره‌ی ۲۰ کوردانی گۆزان) - چهن نیوی ماد - ی خوره (= chora) په‌هله‌وی: یا که‌وره، که یونانیه‌کان به‌ته‌کلیمما: killma ئیقلیم یانی ناوچه، هه‌ریم (که‌رئی ئاویستایی که له په‌هله‌ویدا: (کیشته‌ن kistan یانی شیار و خه‌ت‌خه‌تی کردن: زه‌وی به‌که‌ی کیلا. له ئاویستادا (وه ره‌زن Veazena له‌دواییدا (به‌رزه‌ن) - خاوه‌پله (خه‌شتره‌پاوه‌ن)، ئوديسا، روها Urha، نه‌سیه‌ین، بابل، حیره hira هه‌مه‌دان، نه‌هاوه‌ند، به‌شی له خاکی به‌ناوی ئوستانی (خوسره و شاد فیروز) که داگری ته‌م شارانه بووه (حولان): (هه‌له‌مان Hallaman و هه‌لاوان: یانی (هالاو، بوخار) که یاقوت نوسیویه‌تی له‌م شاره‌داکانی کبریتی و گوگرد فراوانه، شاری فیروز قوباد، ئامرا، ئاربیئل: ئه‌ربیل، که هه‌مان (نودارد یانی دیه: ته‌وبه‌ری چوم شیر: بوزاردشیر Budh Ardashir و خانه‌قینه. ته‌مانه‌گشتی خاک و نیشتمانی هوژی (مادی‌ک) بون: - مای میان‌یی ساسانیان (ماه، ماهی)، ماد دینه‌وه‌ر که به‌ویته‌ی ماه کوفه، ماه دینه‌وه‌ر، ماه نه‌هاوه‌ند (= نیه‌ئاوه‌ند، نیه‌شار، ئاوه: زه‌رف یانی شاری ئاودار (یه‌شته‌کان ج ۲ په‌ره‌ی ۲۱۹ پورداوود): سه‌رپیل زیهاو، زیه Zeh یازیها Zeh: تافگه‌ی ئاو، هه‌لقونی ئاو، شاره‌زور له واژه‌ی زوروان و زوروانی گه‌راوه که نیشتمان و جیی کۆبونه وه‌ی مه‌زده‌کی به‌کانی کیتی سه‌کیه (kudsakua) بووه. یا به‌قسه‌ی شارستانی له میله‌ل و نیحه‌لدا: (کوزیه) به‌کی له چوار ده‌سه‌ی زه‌مانی ساسانی بووه. له دواییدا به‌قسه‌ی ته‌بودولف له سه‌فه‌رنامه که‌یدا به‌ناوی (نیم ری: نیوه‌ی ریگا - ی نیوان ئاگرگه‌ی شیر و تیسفون، نیوبراوه، له باشوری سلیمانی یانی له (یاسین ته‌په‌ی) ته‌مرودا - دیاری عیمادیه: ئامیدی: ئاشه‌ب ناوه‌ندی بادینان جیی کۆز یلکه‌ی بیه‌دینانی: (ماد - ی) زه‌رده‌شتی ئامید (عیمادیه له قه‌لاکانی ناوداری ماد، بووه له پاشان بووه‌ته جیی شیر هه‌لوکانی بادینان (بیه‌دینان) شاری ئامید له کوردستانی باشوری دا له بان کیوی به‌رزو بلیندساز دراوه‌وسی لای ته‌و

هه وزار و هه لدری فره سهخت و ره قه و ته نیا دهر وازه به کی بو چونه ژوری و هاتنه ده ری هه یه و به نه ندازه ی چوار هه زار بنه ماله گونجایشی هه یه و زیاتر له وه ناگری، مه گهر خانووه کان تیگ بدرین و بکریته ئاپارتومان نشین، ئاسه واری میژوی شاری ئامید، به شیوه ی خانوی ئیزه دیان ساز دراون و رازونه ته وه و نیگار کیشی کراون و شوینه واری زانینگی گه وریه ی زانیاری و عولوم: له قه لا و باله خانه و دام و ده زگای حوکومه تی دا دیاره. که به داخه وه خه ریکه ویران ده بی، بیه دینان یا با دینان هه مان دینی زه رده شینانه، له شیخان و لاله ش ئاگردانی مدفه رکی ئیزه دیان هه یه و هیمان ئاسه واری ماوه و بو روشن راگرتنی ئاگری ئه وی له فتیله ی لوکه ورونی زه یتون که لک و ه رده گرن. له هه ری می بادینان شه میزان یا شه میرانات هه یه، له لای تارانئ ئیرانیش شه میزان هه یه. جا که وای بی ماد - ی گه وریه به نیوی جیبال به شی له هه ویه ی فه ره نگی سه ر ده می ساسانی بووه. جیبال کو ی جبه له و به واتای کیو - ه، کیف، (Giray) گریه، له ئاو یستادا گری له په هله ویداگر. نیشتمانی ماد، ماد - ه کان - ه. کوری فه، قیه له موخته سه ر و لبولدان) دابه ئاشکرا باسی لیبی کرده و شاردین، ئه و شوینه، به هه مان ماد - ی گه وریه ده زانی، به لام دیا کوئوف له تاریخی ماد، نوسیویه تی: ماد - ی گه وریه، مادی خواروه که له نیوان کیوه کان - ی، ئه لپورزو زنجیره کیگه لی زه گروتی، زاگروس دابه: زه گروتی یانی به شیوه ی زگی روت هه لگه و تووه (زاگروس) (په ره ی ۲۲ و ۲۱ کوردانی گوران). ساسانیان له ۴۲۵ تا ۶۵۱ ز - یانی تامردنی یه زدی گرد حوکومه تیان کرده، ئینی روسته له (ئه علاقو لونه فیسه) که له سالی ۲۹۰ ی مانگی دایناوه، ولاتی جیبال به داگری: (ماه سه به دان، میهره جان، قه ده ق، ماه کوفه: (دینه وهر) ماه (به سه ره: (نه ها و نه د)، هه مه دان و قوم (:گوم، گومی ئاوی سویر) زانیوه و دو جار ناوی (کورد) ی بردوه، به ناوی دانیشتوانی شارولگه ی (ئاخورین) که به قسه ی ئه و (خوسره وان) ئه ویی سازداوه که ئاگردانی مه جوس: موغه ماد له وی سازدراوه. ئیسته خری جوغرافی زانی ناودار له ۱۰۸۰ سال بهر له مرو (۳۱ ئوکتوبری ۲۰۰۵ ز.) نوسیویه تی: بنه ماله ی کورد، له فارسدا ئه و نه زوره له ژمار نایین و کوری حه و قه ل له ۱۰۴۷ سال بهر له مرو نوسیویه تی: کوردانی فارس له خاکی فارسدا زیاتر له سه د تایه فه ن و من ۳۰ و چهند تایه فه م نیو بردوه (... خوسره ویه، شاهکانیه، ئیستامیه ریه) ئازه ر کانیه، بنداد میهره، رامانیه، میهرکیه، شاهویه... میقه ده سی له ئه حسه نولته قاسیم له ناسینی ئه قالیم دا ۱۰۴۰ سال بهر له مرو، نوسیویه تی: ۳۳ خیلی کورد له هه ری می فارسن که پینسه د بنه ماله ن... فارس پینج زومی هه یه، زم یا زوم به قسه ی «لیسترنج» به واتای قه بیلله و واژه یه کی کوردی یه: (چهن ره شمال و چادر و جیغ و خه یمه، که کورد له

ههوارو کویتانی مهرومالات له وه رین: له ورگه دا - رای ده بویرن و له وه هوارگه دا ۲۰ ره شمال یا زیاتر پیکه وه خه ریکی ئاژه لدارین، به زمانی کوردی پیی دهوتری زوم یا زومی، یانی ره شمال، خهیمه. - (شه پوئل) ئیسته خری له باتی زوم جوومی بوئه ره شمال نشینانه به کاربردوه، (دحویه -) - پرزانا قه زوینی ته وهی به واتای خیل و ئیل به کاربردوه، که له دوایدا (کیو کیلویه: کوه کیلویه) که وتوته سهرزاران که له نیوان فارس و خوزستاندا به، که لور و کورد له ره گزی مادن و له وی ده ژین و خه لکی سه رزه وی فارس: (ماد) له جیبال، ماد - ی خوارو بون، - له نیوان هه مه دان تاشاره زورو نه هاوهند و ئیسه هان و ره ی: (ریی) و کیوه کانی ئه لبورز، مادو مادزاده ن و ئیینی حه و قه ل له نه خسه ی جو غیرایای خویدا، له سه رزه وی جیبال، که له نیوان ره ی تا هه مه دان نه خسه که ی کیشاوه، ته و ناوچه ی به له وه رگه ی کوردان، له قه له م داوه و به هی کوردی زانیوه. - کوری خه له کانی کورد، له وه فه یاتولته عیاندان سه رنجمان بولای تایه فه یی زور و زه به ند، له کوردانی خو راسان راده کیشی که له سه ده ی دوهمی کوچی مانگی دا کوردان له وی فره زور بون و رای گه یاندوه که ته بو موسلیمی خو راسانی له نیوئه و کوردانه به دژی ته مه ویان راپه ریوه، باوه کی ته بو موسلیم کوردی ناوداره به خو راسانی به قسه ی هه مزه ئیسه هانی به ره له ئیسلام ناوی (وینداد هورموز) و کوره که شیی ناوی (بیهزادان) بو، به لام ئیبراهیم کوری محه مه د له عه بیاسیه کان ناوه که ی بو کرده (ئه و ره حمان) و له و سه ر ده مانه دا نیشته جیی ئیسه هان بو، به لام له دیی (فاتیق) ی نیزیکی که ره ج له دایک بووه، چونکا ماله باوانی ته بو موسلیم خه لکی ته و ده وهره ن (حه و ته نامه ی سیروان ژ ۳۵۳، مانگی ره ز به ری ۱۳۸۴ دوکتور عه لی ته که به نه قی پور) هه روه ها موقه ده س و نوسه ری میژوی سیستان، به ته بو موسلیمی کورد، ناویان بردوه و ره شید یاسه می کوردی کرماشانی بو کورد بونی ته بو موسلیم عه یینی قسه ی کوری خه له کانی کورد و شیعی ته بو دولامه ی غولامی مه نسور خه لیفه ی دوهمی عه بیاسی له کتیبه که ی خویدا هیناوه (ابا مجرم ما غیرالله نعمه - علی عبده حتی یغیرها العبد - افی دولة المنصور حا و لت غدره - ألا ان اهل الغدر آباؤک الکرد). ره شید یاسه می، کورد، په ره ی ۱۷۸ و ۱۷۹ نه قل له ئیینی خه له کان ج ۱، تاران په ره ی ۳۰۷، دوکتور غولامحسین یوسفی ته بو موسلیمی به کورد ناو بردوه، بروانته ته بو موسلیم، سهرداری خو راسانی تاران ۱۳۴۵. به نه قل له کتیبی کرمانشاهان و کوردستان ج ۱ په ره ی ۱۱۶، مه سعود گولزاری ژماره ی ۱۴۷ زنجیره بلافوکی ته نجومه نی ئاساری میلی. - به لام به داخه وه ته بو موسلیم چون باوه ری به خو ی نه بووه، به درو شه جهره نامه یه کت بو خو ی سازده دا، دیاره ته م جو ره درو سازدانا نه

له و سهرده مانهدا زور باو بووه. ئەبو موسلیم بەدرو ره گهزی مالباتی خوئی ئەلکینی به عه بیاس، له نه وه کانی سه لیت بن عه بدوللا، پیوه ندهدا، دیاره ههر ئەو خو لکانده به عه بیاسیه کان، گه وره ترین هه له ی ژیا نی (بیهزادان: ئەبو موسلیم) دیتە ژمار، که ره گهزی ره سه نی ئیمپه راتوری ناوداری مادو ساسانی خوئی، له خوئی دار نیوه خوئی به عه ره بی بیاوانی پیوه ند، داوه، تیشه ی له ره گ و ریشه ی خوئی داوه و خوئی سوک و چروک له راست زالمان و مارزانی عه ره ب نشان داوه و نه ده بو کارئی وا بکا، به تایهت که عه ره ب چه ندین سه ده باجیان به ماله باوانی (ماد و ساسانی) ئەو داوه و له وانه وه فی کران و بار هینراون، به لی بیهزادان به وه که ره گهزی خوئی لکانده به عه بیاسی یه وه؛ زه ره بی توندو گه وره ی له خویدا، چونکا عه بیاسیه کان که تازه ده سه لاتیان له سو تگه ی بیهزادانه وه گیر هاتبو. له و زور ده ترسان و ئەو خو لکانده نی ئەو یان به کو سب و جو ری رقه به رایه تی له گه ل خو یان ده زانی، جا ههر بو یی دژ به و پیلایان داده رشت. به تایهت ئەو هه مووه، مه والیه ئیرانیانه ی که به تاوانی راهرین به دژی ئەوان، کو ژران و مال و سامانیان عه ره ب به تالان بردیان، ئەو خه لکه ی که له به را له ده وری ئەبو موسلیم: (بیهزادان) کو بونه وه، لی کشانه وه، ئە گه ر کو یتر کو یترانه، فریوی ئایینی نو یی، نه خو اردبا، ئەو کاته ی که دو این خه لیفه ی ئەمه وی له ۱۳۲ ی مانگی له نیزیک چه می زیی به ده سی ئەبو موسلیم تیکشا، (مه روان) خه لیفه له ترسا، رای کرد، زیاتر له سه د هه زار چه کداری خه لیفه به هو ی ئەبو موسلیم و یارانی ئەو کو ژران، ههر ئەو کاته و ههر له و شوینه که له نیو جه رگه ی کوردستان بوو، ئاسان ده یوانی ئالای سه ره به خو یی و ئازادی هه لدا و کورد و ئیرانیه کان رزگار بکا، چونکا ئەبو موسلیم کو تایی به ده سه لاتداری ئەمه وی هینابو و له و په ری ده سه لاتداریدا بو، ههر خو ی ئەمیر و فه رمانره وا بوو، به لام به داخه وه خو ی به که م زانی و له و په ری بی فیکری و بی هزریدا که سایه تی ره گه زو نه ته وه ی خو ی نابوو و ژیر پی و هه مو شانازی و سه رکه و تنه کانی خو یی پیشکه ش به عه ره بی کرد، گه لی له مه روانی ئەمه وی خو یی ریژتر و مارزتر بو، (بیهزادان: ئەبو موسلیم) که پر هیز و ناسراو بوو به زه بری شمشیره که ی هه مو شاره مو سولمان نشینه کانی، له بن ده س رولم و زوری ئەمه وی یه کان ده ره ینا و رزگاری کردن، به ده سی خو ی و شمشیره که ی، کرده قوربانی و مه نسور خه لیفه ی دو ه می عه بیاسی ئەوی له ت و په ت کرد و کو شتی، ئەبو موسلیم به ر له کو ژرانی، وه ک هه میسه خو ی به ئالا هه لگرو به ره وانی کردن له ده سه لاتداری و خیلافه تی عه بیاسی یه کان، ده زانی که خو یی بووه قوربانی ئەوان، ئیبراهیم سه روگی مالباتی عه بیاسی، فره رقی له ئەبو موسلیم بوو، چون کورد بوو له نیو خه لکیشدا

خوشه و یست بووه و زوریش لیّ ده ترسا، جاله بهر ئهوانه، فه رمانده بی گشتی سپاکه ی دا به دهس (قه حته به بن حه ییب) که عه رب بو و ئه وی به گژ ئه بو موسلیم دا کرد، به لام ئه بو موسلیم شیرانه، وهش ته سی پیکردو ره پی نا، ههروه ک میژو نوسویه تی: ئه بو موسلیم له (۱۳۲) مانگی له شگری مهروانی ئه مهوی له که ناری چه می زیّی له شه ریکدا، وه هاتیکی شکاند که ئیتر خووی پیّ رانه گیر درا. هه م سه ففاح خه لیفه ی ئه وه ل و هه م مه نسور خه لیفه ی دوه می عه بیاسی به دل ئه بو موسلیمیان خوش نه ده و یست و زوریش لیّ ده ترسان، جا ئه وه بو، دوریان خسته وه و کردیانه والی خو راسان، له وه کاته ی وا سه ففاح وه زیری له کاران و کارزای خو ی (ئه بو سه له مه خیلال) کوردی هه مه دانی به دهس ئه و به کوشت دا، سه د حه یف و هه زاران مخابن ئه بو موسلیم له خه وی عه فله ت را نه بهری و وریا نه بووه. ته نانه ت کوشتنی (ابن مقفع) ئه و مو ته رجیمه گه و ره که ئه و هه مووه کتیبه ی له زمانی په هله وی و ساسانیه وه: (زمانی کوردی روژباو)، برده سه ر زمانی عه ره بی و ئه و هه مووه خزمه ته ی به زمانی عه ره بی کرد، هو ی بی داری ئه بو موسلیمی به دینه هینا، له سالی ۱۳۸ ی مانگی ئه بو موسلیم لیّ برا بچینه حه ج و زه یاره تی کابه و ههروه ها مونسور خه لیفه ی دوه می عه بیاسی له و ساله دا خو ی میرحاج بو، ئه بو موسلیم که ده یزانی خه لیقه رقی له وه نه یده و یست بچینه به غا و له گه ل مه نسور بچینه حه ج، هه ر چه ند به غاسه ر ریگابو، بو ئه و سه فه ره، به لام له کاتی گه رانه وه له حه ج به قسه ی هه ندی که س، خه بهری به مه نسور دا که ده یه وی له به غا چاوی به خه لیفه، بکه وی و هه ندیک له بابه ت کاروباری ولا ئه موسولمان نشینه کان، پیکه وه بئاخوین. خه لیفه که له وه ها ده رفه تیک ده گه را که ئه بو موسلیم له نییزیکه وه بخاته داو، به فیل و ریبا، ده ستوری داگشت فه رمانده و ئه میران و خه لکی زور بچن به پیر ئه بو موسلیمه وه و زور به قه در و حورمه ته وه، پیشوازی لیّ بکه ن، ته نانه ت خه لیفه خویشی له نیریک پله کانی دار و لخه لافه، پیشوازی له ئه بو موسلیم کرد و زوری ریژ بوداناو بردی به لای خو ی تاشه و دره نگانی پیکه وه رایان بوارد. بو شه وی دوایی، دوباره خه لیفه مه نسور ئه بو موسلیم بانگ ده کاته لای خو ی و له به را ده ستوری دا بو چه ند زه لامی قه وی و به خو وه له دیوه کانی دیکه شمشیژ به دهس ئاماده بن تاله کاتی قسه کردنی مه نسور له گه ل ئه بو موسلیم، هه ر کاتی مه نسور دهس وه ک چه پله، لیکدا، پیاوه کانی هیژش بیننه سه ر ئه بو موسلیم، هه ر وایش کرا و پیاوی قه وی و به هیژومه چه ک ئه ستور هیژشیان برده سه ر ئه بو موسلیمی غافلی بی چه ک، کوشتیان و له لبادیان نا و خه فه یان کردو ته رمه که یان فریدا نیو ئاوی ده جله، ئه وه بو چاره نوسی ئه میریکی کورد، که ئه گه ر و ریبا بوایی و

خوښباوهر نه‌بوایی، زوربه ئاسانی ده‌یتوانی خوئی بیته همه‌کاره‌ی ولات، لانی کهم کوردستان و ئیران بگریته بن فه‌رمانی خوئی، جابه نیوی خیلافته بی یا هر ناوی‌تر. به‌لام دیار نیبه ته‌وگه‌وره کوردانه، بوچ باوهریان به خویان نه‌بووه و نه‌یان ویستوه، خویان پاشا و ته‌میرو خه‌لیفه‌بن، هه‌ریارمه‌تی نه‌یارانی خویندا و خویان کردوته پی پللیکان بو‌سه‌ر کهوتنی، خویر و تویری خه‌لکی‌تر - تاریخی سیستان که ۹۶۵ سال‌په‌ر له‌مرو نوسراوه، ده‌لی له‌به‌ر فره‌بونی کو‌مه‌لی کوردان له‌سیستاندا، یاقوب له‌یسی سه‌فزاری ته‌میریکی به‌ناوی ته‌ولره‌حیم خاریجی بو‌ریک و پیک کردنی کاروباری کوردان دانا، ته‌م کوردانه‌هی ولاتی فارس بون و یا قویان به‌دژی خه‌لیفه‌ی عه‌بایی یارمه‌تی داوه. جاهه‌رلیروه‌یه که خه‌لکی ئیران ته‌خشی کورد، له‌راگرتن و پاراستنی ئیراندا به‌گرینگ ده‌زانن و سه‌یید محمه‌د خاتمه‌می سه‌ر کو‌ماری ئیسلامی ئیران به‌ناچاری و تویه‌تی: (.. ئیران و ئیسلام مه‌دیون و مه‌رهونی کورده، جا‌ته‌گه‌ر کورد نه‌بوایی دیار نه‌بوئیانی ته‌مرو چده‌بو - که‌س ناتوانی بلی: له‌کورد ئیرانی ترم...) به‌لام به‌داخه‌وه له‌م ماوه‌ی ۲۶ ساله‌دا له‌ئیراندا به‌چاوی موسته‌عمه‌ره‌ی نیشته‌جی ته‌ماشای کوردیان کردوه و کوردیش، یه‌کی: نه‌گرتوه، تافیگری بو‌ئزادی خوئی بکاته‌وه، ده‌بی بزائین نشتمانی کورد، به‌پی هه‌ویه و ناسنامه‌ی میژویی، فه‌ره‌نگی ماد، هه‌مو به‌تیکرا سه‌رزه‌وی ئیران هی کورد و مال و نیشتمانی کورد بووه، بو‌نمونه‌ئینی به‌لخی له‌فارس نامه‌دا که ۹۲۰ سال‌به‌ر له‌مرو نوسراوه، و تویه‌تی: (هیژو شه‌وکه‌تی له‌شکری فارس به‌کوردانه‌وه خوئی نواندوه، ته‌گه‌ر شه‌وکه‌تی هه‌بوه، ته‌وه شه‌وکه‌تی کورد، بووه. یاقوت حه‌مه‌وی له‌موعجه‌مولبولداندان نوسیویه‌تی له‌به‌رده‌عه‌دا، ده‌روازه‌یه‌ک هه‌یه به‌ناوی ده‌روازه‌ی کوردان که له‌ویدا ته‌وه‌نده کوردی زانا دانا و قورئان زان و فه‌رموده‌زان و عالم فره‌یه، که‌من (یاقوت) ناتوانم ناوی هه‌مویان زیکر بکه‌م، ناچار فه‌رست و ارناوی موباره‌کی هه‌ندیکیان ده‌به‌م. به‌لام به‌داخه‌وه. د. موعین له‌فه‌ره‌نگه‌کی خویدا ته‌نیا ده‌لی به‌رده‌عه‌شاریکه له‌شاره‌کانی ئاران و ویرانه‌یه. تاریخی به‌لعه‌می نوسیویه‌تی: «خاجه‌عه‌بدوللا ته‌نساری فه‌رمویه‌تی: من کوردی بووم بیوانی.» به‌لام له‌چاپه‌تازه‌کاندا حه‌زف کراوه. له‌جوزوه‌یه‌کدا که وه‌زاره‌تی فیرکردن و باره‌یتانی ئیران بو‌ره‌د له‌سه‌ر ته‌وه که ئازربایجانی شو‌ره‌وی ناوی ئاران بووه و ئازربایجانی ئیرانیش تورک‌نین و ئازهرین و جیان له‌ئازربایجانی باکو‌ی بن ده‌سی شو‌ره‌وی (سایق)، به‌شیره‌کانی هومامی ته‌ویری به‌لگه‌ی هیناوه‌ته‌وه، دیاره‌ته‌وشیعرانه‌ی هومام کوردی گورانی یه‌و سه‌یریش ته‌وه‌یه، یه‌کدانه‌ش له‌وشیعرانه‌له‌دیوانی هومامی ته‌ویرییدا چاپ نه‌کراوه،

دیاره ئەمهش جوۆری خه یانه تی فەر هه نگیه و دەس له بیرو راو شیعی (هوما م) و هه ردا نه. شیعی هوما م ته وریزی:

(وه هار، وول و دیم یار خو ش بی ئەوی یاران مه ول بی، مه وه هاران) هوما می ته وریزی له ئاخری سه ده ی ۷ و سه ره تای سه ده ی ۸ ی مانگی ژیا وه و ده لین به زمانی په هله وی ئازه ری کورده واری شیعی به چاپ لیکراوی لی به جیما وه. په ره ی ۱۱۶ کتیبی زانایانی کورد، محمه د صالح ئیبراهیمی (شه پۆل) چاپی ۱۳۷۹ ی هه تاوی تاران (واژه ی دیم له دیمه شوژه ی کوریدا، ما وه ته وه، یانی ده م و چاو، رو. ول: گول هه روا بروان نه زنجیره و تاری له بابته بابته تا هیر و شه رحی سروده کانی ئەو، حه و ته نامه ی سیروان ژماره ی ۲۴۶ تا ۲۵۲ سالی هه شته م چاپی ۱۳۸۴ به قه له می (شه پۆل). - بروان نه نا وه ندی، مو تاله عاتی ته حقیقاتی میلی و ه زا ره تی فیر کردن و باره ی نانی ئیران له بابته ئازربایجان بی تاریخ، گو فاری ویرا ژماره ی ۲ و ۱ سالی ئەوه ل ۱۳۸۱، گاه نامه ی فەر هه نگی، ئیجتماعی، ئەده بی. په ره ی ۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۸. به قه له می (شه پۆل). یاقوتی حه مه وی له شاری به یزای فارس و گونده کانی ئەو ده وه ره که به تیکرا کوردن ناوی بر دوه.

ماده کان له (۸۰۰) سال بهر له زاین. له و په ری هیژ دابون. لسترنج Lestrange له کتیبی جوغرافیای تاریخی سه رزه وی یه کانی خیلافه تی شه رقی (... له روژگاره کانی دواییدا یانی کاتی که کورده کان شو رته و هیژ و قودره تیان په یدا کرد بو، به شی ئەیاله تی جیبال به کوردستان، ناوی زرا بو. له کتیبی نه هزه تولقولوب که موسته و فی قه زوینی له ۷۴۰ ی مانگی داینا وه، له م کتیبی نیوه ی سه ده ی هه شته می مانگیدا موسته فی قه زوینی بو یه که مجار له تاریخی ئیراندا، ناوی کوردستانی له و کتیبی جوغرافیایه دا به ئاشکرا نویسه. ئەو سه رزه وی یه کانی ئیرانی سه رده می (هه لا کو ییان: مه غولان) یا به قسه و نوسرا وه ی ئەو: (ئیران زه وی) به داگری: (بیلا دی عیراقی عه ره ب، عیراقی عه جه م، ئازربایجان، ئاران: (ئه ران)، موغان، شیروان، روم، ئه رمه ن، «دیار به کر: ئامید و ره بیعه»، خوزستان، فارس، کرمان، نیمروز و قه هستان و زاولستان، مازنده ران، قومس و ته به رستان، جیلانات و «کوردستان») زانیوه. موسته و فی یه که م جوغرافیای، زانیکه، که له لای خوراوی ئەیاله تی جیبال: (= عیراقی عه جه می) له ئیرانشار، هه ری میکی به رته سکی به ناوی کوردستان، جیا کردو ته وه و له دابه شکردنی جوغرافیای «ئیران زه وی زیادی کردوه و هه روا نویسه یه تی کوردستان ۱۶ ویلا یه ته به مجوره: (وه هار یا به هار: قه لایه که، که چه ندین پارچه گونده، که ئیستا له ۸ میلی هه مه داندایه، که له به راسلیمان ئیوانی

کورد، (نه‌سلیمانی په‌رچه‌می تورکمان) حاکمی ئه‌وی بووه. (که ئولجایتو سولتان بن ئه‌رغون خانی مه‌غول، ناردی‌یه سه‌رچه‌مچه‌مال و وه‌هاری له و کورده ئه‌ستانه)، ماهی ده‌شت (مادیده‌شت): ویلایه‌تیکه، هه‌رئهم ماهیده‌شته‌ی که ئیستا، یه‌کی له‌دی‌یه‌کانی به‌شی ناوه‌ندی کرماشان - ه، ده‌شتایی یه‌که، له‌نیوان دوکوستانی له‌وه‌رگه‌ی که له‌هور و سنجایی. که‌نگور، که به‌کوشکی دزان نیو براوه و خوسره و په‌رویز له‌وی قه‌لای سازی داوه، که ئه‌مرو (که‌نگاوهر) له ۹۰ کیلومتری شاری هه‌مه‌داندایه و یه‌کی له‌به‌شه‌کانی کرماشانه. - و ستام: ئاوی یه‌که، گه‌وره و له‌به‌رامبه‌ر «شه‌ودیر» ی هه‌رئهم تاق بوستان - ه یا تاق و ستان، جیی‌حه‌جاری یه‌کانی گرینگی ساسانی. سولتان‌اوا: «چه‌مچه‌مال، شارولکه‌یی که له‌داوینده‌ی کیوی بیستون... ئولجایتو سولتان بن ئه‌رغون خانی مه‌غول سازی داوه. قه‌لایی قاییم بووه و ئیستا، یه‌کی له‌دی‌یه‌کانی به‌شی سه‌حنه‌ی کرماشانه. شاره‌زور (نیوه‌ی ریگای نیوان (مه‌دایین و ئاگردانی گزنده‌ک: شیز - ی ئازربایجان، قه‌لایه‌ک بووه که قوباد - ی کوری فیروز - ی ساسانی سازی داوه، هه‌رسین قه‌لایه‌ک بووه که ئیستا به‌شیکه له‌شاری کرماشان و له‌نیوان کرماشان و خورماوا، دایه، شه‌ودیر که خوسره و په‌وی‌سازی داوه. کرماشان که بارام بن شاپوری ساسانی سازی داوه و قوباد بن فیروزی ساسانی تازه‌ی کردوته‌وه، که ئیستا دی‌یه‌که، له‌وه‌ده‌چی له‌هیرشی مه‌غولاندا، ویران کرابی و به‌ویته‌ی گوندی مابینه‌وه، ده‌ربه‌ندی زه‌نگی که شاریکی بچوکه، ده‌ربه‌ندی خاتون شاریکه مام ناوه‌ندی، لسترنج ده‌لی: ئهم دو ده‌ربه‌نده له‌نیوان شاره‌زور و هه‌لوان له‌نیوان کوستانی که به‌سه‌ر ده‌شتایی: (جه‌لگه) کانی (موزو یوتامیا): نیو دوروان، ده‌روانی، هه‌لگه‌وتون، دینه‌وه‌ر شاری بچوکه و ئیستا به‌شیکه له‌سه‌حنه‌ی کرماشان که به‌(ماه‌کوفه) له‌کتیبه‌تاریخ و جوغرافیه‌کاندا، ناو براوه، دزییل شاری نیمچه‌گه‌وره‌یه، ئالانی شارولکه‌یه‌کی موخته‌به‌ره، ئه‌لیسته‌ر، شاریکه، له‌ویدا ئاگردانی (ئه‌روخش) هه‌بووه و له‌مه‌لبه‌ندیکدایه له‌نیوان خورماوا و نه‌هاوه‌ند، هه‌لکه‌تووه، خوشان دوگوندن، هه‌لوان و کوند، ویرانه‌ن و خوشان ئاوه‌دانه. هه‌موده‌زانین له‌سالانی ۶۴۸ ی مانگیدا ئیران و ئاسیای نافین له‌بن ده‌س موغولاندا بوو ئیران و کوردستانیان کردبوه هه‌زارله‌ت، هه‌ر له‌تیکیان یا که‌وتبووه بن ده‌س ته‌میرانی هه‌زاره، یاوه‌بن ده‌س مین باشیان که‌وتبو، که‌میکیش که‌تبه‌هر یوزباشی و ئونباشی یه‌کانی مه‌غول (تاریخی ئیران بتروسفسکی). کتییی نه‌هزه‌تولقولوب ئاله‌وه‌ها هه‌ل و مه‌رجیکا نوسراوه و دیاره‌به‌ته‌واوی نه‌یتوانیوه سه‌رچاوه‌کان به‌ده‌س بیئی، قه‌زویتی له‌جیا‌کرده‌نه‌وه‌ی ویلایه‌تی کوردستان له‌سه‌ر زه‌وی جیبال بیجگه له‌سه‌رچاوه‌ی ده‌وله‌تی، به‌رون‌کردنه

وهیه ک: (که کوردستان و ئه و شازده و بلایه ته... حق و حقوقی دیوانی له زه مانای (سلیمان شا ئه بو قه ریب) دوسه د ته مه نی ئه و زه مانه بووه... به وه و یستویه تی پیشینه ی ئاوه ها دایه شکر دنیك، له ئیران زه وی زه مانای سه لجوقیان نیشان بدا... لسترنج نویسیویه تی: سولتان سه نجه ر به شی خوراوا یانی ئه وه ی سه ربه کرماشان بووه، جیایی کرد و ته وه و به کوردستان ناوی ناوه، تا سلیمان شای برازای خوئی بکاته حاکمی. (بروانه نوسراوه ی کوری ئه سیر: عیزه دین عه لی محهمه د وه فات ۶۲۶ ی مانگی که له بنه ماله ی کوردی موسل بووه. - کوردانی گوران په ره ی ۲۸ هه ره ئه وی). ئوستانی کوردستان: ئه رده لانی پیشین و باستانی - ئه رد: ناوه، ناوی تیکلاوه، ئه وگو ئه سته ره یه، که مروفی له سه ر په یدا بوه.

ئه رد: هه رد، عه رد، زه وین، لان: لای ئیمه ن، لان و کونای شیرو که رویشک. لان: پاشگری که جینگه ده گه ییتی، به رده لان، کهنده لان، خیزه لان، سه وزه لان، ناوی ئه ماریکی کورده له کوردستانی روژه لات، که پیته ختیان شاری (سنه) بوه. ئوستانی کوردستان و هاوتای ئه رده لان، ته ختی ته خت بو بابه ئه رده لان، که له وای کاول، په یکول، به لی: ئه رده لان واژه یه کی تیکلاوه له ئه ردو لان، ئه رد به واتای مدفه رک و پیروژه، پاداش له دنیای مادی و ئه نبوژه نیدا، مال، دراو، شکو، خوشی دینداران به ده س یه کی له خویانی زه ر ده شته، لان وه ک لانی شیر، کورد، ده لی: شیر له لان بیته ده ر چ نیر، چمی، لان جینگا، خان ولان. ئه رد: ئه م پیشگره له ناوی پاشاکانی ساسانی و ئه شکانی گیراوه، وه ک: ئه رده شیری بابه کان، ئه رده وان، ئالان یا ئاران یانی کوردانی ئه رده لان ئه شکری بلین: له کوندا ئه رته لان یا ئه رته ران: بووه، که به واتای راستی و دروستی یه، - له ئایینی زه رده شتیدا یه کی له خودایانه، که جهزای کاری چاک و سزای کاری به دو به دغه ران له قیامهت به وه و به واتای ئه رزو سه رزه وی مدفه رک و پیروژه. دیاره (د. ت، ر، ل) به یه کتر به ده ل ده بن و ده گور درین به یه کتر، ئه رده لان مه لبه ندی له کوردستان له خوراوی ئیران (بروانه ئه علامی ئه لمونجید. شه پوول) (یه دوللا ره وشه ن ئه رده لان شه جهره نامه ی ئه ردلانی له زه مانای ساسانیانه وه تا ئه مرو نویسه (په ره ی ۲۹ کوردانی گوران... کوپه). شاری سنه ی کوردستان له نیزیکی هه مه دانه و هه مه دان پیته ختی ئیمپه راتوری ماد بووه و کوردیش له ره گه زوره گزی، ماد - ه، کانونی جوغرافیای ماد ره ی: (ریی) و سنوری خوژه لاتی ماد، تا به لخ بووه، دیاره زمانی ماد و پارس زورلیک نیریک بووه، شیعر و هونه ی ده وره ی ساسانی دوازه هه جایی یه و وه زنی شیعی کوردی ولوریش دوازه هه جابین و یادگاری ئه شعاری ده ورانی ساسانین، به تایهت

ئه شعاری مانه وین (په ره ی ۳۰ کوردانی گوران). جا هه ره له بهر ئه مه یه که مه لیکو شوعه رای وه هار، کورد، له سه بکنا سیدا ده لی: (ماد - ه کان که یه که م که سانی بون که خه تیان له ئیراندا به دیهیناوه و هه خامه نشیان بهرده نوسراوه کانی خوین، به خه تی ماد - ی ده نوسی و له راستیدا پارسه کان خه تی میخی خوین له ماد - ه کان، وه رگر تووه، ج ۱ - سه بکناسی چاپی ۱۳۵۶ تاران په ره ی ۶۵ و گو فاری ئیرانمیه ژماره ی ۱۲ و ۱۳ خا که لیوه و گولان ۱۳۸۴ ی هه تاوی په ره ی ۳۳ تا ۳۸ به قه له می (شه پوول): محمه مد صالح ئیراهیمی. فرهاد له ره گه زی که له پوره و بارامی گور له ره گه زی کوردی گورانه و هه و رمانیه کانیش له ره گه زی روسته می داستان، شاخه یی له کوردانی لار له ره گه زی کورگین پاله وان، و ساسانیان له ره گه زی کوردی به رزنگین و له تاریخی ته به ریدا قسه له شه ری سپای ئیسلام به دژی کوردان، ده کا، له خوزستان و خاکی پارسدا، فیردهوسی توسیش له بابه ت کورده وه له روژگاری زو حاکدا ده لی:

چونان بود کی هه ر شهب دومه ردی جه وان
خوژشگه ر بوردی به ئه یوانی شا
بکوشتی و مه غزه ش بیرون ئاختی
ئه زان دویه کی را به رداخته ند
...
بیرون که رد مه غزه ی سه ربی گوسفه ند
به رامیخت با مه غزی ئان ئه رجومه ند
یانی کوری کوردیان سه رده بری و می شکه که یان به و مارو کرمانه ی سه رشانی زو حاک
هه لده سوی له دو اییدا ئارمانه ک و کرمانه ک به دزی یه وه، یه کی له و کوردانه یان ئازاد
ده کرد و پیان ده و تن برون و خو تان رزگار بکن و له پاشان فیردهوسی ده لی: (کونون
کورد ئه زان توخمه دارد نیشان) به لام له وه ده چی فیردهوسی ویستبیتی مه زلومی نه ته وه ی
کورد، به ده س مارزان و زالمانه وه، به وشپوه به یان بکا و ئه مه ش خوئی نیشانه ی ئه و په ری
خود سانسوری بووه له ترسی زالمان. دیاره کوردیش شانازی به کاوه ی کورد ده کا که
می شکی زو حاکی پرژاند و فره یدونی کوردی له جیی به پادشایی دانا، ئه بی بلین: کورد
یانی گوتی یا کوتی یانی ماد که وایی میژینه ی کورد، زورکونه و به رله کاوه و زو جاکیش
له م نیشتمانه ی ئیستایدا نیشته جیی بووه. دوا ی هاتنی ئیسلام نیوی کورد زیاتر له کتیدا،
وه به رچاو ده که وی له خوراساندا تاینه یی به ناوی ئالی کورت که هه مان زاراوه ی
په هله وی کورد - ه. حوکومه تیان کرده، له ئیراندا به هه له به ئالی کورت ناوی ده بری،
ده نا کورد - ه. یا له هه ریمی لوگر، له نیژیک کابولی ئه فغانستان له زه مانی سامانیاندا
(۱۱۰۰ سال) به رله مرو، کاتی ئه بولحه سه ن عه لی بن محمه مد غه زالی لوگره ی ئه و

شاعیره ده که ویتته بیری نیشتمان، و بستویه تی له بوخاروه بگه ریته وه لوگهر جیی باو باپیرانی جا به شیعر فهرمویه تی:

بوخارا خوشتهر ئەز لوگهر خوداوه نداهه می دانی

وه لیکن کورد نه شکبهد ئەزدوغی بیابانی

ئیسئاله سهر تا سهری ئیراندا کورد، هه یه و ئەشی بیژین هه موکورد بوین و بابه تاهیر عوریانیس سهر قافلە سالاری ئەده بیاتی کوردی یه. (په ره ی ۳۲ کوردانی گوران). شاری کورد، چوار محالی بهختیاری، دیی کورد له ئیسفه هان و پردی کوردی له نیژیک تاران له هه شتپه ر، دیی کوردان، له تاله قان، گوندی گه و ره به ناوی گوران هه یه که سی تاهه فهی ئاهنگه ری کورد، هه دادی و کاویانی کورد، له وی ده ژین و خوین له ره گه زی کاوه ی ئاسنگه ر، ده ژمیرن، (کوردانی گوران په ره ی ۳۲) ئەوین، یائەوین ده ره کا، شیوه لیکه پرله داری میوه لای شه میران، لای تاران، وه نه ک، که ناوی مهیدانیکه له باکوری تاران، که لاک، خواری و سهروله نیوان تاران و که رج دایه، پارکی لاله که له بهر ناوی مهیدانی جه لالی بووه، یادگاری هۆزی کوردی جه لالی، هه ری می زه عفه رانیه ی شمیران که یادگاری هۆزی گه و ره ی زه عفرانلوی کورد - ه، هه زار: هه وراز - ه و پلور، یاپلوره لای توئیلی ریگای گیلان و که می له و لاتره وه ئاو ئاسک هه یه که هه مو کوردین و فارس و اتایان نازانی، کوردانی گاوانی ده ماوه ند، که جابانی کوردی و ئەبو به سیرمه یمون بن جاوانی کوردی سه حابه ی محمه د ره سولوللا بون و فه رموده یان له و ئەقل کردوه (کۆزانی فه ره نگی زمانی کوردی (شه پۆل) و زریزه ی ریژین چاپی ۱۹۹۹ ز - هه ولیر ئاراس (شه پۆل)، که ری مخانی زه ند - ی کورد، کورد، که له ئیران، خوراسان، قوچان، هه زارمه سجیدی سنور، لای ئەفغانستان، مه شه هه د، سه بزوار، نه یشابور، قوم، که جور، نور، عه مارلو، رودبار، منجیل، قه زوین و... تاران وله هه ومه، کورد، هه ن، کورد، له تورکیه، ئیران، سوریه، عیراق، لوبنان، ئوردون، مبصر، ئوروپا ده ژین، له ئیران کورداوای لای ئیسفه هان، هه مام و ئەنباراوی یادگاری گه نج عه لیخانی زیک، کورد که له کاتی خویدا حاکمی کرمان و هه ری می، خو ره لاتی ئیران، بووه و که فی ئەنبارا وه که ی له کرماندا به سورب دا پو شاوه تا ئاوه که باش رابگری و دانه ده لی. و ئیستا هه مام و ئەنباراوی ئەو، بوته شوینه واری میژویی کوردانی ته ییوی که سولتان سه لاهه دین (۵۶۷ - ۵۸۹ ی مانگی)، کوردستان سه رزه وی به که، له ئاسیای خوراوادایه، کوردستان یه کی له ئوستانه کانی ئیران، کوردستان له به شی هه ومه ی بیه به هان دایه، کورد عه لی سیاسه ت زان و زانا، سه روکی مه جمه عی عیلمی دیمه شق، وه زیری فی کردن و باره ی تان

و ئەندامی مەجموعە‌ی عەرەبی یادشایی میصر، نوسەری خوتەتی شام، تاریخی ئەحمەد بن تولون و فەلا سیفە‌ی ئیسلام (۱۸۷۶ - ۱۹۵۳ ز -)، کوردکۆی، یەکی له بەشەکانی گورگان: (گولستان)، کوردون و یلایەتیکە لە بەشی باکوری کوردستان دایە، کورد مەهین لە ۶ کیلۆمەتری باکوری سەرایی تەوڕێزدا، کوردی یانی زمانی، نەتووە‌ی کورد، کوردیان یەکی له بەشەکانی شارستانی جەهرومە، کوردیان کە لە ۶۶ کیلۆمەتری خوراوای حەسەن کیفی نەو شاری مازندەرانی، حەسەن کیفیش دیی یەکی کوردانە، شولی هۆزیکێ گەورە‌ی کوردان ئیستا هەندیکیان لە جەهروم و ئەو ناوهدان. کوردو له کوردانی ئاوارە‌ی قورته‌به‌یه، و کوردو له کوردانی ئاوارە‌ی ئیسپانیایە و پلە‌ی ژەنرالیسی هەبوو خانم کورد و جین، کە لە ۷۱۹ ی مانگی حاکمی فارس بوو و شیرازی زور ئاوه‌دان کردو‌تەو. لای سەر ریگای بیه‌به‌هان بو شیراز دو‌چەم هەیه‌کە دو‌گوندی له سەر به‌ناوی کوردستانی سەری و کوردستانی خورای و چەمە ئاوه‌کەش هەر به‌ناوی کوردستان ناو‌داره (تاریخ، جو‌غرافیای رەزمارا و فەرهنگی موعین) ئەبو حەنیفە‌ی دینه‌و‌ه‌ری کتیبکی به‌ناوی تاریخی شەجەرە‌ی کورد، نوسیوه (گەنجینه‌ی نوسخەکانی خەتی (ماتانا داران) ژمارە‌ی سەبت ۶۲۲، وەر‌قە‌ی ۲۱ ب، ۵۱) روستە‌مخانی دۆنبولی تاریخ نوسی کورد له (ئیشارا تولمە‌زاهب) - ی خویدا، نوسیویه‌تی: کە ئەو کتیبە‌ی ئا. د. پاپازیان چەن سال بەر لە‌مه‌لاماتا ناداران دیویه‌تی و ئەو خەبەرە‌ی راست کردو‌تەو کە ئەبو حەنیفە‌ی دینه‌و‌ه‌ری تاریخی شەجەرە‌ی کوردی نوسیوه. برواننە‌ پەرە‌ی ۹۴ کوردانی گۆران و مەسە‌لە‌ی کورد له‌تورکیه... گ. ب ئاکو‌پف (هاکوبیان...) چاپی ئەو‌ه‌ل ۱۳۷۶ ی هەتاوی (شه‌پۆل) ۱۷/۸/۱۳۸۴ و ریکه‌وتی ۸ نوامبری ۲۰۰۵ ز - تاران و حەوتامە‌ی کە‌یهانی هەوایی تاران ۲۴ گۆلانی ۱۳۷۶ سیروسی ئیزه‌دی. (شه‌پۆل). شاری رەقە‌ له‌جزیره‌ی کوردستانی بن دەس سوریه‌دایە و شاری گرینگ و خوش‌ئاوو هەوا و باسە‌فایه‌و کەوتو‌تە به‌ستینی خوراوای ئاوی فورات و هارونە ره‌شید - ی عەبباسی دە‌یکرده‌ هاوینە هەواری خو‌ی و هاوینان له‌وی رای دە‌بوارد. ئەبو عەبدوللا تەبانی (۲۳۶ تا ۳۱۷ ی مانگی و ریکه‌وتی، (۵۸۰ تا ۹۲۹ ی زاینی) کە له ئوروپادا به (ئەلبیتنوس All datynues) ناو‌داره‌ په‌کی له‌پرزانیان و دانەرانی زانستی ریازی و هەیه‌تەو یەکی له‌کوردە‌کانی خەلگی شاری (رەقە‌)یه، ئە‌ه‌واته‌ عیلمی موحاسە‌به‌ی موسە‌له‌ساتی له‌وه‌ی کە له‌سەر‌ده‌می (هپار خوی و بتلمیوس) هەبو، فرده‌تر له‌پیشه‌وه‌ بو و موسە‌له‌ساتی له‌باتی مورە‌به‌عات بو‌زانین و حەللی مەساییل به‌کاری بردو‌و (جەیبی زاویه‌) ی له‌باتی قەوسی (هپار خوی) ی یونانی به‌کاری بردو‌و، هەر‌ئە‌واته‌

کورد، پرزانا به له حیسانی موسه له سات نیسه به ته کانی نیز یک به وینه یی که له مه ده مه دا به کار ده بری مور ته بی کرده (۱ و ۲).

1- F. T. Curtey: the invention of printing in chin a introduction. p.85.

2 - Barnes. History. p.113.

ته بانی له عیلمی هه یته تدا فره تر له (فه رغانی) ناودار تره و چل و یه کسال له کاری ته تریمی ره سه ده کانی، که به وردی و شه مول ناو دار بون، کات و ساتی رابوار دوه له ئاکاما، ره سه ده کانی خوئی به گه یشتنه نه تیژه که به وینه یی عه جبات. له نه تیژه یی روزگاری ته مروی ئیمه دا نیزیکه، بووینه زه والی ئیعتیدالی له سالدا (۵/۵۴) ده رجه و مه یلی ئیستیوایی فه له کی به (۲۳/۵۵) پله دیاری کرده، بروانته 602 i. Sarton. و عه سری ئیمان ج ۲ ته مه دونی ئیسلامی له مه جموعه ی تاریخی ته مه دونی ویل دورانت ته رجمه یی ته بولفاسم پایه نده). که هه یته ناسان له ورد بونه وه له کاری ره سه دی ته جرامی ئاسمانیدا و سه بت و زه بتی ته وه و هه روه هایش ته حقیقی هه یته تی بتلمیوس و موتالا کردنی کولفه کانی گوئی روز له چاخی مه ئمونی عه بباسی دا به سه لمیترای کوره و ییه تی زه وی که ئه رد به وینه یی گوئی، پله ی جو جرافیای به هوئی ره سه د کردنی گوئی روز له شاری سنچاره وه (که به کی له شاره کانی کوردستانه) به که لک و ره گرتن له بیرورای (ته بانی) ته ندازه یان گرت. (بروانته تاریخی عولوم پیرو سو ته رجمه یی سارمی به نه قل له کتیبی و هه حده تی قهومی کورد و ماد، مه نشه، نیزاد و تاریخی ته مه دون له کوردستاندا به ته حقیقی حه بیبوللا تابانی چاپی ته وه ل ۱۳۸۰ ی هه تاوی تاران بلا فوکی گوسته ره. په ره ی ۲۹۷ تا ۲۹۸ - یازاتیکی وه ک ئینی وازیح ته حمه د بن یاقوت جو جرافیایان که له (۲۴۸) وه فاتی کرده و خه لکی شاری (خه لات) کوردستانی بن دهس تورکی تورکیه یه که نوسراوه کانی له زانینی جو جرافیادا زور گرینگ و له بهر چاون، یه کی له نوسراوه کانی ته وزانایه کتیبی (ته خباری ئومه ی سالمه، ناوی شان، تاریخی که بیرو مه شاکیله ی خه لک له روزگار یاندا)،

Arnold and cucl laume: Devauxll.395

به نه قل له تاریخی ته مه دونی ویل دورانت ته مه دونی ئیسلامی (په ره ی ۲۹۸ حه بیبوللا تابانی هه ره ئه وی) یازانای ناودار (بوشکه ست: Boshkast) که له کلکه ی سه ده ی یه که می مانگیدا ژباوه و چوته شاری مه دینه ی مونه وه ره و بوته ئوستادی کورسی عیلمی نه حوو زور زاناو ناودار بووه. له بزای ته بو جه عه نهری خاریجی شه هید کراوه (بروانته فره هنگ و جو جرافیای عه مید تاریخی کومه لایه تی ئیران مور ته زا راوه ندی ج ۳ په ره ی ۲۲۰ تاریخی ته ده بیاتی ته دوار براون ته رجمه یی عه لی پاشا صالح، (وه حده تی قهومی کورد و ماد هه ره ئه وی)، له کانی هاتی ئیسلام له (به رده و به نده و عه بد) له

کوردستانی ناوهندی و باکوری خوږه لاتی و خوږه لاتی کورده واریدا، خه بهروهه والی نه بووه و مهلا عهبدولقادر بن وهلید بن محهمه د جوتیار (جوتیر یا Juoter کوردی به و به واتای وهزیره). ئەم زانا کورده له نوسراوه کانی خویدا له سالی ۲۷۶ ی مانگی و ۱۱۲۱ ی زاینی رای گه یاندوه که گوندنشیانی کوردستان به شی له یه که مین ئاوی نشینان بون که له روزگاری بهرده گی و ره عیبت بونیاندا، له خاوهن زهوی و زار، زهوی و ئهردیان ئیجاره کردوه و بونه ته، ده سکرد و بهوینهی ره عیبت و به ستراوه به خاوهن مولک، ئهوزاته نوسیویه تی: (ئه لحه مدو لیلیا وهلمینه کار خودیکا و خوویخاد خوزاد مستی ئاغای بی کورتا و ئیسلام داگرت ئینشائه لالا...) (وه حده تی کورد و ماد هه ره ئه وی)، گورگین که به ئازاو دلاوه رو زیره کی ناودار بووه، زیاتر له چوار ههزار سال زاروکت و نه وه و نه تیژه ی ئه وه له (لار) دا حوکومه تی سه ره به خویان هه بووه و هه یچ جوڤه گوریا نیکی به سهردا، نه هاتوو و خوتبه به نیویان خویندراوه و سکه یان به نیو لیدراوه یا ئوعجوبه ی دهوران و نادره ی زه مان سه ره لقه ی ئاشقان، جه فاکیش و سه رخیلی وه فاکیشانی میحنه ت ئه نده ییش و پلینگگی کو یستانی مه شه قهت، فه ره اد که له روزگاری خو سه ره و په رو یز خو ی نشان داوه له خیلی که له ور - ه. (که لاهور که په نجه ی له په نجه ی وه راندا هه مونا خونی وه ک خه زه لوهر هه لوهراند). بروانه شه ره فنا مه به کوردی. هه ژار و سه ره فنا مه ی فارسی به سه ره تای محهمه د عه بیاسی چاپی ۱۳۴۳ په ره ی ۳۱ و ۲۸ - تاریخ زانان نوسیویانه: که له ور له ره گه زی گو ده زی گیو - ه، که گیو له زه مانی کیانی دا حوکومه تی بابیلی له ده سا بووه، کوری گیو که به ناوی ره هام یا (مام ره هام) به فه رمانی به هه مه نی کیانی شام و ئور شه لیم و میسری بردوته، بن ده سی خوی و به ختونه سر ناز ناوی ئەم مام رهامی کورد بووه (په ره ی ۲۸ و ۲۹ ی تاریخی ئه رده لان به لیکو لینه وه ی مو حه قیق و مو ته رجیم و شاعیری کورد (هه ژار) چاپی ۱۳۸۱، تازه نیگا، تاران. یا زیاته دین حیسامه دین چه له بی که مه وه وی رومی له سه ره تای ج ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ ی مه سنه ویدا زوری تاریخ کردوه و به ده ستگیر و پیری زانای زانیوه و چه له بی واژه یه کی کوردی یه و به واتای خوا و پا که. یا شیخ ئیبراهیم کرماشانی (وه فات ۳۳۷ ی مانگی) که فه ریده دین عه تار له ته زکه ره ی ئه ولیبای خویدا له شه رحی خالی ئه و زاته دا فه رمویه تی (ئه و سولتانه ی ته سه ووف و بورهانی بی ته که للوف، ئه و ئیمامه ی زمانه، ئه و هومامه یه کدانه یه، ئه و خه لیله ی مه له کوته، روحانی شیخ ئیبراهیم شه بیانی ره حمه تی خوای له سه ر بی، ره حمه تی زور و زه وه ند، پیری بهر حه ق و شیخی مو تله ق بو). - سه فه وی یانیش که له (۱۵۰۲ - ۱۷۳۶) له ئیراندا حوکومه تیان کردوه، کورد و کوردزاده بون بروانه: شیخ سه فی و ته باره ش ئه حمه د کیسه ره وی چاپی ۲۵۳۵: ۱۳۵۵ ی هه تاوی،

سه فوه تو‌صه‌فا)، ئیحسان نوری پاشا له تاریخی ریشه‌ی نژادی کورد، تیه‌مورس - ی دیو به‌ند، له به‌شی چیروکی (فه‌ره‌یدون) ی کورد، له شانامه‌ی فیره‌ده‌وسی دا، به ناوی تیه‌مورس کورد، یادی کردوه، له و شوینه‌ی که دایکی فه‌ره‌یدون له‌ره گه‌زی ئه و قسه ده‌کا و ده‌لی:

تو بشناس مرز ایران زمین	یکی مرد بُد نام او آبتین
ز تخم کیان بود و بیداد بود	خردمند و گرد و بی آزار بود
ز تهمورس گرد بودش نژاد	پدر بر پدر برهمیداشت یاد.

م. ئه‌وره‌نگ ده‌لی: قسه‌کانی لیکوله رو وردین ئیحسان نوری پاشاکه تیه‌مورس دیو به‌ند، سیوه‌مین پادشای پیشدادیانی له‌سروده‌ی فیره‌ده‌وسی دا به (کورد) زانیوه، راسته‌یانی نابی به (گورد) بزاندری و به پاله‌وان دابندری، چونکا تیه‌مورس سازاده بووه و به پیی داب و ده‌ستوری پاشایی، دوا ی باوکی چو‌ته‌سه‌ر ته‌خت، جاکه‌ه‌وایی پاله‌وان نه‌بووه که له ریگای پاله‌وانی یه‌وه، به پله‌ی پاشایی گه‌بشتی یا له و ریگاو ناودار بوئی. به‌گیتی در از په‌لوانان گُرد پی زال زرکش نباید شمرد.

پروانه شانامه‌ی فردوسی و کوردشناسی م. ئه‌وره‌نگ په‌ره‌ی ۲۸ و ۲۷ چاپی ۱۳۴۶ تاران.

لیکوله‌ران و میژوزانان له سه‌رئهم باوه‌ره‌ن بنچینه‌ی (پیشدادیان و کیان) که نموداری پاشایان و دلا‌وه‌رانی ئیرانی که و نارن، فیره‌ده‌وسی له شانامه‌دا له نوسراوه‌کانی په‌هله‌وی یه‌وه، وه‌ری گرتون یانی نیونیشان و به سه‌رهاتی پاشایان و مه‌زن‌خانه‌دانی (پیشدادیان و کیانیان) له کتیبی دینی و عیلمی ئاویستا نوسراوه و فیره‌ده‌وسی ئه‌وانه‌ی به ئه‌مانه‌ته‌وه نه‌قل کردوه. له دوسوره‌ی (فورقان و ق) له قورئاندا له مروگه‌لی که‌ناری چه‌می (رس): ئه‌ره‌س) به ناوی (اصحابُ الرِّس) ناوی بردوه، ره‌س یائ‌ه‌ره‌س چه‌میکه له ئازربایجاندا یه و باش ده‌زانی که بیجگه‌له زه‌ر ده‌شت پیغه‌مبه‌ری دیکه، پیشینه‌ی له و مه‌له‌نده‌دا نه‌بووه و نیه، له په‌ره‌ی ۲۹۶ ی کتیبی خولا سه‌ی کورد و کوردستان، به‌قه‌له‌می لیکوله‌ری ناودار ئه‌مین زه‌کی (دائیتا) ی به چه‌می (رس: ئه‌ره‌س) داناوه وله دایره‌ توله‌ عاریفی دوکتور فه‌رید وه‌جدی له به‌شی واژه‌ی مه‌جوس و هه‌روا له دایره‌ توله‌ عاریفی بستانی و له کتیبی میله‌ل و نیحه‌لی ئه‌بولفه‌تح محمه‌د بن عه‌بدولکه‌ریم شارستانی، ئیبن خوردادبیه، بلازه‌ری، ئیبنی فه‌فیه، مه‌سعودی، هه‌مه‌ ئیسنه‌هانی، یاقوت، ئه‌بولفیدای ئه‌یوبی کورد، هه‌مو زه‌رده‌شتیان یه‌ئازربایجانی زانیوه و قوتبه‌دین شیرازی (۷۱۰ ی مانگی) له کو‌به‌ی په‌ره‌ی ۱۵۷ کتیبی حکمه‌تول ئیشراقی شیخ شیهابه‌دین سوهره‌وردی شیخی ئیشراق (له کوردانی گه‌روس)، چاپی ۱۹۵۲ از و ۱۳۳۱ که له زه‌مانی زه‌رده‌شت

له بابته فهري-ی ئیژه دی و دو جیهانی ئیخشیجی و مینهوی قسهی کردوه و زهردهشت به فره زاناو دانا، ناو دهبا و به خه لکی ئازربایجانی ده زانی و کوردیش ده لین: ئاویستا به زمانی که ونارای کوردی یه و زهردهشتیش، چوته سهردهشت و سهردهشت، ههر زهردهشته و (ز) بوته (س) و له نیژیکی سهردهشت (ئاوی) ههیه، به کوردی پیی ده لین: ههیه تی که له کیوه کانی گهورکانه وه سهر چاوه ده گری و ههر له و ناوه دا گوندی به ناوی (هورموزا وا) و له و دیویش، به ره و سلیمانی (هورمون) ههیه، به یادی ئاهور موزدا و شه ری ئه و له گهل ئه هریمه ن. برواننه کورد و کوردستانی ئه مین زه کی، سهرمایه ی هیدایه تی ئایه توللا شیخ محهمه د مهر دوخی کوردستانی، تاریخی ریشه ی ئیژادی کورد، ئیحسان نوری پاشا و گوڤاری (ههتاو) یا عیشقی میرزا محهمه د رهزای کوری حاجی ئه بولقاسمی کوردستانی، شاعیری نیشتمان ویست و ئیسلح ویست و نه ترس و بیباک (له دایک بونی له ۱۲۷۲ و شه هید بونشی له تاران له ۱۳۰۳ ی ههتاوی بووه.

شاری رهقه له جزیره ی کوردستانی بن دهس سوریه دایه و شاری گرینگ و خوش ئاو و ههوا و باصفایه و کهوتوته به ستینی خوراوی ئاوی فورات و هارونه رهشید - ی عه بیاسی ده یکرده هادینه ههواری خوئی و هاوتیان له وی راده بوارد. ئه بو عه بدوللا ته بانی (۲۳۶ تا ۳۱۷ ی مانگی و ریکه وتی، (۵۸۰ تا ۹۲۹ ی زاینی) که له ئوروپادا به (ئهلبیتنوس All datiyues) ناوداره په کی له پرزانیان و دانه رانی زانستی ریازی و ههیه ته وه یه کی له کورده کانی خه لکی شاری (رهقه یه، ئه وزاته عیلمی مو حاسه به ی موسه له تاتی له وهی که له سهرده می (هپار خوی و بتلمیوس) هه بو، فره تر له پیشه وه بو و موسه له ساتی له باتی مور به عات بو زانین و حه للی مه ساییل به کاری بردوه و (جه بیی زاویه) ی له باتی قهوسی (هپار خوی) ی یونانی به کاری بردوه، هه ره ئه وزاته پرزانیاه له حیسانی موسه له سات نیسه ته کانی نیژ به وینه یی که له م سهرده مه دا به کار ده بری مور ته بی کردوه (۱ و ۲).

1- F. T. Curtey: the invention of printing in chin a introduction. p.85.

2 - Barnes. History. p.113.

ته بانی له عیلمی ههیه ته دا فره تر له (فه رغانی) ناودار تره و چل و یه کسال له کاری ته تزیمی ره سه ده کانی که به وردی و شه مول ناو دار بو، کات و ساتی رابواردوه له ئاکاماره سه ده کانی خوئی به که پشتنه نه تیژده که به وینه تی عه جبات

له نه تیژه وی روزگاری ئه مروی ئیمه دا نیژیکه، بو وینه زه والی ئیعتیدالی له سالدا (۵/۵۴) ده رجه و مه بلی ئیستیوایی فه له کی به (۲۳/۵۵) پله دیاری کردوه، که ههیه ته ناسان له ورد بونه وه له کاری ره سه دی ئه حرامی ئاسمانیدا و سه بت و زه بتی ئه وه و ههروه هایش ته حقیقی ههیه ته تی بنلمیوس و موتالا کردنی کولفه کانی گوئی روز له چاخی مه ئمونی

عه بباسی دا به سه لمینراوی کوره و یه تی زه وی که ئه رد به وینه ی گوپه پله ی جو جرافیا ی به هو ی ره سه دا کردنی گو ی روژ له شاری سنجاره وه (که یه کی له شاره کانی کوردستانه) به که لک و ره گرتن له بیرو رای (ته بانی) ئه ندازه یان گرت. (بروانسه تاریخی عولوم پیرو سو ته رجه مه ی سارمی به نه قل له کتیبی وه حده تی قهومی کورد و ماد، مه نشه، نیزاد و تاریخی ته مه دون له کوردستاندا به ته حقیقی حه بیوللا تابانی چاپی ئه وهل ۱۳۸۰ ی هه تاوی تاران بلا فوکی گو سته ره. په ره ی ۲۹۷ تا ۲۹۸ - یازاتینکی وه ک ئینی وازیح ئه حمه د بن یاقوت جو جرافیا ران که له (۲۴۸) وه فاتی کردوه و خه لکی شاری (خه لات) کوردستانی بن ده س تورکی تورکیه یه که نوسراوه کانی له زانیی جو جرافیا دا زور گرینگ و له بهر چاون، یه کی له نوسراوه کانی ئه وزانایه کتیبی (ئه خباری ئومه ی سالیمه، ناوی شاران، تاریخی که بیرو مه شالیله ی خه لک له روژگاریاندا)،

Arnold and cucl laume: Devauxll.395

به نه قل له تاریخی ته مه دونی ویلدورانته ته مه دونی ئیسلامی (په ره ی ۲۹۸ حه بیوللا تابنی هه ره ئه وی) یازانای ناودار (یوشکه ست: Boshkast) که له کلکه ی سه ده ی یه که می مانگیدا ژباوه و چو ته شاری مه دینه ی مونه وه ره و بو ته ئوستادی کورسی عیلمی نه حوو زور زاناو ناودار بووه. له بزایوی ئه بو جه عفه ری خاریجی شه هید کراوه (بروانسه فه ره ننگ و جو جرافیا ی عه مید تاریخی کومه لایه تی ئیران مورته را را وه ندی ج ۳ په ره ی ۲۲۰ تاریخی ئه ده بیاتی ئه دواری براون ته رجه مه ی عه لی پاشا سالح، (وه حده تی قهومی کورد و ماد هه ره ئه وتی)، له کانی هاتنی ئیسلام له (به رده و به نده و عه بد) له کوردستانی ناوه ندی و با کوری خو ره لاتی و خو ره لاتی کورده واریدا، هاوالی نه بووه و مه لا عه بد و لقادر بن وه لید بن محه مد جو تیار جو تیر یا Juoter کوردی به و به واتای وه رزیره. ئه م زانا کورده له نوسراوه کانی خویدا له سالی ۲۷۶ ی مانگی و ۱۱۲۱ ی زانیی رای گه یانده که گوندنشیا نی کوردستان به شی له به که مین ئاوا یی نشینان بون که له روژگاری به رده گی و ره عیه ت بونیاندا، له خاوه ن زه وی و زار، زه وی و ئه ردیان ئیجاره کردوه و بونه ته، ده سکرد و به وینه ی ره عیه ت و به ستراوه به خاوه ن مولک، ئه وزاته نویسه تی: (ئه لحه مد و لیللا وه لمینه کار خودیکا و خوویخاد خوزاد مستی ئاغای بی کورتا و ئیسلام داگرت ئینشائه للاً...) (وه حده تی کورد و ماد هه ره ئه وی)

ره‌گه‌زی کورد:

هه‌ندی لایان وایه دواى بلاو بونه‌وه‌ی نوسراوه‌کانی ریچ سرنجدان به کورد و میژوی نه‌ته‌وه‌ی کورد، زیاتر، پهره‌ی ساندو‌گه‌ریده‌کان، که‌وته تیکۆشان و لیکۆلینه‌وه‌یی زیاتر بو‌نا ساندنی نه‌ته‌وه‌ی کورد. به‌لام شه‌وه‌ی راستی بی، کتیبی شه‌رفنامه، نوسراوی شه‌میر شه‌رفخان بدلیسی که له ۱۵۹۶ دا نوسراوه. دیاره مه‌به‌ستی شه‌میر شه‌رفخان له نویسی شه‌م کتیبه‌گرینگ و پرپایه‌خه، ناساندنی کورد و میژوی نه‌ته‌وه‌ی کورد بووه، به نویسی شه‌م کتیبه‌گرینگ شه‌رفخان، توانیوه‌تی، سه‌رکه‌وتوانه میژوی کورد له‌کونه‌وه، بنوسی، به‌لام له دیاری کردنی بنج و بناوانی کورد سه‌رکه‌وتنیک‌کی شه‌وه‌توی به‌دهس نه‌هیناوه، له سه‌ر چه‌ن بیرو بو‌چونی نالیک له ته‌ک یه‌کتیندا، قسه‌ی کردوه و تیشکی خستۆته، سه‌ر سیان له‌وانه: ۱- یه‌کیک له‌وانه، شه‌فسانه‌ی (زوحاک) ئازیده‌هاکی خوین ژیرویی به‌زه‌یی و دژی مرو، که‌گۆیا دومار له سه‌رشانی رواوه، که‌ده بو‌میشکی مروی ده‌رخوارد، بدری، هه‌ر روژ ده‌بو دومرو سه‌ر ببردری و میشکه‌که‌یان له‌و دوماره هه‌لسون. تا دومرو، مرو دوست به‌ناوی شه‌رمانه‌ک و گرمانه‌ک، به‌هاویری یه‌کتر، میشکی مه‌ریکیان له‌گه‌ل میشکی مروفیکدا، لیک‌ده‌داو یه‌کی له‌و مرویانه، که‌ده‌بو سه‌ر ببردری ئازادیان ده‌کردو چه‌ند دانه‌په‌زو پوله‌یان پیی ده‌دا و پیمان ده‌وت: برو له‌و چیاو چرانه‌خوت بشاره‌وه‌و به‌شیرو رستی شه‌م ئازله‌لانه‌خوت به‌خيو بکه‌و روله‌شار یا ئاواپی مه‌که، نه‌بادا، ئازیده‌هاک، پیمان بزانی و سه‌رتان بیری، شه‌مانه‌یان به‌کورد، زانیوه. شه‌م چریکه و چیرۆکه، له‌شانامه‌ی فیرده‌وسی دا به‌شیر به‌یان کراوه و ورايشی گه‌یاندوه که له‌ئاخیریدا کاوه‌ی کورد، که‌له به‌راهه‌شت کوریان سه‌ربریو و میشکه‌که‌یان ده‌رخوارد ماره‌کانی سه‌رشانی زوحاک دابو، که‌هاتبون تا دواکوره‌بچکۆله‌که‌ی بین، توره‌بوو نه‌راندی و پیش به‌روکه‌چه‌رمه‌که‌ی به‌روکی دا‌که‌ندوه‌هه‌روه‌ک ئالایه‌ک کردی به‌سه‌رنوکی داریکه‌وه‌و کردی به‌ئالای راپه‌رینی کوردان، به‌دژی ئازیده‌هاکی خوین ریژو مارز، له‌ئاکاما کاوه‌ی ئاسنگه‌ری کورد، سه‌رکه‌وت و به‌چه‌کوشی ئاسنگه‌ری یه‌که‌ی میشکی زوحاک پێژاند و به‌ها و کاری ئاپوره‌ی سه‌لک ده‌ستی فه‌ریدونی کوردی گرت و نایه‌بان ته‌ختی پاشایی روژ باو. -هیچ دوریش نه‌که‌فیرده‌وسی به‌گیرانه‌وه‌ی شه‌م شه‌فسانه‌پرله‌ده‌ردوژانه، ویستیتی مه‌زلومی نه‌ته‌وه‌ی کوردی شه‌وه‌سه‌رده‌مه‌ی به‌دهس زالممان و مارزانی زهمان، له‌بن په‌رده‌ی شه‌م شه‌فسانه‌دا: نیشان‌دا بی (شه‌پۆل). -ده‌بی بلین: بی به‌لگه‌یه‌کی عیلمی و زانستنی هه‌مو کتیب و نوسراوه‌کوردی یه‌کان شه‌م شه‌فسانه‌یان هیناوه و نویسیانه‌که‌شه‌م روداوه‌گرینگه‌میژوه‌ی کورد له (۱۲۳۴/۳/۲۱) پیش کوچی مانگی واتا ته‌قربه‌ن ۲۰۰۵ سال به‌رله‌زایین، روی

داوه. ههروهها ئهم روژه هیمماو وواتایی دیکهی میژویی بو ههیه که له و روژهدا (نهینهوا) که وتوته بن دهس ئیمپهراتوری (ماد) و ئاشوریان له شهرا دوراندویانه و کورد خۆی به زاروکت و نهوه و نه تیجهی ماد و میدیا دهزانی و له و روژدا بهناوی (نهووز) جیژن ده گرن و پیی دهلین: سه ره تایی سالی کوردی و به هاری کوردی و بهر له سال تازه بونهوه، ئاگر له سهر لوتکهی چیا بهرزه کانی کوردستان، هه لدهن. ئهم جیژنه نیشانهی پپوهندی کورد و گهلانی هیندو ئوروپایه چونکا، گهلانی گهرمانی، کولونی و سلافیش له روژی ۳/۲۱ دا که روژو شهو به رانیه، ده بن، بهناوی سه ره تایی بههار دهیکه نه جیژن و شادی.

۲ - دوه مین بیرورای ئه میر شه ره فخان له شه ره فنامه دا، له سهر، رگه زوبنه چه که ی ته وهی کورد، ئه وه یه که نوسیویه تی: کورد، دوره گهزه یه وه له تیکلاوی دیو له گهل به لقسیا پهیدا بووه، - ۳ - له جنوکه یه، دیاره ئه مه، قسه یه کی ساز دراوه و ئه میر شه ره فخانیش خۆی نه یشارد و ته وه که بنه چه که ی کوردی بو دیاری نه کراوه و رای گه یاندوه، ته نیاخوا دهزانی که بنه چه که ی کورد، له کوپوه هاتوووه، روژ هه لات ناسی نه مساوی که، شه ره فنامه ی وه ر گیراوه، لای وایه، ئه و قسانه بیدعهت و ساخته گین، بروانه په ره ی ۵۴ تا ۵۹ کتیپی کورد، گه لی له خشته براوی غه در لیکراوه، له زاروکانی سولتان سه لاهه دین ئه ییوی کورد.

نوسراوی د. گویتنه ر، دیشنه ر Dr. Gunther descnber که عه بدوسه لام بهرواری له ئه لمانی یه وه کردویه ته عه ره ی و د. حه مه که ریم عارف له عه ره بی یه وه، هیناویه ته سهر زمانی کوردی چاپی دوهم ۱۹۹۹. ز - له سالی ۲۳۵ بهر له زایین بهرده نوسیکی بزمازی له ۱۸۸۴. ز. دوزراوه ته وه که (نارامسین) پاشای ئه که د زال بونی خوی به سهرگهلانی چیا تو مار کردوه و دوا ی ماوه یه کی که م کورده کان له نیژیک ده ر بهندی دیاله دا سپای (تارامسین) یان شکاندوه و خویان نیشاندوه ته وه (تیکلات - بیساری یه که م له سالی ۱۱۰ بهر له زایین زال بونی خوی به سهر (نه ته وه ی گوتی) بهر بلا ف دا تو مار کردوه، له و گهران و پشکینانه دا که له (خرسباد) باکوری نه ینه و ئه نه جام دراون، له کوشکی (سه رگونی دوهم) له سالی ۷۲۲ بهر له زایین، یه که مین بهرده نوس دوزراوه ته وه که ئاماژه به جلک و بهرگ و ئاداب و رسومی گوتی یه کانی کردوه، که هه مان کوردی ئهم روژ گاره ن، جائه وه یه (ئایگشتید) له روی ئه وه به لگه نامانه وه، رای گه یاندوه که کورد، نه وه ی ئه و گوتی و کار دو خانه ن و مینوریسی پشتیوانی (ئایگشتید - ی کردوه و نوسیویه تی: هه یج به لگه یه ک بو نادرستی ئه و قسه و به لگه نامانه، نییه، به تایهت که س ناتوانی له (موژو پو تامیا: (به ینه نه هره بن: رافیده بن) دا له نه ته وه ی کورد، که و ناراتر و قه دیمی تر، بزانی.

دوکتور محهمه د صالح ئیبراهیمی (شه پۆل) ۲۲/۱/۲۰۰۶. ز. تاران

سمکۆی مهزن

(؟ - ۱۳۰۹ ی هه تاوی، شنۆ) رابه‌ری کورده کانی شوژشگێر، سمایلاغای شکاک: سهردار نوسره‌ت، کوری محهمه‌د ئاغا، کوری عه‌لیخان، کوری صادقخان، کوری جه‌غه‌رخان، کوری یه‌حیا به‌گ، کوری بداق سولتان حاکی به‌ریژ و خوشه‌ویست و هه‌میشه‌زیندوی (سابلاغ) مه‌هابادی موکری، جا دوا‌ی کوژرانی جه‌غه‌راغای برا گه‌وره‌ی سمکۆ به‌ ره‌شه‌کوژی به‌ ده‌ستوری (نیزام‌سه‌لته‌نه‌ مافی) والی ئازربایجان له‌ ته‌وریژ - سمکۆ له‌ ۱۳۲۳ ی مانگی گه‌یشته‌ پله‌ی سه‌روک و رابه‌ری هوژی شکاک که‌له‌ دو تایه‌فه‌ی ئه‌سلی (عه‌بدوویی و کاردار) پینک دی که‌ له‌ هه‌ریمی چه‌ریق، صومای، برادوست و سنجی له‌ هه‌ریمی ده‌ریاچه‌ی ورمی (له‌ نیوان ورمی و سه‌لماس دا) نیشه‌جین (ئیه‌تیساییان ۱۱۹ و ۱۲۰ مه‌ردو‌یخ رو‌حانی ۴۹۷ - ۴۹۹).

سمکۆی مه‌زن له‌ سه‌ره‌تادا له‌ سا‌له‌ کانی هاو چاخ له‌ گه‌ل بزای مه‌شروته و ئازاوه‌ی ده‌س درێژی تورکی عوسمانی بو‌سه‌رسنور له‌ ۱۳۲۵ ی مانگی، سمکۆی مه‌زن په‌ریژ بو‌و فره‌ ناوی ده‌رکرد بو‌و (کیسه‌رو‌ی، ۴۶۶) به‌ تایبه‌ت له‌و سه‌رده‌مه‌ی واره‌سه‌کان ئازربایجانیان داگیر کردبو، زور به‌وزه‌و هه‌یت و هوتیان فره‌بو، سمکۆی مه‌زن به‌ نیوی فه‌رمانده‌ی کورده‌کانی ئه‌و ده‌وره‌، له‌ سه‌لماس به‌ پشتیوانی ئه‌و روسانه‌ی له‌و ناوچه‌بون، سمکۆیش وزه‌و هه‌یژ به‌ر فره‌ی په‌یدا کردبو (سازمانی ئه‌سناد: مه‌کو‌ی به‌لگه‌نامه‌کان... - ۱۸۰۱ / ۴۰۶) به‌و شیوه‌ که‌ له‌ پشتیوانی روسه‌کان بو‌ به‌ هه‌یزبونی خو‌ی که‌لگی وه‌ر ده‌گرت، تارا په‌رینی ۱۹۱۷ ز - که‌ وزه‌ و هه‌یژ روسه‌کان شکاوته‌و ره‌ژیمه‌گورا، سمکۆ خاوه‌ن ده‌سه‌لاتی فره‌ په‌ریژبو (کتیبه‌ سه‌وز، ۱۲، ۱۴۱ و ۱۴۲، مو‌عتمه‌ دوله‌زاره، ۱۸۲) دوا‌ی کشانه‌وه‌ی روس له‌ ئیران، هه‌یژ مه‌سیحی یه‌ کوچه‌ره‌کان و کورده‌کانی روژاوا‌ی ورمی که‌ له‌ ژیر فه‌رمانه‌وا‌یی سمکۆی مه‌زن دا‌بون، ده‌سیان کرد به‌ په‌ره‌دان به‌ فه‌رمانه‌وا‌یی خو‌یان، له‌ سه‌ره‌تاوه‌ له‌ نیوان ئه‌و دو‌بزاوه‌، یانی وزه‌ خوازی مه‌سیحی یه‌ کوچه‌ره‌کان له‌ لایه‌ک و په‌ره‌سه‌ندنی وزه‌و هه‌یژ کورده‌کان له‌ لایه‌ دیکه‌وه‌، که‌ مه‌ترسی و نیگه‌رانیه‌کی به‌ روا‌لت له‌ (ناو چه‌ که‌) به‌ دیه‌ینابو، دژایه‌تیه‌ک نه‌ ده‌بیندرا، ئه‌و ته‌شکیلاته‌ی که‌له‌ (مو‌تته‌فیقین) به‌جی مابو، کوچه‌ره‌ مه‌سیحی یه‌کان به‌ تایبه‌ت تایه‌فه‌ی جولۆ (جیلۆی ئاشوریان به‌ چه‌ک چۆل و ته‌قه‌مه‌تی خو‌یان ته‌تیار کردبو، تا بتوانن هه‌یژکی به‌رگیری و پاراستنی خه‌تی دیفاعی له‌ راست هه‌یژ تورکی عوسمانیدا، به‌ هه‌یژو به‌ قووه‌ت بکه‌ن ئه‌وه‌یژه‌شیان دا‌بووه‌ ده‌س

سمکۆ تا له گهڵ سمکۆ و هیزری بن دهس ئه‌و، بتوانن هه‌روا پێوه‌ندی پێشینی خویان راگرن، تا ئه‌وکات و ساته‌ی که‌له‌ چاو پیکه‌وتنیکدا که‌ له‌ جومادی دوه‌می ۱۳۳۶ له‌ نیوان (بنیامین مارشیمۆن) پێشه‌وای دینی ئاشوری یه‌ کان و (سمکۆ) له‌ کۆنه‌ شاری سه‌لماس، کاره‌سات روی دا، مارشیمۆن و هاو ریکانی، له‌ ناکاو که‌وته‌ به‌ر هیزشی کورده‌ کان (ته‌وفیق، ۱۴ - ۳۶، موعته‌مه‌ دوله‌ زاره‌ ۱ / ۱۰، ۴۱ - ۴۱) دوا به‌دوای ئه‌م رو داوه‌ که‌ مارشیمۆن کوژرا، سمکۆ و هیزری پێشمه‌رگه‌ی ئه‌و به‌ره‌و شاری خو‌به‌ پاشه‌ کسه‌ رو‌یشتن، سه‌لماس و شاری و رمی و زوربه‌ی گونده‌ کانی ئه‌و ناوه‌ به‌ ئاگری قین و تۆله‌ ئه‌ستاندنی ئه‌و ئاشوری و فه‌لانه‌ سویتیندران و کاولکران. (ته‌وفیق، ۳۴ - ۴۱، موعته‌مه‌ دوله‌ زاره‌، ۴۱ - ۵۶) باوه‌ کو هه‌ندی له‌ سه‌رچاوه‌ کانی ئاشوری، رایان گه‌یاندوه‌ که‌ ویلایه‌تی عه‌هد له‌ ته‌و ریز، هوکارو بزوینه‌ری کوشتنی مارشیمۆن بووه‌و ده‌سی ئه‌وی تیا بووه‌ (نه‌عیم، naavem به‌شی سیوه‌م، ورد werda ۵۲ - ۵۶، مارشیمۆن mar shimun، ۲۱) به‌لام له‌ به‌لگه‌ نامه‌ کانی ئیرانیدا به‌ لگه‌یی واکه‌ ئه‌وه‌ به‌سه‌لمیته‌ یا ئه‌وه‌ی که‌ سمکۆ له‌و سه‌رده‌مانه‌دا هاوکاری له‌ گه‌ل حوکومه‌تی ئیران کردی، نابیندری، له‌ راستیدا له‌و هه‌ل و مه‌رجه‌دا که‌ نوینه‌رانی موته‌ فیقین ئه‌ونه‌یان وزه‌ نه‌مابو تا بتوانن هیزیکی ناوچه‌یی ساز بده‌ن تاجیگای روسه‌ کان پرېکاته‌ وه‌وله‌م لایشه‌وه‌ هیزری سه‌ربازی عوسمانی خه‌ریک بو، ورده‌ ورده‌ ئازربایجان بکشی، ئا له‌ ئاوه‌ها ئال و گۆرپانیکدا که‌ له‌و ناوچه‌دا به‌ دیهاتبو، گۆریانی جم و جول و بزای سمکۆیش، ده‌شی له‌ چوارچێوه‌ی ئاوه‌ها گۆرپانیک دا، بنرخیندری.

به‌ هاتنه‌ پێشه‌وه‌ی هیزری عوسمانی و دامه‌زرانی ئه‌وان له‌ ورمی له‌ کلکه‌ی شه‌والی ۱۳۳۶ که‌ بووه‌ هو‌ی را کردنی هیزری مه‌سیحیه‌ کان و پاشه‌ کسه‌ی باقی ئه‌و مه‌سیحیا نه‌، به‌ره‌و هه‌مه‌دان و کرماشان، سمکۆیش بو‌ چه‌ریق گه‌رایه‌وه‌ (ته‌وفیق، ۵۷ - ۶۵، موعته‌مه‌ دوله‌ زاره‌، ۱۸۴ - ۲۱۲) به‌ ته‌واو بونی جه‌نگی یه‌ که‌می جیهانی له‌ مانگی سه‌فه‌ری ۱۳۳۷ که‌ سپای عوسمانی له‌ خاکی ئیران ده‌رچو، له‌ملا شه‌وه‌ ده‌سه‌لات به‌ ده‌سان له‌ ئیراندا وره‌ی ئه‌وه‌یان نه‌بوکه‌ بتوانن نه‌زمیک له‌وه‌ریمه‌دا دا بین بکه‌ن، له‌ ئاکامدا وزه‌ و هیزری سمکۆ زیاتر گۆلی کردو خو‌ی قه‌وی تر نیشان ده‌دا، له‌وه‌ به‌دوا به‌ پێچه‌وانه‌ی ئه‌وه‌ که‌ حوکومه‌تی ئیران له‌ داب و ده‌ستوری ئاشتی که‌لکی وه‌ر ده‌گرت و جار به‌ جار ریکگی و توویژ و ئاشتی ده‌گرت ته‌ پێش و جاری وایش هه‌بو که‌ ده‌ره‌ تانی وه‌ گیرده‌ که‌وت، شه‌ری به‌ سمکۆ ده‌فروشت و به‌سپای قازاخه‌وه‌ په‌لاماری ئه‌وی ده‌دا هه‌روه‌ کو له‌ جومادی دوه‌می ۱۳۳۸ هیزشی کرده‌ سه‌ر سمکۆ، به‌لام له‌ راست هیزری پێشمه‌رگه‌ی سمکۆ خو‌ی پێی را

نه گیرا، له جم و جول کهوت و پیس تیشکاو هیژی سمکو نه ونه ی ترگولی کردو بووه هیژیکی بی هاوتای نهو ههریم و ثقیلمه، سمکو لهو بواره دا بیجگه له هوزی شکاک، زورینه ی کورده کانی نهو ناوه و هوزه کانی کورد، له دهوری نهو تالا بون و نهو دهرفه ته یان قوز تبوه وه و حه زیان پیی ده هات.

له مانگی ره بیعی دوه مدا له (۱۳۳۹) سمکو به که لک وهرگرتن له دژودزایه تی سیاسی (رامیاری) له نیو دهسه و پوئل پوله کانی نیوشاری، به پیی یه کی له وانه که هاواری بو سمکو برد که بیته نیو شارو ههوساری ورمی بگریته دهس و نهویش شاری ورمی گرت ههس، به سه رنجدان به وه که مه سیحیه کان له رابوردودا له کاتی دهسه لاند، کوشت و کوشتارو تالان و برووی بهر فره یان له شارو تاوایه کانداله و نیوه دا خستبووه سه رگازره ی پشت و داریان به سه ر به رده وه به جیی نه هیشتبو، سمکو به و پهری وزه و هیزه وه خوئی له ویدا دی، جا دوای ماوه یه ک به په له و و به له ز به ره و باشور، تاژوتی و له نا قینی مانگی ره ز به ری ۱۳۰۰، سابلاخ: (مه هاباد) ی گرت و له به ره کانی دیکه ی سپای حوکومه تی دا هیژی نه وانی بهر په رچه دایه وه، بووینه له تاوایی قز لجه له (ریبه ندانی ۱۳۰۰) و له میاند او دا له (جو زه ردانی ۱۳۰۱) که زه ره و کو سپی ف هره قورس له سپای حوکومه ت درا (جیهانبانی ۱۲۲ - ۱۴۹) به لام کاتی به سه ره په رستی ره زاخان سه رداری سپا، سپایی یه کدهس و یه ک دهنگ ساز دراو نهو سپا نویه له دهس شو ر شگیرانی گیلان، و چانیکیان دا و هندی حه سانه وه، خویان بو هیرش بو سه ر سمکو و یارانی نهو سازدا و له و لاشه وه له ته ک مسته فاگه مالی تورک بو له نیو بردنی بزای سمکو، سازاو تا قمیکی به سه ره په رستی (مومتاز ولده و له) نارده تورکیه، هاوکات له گه ل سازانی تاران و ئانکارا (ثیعتی ماد موقه ده م، ۹۳ - ۹۶) بو ژانده وه ی سپا و دامه ز راندنی واحید گه لی هیژی شه رکه ر، بو شه رگه به دژی سمکو، که سپای ئیران نهو سه رده مه که وتبوه بن ف هر مانره وایی (نه مانوللا میرزا جیهانبانی سه رتیب) و له نا قینی مانگی گه لاویژی ۱۳۰۱ هیرش به دژی سمکو ده سی پیی کرد. له کاتیکدا به شی ف هره له هیژی ده وله تی له شه ره فخانه مولی خوارد بو و سپا یه کیش به ره و شاری (خو) ره وانه کرا و هه روا له میاندوا و له باشور، هیژی شه رکه ر دامه ز ریندرابون، هیژی نه سلی به دژی سمکو له ۱۲ مانگی پوشه ر له لای ته سوجه وه ده سی پیکرا، هه رچه ند کورده کان می رانه و شیرانه، به رگیری و به ره وانیان ده کرد، به لام هیژی شه رکه ری حوکومه تی چون ته یارتر بون، به ره به ره چونه پیشه وه و له ۱۸ ی مانگی پوشه رکه (دیلمه قان) یان دا گیر کرد، به ره وانی سکو میان له وره، خست و تی شکان، وه له ۲۱ پوشه ردا چهر یقیشیان دا گیر کردو پیگه ی بنه ره تی سمکو که وه ته بهر

تالان و بروی سپای رهزاخان (جیهانبانی، ۱۸۵ - ۲۶۲). له حالیکدا دواى دهیان سال شهرو کوشت و کوشتار له ورمی و سهلماس و نهو ناوه، کهم کهم نهو ناوچه و دهوهره، کهو تهوه دهس حوکومه تی ئیران، سمکو که تا ههزار پیشمه رگه یه کی به دهوهره وه، ما بو له بهرزا یه کانی خاکی کوردستانی دابه شکر اوی نیوان ئیران و تورکیه دا له گهل سپای تورک و ئیران خه ریکی جهنگ و بهرهنگاری بون و سهره نجام به دهس تورکانی داگیر کهری تورکیا له مانگی رهزبهری ۱۳۰۱ تی شکان و سمکو چو بولای مهلیک مهحمود حهفید بو شاری سلیمانی له عراق (مه کو ی به لگه نامه ... - ۳۴ و ۲۱ و ۱۸/۱۸۰۹، جیهانبانی ۲۶۳ - ۲۶۵) که له و نافینه دا ئینگلیسه کان پالو پهستویان داو نهیان هیشته که شیخ مهحمود - ی نه مر یارمه تی بداو مهلیک مهحمودیش به دهس دهوله تی بدریتانیا وه گیری خواردبوونه ی توانی به هانای سمکو وه بیچی، به تایبهت دواى نهوه ی نه یاله تی موسل به گزی و فزی لکیندرا به عیراقه وه دهوله تیکی دهس کرد و دهس نیشانی عربی وه ک عیراقی خویناوی، به لکاندن چهن ئوستانی کوردنشین وه ک (موسل، سلیمانی، کهرکوک، ههولیر و دهوک و ...) له بهر خواردنی نهوتی کوردان، نهو عیراقه ی سازداو به زوره ملی نیشتمانی کوردی پیوه لکاند. جادواى ئه م گزیکاران و خو دامه زراندن ئینگلیس له بهغا (کو نه نیشتمانی نه تهوه ی کورد). - جا تورکی عوسمانی و سپای ئینگلیس و رهزاخانی ئالاشتی پوخلهوی له ههرسی لاوه هیرشیان ده کرده سهر سمکو، نهویش له چیاو چروپرله دارو دهوه نی نیشتمانی کوردان، له م چیا بو نهو چیا شه رگه ی ساز ده داو کیوه بهرزه ته ره کانی کوردستان، زوربه دلسوژانه وه په نایان ده دا و جینگایان بو پشودان و مانه وه بو سمکو ده رازانده وه (مه ک داوال Mc Kdowall... ۱۱۵ - ۱۸۱). جا سمکو دواى ته قا لایه کی فراوان بو نهوه ی بتوانی له گهل ئینگلیسه کاندا بکه ویته و توویژ کردن به لکو ریگایه ک بو ئازادی کورد و کوردستان بدوزیته وه له پایز و زمسانی ۱۳۰۱ که ئینگلیسه کان ئاماده نه بون له گهل سمکو دا بئاخوین، له تاوسانی ۱۳۰۲ ی هه تاویدا له نیوچیا کانی نیشتمانی کوردستان خوئی نیشان دا و تورکی عوسمانیش له ههوله وه له بیری نه وه دا بو تابه لکو دلی سمکو به جی بینی و فریوی بدا (راگه یاندنی راپوتی سیاسی... Iranpolitical diaries ۳۱۲/۶، ۴۴۶، ۵۵۸ و ۱۹۸/۷) دهنگ و باس و راپورته کان له ۱۳۰۳ ی هه تاویدا، له وه ده دوان که سمکو له نیوچیا کانی دابه شکر اوی کوردستانی نیوان حوکومه تی ئیران و تورکی عوسمانی دایه و له وه ده چو له گهل تورکیه له توویژدایه (هه ره نه وه ۱۵/۷، ۶۵، ۹۵۸ - ۹۹۵) دیاره دوا به دواى نه وه بوکه خاوه ن ده سه لآتانی نیزامی ئیران و ایان به باش زانی که له گهل سمکو دا ئاشتی

بکهن و له گهل ټه ودا بسازین و له ټاکامدا، سمکو و یارانې گه رانه وه به شی کوردنشینې ټیران، له ناوه راستې مانگې گولانې ۱۳۰۴، دواي ټه ووی له کوټه شاری لای سه لماس چاوی به عه بدو لالاخانی ټیهماسی که وت، سمکو له گهل دوسه ت که س له ټه ندامانی بڼه مالّه و یارانې خوئی له سو مای برادوست جینگېرو (ټیران ۱۶ ی گولانې ۱۳۰۴، ۳). - دواي ماوه په کی که م له کلکه ی مانگې جوړه ردانی ټه و ساله، به رینوینی و دنده دانی عه بدو لالا ټیهماسی ره زاخان به خوئی و چهن که س له سپاهیان به شیت جیبه شروه به ره و ټازربایجان بو دیدارو دلخوشی دانه ووی سمکو، خوینان گه یانده چهریق ناوه ندی هیژونشیمه نی سکمو (مه کی، ۳/۳۳۵ - ۴۳۷). - به و حاله شه وه، دهره ی ټارامبونه ووی سمکو زوری نه خایه ند، چونکا له پایزی ۱۳۰۵ ی هه تاویدا دژی و شه ره دندو که، له نیوان ټیران و تورکی عوسمانیدا بو دیاری کردنی سنور په ییدا ببور ټاخوکیټه یان فره تری له خاک و نیشتمانی دا به شکرای کورد، دهس که وئی؟ هه ره دولایه کتریان به پشتیوانی کردن له بزای کورده کان، تاوانبار ده کردو له م ناقه دا سمکو دوباره که و ته جم و جول و له سه ره تای مانگې ره زبه ره له گهل پيشمه رگه کانیدا هیژوشیان برده سه ره لماس، به لام له به را ټیران پینگه ی ټه وئی یان ته ژی کردبو له سپاو شه ره فروشانی حوکومه تی، له ټاکامدا سمکو نه توانی ټه و پینگه نيزامیه بگری و پاشاری نه کردو گه را دواوه و له م لاشه وه، ټیران حوکومه تی تورکیه ی ناوانبار ده کرد که به ټانقه ست لای بو هیرشی سمکو بو سه ره لماس شل کرده و یارمه تیشی داوه. - سه رچاوه: ټیحتیساسیان، ټه حمه د جوغرافیای ټیران، تاییه ت به فیرانکو کانی نيزام تاران. ج دوه می ټیتلاعات ژ (۶ گه لاویژ ۱۳۰۹). ۲ - ټیعتما د موقه ده م، میهدی یادی له رابوردو، ته جریش ۱۳۵۴، ټیران (روژنامه ژ ۱۶ گولان ۱۳۰۴) ۳ ژ (۱ گه لا ریزان ۱۳۰۵ هه تاوی) ۳، به بات کاوه شورشی کورده کانی تورکیه و شویندا نانی ټه وه له سه ره پیوه ندیگه لی دهره ووی ټیران ۱۳۱۰ - ۱۳۰۷ تاران نه شری تاریخی ټیران ۱۳۷۴ هه تاوی)، ته و فیق. ره حمه توللا تاریخچه ی ټورمیه (ورمی)، یادداسی له ساله کانی جهنگی یه که می جیهانی و ټازاوه کانی دواي ټه وه، تاران، شیرازه، ۱۳۸۲، جیهانبانی ټه مانه للا میرزا له دهرانی دهرخشانی ره زاشا که بیر، تاران ۱۳۴۶، سازمانی ټه سنادی میلی ټیران ټارشپو، ناوه ندی ټه سنادی و هزاره تی ناوخو، ټارشپو، سه جادی عه لا ټه دین میژوی راپه رینی کورد، ته رجه مه ی ټه حمه د محمه د سنه، بلا فوکی کوردستان ۱۳۷۹ ی هه تاوی، کتیبی سه وز (بی لایه نی ټیران) به کوششی ره زا قولی نيزام مافی: (کورد) تاران نه شری تاریخی ټیران ج ۲، ۱۳۶۳، کیسه ووی ټه حمه د تاریخی مه شروه ی ټیران، تاران

ئەمیر کەبیر، چ پانزە، ۱۳۶۹، کۆچەرا راپەرینی نەتەوا یەتی کورد، تەرجمە ی ئیراهیم یونس، تاران نیگاہ، ۱۳۷۳، مەردوڤ روحنی بابە تاریخی مەشاهییری کورد، بەشی دوەمی ج ۳ (ئەمیران و خانەدانە کان) تاران سەروش ۱۳۷۱، موعتە مەدو لوەزارە، رەحمە توللاً ئورمیه (ورمی) لە جەنگی جیھان سوزدا بە کۆششی کاوہ بەیات تاران شیرازە، ۱۳۷۹، مەکی حسین تاریخی بیست سالە ی ئیران، ج ۳ تاران ئەمیر کەبیر ۱۳۵۷ ی هەتاوی.

Iran Political Diaries 1881-1965, General Editor R.M.Burrell, Vols 6-8, Archive Edition, 1997, Marshimun, Surma D'Abait-assyrian, church customs and the Murdes of Mar Shimun, 1920, Assyrian International News Agency Books Online; Mc Dowall, David, Amodern History of the kurds, London, I.B. tauris, 1966 ' Naayem, Rev.Joseph, shall this Nation Die 2, 1920, Assyrian News Agency Books Online; werda, Rev. Joel. E. The Filickering light of Asia or the Assyrian International News Agency Books Online.

فەرھەنگی ناماوەرا نی سەردەمی ئیران ج ۲ ئەلف ئەلف، سین چاپی یە کەم سالی ۱۳۸۴ ی هەتاوی تاران، کاوہ بەبات .

۱- ھۆزی شکاک لە سالی ۱۹۱۸ - ز - زیاتر لە (۲۰۰۰) بنە مالمە بون، دوا ی مردنی باوکی سمکو جەغفەراغای براگەورە ی بوہ سەروک ھۆز.

۲- تەزار نیکلای دوم جەغفەراغا و عەبدو رەزاق بە درخان و سەبید تاھای شەمزینانی بانگ کردبوو (روسیە) جالە ترسی روس بو دلخۆشی دانەوہ و بو فریودان دوا ی بزای سالی ۱۹۰۶ ز - جەغفەراغای شکاک بانگ کرایە تەوریز و لە ۱۹۰۷ ز - بە فیل شەھید یان کرد، لەوہ بە دوا سمکو سەبارەت بە حوکومەتی ئیران رقی لە دل گرت، لە پشیتوانی دە گەراکە یارمەتی بەدا چ روس یا ئینگلیس، جائەوہ بو لە (وان) چاوی بە کاپتین دیکسن Dickson وابەستە ی نزامی بەریتانیا کەوت. لە دوا ی جەنگی جیھانی یە کەم بەریتانیا دە یو بیست ئەرمەنی و ئاشوۆری و کوردە کان بە رابەری سمکو بە دۆی عوسمانی یە کخا، تا تیا چونی بەرە ی روسیە تولە بکاتەوہ، بەلام سمکو گزی و فزی موتتە فیقینی داداواوہ

۳- لە ۲۵ فەوریە ی ۱۹۱۸ مارشیمونی کوشت.

۴- لە ۱۹۱۸ کە ھیزی عوسمانی کسادواوہ و پەیمانی تەرکی جەنگی مۆر کرد، سمکو گۆلی کردو بووہ سەروکو رابەری کورد، جالە و نیوہ کەم کەم پەرە ی بە دەسەلاتی خویی دا بە تایبەت کە حوکومەتی قاجار تیا چو، سمکو زیاتر گۆلی کرد، تا کودەتای

رهزاخان له ۱۹۲۱ ز - که دواى شهر حوکومه تی ئییران له و په ری هه ژاری و دهس ته نگیدا بو، سمکو روژ بو روژ په ری به دهسه لاتی خوئی ده دا.

۵ - حوکومه ت هه ر له سه ر تاوه ده یویست به هه ر فیلیک بگونجی سمکوی مهزن له نیویا، نه وه بو به سه ته یه کیان له ته قه مه نی بو نارد، هه رچهنه بو م ته قی و یه کی له براکانی سمکوی کوشه ت به لام سمکونه کوژرا.

۶ - سمکو له ۱۹۱۹ شاری و رمی گرت و پیاوه کانی مالی خه لکیان تالان کرد. که نه ده بو خه لک تالان بکاو خه لک له خو بره نجیتی - (شه پوئل).

۷ - له ۱۹۲۱ و نیوه ی نه وه لی ۱۹۲۱ سمکو هه ندی ئارام بو، به لام دواپی زانی که له شکر یکی کومه گی له تاران ه وه به ره و ته وریر به ری کراوه، سمکو بو نه وه هی ری خوئی نیشان بدا سابلأغ (مه هاباد) ی موکری له پایزی ۱۹۲۱ گرت، سه یید تاها شه مزینی میردی گولزار خانمی کچی جه عفه راغای براگه وره ی سمکو و راویژکاری سمکو له ۶ ئوکتوبری ۱۹۳۱ به چهنده سد سواریکه وه هی رشی کرده سه ر سابلأغ و بو روژی دواپی سمکو به ۲۰۰۰ سوار هاته یارمه تی دانی سه یید تاها شه مزینی، ژاندارمه کانی ئییران که ۵۵۰ کهس ده بون تاروماریان کردن و خه لکیشیان تالان کرد. (دوکتور رایت... ۳۸۱)، له و بابه ته وه خه لکی مه هاباد، له سمکو قه لس بون، هه رچهنه سمکو وتی: من له و تالانه تورهم و هیوادرم تو له ی بکه مه وه، گه وره پیاوانی مه هاباد سمکو به باوکی ناسیونالیستی کورد ده زانن به لام لیسی تورهن (کوچه را، ۶۲)، له شه ری شه ره فخانه دا سمکو به کوشتنی سامخان نه میر نه رشده قه ره داغی، تو له ی جه عفه راغای برای خوئی له زه رغام کرده وه (تاریخی نه حمه د کیسه ره وی، ۱۹۵).

۸ - له نه وامبری ۱۹۲۱ و له دیسامبری ۱۹۲۱ سمکو دو تی شکانی به سه ر له شکر ی ئییران هیئا که ناچار شاری (خو) یان به جیی هیئت، دوا ی نه و دوسه ر که وته سمکو، هه مو سه روکی هوژی نه و ناوه. فه رمانی سمکو یان قه بول کرد، بو وینه عومه رخانه می سمکو، به تایبه ت که له گه ل سه یید تاها یه کبون له روژاوا ی ده ری اچه ی ورمی وه تا (بانه) و تا (بیره که پره) له مه لبه ندی زیباری که وته بن دهس سمکو. - به پره گرته دهسه لات، سمکو به وینه ی سه ر به خو کاری ده کرد و سه ر به خو بو، هه رچهنه (حه سن، نه رفه ع و (ئوزده میری تورک) سمکویان به تالانچی، ریگر، زالم، په ست و نادروست ناویان ده برد، به لام سمکو مرویی عه جیب و له راستیدا که سایه تی یه ک بو عه جیب و بو غره نج و ناسیونالیستیکی به راستی بو، مرویی بو پاک، جوامیر، به جلک و لیباسه کوردی په جوان و پاک و قه لافه به شکو و سامنا که که ی، خوئی که هه رله ئورویایی ده چو، فره

شوینی له سهر ئینگلیسیه کان دانا بوو (کوچه را هه ره ئه وئ)، سمکۆ هه میشه لیو به بزه و شهرمین بو و له چهریق له قه لاوبا له خانه ی خوئی، نیشته جیی بو که باوکی ئه وهی له نزیك قه لایه ک له سهر سه خره یه ک (گاشه بهردیکی ساقی مه رمه ری) له نیوه راستی چه میکدا ساز دابوو له راستی دا جینگای هه لوی کوردان بوو ده تگوت به شیوه خانوبه ره ی ئه مروژگار ه سازدراوه، ئه ونه جوان و ریک و پیک و رازاوه و گشت پیداوستی ژبانی لی سازدراوو و ته نانه ت پیاویشی تیا بووه و خه تی ته له یفونیشی هه بوه که چهریق له گه ل (سابلاغ و Dilman ده یله مان) و ناوه نده کانی دیکه پیوه ندی هه بو (کوچه را، ۶۴). - سمکۆ دوا ی جهنگی ئه زدیکان له نوامبری ۱۹۲۱ به دهره جه داری که یه خسیری بووه ده ستور ده دا جوژی کارکردن به موسه لسه ل نشان بداو ئه ویش موسه لسه له که ی ئیران که که وتبوه ده س سمکۆ و خراب ببو چاکی ده کاته وه و خه شاییکی ده خاته سه رو ده یه وئ سمکۆ بکوژی، سمکۆ به په له خو ده دا به سهر ئه ودا و پی ده لی زانیم چلو ن کارده کا، سمکۆ، له بویری ئه و دهره جه داره یه خسیره خو شی دی، له باتی ئه وه ی بیکوژی له گه ل چه ند ئه سیری دیکه دا ئازادی ده کاو به هه ر کامیشیان یه کی یه ک سه که ته لا ده داو تا خه تی ئیرانیه کانیش ره وانه یان ده کا، ئه مه میرانی، جوامیری و پیاوه تی و مروفانی سمکۆ مه زن ده سه لمین (کوچه را، ۶۵) سمکۆ لی رون بو که دوا ی رمبانی ره ژیمی شاهه نشاهی له ئیراندا کوردستان یا سهر به خو یا خودموختار ده بی، جا له ۱۹۲۲ دا نامه یه کی پرله توانج و ته شهر بو (زه فه رو ده وله) فه رمانده ی فه وجی ئازربایجان ده نوسی ده لی: بزانه چلو ن نه ته وه یه کی بچوک مافی ره وای خوئی له ئه لمان سه ند لیتم سوره نه ته وه ی گه و ره و گرانی کوردیش ماف و حه قی خوئی له حوکومه تی ئیران ده ستینی. (کوچه را، هه ره ئه و شوینه).

۹ - سمکۆ زورتی کوشا تا ئینگلیس و ادار به پشتیوانی کردن له کورد بکاو به هوئی بابه کراغای کورد له ئوکتوبری ۱۹۲۱ چاوی به کاکیس که وت، به کاکسی وت ئه گه ر یارمه تیم بده ن کوردستانی بن ده س تورکی عوسمانی و ئیران ئازاد، ده که م، به لام ئینگلیس یارمه تی سمکۆ نه دا و هه رو روس و فه رانسه ش پشتیوانیان له سمکۆ نه کرد (کوچه را هه ره ئه و شوینه، ۶۶ - ۶۷).

۱۰ - سه ره هه نگه لی شه فیق (ئوژده میر) ی تورکی عوسمانی دیتی سمکۆ گولی کرده و گشت کوردستانی گرتو ته بن ده س، تی گه بی که سمکۆ مروفیکی له کارزان و عه جیبه و شیاوی ئه وه ی هه یه له لایه ن ئه وانه وه، پشتیوانی لی بکری، به لام حوکومه تی ئیران ترسی لی نیش و به فیل له گه ل تورکی عوسمانی به دژی سمکۆ له ۲۵ ئوکتوبری

۱۹۲۲ په یمانیکی گریډا. وټه وه په که مین په یمانی بو که به دژی نه ته وهی کورد گریډا. (یادداشت له باره ی شهریف پاشا، کوچه را، هه رنه وی، ۶۸).

۱۱ - سمکو له به هاری ۱۹۲۲ پیاوی ده نیرینه باکو تا به لکو یارمه تی بډا که وه لام نه ری شو رشیانی گیلانی به فرمانده یی خالو قوربانی کورد (که دوا ی له نیوچونی حوکومه تی گیلان (میرزا کوچک خان) به پله ی سهر گوردی له ژاندارم ری ئیران کاری ده کرد) ناردی تا به گز سمکو دا بیچی، به لام خالو قوربان کوژرا و ټه وکاره ش بو (شه یانی) نه ی گرت و ره زاخان به ده س سمکو وه، گیری خوارد بو، هه رچه ند سمکویش نه ی توانی له وه هل و مه رجه که لک وه ربگری، چون هه م که ره سه ی پیوستی بوچه نگ نه بو وه هه م له نیو هوژه واری په که ی دا کیشه و رقه به رایه تی هه بو.

۱۲ - له ژوئینی ۱۹۲۲ سمکو له شه مزینان چاوی به حه یدره به گک والی پیشینی موسل، ده که وهی و ده بیته هو ی ترس و نیگه رانی ئینگلیسه کان له عیراق و له ژوئیه ی ۱۹۲۲ به سهر کرده یی جیهان بانی ۸۰۰۰ سهر باز له هیزی ئیران بو شه رکردن به ره و لای سمکو و سه لماس که و تنه ری. - له ۲۵ ژوئیه ی ۱۹۲۲ له (شه که ریازی) په که م شه و ټاخر شه ر قه و ماو پیاده کانی کورد چوار جار هی رشیان برده سهر سپای ئیران و خویان خزانه نیویان و به شیر و خنجیر کوشناریکی زوریان به سهر سپای ئیران هی نا، به لام سپای ئیران سهر نه جام خو ی که یانده شاری و رمی که چوار سال بو به ده س کورده وه بو له و ټشه وه بو چهریق کشا.

۱۳ - له ئوتی ۱۹۲۲ سپای ئیران له ساری تاش ټاوقه ی سمکو بو و سمکو ناچار په نای برده به چیای ساری تاش و تورکی عوسمانی پیشمه رگه کانی سمکو له چه ک دارینی و به روا له ت په نای به سمکو دا.

۱۴ - له ئوکبری ۱۹۲۲ سمکو به ره و عیراق رویی و گه شپته هه ولیر و هه موشتیکی له کیس چبو، توپ، موسه لسه ل، که ره سته ی جهنگ، خانمه که ی شه هید کرابو و کوری شه ش ساله ی که گلینه ی چاوی بو، په خسیر کرابو، به لام به قسه ی ئینگلیسه کان که چاویان به سمکو ده که وهی، دلی له ئیرانیان زور در دو نک نابی، به لام له تورکی عوسمانی توره بووه، که پشتیان له سمکو کرده و ده په وهی ټوله یان لی بکاته وه بو یی چبو عیراق به لکو ئینگلیس یارمه تی سمکو بډا و له دیره (Dero) چاوی به (سی. جی. ټه دموندز) ده که وهی که هیچی ده س ناکه وهی.

۱۵ - سمکو که له ئینگلیس هیوا برده بی، سه یید تاها شه مزینان به جی دلی و ده چپته

سلیمانی و له وی له ۸ ژانویهی ۱۹۲۳ و هه ک سه روکی حوکومه تی پیشوازی لی ده کری و ریژهی نیرامی و ههیت و هوتی بۆ ساز ده کری. سمکۆ، یه ک مانگ و چهن رۆژ له سلیمانی ده بی تهو یارمه تیه ی تهو ده یه وی به حوکومه تی شیخ مه حمود، ساز نابی و له و کاته ی که نیوانی ئینگلیس و مه لیک مه حمود خه ریکه ئالۆز ده بی، سمکۆ دهنه ده ری که له سلیمانی بروا. - سمکۆ له سلیمانی ده روا و سالی ک خوده ر ناخا و له سالی ۱۹۲۴ له گه ل ژهنال تهیما سبی قسه ده کاو ده چی له چه ریق داده نیشی و ئیران سه ر ناخاته سه ری و له ۱۹۲۵ له گه ل ره زاخان (شا) قسه ده کا و به لین ده دا، ته گه ر سه ر نه خه نه سه ری و دروی له گه ل نه که ن، وه فاداری، به لام درویان له گه ل کرد و ته ویش دوا ی سالی به چه ندسه ده سه وه له کورده کانی هه رکی ده شتی سه لماس ده گری و سه لماسیش ده ور ده دا به لام له دهس له شگری ئیران ده شکی و به ره و کوردستانی بن ده سی تورکیه ده ر واو له وی تورک ده ی گرن و له چه ک دای ده رنن و به ندی ده که ن و دوا ی ئازاد بون له ۱۹۲۶ به ره و عیراق (کوردستان) ده روا و له ۱۹۲۷ ده گه ریته وه کوردستانی تورکیه و له ۱۹۲۸ ده چینه وه عیراق (کوردستان و) هه لوه دا بو وه به لام ئیران دلخوشی دا وه ته وه، سمکۆیش هاتوته وه شاری شنو تابه خه یال و توویژ بکا به لام به ره شه کوژی کوشتیان (۱۹۳۰) (کوچه را، ۵۹، ۷۲ راپه رینی نه ته وه ی کورد چاپی یه که م ۱۳۷۳ ی هه تاوی تاران بلا قوکی نیگه ته رجه مه ی فارسی ئیبراهیم یونسی)، له سپاره ی سی میری عه جیب (لۆرس، چلون هاته ئیران؟ و سمکۆ چلون راپه رین و بزوا ی سازدا؟ و سه یید فه رهاد چلون له زیندان ای کرد؟ چاپی عه تایی تاران ۱۳۶۳ ی هه تاوی. سمکۆ به نیوی میری عه جیب ناو بریا وه و سه باره ت به بویری، جوامیری وزیره کی و له کارزانی ته و قسه کربا وه که له رۆژنامه ی مه رد - ی ته مرو دا له (۲۱ گولان و سی ره شه مه ی ۱۳۲۵ ی هه تاوی بلا کرا وه ته وه (نصرت الله شیفته). - ته وانه تا ما وه یه ک بوونه هو ی بشیوه و ئالۆز بونی زیاتر له نیوان حوکومه تی ئیران و تورکیه دا، ئیران (سه ره تایی مانگی گه لاریزانی ۱۳۰۵، ۳ - (به یات ۶۶). له وه به دوا به په ره سه ندی پیوه ندی سیاسی نیوان حوکومه تی ئیران و تورکیه و عیراق به تایهت که زیاتر سوربون له سه ر شه ر فرۆشتن به کورده ناسیونالیسته کان، که هه رسی حوکومهت و یگرا به ته واوی هیژه وه ویستیان له راپه رین و بزوا ی کورده راپه ریوه کان به رابه ری سمکۆی مه زن به رگیری بکه ن، جائه وه بو هه رسی حوکومهت و یگرا به دژی بزوا ی سمکۆ له هه ر لا وه هیژشیان کرده سه ر سمکۆ و ته ویش به جهنگی پارتیزانی به ره و ره واندر رویی و سه رله نو ی حوکومه تی ئیران بو فریو دانی

سمکۆ درگای و توویژی خسته وه سهرگازه ره ی پشت، که دهیه وی ئاشتی له گهل سمکۆدا بکا، به لام ئاشتی سهری نه گرت و سمکۆ بو ماوه یه ک چوو له لای شیخ نه حمه د بارزانی خودانی بارزان (راپورته سیاسی یه کان ۷ / ۵۱۸، ۸ / ۹۸، ۳۱۲) له کلکه ی مانگی پوشپه ری ۱۳۰۹ سمکۆ له گهل دارو ده سه که ی دیسان هاته شاری سنو بو ئه وه ی که به خه یال و توویژ بکا له گهل ده سه لاتدارانی له شکری به لام له ۲۷ پوشپه ردا به گزی و فزی شه هیدیان کرد (ئیتلاعات ۲) له و شوینه وه که به شی فره گرینگ له ده ورانی راپه رین و بزوی سمکۆی مهزن، له گهل سهره تای ورد بونه وه ی نه ته وایه تی له نیوکوردا هاوکات بووه له گهل نویسنی میژوی ناسیونالیستی کوردو کوردیش جیگایی تاییه تی یان بو سمکۆ داناوه (سه جادی، ۲۳۹ - ۲۵۹، کوچه را، ۵۹ - ۷۲) کارو کرده وه و جیهان تیروانی به له بهرچاوگرتنی کاره کانی سمکۆ له راستیدا ده بی بلین راپه رینی سمکۆی مهزن له بنه رتا هه ویه ی هۆزه واری و سوننه تی هه بووه، چونکا بی به زه یی بووه وه له ته ک سه روک هۆزه واری ترا. باش نه ساراوه تا بتوانی کورده کان موته حید بکاوه له ریگای ئاشتی و یه کیه تی یه وه بو ئازادی کورد و کوردستان تی بکوشن، هه رچه ند خه لکی کوردیشله و سهرده مه دا وریا نه ببونه وه و ده وه له ت زل هیزه کانیش پشتی کوردیان نه گرت. (شه پۆل).

زۆره ی حاکمانی ئیران لایان وابو که له باتی خیلافه تی تورکی عوسمانی ئه گه ر حوکومه تی تورکی وه ک مسته فاکه مال دامه زری زیاتر ده بیته هوئی ئاشتی و ئارامی نیوان دو حوکومه ت جائه و بیرو رایه بووه هوئی گریدانی قه راردی (ویدادیه و ته ئمینیه) له مانگی گولان ۱۳۰۵ - به لام حوکومه تی تورکیه دوا ی ئه ویه ش کورده کانی به دژی حوکومه تی ئیران تین و تاو ده دا و له ئاکامدا ناسیونالیسمی کوردی ئه و نه ی دیکه له سه رکورد بونی خو یان سوربون و سورترده بون، له و که ین و به ینه دا حوکومه تی ئیران بای دایه وه و رای گه یاند: کورد و ئیرانی ره گه زو فه ره نه گیان یه که و جیانین، به مجور، ده یویست سه رنجی کورد بو لای ئیران را بکیش و له پشته وه، وه ک هه میشه به خنجیر دایان پلوسی. نوکته له م لاشه وه که سانی وک دوکتور مه حمود ئه فشار، فره زو زانیان که قه راردادی (ویدادیه و ته ئمینیه ی) فره که م و کوری تیا یه، باش وایه ئیمه دلای کورده کانی ئیرانی که له ره گه زی ئاریا و ئیرانین فره تر به ده س بێتن، ئه وکات ه یچ زه ره ر و زیانی نابی ئه گه ر روژی کوردستانی بن ده س تورکی عوسمانی (سه ربه خو بن و ئازاد) و له نیوان ئیمه و حوکومه تی تورک یه ک ده و له تی کوردی ئیرانی ره گه ز، سازبدری، ئه و ساتا

ئه‌ندازه یه ک ئیمه له مه ترسی زهرد، ئاسوده خاتربکا. (گوفاری ئایه‌نده ژماره‌ی یه کهم، پوئیه‌ری ۱۳۰۴ پهره‌ی ۶۲ و به‌یات هه‌ر ئه‌وه، ۶۸). هه‌روا که‌سانی دیکه‌ی وه ک نه‌سرو لالاخان بیهنام و میرزا نه‌سرو لالاخان ئیعتیلاو لمولک (خه‌لعه‌تبه‌ری) که حاکمی کوردستان بو هه‌روا میرزا عه‌بدو له‌حسین خان ته‌یمور تاش وه‌زیری ده‌رباری په‌هله‌وی، لایان وابوو (ئه‌گه‌ر بو فریونه بوئی) نابی دلّی کورد له ئیران بشکی چون روژیک دی کورد، و زه و هیژو ریژو گرینگی خوئی په‌یدا بکا، جا له به‌ر ئه‌وه باش وایه ده‌وله‌تی بچوکی کوردی ئیرانی ره‌گه‌ز سازبدری، له نیوان ئیمه‌و حوکومه‌تی تورکی عوسمانیدا. له‌م لاشه‌وه (فروغی) ده‌ی وت: (توئی له‌قی سه‌ربه‌ خوئی کوردستان ئینگلیسیه‌کان له نیو زاروده‌می کوردا، توروکاندویانه). ئیمه‌ ده‌بی له‌گه‌ل تورکیه‌ بسازین، جائه‌وه بو له نیوان دوکتور مه‌حمود ئه‌فشار و ئیعتیلاو لمولک و ته‌یمور تاش و فروغی و هه‌ندی له ئه‌ندامانی کومه‌تیه‌ی دیاری کردنی سنور جیاوازی بیرورا په‌یدا ببو، فروغی به‌ پیی باوه‌ری پوچی خوئی فریوی حوکومه‌تی تورکی عوسمانی خواردبو و ده‌یویست (ته‌حدیدی حودود و ته‌ئیمینی حودود) پیکه‌ وه‌ موژ بکری و ته‌نانه‌ت ته‌ئیمینی حودود پیش بخری و ده‌س به‌ کورد کوشتن بکری، و به‌ریوه. بیرین، که هه‌روایش موژکراو حوکومه‌تی ئیران و تورکی عوسمانی چ له‌م دیوو چ له‌ و دیو ده‌سیان کرد به‌ کوشتاری کورد و کوردیان له‌ و ناوه‌دا کوچ داو هه‌لات هه‌لات یان خسته‌ نیوکورد و قه‌تل و بر و تالانیان کردن و داریان به‌سه‌ر به‌ردی یه‌وه بوته‌ هیشتن و به‌و کاره (فروغی) ئیرانی داده‌س تورکی عوسمانی. به‌لی محمه‌ده‌ عه‌لی فروغی نیشتمان فروش له پیشا (ته‌ئیمینی حودودی) به‌ ریوه‌ برد و کورده‌ قرانی له‌م دیو بو به‌ده‌س هینانی دلّی تورکی عوسمانی ده‌س پیی کرد، جاله‌ پاشان (ته‌حدیدی حودودی) له‌گه‌ل تورک موژکرد، پهره‌ی ۱۷۵ شورشی کورده‌کان... به‌یات. هه‌ر ئه‌وی به‌لام له‌م لاشه‌وه، دوکتور ئه‌فشار و ئیعتیلاو لمولک و ته‌یمور تاش لایان وابو ئه‌بی (ته‌حدیدی حودود) له (ته‌ئیمینی حودود) جیا بکریته‌وه و ئیران دلّی کورد رابگری، نه‌ک بیکاته‌ دوژمنی خوئی، (برواننه: دوکتور مه‌حمود، ئه‌فشار یه‌زدی، گه‌نجینه‌ی مه‌قالات، ج ۱، مه‌قالاتی سیاسی یا «سیاسه‌تنامه‌ی نوی تاران مه‌جموعه‌ بلافوکی ئه‌ده‌بی و تاریخی مه‌وقوفاتی دوکتور مه‌حمود ئه‌فشار یه‌زدی، ۱۳۶۸، له‌م لاشه‌وه تورکی عوسمانی پرو پاگه‌نده‌ی بلاوده‌ کرده‌وه که به‌ریتانیا ده‌یه‌وی ده‌و له‌ تیکی کوردی سه‌ر به‌ خو له‌ کوردستان دامه‌زرینی، بووه‌ هو (شوره‌وی) که له‌ ۱۹۲۳ ز - له‌ ناوچه‌ یه‌کی کوردنشین به‌ناوه‌ندی (لاچین)، که زیاتر له‌

په نجاو چهند دى و شارو لکه و به شه کانی گولبجار، کوباتلی، زهنگیله، نه خجه وان ولاچین، که خه لکی ئەو ناوانه، به ته و اوای کورد بون. له ئازربایجان دهوله تیکى کوردی داناو (و به جورى ببوو ناوهندی بوژانه وه و بهره وامى ژيانى زمان و فرههنگى کوردی)، ئەوده وله ته خودموختاره ی کورد، بیته قوربانى ههیتوهوتى تورکی عوسمانى و قاجار و بهریتانیا و له ئاکاماشوره ی ئەو دهوله ته کوردیه ی، له ۱۹۴۱ ز - تیک دا، چون شوره ویش له راستیدا نه ی دهویست نه ته وه ی کورد، دهوله تی سه ره به خوئی بو خوئی هه بی، کورده کانیشى کوچ دا بوئه و په ری شوره ی و له نیشتمانی ماله باوانیان دور و ئاواره یان کردن، له ۱۹۷۹ - کوردی شوره ی زیاتر له ۱۲۰۰۰۰ ههزار کهس بون. ۱. باغچه بان ۱۹۳۲ باکو په ره ی ۸ و کورده کان، کهندال، عیسمهت شه ریف وانلی و مسته فا نازدار ته رجه مه ی ئیبراهیم یونسی په ره ی ۲۶۷ چاپی روزیبهان و مه ردومانی جیهان، عه بدولحسین سه عیدیان، په ره ی ۹۰۳ چاپی ۵ - سالی ۱۳۷۳ ی هه تاوی هه ندیکیان له و کوردانه بو سبیری کوچ دان به م نیوه که کورد، ئازاو بو یرو کولته ده ره، با له گه ل کچانی روسیه بزه و جن و منالی ره شیدو جه نگاوه رو ئازایان هه بی (جانانانم جوک بو یا حه قیقه ت له سه ره تای ۶۰ ته کانه وه روژنامه ی جمهوری ئیسلامی ئیران نویسیوی: (گورباچوف) له باوکه وه له کورده ئاواره کانه، که به هیدو هیمنی دهوله تی شوره ی تیک دا). - له م لاشه وه ره زاخان و حه مه ره زای په هله ی که له قسه کانی دوکتور مه حمود ئە فشار و ئیعتیلا ئولمولک و... حالی نه بون یا نه یان دهویست حالی بن زیاتر له تورکی عوسمانی و عه ره بی وه ک صه دامو صه دامیان دژی و دوژمنیان له گه ل کورد کردو وئه و جوړه ره ژیمه زالمانه ش به زولمی خویان تلانه وه و گوریان گومبووتیا چون. - به تیا چونى بومدیه ن له ئەلجه زایر که خه یانه تی به کورد کرد، توشی نه خونه شی یه کی واکه سکون بو که نه جاسه تی خوئی ده خوارد و حه مه ره زای په هله ویش که به تف وله عنه ت له ئیران ده رکراو صه دامیش، ماو دیه ک و ه ک سه گی زنجیری زنجیر کرابو و له ئاخو ریشدا وه ک ریوی له کوناده ریان کیشا و ئیستا به ند کریاوه. دیاره ئەشى باوه رمان هه بی و باش بزاین که به تیا چونى ئەوسى زالمه مارزانه، ده روازه ی ئازادی بو کورد و کوردستان کراوه ته وه. - ئەم په نده کوردی یه چهن به جیبی یه که ده لی: له کاتی ته نگانه و نیازدا دوست و دوژمنی خو ت باش ده ناسی. (شه پۆل). راپه رینی سمکۆی مهزن له سالی ۱۹۲۰ ز / ده سی پیکردوه و تا سالی ۱۹۳۰ ز - بهره وام بووه.

ئه گه ر تابشت بی تی ده بینی جهنده کی دوژمنانت به ره و گور، ده بردری (په ندی عه ره بی)

(شه پوئل). - کاتی له ۱۹۱۴ ز. - ئاگری شه‌ری به که می جیهانی گری گرت، له شکری روسی ته زاری له بهرا باکوری ئیرانی داگیر کردبو و ئازربایجانیشی داگیر کرد و ئهرمه‌نی به کانی چه کدار کردبو و له م لایشه وه به نهینی چه ک و چوئلی به کوردان، ده‌دا، بوئته وه ی کورد و ئهرمه‌نی پیکه وه به شه‌ر بداو روسیه که لکی خوئی لی وهر بگری، جا کاتی روسه کان له قه و قازوه به ره و، لای ههریمی کوردنشین هات، له پیش له شکری روسه وه تا قمی چه کداری ئهرمه‌نی هیرشیان برده سهر مال و نیشتمانی کورد و ده‌سیان کرد به کوشت و کوشتار و تالان کردنی مالی کوردان، جا ئه وه به که (حه‌سه‌ن ئه رفه‌ع) نویسه‌یه تی وده‌لی: له ساله کانی ۱۹۱۵ - ۱۹۱۸ ز. زیاتر له شه‌ش سه‌ده ههزار کورد، له کوردستانی بن ده‌سی تورکیه کوژران: (کورده کان نوسراوی حه‌سه‌ن ئه رفه‌ع بلا فوکی زانکو ئاکسفورد ۱۹۶۶ ز). - سمکوی مهزن له مانگی سه‌فه‌ری سالی ۱۳۲۴ ی مانگی له لایه‌ن ده‌وله‌تی قاجارده وه به‌ناوی سهررداری سهرحه‌دد (سنور) داری، شمشیری مورسه‌ع و ناز ناوی «سهردار نوه‌سرت» ی پیی دراوه و هه‌روا بو سمکو و بو سه‌ده که‌س له سواره کانی ئه و به‌ناوی سهررداری سهرحه‌دد، پول و دراوی مانگانه دیاری کراوه (موعته‌مه‌دو لوه‌زاره، په‌ره‌ی ۳۸۹ هه‌رئه‌وی)، ئه‌وانه‌ی ویستویانه، به‌زده‌ری شمشیر، کورد له نیو به‌رن و به‌رده‌سیان بکه‌ن، کوردیان به چه‌ته و ریگروباغی ناو برده وه و به ک لایه‌نه تیقکریون و له ناسیوتالیزی کورد، هیچ بیران لی نه کردو ته وه، تابزان سمکو، بو له گه‌ل سه‌یید تاما شه‌مزینان، سه‌ره‌ک هوژی جه‌لالی، قه‌ره‌نباغای مامه‌ش، گه‌وه‌رک، هه‌رکی، هه‌مزاغای مامه‌ش، زه‌زرا، هوژی هه‌ر توشی، فه‌یزو للابه‌گی به‌گزانان و باقی سه‌روه‌که کانی هوژه‌واری کورده‌واری، خه‌ریکی کوپونه وه و به‌کبون و به‌کیه‌تی سازدانه له نیوگوردا، به‌داخه وه نه‌یارانی کورد، ته‌نیا به‌چاوی جیاوازی خوازی بوئه ته وه ی کورد، ده‌روان. - جائه وه یه‌له ولاتانه‌ی کورد بن ده‌سن، ده‌سه‌لاتداران به‌چاوی موسته‌عمه‌ره‌ی نیشه‌جی ته‌ماشای نه‌ته وه ی کوردیان کردوه و بوی ده‌روان.

مسته‌فاگه‌مال که له ۱۹۲۰ ز / وزه‌ی شه‌ری نه‌مابو، له گه‌ل کورد، په‌یمانی مور کرد، که په‌یمانی سیور له بابه‌ت نه‌ته وه ی کورده وه ببا به‌ریوه، به‌لام تامه‌ترسی یونانی له سه‌رته‌ما و له گه‌ل فه‌رانسه‌دا له ۱۹۲۱، موافه‌تنامه‌ی مور کرد، له نوامبری ۱۹۲۱ تافه‌وریه‌ی ۱۹۲۲ ز / ده‌سی کرد به ق‌کردن و ئاواره و تالان کردنی کورد (ئوره‌مان باسوک) نوسه‌ری تورک به تاوانی ئه وه ی که و تویه‌تی: حوکومه‌تی تورکیه، زیاتر له (۳۰۰۰) کوردی بی تاوانی کوشتوه و تا (۴۰۰۰) گوندی کوردی ویران و کورده کانی

له و گوندانه ئاواره و مال و یران کردوه، ئه و نوسهره تورکه ی به ندو له زیندان کردوه. (روژنامه ی یران سالی ۱۱ ژ ۳۲۷۷ دوشه مه ۱۰ ئوکتوبری ۲۰۰۵ ز) په ره ی ۵ (بیرکردنه وه و تیقکرین کلیلی درگای ئازادی و حیکمه ته، جا ئه گه ر ئیمه ی کورد، بیرکردنه وه و تیقکرین به شیوه یه کی میتودا دار به کلیلی درگای ئازادی و حیکمه ت بزاین) به دل و به په له پشتی به کتر ده گرین و ددینه یه ک جا ئه وسا، ئاسان به مه رام ده گه ی و سه رده که وین و ئازاد و سه ر به خو ده بین و ده وله تی ئازاد و سه ر به خو بی خو مان ده بی.

شه ر یف پاشای کورد، له کات و ساتی سه ر په رستی کردنی هه یته تی نوینه رایه تی عوسمانی له کوئنگره ی ورسای، خو ی کیشایه وه و ئه و به رپرسی په ی له ملی خو ی دارنی و به ناوی نوینه ری کوردستانی بن ده س تورکی عوسمانی، له گه ل وه زیری ده ره وه ی ئیران له بابته سه ر به خو بی کوردستانی بن ده س تورکی عوسمانی ده سی کرد به و تو و ئژ کردن و رایشی گه یاند که کوردستانی سه ر به خو، له بن قه یومه ت و سه ر په رستی ئیراندا بی. شه ر یف پاشا له باره ی وستی کورد له (۲۲ ی مارس سالی ۱۹۱۹ ز - و ۱ ی مارس سالی ۱۹۲۰ ز) به ناوی نه ته وه ی کورد، له گه ل نه خشه ی کوردستانی یه کپارچه، دای به کوئنگره رانسی ئاشتی، هه وته نامه ی که بهانی هه وایی مانگی کولانی ۱۳۷۶ ی هه تاوی و کتیی کوردانی گوران و مه سه له ی کورد، له تورکیه. گ. ب. ئاکو یف (هاکویان) وه رگیرانی سیروس ئیزه دی بلا فوکی هیرمه ند ۱۳۷۶، تاران. - له ماده ی ۶۲ و ۶۳ ی په یمانی سیویر که له ۱۰ ی ئوتی ۱۹۲۰ ز / مۆرکوابو، کوردستانی سه ر به خو له وی له و مادانه دا گونجا بو، که هه رکاتی کورد، بخوازی، سه ر به خو بی کوردستان رابگه یندری ده بی مه کو ی نیو گه لانیس دیانی پیدا بنی، به لام به داخه وه دژایه تی کورد، له نیو خو دا، ئه و ده رفه ته ریزینه ی له کیس دا و مامه ئینگلیسیس که زاری به نه وتی که رکوک چه ور بو و تور کیش رازی کرا که موسل بدری به ئینگلیس و بلکی به عیراقی خو یناوی یه و، ئینگلیس وازی له کورد، هیئا و ئه مریکا و فه رانسه ش به دوای پر کردنی گیرفانی خو یانه وه

بوون. Siymand Othman, op.cit, p53-54

کاوه به یات شو رشی کوردانی... هه ره وه ی و کوردانی گوران هه ره ئه و شوینه. (شه پۆل)

سەرنج:

لە سالی ۱۳۰۴ هەتاویدا، رەزاخانێ پەهلەوی بە قسەي سەرلەشکەر عەبدوللاخان تەھماسەبی فەرماندەي ھیزەکانی ئازەربایجان لەو کاتەدا لە رینگای تەوریزەو ئەچچێ دەیدەنی سمکۆ، بەلکو لە رینگای ئاشتیەو دەوایی بە جەنگ بیت. لەم لاشەو سمکۆ بو دیتنی رەزاخان کە لەو دەمەدا وەزیر جەنگی ئێران بوو بە خویی و ۱۲۰۰ سوار دیتە سەر رینگا، لای گوندی میانجق. ئەلین: بێجگە لەو ۱۲۰۰ سوارە، چوار ھەزار سواری تری سمکۆ لەو ناویدا دەوری ئەوانی دابوو، سمکۆ سوارەکانی خوی ئەکاتە سێ پۆل: پۆلێکیان بە رانگ و جوغە و پشتین و بەرگی سپەو، سواری ئەسپگەلی سپی ئەبن. پۆلی دووھەم، سواری ئەسپی رەش ئەبن و پۆلی سپەمیش سواری ئەسپی سور کومەیت ئەبن و رانگ و چوغەي گرژالی لەبەر ئەکەن، سمکۆ خویی و رابەرانی ھۆزەکانیش رانگ و چوغەي شیروانی و رەنگاو رەنگی تاییەتی مەزنی و ھۆزەواری و لەسەرەوھش پەستەک لەبەر ئەکەن و سواری ئەسپگەلی شی ئەبن و چاوەنواری ھاتنی وەزیر جەنگ ئەبن. کاتی رەزاخان ئەکاتە ناو سوارەو مروتەکانی سمکۆ و ئەو ھەموو سوارە تەیارە بەو گشتە چەکە مەنی و جامەدانگەلی رەنگاو رەنگ و لییاسی چاک و پشتینی گری خواروو، خەنجەر لە بەرۆکەدا ئەبینی کە ھەموو دەسکە کەیان پان و سەدەفدارو دەمانچە بە قەدەو و فیشە کدان بە شانەو و تەنگ بە دەسەو، وا بە نەزم و نێزام راوہ ستاون، لە ترسان تف لە زاریدا ویشک ئەبن و لیوی خوی ئەگەزی و لای وا ئەبی سەر لەشکەر تەھماسەبی ئەوی بە دیاری بو سمکۆ ھیناوە، چو کە ۶۲ کەس بە جیبە شەرە لە تەک رەزاخانا ھاتبوونە لای سمکۆ. ھەر جور ئەبی رەزاخان دیان ئەگری بە جەرگیداو لە جیبە کەي دائەبەزی و سمکۆیش لە ئەسپ دائەبەزی و دەس و موشتاخ ئەکەن و ئەچنە کۆنە شار، کە لە پیشا بە میزو سەندەلی چەن ھۆدەيە کیان تەیار کردبوو، ئەچنە ژووری و لە تەک سمکۆدا ئەکەونە ئاخەفتن و

وتووێژ. دەوران دەوری ئەو کۆنەشارەش پڕ ببوو لە سوارەیی سمکوی مەزن و ئابلقەیی دابوو، ئەم سوارانە بەو ناوەو لەوی راگیرا بوون کە لەوان پارێزگاری ئەکەن.

بەلام ترس و لەرز نیشتبوو سەردلی رەزاخان و هاوڕێیەکانی و ئەترسان کە لە پڕ بڕژین بەسەریان و قریان تیخەن.

هەر چۆر ئەبێ شیبو ئەخون، هەرچەن وەک ژەهری ماریان خوارد بێ وابوون، رەزاخان بە بۆنەیی ئەو سەری دیشیبو ئەچیتە ناو هۆدەییەکی ترو بە رەزا رەفیع قانیع قائم مەقامولمولک ئەلی: وەختە لە ترسان زێرە بکەم، چلۆن بە دەسی خۆمان خۆمان خستە داو، ئەویش دلخۆشی ئەداتەو و بزرۆک ئیبراهیمی ناویک رادەسپێرن کە بە زمانی چەورو نەرم، سمکو بغافلینن و لەگەڵیدا تەختە نەرد بکەن کە سمکو زۆری پێخوشتبوو و تائەش توانن پێی بدۆڕینن.

ئیبراهیمی ش ناچار تا بەرەبەری کەرە بەیانی خەو لە چاوی دەستینێ و تەختە بە سمکو ئەدۆڕینن کە زۆر ماندو ئەبن، هەر لە تەنیشت یەک لە هۆدەیی تەختە نەردە کە درێژ ئەبن و یەک یەک خەویان لێ دەکەوی، رەزاخان کە لە ترسان ناتوانی چاوی لیکانی، کاتی ئەزانن و سمکو لە خەودایە، بێ خودا حافیزی لە سمکو بە پیاو کانی دەلی: کورینە من لە چاوی سمکو زراوم نەماوە، هەستن. خیرا بن تا نوستوو، خۆمان دەرباز کەین، سوار ئەبن و بەرە و رومی ئەکە و نەری و هەیی پەیتا پەیتا لە ترسان ئاوپ بۆ داووە ئەدەن تا بزائن سوارەیی سمکو بە دوایانەو نین. سمکو کاتی لە خەو رادەچەنی، ئەروانی نیچیر لە سەرپاوی رای کردوو و زۆر

پێش دەخواتەو و خوزیاو بریا دەلی، بەلام نیچیر لە بەرەگە دەرچوو بوو.

باشماو یەک جەنگ، حوکومەت ئەزانن، باشاری سمکو ناکا، ئەکەوێتە گەر کردن، سەرھەنگ سادق خان ناویک کە لە گەل سمکو داناسیاو بوو، رای ئەسپێرن خۆی سازکات کە تیمسار موقەدەم فەرماندەیی لەشکری ۳ تەوڕیز بو ئاشتی

کردن دیتہ شنو، بو دیتنی سمکو، ٹه ویش له تهك خوسره و خانى كوریداو خورشید ناغاو كه ریم خانى خیلانی و چهن كه سى ترا ئیواره یه ك روو ده كه نه سه رباز خانى شنو، كاتنی نه چنه ٹه وى، پاشماوه یه ك چاوه پروانى، خه بهر نه دهن تیمسار له رینگا گیری كردووه، سمكو و هاوړینه كانی ناچار به ره و مال نه گه رینه وه، سه ره ننگ سادق خانى نه ورؤزى به دوربینكى چاك كه له سمكو به نه مانه ت وهرى گرتیوو، له گه ل چهن كه سى تر له باله خانه یه كا بوون، كه په نجه ره كه ی روو به جاده پووه، نه نواریته سمكو، كاتنی باش گه یشتیوو به رتیر، له و باله خانه وه به نامردى وه بهر ره گبارى نه دهن، تیریک له سمكو نه كه وى، دنى خوى بخاته ناو كۆلان و په سیونكه وه، به لام دواى چهن شه قاویك نه پروانى وا خوسره و خانى كورى نه نگیوراوه، ناچار نه گه ریته وه سه رى، دوباره گولله یه كى تر له سه رى نه ذرى و سمكو نه كه وى و شهید نه كرى و هه روا خورشید ناغاش نه كوژرى و كه ریم خانیش بریندار نه بن، ته قه نه كه ویته ناو سواره كانی سمكو، له و لاشه وه سواره ی سه رگورد هاشمی ناویك كه له پیشان خویان حه شار دابوو، له تاریك و لیلهى ئیواره ی نه ورؤزه توشه دا سه رمله ی كیوى شنو له سواره ی سمكو نه گرى و ناچار سواره ی سمكو شار به جى نه هیلنى و نه و ئیواره ی وا سمكو و نه وان شهید بوون، روژى ۳۰ى جوژه ردانى سالى ۱۳۰۹ هه تاوى و ۱۹۳۱ى زاینى و ۲۵۴۳ى كوردی بووه. هؤزى شكاك له م دوتیره، پيك هاتووه: ۱- كاردار. ۲- عه بدویى.

«نه لف كاردارى نه مانه ن: ۱- پس ناغا - ۲- ده لانه (ده لى) ۳- مامه دى ۴- درى ۵- هه نار ۶- فه نه ك (فه نه كى) ۷- خه لوفى ۸- بوتانى ۹- نیسانى ۱۰- پاچكى (پاچيك) ۱۱- گه وركى (گوريكى) ۱۲- خدرى ۱۳- موقورى (موكرى) له ماوه ی رابوردوودا سه روكى كارداره كان عه مه رخان شه ریفى بوو، بهر له عه مه ر خانیش سه رتیبى موحه مه د نه مین، له پس ناغایانى كاردار سه روك نه مانه بون: ب- عه بدوئى یه كان نه مانه ن: ۱- پس ناغا ۲- عه طمانى (نه دمانى) ۳- ئیوه زى ۴- نه عمه تى ۵- كه چه لى ۶- مامه دى عه بدویى ۷- شه كرى ۸- چه ركویى ۹- كزنى ۱۰- مه ندوله كى عه بدویى. سه روكى نه مانه ش له رابوردوودا، سمكو نه مر بوو كه له كانی خویدا دوتیره ی

کاردار و عهبدویی مونه حید کرابون، ئیستاش کوری مهزنی سمکۆ به ناوی تاهیرخان سهروکابه تی تیره یی عهبدویی ده کا.

۲ - مه مه کان یا تیره یی بچکۆ له ی مه مکی یان له ناوچه کانی کۆتۆل (وانا: قوتور) و ناوچه یی ئه له ند دا ئه به نه سهرو ناچنه لیواری چۆمی ئه رهس. ئه م دو ناوچه یانه له رۆژاوا یی شاری خوئی دان. (ته و فقی، ۳۴ - ۴۱، موعته مه دوله زاره، ۴۱ - ۵۶)

(راپورته سیاسی به کان ۵۱۸ / ۷، ۹۸ / ۸، ۳۱۲) له کلکه ی مانگی پوشپه ری ۱۳۰۹ (مه عیم، nauvem به شی سیۆه م، ورد werda ۵۲ .. ۵۶، مارشیمون marshimon، ۲۱)

هه تاوویی، ته و فقی. ره حمه توللا تاریخچه ی ئه رمیه (ورمی) له جهنگی جیهان سوزدا به کۆشش کاوه به یات تاران شیرازه، ۱۳۷۹ کۆزانی فه رهنگی زمانی کوردی ئه ندیشه چاپی دو هه م ۱۳۷۹ / ۱۱ / ۱۵ و ۲۰۰۲ / ۲ / ۳ - ز - محمه مد صالح ئیراهیمی (شه پوئل)

نوکنه له سالی ۱۳۵۴ ی هه تاوی پرزانا ئوستاد ئه حمه د تورجانی زاده هاتبوه تاران، به خزمه تیان گه بستم. به سه رهات و فسه ی خویشی بو ده گیرامه وه، فه رموی: سمکۆ له کاکم پرزانا مه لا

محمه مد تورجانی زاده (فرلجی) و بستبو له شاری ورمی کار و نو سینی رۆژنامه به ک به ناوی (کورد) بگریته ئه ستۆ، منیش هاو کاریم ده کرد، جا کاتی رۆژنامه که له بن چاپ هاته ده ری، فه رموی:

ئه حمه د، خۆت ده یی ئه و رۆژنامه بو سمکۆ به یی، ماشین هات منیش رۆژنامه م برد بو چه ریق ئه و رۆژه زوره یی سهروک هوزه کان له وئ له خزمه ت سمکۆ دا بون، که چومه ژوری دانیشتم و

پیاوه کانی سمکۆ رۆژنامه که یان هیتا، سمکۆ ده ستوری داله به ده می هه ره که له میوانه کان رۆژنامه به ک دابنن، له پاشان سمکۆ، روی کرده میوانه کان و به زاوه ی کوردی شیرینی شکاکی فه رموی:

ئاغانه، من خه رج و مه خاریجی ئه م رۆژنامه م دابنن کرده، به لام رۆژنامه به ک که دوا ی روخانی ره ژیمی شای زالم و مارز، به زمانی کوردی چاپ بکری ده یی به لیره بیکرن جا به کی لیره به ک له سه ر

رۆژنامه که دابنن و ئه وسا ده ستوری به به کی له پیاوه کانی خوئی دا، لیره کان کۆ بکه نه وه و به یینن بو چه نایی مه لا ئه حمه د تا خه رجی بکه ن، جا کاتی لیره کان یان له تیۆ سینی به کدا بو هیتام جه نایی سه در

عوله مای ساباغ (مه هاباد) ی له نیوان من و سمکۆ دانیشتم بو، فه رموی: خه رمان به ره که ت منیش لیره به کم پئی دا، وازی نه هیتا، دولیره ی دیکه م دایی، له سالی ۱۹۹۶ - ز - که چبومه دیداری

کوره کانم له سو ئید رۆژی ۱۷ / ۷ / ۱۹۹۶ کا که ریم جیسامی بانگه یشتنی کردین و له وئ که له هه ربار و بابه تی قسه ده کرا، منیش ئه و بیره وه ره یی ئوستا ئه حمه د تورجانی زاده ی ره حمه تیم بو گیرایه، سه بر

بو، فره زوری پخۆش بو و دپتم له کتیبی بیره وه ره کانیدا له به رگی پانزده، له چاپی داوه - چاپی ۲۰۰۱ - ز - ستوگهولم: سو ئید. په ره ی ۱۸۹ تا ۱۸۸. (شه پوئل)

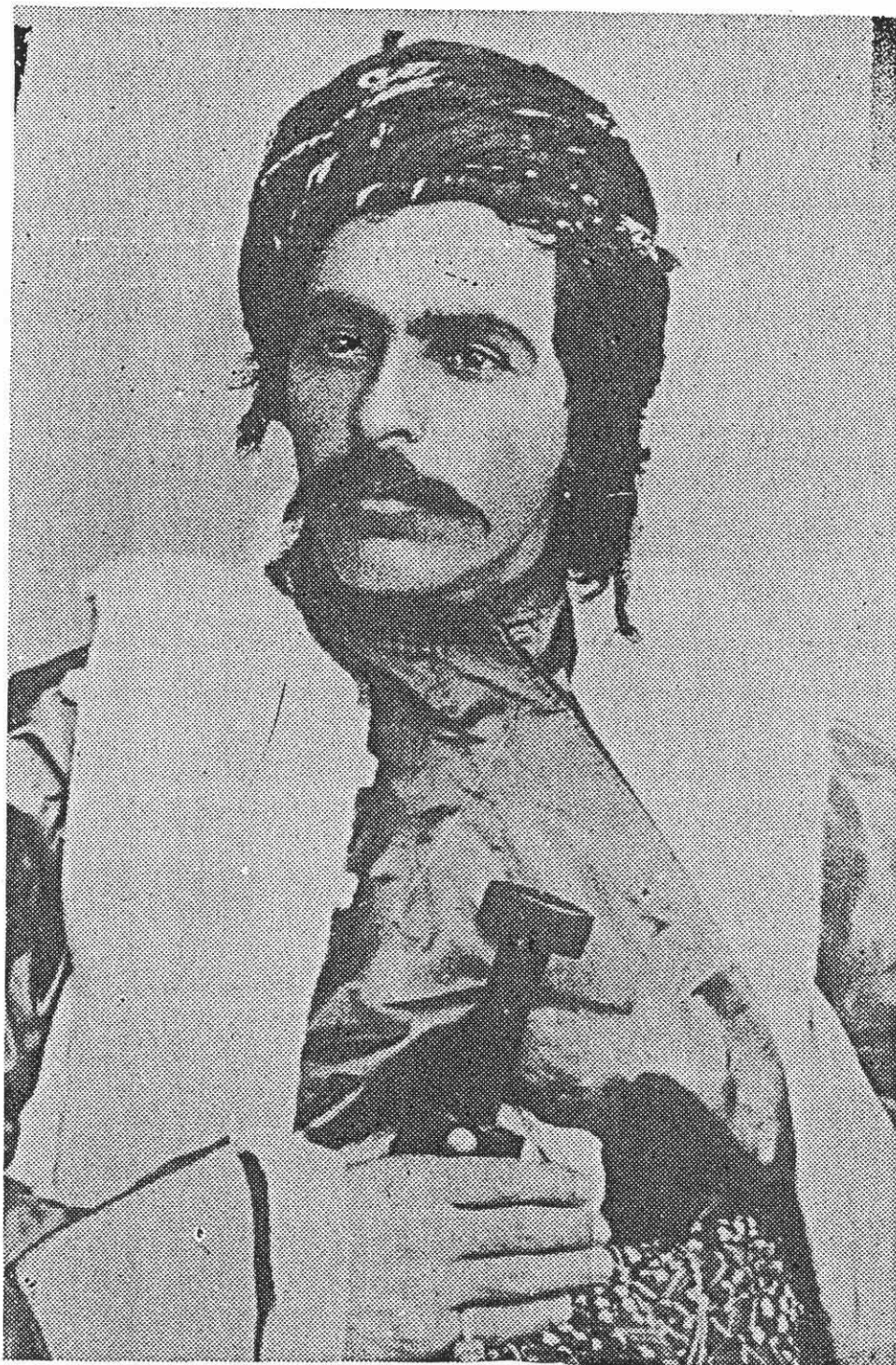
✱

له کتیبی کار نامەیی ئەردەشیر بابە کان دانوسراوه: ئەردەشیر چووه شەری کوردان شای ماد - له ویۆه چووه ته سەر بارزانی - بارزانیان له جیروفت لای کرمان، کبۆی به نیوی بارزان، بارزانی بارجانی ههیه که بارزانی له و ناوه بووه و له پاشان بو بهرگری له هیرشی دوژمن چونه ته ئەم مهلبهندهی ئیستای بارزان، که تهفسیری ابن کثیر له بن ئایه تی (...الی قوم اولی باس شدید) سورهی فتح ئایه تی ۱۶ - دهلی پیغه مبهەر فهرمویه تی ئەم ئایه ته له په سه ندی هۆزیک دا هاتوو ه که ئازاو نه به زن و کاله کانیا ن له مووه و کوردن و بارزانی - سه رچاوه: تهفسیری ابن کثیر، تهفسیری روح المعانی، تهفسیری المیزان، ته رجه مانولقورئانی عه للامه حوسین هیندی، بیان الاثمه - کتیبی زه مینه سازان، کتیبی په عقوب لیث په ره ی ۲۲ نوسراوی دوکتور باستانی پاریزی. کارنامک نوسراوی ئەحمه دکیسره وی چاپی ۱۳۴۲ په ره ی ۴۹ - کوواری ئاوینه ژماره ی ۱۷ و ۱۸ چاپی ۷۳ و ئاوینه ی ۱۳۷۴ ژماره ی ۹۰ به قه له می شه پۆل. یا بازان - ی کورد که له لایه ن پیغه مبه ره وه کراوه ته فه رمان ره وای په مهن، دوا ی مردنی بازان، شارکوری بازان بووه حاکی په مهن شارکوری بازان به یارمه تی پیروزی کوردی ده یله می ئەسوه د - ی کوشت که پیاوی چه چول بو - پیغه مبه ره فه رموی: فاز فیروز: فیروز سه رکه وت. وله سه رقه بری ئەبو حه نیفه دینه وه ری کرماشان له به غدا نوسراوه (لوکان العلم بالثريا لتناوله رجال من ابناء جبال. المسند گردو کوئی المسند به نه قل ابو هزاره احمدین محمدین خه لیل چاپی ۱۳۱۳ ی مانگی میسر ئایه تی ۵۴ ی مائده (... فسوف یأتی الله بقوم یحبهم و یحبونه اذلة علی المؤمنین، اعزة علی الکافرین له په سنی کورد نازل بووه. و ئایه تی ۲ و ۳ سوره ی جومعه له بابته کورده (... و اخرین منهم لما یلحقوا... پیغه مبه ره فه رمویه تی.

Kozani Ferhengi Zimani Kurdi Cildi Seyem

۱ Isma'il Aqa (Simko) seated, centre.
This photograph was given to the author by Simko's son.

سمکوی مہزن

له ئاخىرى ۱۹۱۲ جەمئىيەتتىكى بە ناۋى (ئەنجومەنى دۆستانى كورستان لە ئەستەمبول دامەزرا كە مە بەست جەلبى بىروباوەرى خەلک بو، بولاي مەسەلەى كورد و حىزىيىكىشى بە ناۋى موجدەد هەبو، كە لوتفى فىكرى يە كى لە كورده كانى پارلمانى عوسمانى لە ئاخىرى ۱۹۱۲ ى دايمەزراندبو.

(عبدالله) جەودەت يە كى لە كوردانى روناك بىر كە سەردەبىرى (ئىجتىهاد) بوو بىروباوەرى حزبى ئىتحدىون لەبابەت جىايى دىن لە سىياسەت، غەيرەمەزەبى كوردنى عوسمانى، داين كوردنى مافى ژنان و كوردنە لاتىنى ئەلف و بىتكە، بلاۋ دە كوردهو، دوای ۱۵ سال مستەفا كەمال لەو بىروباوەرەنە كە لكى وەرگرت. دەورانى بەرلە ۱۹۱۴ بو روناك بىرانى كورد كە تازە دەيان وىست زىگای خويان بدۆزەنەو كورت بوو بە جەنگى جىهانى دووم لەبەين چو.

كومەيتەى ئىستقلالى كوردستان لەلايەن سوره يابەدر خانەو لە قاھىرە دامەزرا.

احسان نورى پاشا

ژەنرال ئىحسان نورى پاشا خەلكى بتلىسە و لە ۱۹۲۵ ى زاینى لە چپا كانى بوتان لە (ئىت الشهاب) و لە دوایى دالە گەل جەنگ ئاوەرە كانى، پەنایان برده بە ركیوہ كانى ئارارات. لە ۱۹۲۷ بە ناۋى نوینەرى شورشگىرانى ئاگرەداغ (ئارارات) لە كوئنگرەى «خوئى بون» بە شدارى كرد جا چون لەلايەن كوئنگرەو، راسپىردرا «ناوەندى خوراگرى» سازبدا. جائەو بو لەسالى ۱۹۲۸ ئىحسان نورى پاشا بە فەرماندەبى چەن هەزار مەردى جەنگى كاركوشتە و مونزەبىت و موجدەهز ئالای كوردستانى هەلدا و ئىدارات و يانەى دامەزراند و ئىسبراهىم پاشا حسكى خەلكى تىللو، ناودار بە (حسكى تىللو) بوو سەرۆكى دەولەتى كوردى^۱ بەمجۆرە كوومارى كوردى ئارارات بەدى هات.^۲

توركىە ناچار سوره يابەگى والى بايەزىدى بو و تووئىژ ناردەلای شورشگىران، ئەوئىش بە نامە، پىوہندى لە گەل حسكى تىللو و نە عمان ئەفەندى، پەيدا ئە كا، بە لام بى ئا كام بو، ناچار لە

۱ - Hoski - tello دەستخەتى دوكتور بونسى لاپەرەى ۷۱

۲ - ئارارات بە دو دوندى خوى يانى ئاراراتى چكۆلە و گەورە و برگە كانى بە خورسكى ۹۶۰ كىلومىتر بان و بەرىنايى هەبە و ئەم دو دوندى ئاگرى كە بە خەتى راست ۱۲ كىلومىتر لەبە كتر جىا دەبنەو و بەتەرتىب ۳۳۹۶ و ۵۱۵۷ مېتر لەبان زەرباوەن و لەملەى سەردار بولاك بە بەرزى ۲۴۴۵ مېتر، بەك دە گرەنەو.

سپتامبرى ۱۹۲۸ كۆرپى له گه و ره پياوانى تورك بو و تووڭز له گه ل ئىحسان نورى پاشا چونه بايه زيد و له ۱۵ سپتامبرى ۱۹۲۸ له شىخلى كوپر و له ۳ كيلومىترى بايه زيد له داوينه ي تاگرى چاويان به ئىحسان نورى پاشا و گه و ره پياوانى كورد كه وت، به لام پيك نه هاتن.

له ۲۱ ژوئيه ۱۹۳۰ شىخ نه حمه د بارزانى تا ۲۰۰ مەردى جهنگى ده نيرته ئورامار بو يارمه تى دان به كوردان و له ۸ ئوتيشدا دوه مين جهنگ ئاوه رانى خوئى ده نيرته يارمه تى كوردانى توركيه، به لام به داخه وه كوردى توركيه له ۱۹۳۰ تيده شكى و ئىحسان نورى پاشا به خه يانه تى ئيساسا كو فرىوى ره زاخان ده خوا و له تاران ده س به سەر ده كرى و له نيوه ي ئاورىلى ۱۹۷۶ ي زايى له تاران وه فاتى كرد و له به هه شتى زارا نيررا (رضوان الله عليه) و جه نابه ي دوكتور هاشم شيرازى له سه ر گل كوئى ئىحسان نورى پاشا پره شيعر يكي به گريان خوئنده وه و خه لكه كه يشى كرده گريان.

نوكته: حاجو، يه كى له رابه رانى كوردى سوريه، به يارمه تى (خوئى بون) له ۵ ئوتى ۱۹۳۰ ي زايى - گوندى له نيزىكى نه سيبه ين ده كرى و ده س ده كا به يارمه تى دانى سه ربه خوئى كوردان و هه ر له و روژانه دا له ۷ ئوت له جو له ميرگ و له ديار به كرىش خه لكه له حوكومه ت راده پەزىن. به لام كاتى كو مارى كورد ده شكى و ئىحسان نورى پاشا فه رمانده ي كولى قوواله تاران ده س به سەر نه كرى، ئىتر نه وانيش هيچيان بو ناچيته سه رى.

له سانى ۱۹۲۸ ئىحسان نورى پاشا به فه رمانده يى چەن هەزار مەردى جەنگى كاركوشته و موزىه بيت و موجهه ز تالاي كوردستانى هه لدا و ئىدارات و يانه ي دامه ز رانده و ئىبراھىم پاشا حسكى خه لكى تلو ناودار به (حسكى تلو -) بووه سه روئى ده وله تى كوردى به مچوره كو مارى كوردى ئارارات به دى هات.

زه نرال ئىحسان نورى پاشا

Dr.Saleh Ebrahimi

ئیحسان نوری پاشا دوای تیشکان بووبه پەنابە ری ئییران ئە گەر چی هەندی سەرچاوه دەنوسن که ئیحسان نوری پاشا له کاتی تەنگانەدا له ۱۹۳۰ خو دەربازدە کا (کوچەرا، ۱۲۸)، بەلام ئەو هی راست بی شکانی بزاو بو، بە گەله کۆمه گی ره ژیمی په هله وی و سپای درنده ی تورکی تورکیه و ناچار ئیحسان نوری بو ماوه یه ک له تاران له یین چاوه دیری دا بوو پرس و جوئی لی ده کرا و له گەل چەند کوردی دیکه له راپهرین و بزای ئارارات که له شارە کانی تری ئییران له بن چاوه دیری دابون بو ساوه و یه زد، دورخرانه وه (په ژمان، ۱۶۰ راپورت). ئیحسان نوری پاشا دوای روداوی ۱۳۲۰ له سەرەتای ۱۳۳۱ له گەل یوسف عەلی موهاجیر، خانم بە سره حەسنانی، تەیمور جەلالی، شەمسەدین جەلالی، ئیلخان جەلالی و محەمەد دەرۆیش، چونە وه زارەتی نیو خوئی ئییران و وتیان: یا لییمان گەرین ئازادین بروین کار بکهین یا ئەو بره پاره ی که پییمان دەدەن زیاد ی بکهن چونکا ئەو زورکه مه و به شی ژیانمان ناکا. (بەلگه نامە ی میلی (ن) ۱۰۳۰۰۳). له سەرەتای پوشپه ری ئەو ساله دا ئیحسان نوری به ناوی گەرینه ری بزای پیشوی هیژی میلیونی کوردستانی تورکیه، له سەرە ک وه زیری ویست: «... یا کاری شیایوی خوّم بدەنی یا ئازادم بکهن کاری بوّ خوّم پهیدا بکهم تا بتوانم بژیم...» یا ئەو هی که ده ولت لای وایه ده بی له بن چاوه دیری دابم «هەندی دراوم بو زیاد بکا و هه روا رای گە یاند بو، که له فیڕگه ی بهرز له ئەسته مبول له تورکیه دهرسی خویندوه و هونەری توپوغیرافیشی خویندوه و ئاماده م له کاری نه خشه بهر داریدا کار بکهم به لام بی وه لام مایه وه (نامە ی ۱/۴/۱۳۲۱ ئیحسان نوری که به ژماره ی ۶/۴/۱۳۲۱ له یانه ی سەرە ک وه زیریدا زه به، به لگه نامە ی میلی (ن) ۱۰۳۰۰۳)، له و کاته دا له سپای روژاوی ولاته وه خه بهر هاتبو که تاقمی له کورده کان به سەر په رستی کوزی سمکو و سه یید شەریف کوری سه یید تاها ی شه مزینان، چەند نوینەریان ناردو ته تاران تا ئیحسان نوری له گەل خویمان بهرنه وه بو کوردستان و ههروه ها له نیوان حاجی سه یید عەبدو للاً

گەیلانی زاده (سلطا العرفا) ئاموزای سەبید تاها و سەیفولقوزات و (پیشە واقازی محەمەد) و ئیحسان نوری دا چاوی پیی که وتنی روی داوه. بەلام شارەوانی دواي لیکۆلینەو و یەک رای گەیاندوه. خەیاڵی نیه له تاران برواته دەری (بەلگە نامە ی میلی (ن) ۱۰۳۰۰۳)، وەزارەتی جەنگیش بە شارەوانی راگەیاندبو که پەیی لیکۆلینە و یەک یۆمان رون بوته وە، نه ئیحسان نوری و بستویەتی برواونه ئەو که سانە ی و اچاویان پیی که وتوو. خەیاڵی ئەو یان هەبوو ئەو بەرن...» بە لگە نامە ی میلی (ه) ۱۰۳۰۰۳ - جا بە پیی کو بوونەو ی شەشەمی پوشپەری ۱۳۲۱ کۆری وەزیرانی ئیران بۆ قسە کردن له سەر ئازاد کردنی حەوت کهس له کوردانی تورکیە، یانی: ئیحسان نوری و هاوریکانی مووافەت کرا، له هەمان کاتدا وەزارەتی جەنگ رای سپارد، تا کاریکی شیاویان دەس دە کهوی ئەو دراوی بۆیان براو ته وە بۆ وینە هی ئیحسان نوری که کراو ته ۱۵۰۰ قران بدری. وەزارەتی جەنگ ژمارە ی ۲۸۶۲ برواری ۱۳۲۱/۶/۵).

له باردوخی گۆریانی ژیا نی دوا یی ئیحسان نوری، ئاگاداریکی ئەو تو ورد و روناک له دە سانیه، دە زانین که له ساله کانی ۲۵ - ۱۳۲۳ له گەل روژنامە ی کوهستان هاوکاری بوو و زنجیره و تاریکی میژویی به ناوی (ریشه ی نیژادی کورد و رو داوه کانی بزای ئاراراتی دەنوسی و بو ماوه یه کیش بو کرمان دور خرایه وە، دەبی بزاین دوا ی ماوه یه ک ئەو زنجیره و تاره میژوییە له بابەت ریشه ی نیژادی کورد، به وینە ی کتیبی له چاپ درایه وە، ئەنجومە نی ئیران ناسی کوردی - ماد - ی، چاپخانە ی سپهر ۱۳۳۳، ۱۴۵ - ئارچی روژ ویلتیش هەر له و دەورە دا (خاکه لیو ی ۱۳۲۵) که له تاران چاوی به ئیحسان نوری که وتبو، یادی کردو، ئارچیبالد روژ ویلت کتیبی (شەوقی فیڕ بون) تەرجمە ی سەها سە عیدی تاران بلا فوکی ئیتیلعات ۳۷۱، ۲۲ - ۳۲۱. ئەوسا له ساله کانی کلکه ی دەیه می ۱۳۳۰ به سەرنجدان به کودە تاي عەبدولکەریم قاسم و به سەر هات و گۆران له عیراقدا، سیاسە تی نو ی له راست کورده کانی ناوچه له پەرچا و گیرا و ئیجازە به ئیحسان

نوری درا تاپتەو تاران، لەم کەین و بەینەدا هەم لە باری ژیان و هەم لە بارو دووخی ئازاد بونیدا بە بەراوردکردن لە گەڵ پیتشودا لە ئاسودەیی و ژیانێ فرە باشتردا دەژیا و تەنانەت ئجازەیی پیدرا لە کۆنگرە نیۆ نەتەووە بە کاندای بە شدارێ بکاو یە ک دو جاریش سەفەری بوو دەرەووی ئێران کرد. (بەژمان راپۆرت ۱۵۳ - ۱۶۸). پەرەیی ۱۷۹ تا ۱۸۲ کتیبی «شورشی کوردە کانی تورکیە و شوپێندانانی ئەووە لە سەر پێوەندی دەرەووی ئێران ۱۳۱۰ - ۱۳۰۷ ی هەتاوی نوسراوی کاووە بەیات چاپی بە کەمی ۱۳۷۴ تاران نەشری تاریخی ئێران». ئەشی بزاین بیرهوهری یە کانی ئیحسان نوری پاشا فەرماندەیی بزای کورد، لە ئاراراتدا فرە پر بایەخەن کە بی ناو بردنی نوسەر لە نیوان (جوژەردان تا سەرماوەزی ۱۳۲۴، بلاو دە کراووە: تەرجمەیی فەرمانسەوی بیرهوهری ئیحسان نوری پاشا کە لە ۱۹۸۴ بلاو کراووە تەووە لە زمانی کوردی یەووە بوو زمانی فەرمانسەوی بوو، جگە لەووە کە لە روژنامەیی کوهستاندا بلاو کراووە تەووە، چەند بەشیکی تریش هەن کە بە شی لەوانە نەقلی قەول گەلێکن لە بیرهوهری یە کانی ئەفسەری تورک لە روداووی ئارارات، لەووەیش دەچی ئەمانە دوای ئەو زنجیرە و تارانە بوو کە لە روژنامەیی کوهستاندا بلاو کراو نەتەووە و چەن بەشیکی دیکەیش لەوانە، مەبەست گەلێکن کە لەووە دەچی ئیحسان نوری پاشا، بە باشی نەزانێوە کە لە روژنامەیی کوهستاندا بلاو بکریتەووە.

چەند کەس لە ئەفسەرانێ جەمعیەتی ئازادی کوردکە لە ۱۹۲۳ ز و ۱۳۰۲ لە کوردستانی تورکیە دامەزرابو، کەسانی وە ک خالید بە گ لە سەر و کە کانی خێلی جەبران کە لە فیرگەیی نیزامی حەمیدیه دەرسی تەوا و کردبو، یوسف زیا بە گ لە میرانی بدلیس و نوینەری (مەجلیس): «نیشتگەیی» کە بیزی تورکیەیی، تیدا بو و شیخ سەعیدیش پشتیوانی لێ دە کردن. Van Bruine ssen, op.cit., pp.279-81;

Robert Olson, The Emergence of Kurdish

Nationalism, 1880-1925, University of Texas Press, 1991, pp.41-46.

بەر له واده یی که بو راپهرین و بزاو له بهر چاوگیرابو، ئیحسان نوری پاشا و زیا به گ
 برای یوسف زیا به گ فه مانده ی پاده گانی (بهیت شه باب) له کوردستانی باکوری نیژیک
 به کوردستانی باشوری که به ناوچه دا، ده گهران له ئوتی ۱۹۲۴ - ز - وه گه لاویژی
 ۱۳۰۳ گوی یان له یه کی له په یامه کانی نهین و ره مزی یوسف زیا ده بی که به هه له وه ری
 ده گرن له گه ل گشت ته وکه سانه ی له بن فه ماندا بون دهس ده کهن به راپهرین و بزاو، له
 چیاکانی ناوچه، سهنگه ده گرن، حوکومه تی تورکی عوسمانی زور به ئاسانی ئه و
 راپهرینه، بی واده ی پاده گانی بهیت شه باب له نیوده بن و هه روا، وشیا ریش ده بنه وه و
 دهس ده کهن به گرتنی هه ندی له سهرو که کانی گرینکی (جه معیه تی ئازادی کورد) بو وینه
 یوسف زیا و خالید به گ ده گرن Olson.op.cit, pp.92, ran Brumssepn, PP.281-284: که
 دوای تی شکانی مام شه به که ی نیزامی جه معیه تی ئازادی کورد، شیخ سه عید پیران
 رابه ری ئه و راپهرین و بزاه ی گرت ته ئه ستو. ئه مجاره ش، باوه کو قه رار بو راپهرینه سه رتا
 سه ریه که ی کورد له مارس ی ۱۹۲۵ و به هاری ۱۳۰۴ ده سی پی بکری له بهر چه ن
 ده رگیری ناوچه یی، یا بلین تورک پیش ده سی کرد، راپهرین و بزاه ی کورده کان که و ته
 سه ره تای فه وریه و نافینی به فرانباری ۱۳۰۳ و هیرشی کوردان بو سه ردیار به کر: (ئامید)
 ده سی پی کرد، هه رچه ند له هه ندی ناوه ندی کورد نشین، وه ک موش و بدلیس هه ندی
 عه شیره تی پروزه و به هیری وه ک حه یده رانلو نه هاتن به هاواری بزاه ی کورده وه، به لام
 زورینه ی هۆزه کانی کورده واری یارمه تی راپهرین و بزاه ی کوردیان دا. به پیچه وانه ی
 پر و پاگه نده ی تورکی عوسمانی، ده و له تی به ریتانیا یارمه تی بزاه ی کوردی نه دا.
 هه رچه ند (وارتو) چباقجور، قلب، پیران، پالو، سامسون، ئه رغه نی و چرموک) به دهس
 بزاه ی شیخ سه عیده وه بوو، به لام چون به ریتانیا یارمه تی نه داو مسته فاگه مالیش به دانانی
 حوکومه تی نیزامی له کوردستانی باکوریدا له کلکه ی فه وریه و سه ره تای ره شه مه، توانی
 لقی و باسکه دژه کانی (خویون)، بکو تی به سه ریه کا، که کورده کانیش هیواداری پشتیوانی

Dr.Saleh Ebrahimi

ئەوان بون تورکیە لە شکرێ بەر فرەیی بوو لە نیۆ بردنی بزایوی کورد و شیخ سەعید ناردو ئەو بزاهوش تیاچوونەما. باشە بزانی کومەیتەیی بەریۆه بردنی (خوویون) لە سەر قسەیی کەسانی وە ک جەلادەت و کامران بەدرخان (نە وەیی بە درخان پاشای بووتان کە لە سەرەتای سەدەیی ۱۹ بە دژی تورکی عوسمانی راپەری و حوکومەتی دە کرد). مەمدوح سەلیم بەگ، شاهین بەگ و چەند کەسی دیکە لە کارزانان و روناکبیران و بزوی سیاسی کورد، جەنابی ئیحسان نوری پاشایان بە تیکرای دەنگ، کردیانە فەرماندەیی گشتی لە شکرێ نەتەوایی کوردستان و بروحسکی تللویش یان کردە رابەری کیشوهری ئارارات.

Arshak Safrastian, kurds and kurdistan, London, the harvill press ltd. 1998, p.84.

و ئەتیموراغا سەرۆکی ژاندارمەری، مەلا حسین ئەفەندی گەرینەری ناوچەیی کورخان، ئیبراھیمایا گەرینەری ناوچەیی بوتی، حەسەن ئەفەندی هەلسورینەری ناوچەیی ئورتی، موسا برکلی ئاغا، گەرینەری ناوچەیی کوری و عومەر اغایش گەرینەری ناوچەیی کوخانیان، کەوتە ئەستۆ و هەریە کە لەوان بونە بەرپرسی کار و ناوچەیی سپێردراو و بەجەنگی چریکی شەریان لە گەل تورکی عوسمانی دە کردو چەند فەرماندەیی وە ک دمیرپاشا (تەمەر شەکی)، مەمو بەگ، نادر بەگ (کورانی کورحسین پاشای حەیدە رانلو، فەرزەندە بەگ حەسنانلو، خالید بەگی جەلالی، سەید رەسول و کەسانی دیکە لە ناوچەیی کە لە ئاراراتدا دەسی پێی کرابو لە چیاکانی تەندەرۆک، ئالاداغ، گەردنەیی میلش، ئەرجیش، زیلان ئاواغا، بارگیری و دیدین - ی دەگرتەو، خەریکی جەنگی چریکی بون لە تە ک تورکی عوسمانیدا.

رو داوہ کانی چیای ئارارات، کوہستان ژ ۲۴/۵/۲۲/۲۵، Zinnarciloplocit، pp.23 - حوکومەتی ئیران لە بەر دلخۆشکردنی تورکی عوسمانی زوری بوگوردی نیو ئیران و نیوتورکیە هیناوالای بو نیرامیانی تورک شل کرد تالە خوڕ هەلانی ئاراراتەو لە

کوردستانی روژھەلاتی بەشی ئێرانەو، لا لە بزایوی کوردی ئارارات بگرن و لە ھەوتە ی
 دوھمی خەرمانان و سەرھتای سێتامبەردا بە ھوکومەتی تورک و رەژیمی ئێران بە بزاوھ کە
 ھەرس بێن و بە ھۆی ئیساسا کو ئیویکی کورد، ئیحسان نوری پاشا بکێشنە نیو ئێران،
 چون رەژیمی رەزاخان لە بزایوی کورد، دەترسا و دوای تی شکانی بزایوی ئارارات
 تورکی عوسمانی لە و لا و پیاوی زاراخان (یاوەر قەتھوللاخان) لە ئێرانەو لە ما کووھ (ما
 دکیو) لە کورد و ھۆزە کوردە کان بە جوت کوشتاریان دە کرد. دیارە ھەمویش بە گزی و
 فزی دە کوژران و بە جووڑە لە نافینی خەرمانانی سالی ۱۳۰۹ بزایوی ئارات نسکووی
 بردو بیجگە لە ھۆزی گەورە ی جەلالی کورد و زوڑبە ی بزاو کارانی ئارارات، وە ک
 فەرزەندە، ئەیبوب ئاغا، ئیبراھیم ئاغا (برو ھەسکی تللو) بە ھەموتایە فە و مەر و مالانە
 وە، ھێترانە ئێران و بە ریکرانە (قەرچە داغ، ئەردە ویل، مشکین، خەلخال و دەو رو بەری
 (خو)، دیارە ھەندیکیشان لە و کورداتە - تالان و مال و یران یان کردن و بە دەس
 ناپیاوھ کانی رەزاخان، کوردە قران بیوھ باو. (بیرەو ھەری سەر لە شکر ئەمین ژمارە ی ۱۰
 رییە ندانی ۱۳۵۳ پەرە ی ۸۶). بە یات ھەر ئە و کتیبە. (شە پۆل)

ئه میرانی گه وره ی به درخان

ئه مین عالی به درخان (۱۸۵۱ - ۱۹۲۶) حقوق زان ویه کی له بنیات نه رانی سازمان و مه کوئی کوردی بو، که له سالی ۱۹۰۸ له گه ل کورده گه وره کانی دیکه ده سی دایه دامه زرانندی مه کوئی کوردی.

کورانی ئه مین عالی به درخان و به درخانیا

- ۱- سوره یا به درخان (۱۸۸۳ - ۱۹۳۸)
- ۲- جه لاده ت به درخان (۱۸۹۳ - ۱۹۵۱)
- ۳- دوکتور کامران به درخان (۱۸۹۵ - ۱۹۷۸) که له دواییدا بوته نوینه ری عالی کوردستان و ئوستادی زمانی کوردی له زانکوئی سوربونی فه رانسه.^۱
- ۴- عبدالرزاق کوپی نه جیب پاشا له کورانی ئه میر به درخان که له هه رایه کدا فه رماندار ده کوژی و له ئا کامداله گه ل هه مو تا که تا کی خانه واده که ی دور ئه خریته وه و ناچار په ناده با ته بهر روسیه و ده بیته په رده داری ده رباری ته زاری و له ۱۹۱۸ له موس ل ده کوژی.
- ۵- میدحه ت به درخان که راپه رینی ۱۸۸۹ ی رابه ری کردوه.
- ۶- کامیل به درخان له گه ل روسان که وت و له سالی ۱۹۱۷ له لایه ن روسه وه کرایه حا کمی ئه رزه رو م و له ژانویه ی سالی ۱۹۱۸ که له ته فلیس ده ژیا دا و اله ئینگلیس ده کا تا گری له کوردستان هه ل بکا و من ئه وه ده که م و سودی خو م و ئیوه دابین ده که م.
- ۷- عوسمان و حوسین به درخان که له ۱۸۷۹ راپه رین و سه ره نجام حوسین له ۱۹۱۰ کوژرا.
- ۸- خه لیل به درخان ناودیری حوکومه تی مه لاتیه کرا.

۱ - کتیبی ژیناوه ری زانایانی کورد له جیهانی ئیسلامه تی لاپه ره ی ۱۹۹ تا ۲۰۱ چاپی سالی ۱۳۶۴ تاران چاپخانه ی مه هاره ت.
نوکنه: ئه میر کامران به درخان نه وه ی پاتشای کوردستان فه رمویه تی باپه ره م ۹۹ مندالی بووه که دوا ی مردن ۲۱ کور و جودی هه بوه و خو م « کامران به درخان » شانزده مامی خو م ده ناسی.

ئەمیر بەدرخان پاشا (۱۸۱۸ - ۱۸۷۰ز)

ئەمیر بەدرخان پاشا یەکی لەنەووەکانی قەدیمیترین خانەدانی کوردستانە و لە ۱۸۲۱ی زاینی شای بۆتان بوو و بەناوی باوکی ناسیونالیسمی کوردلە مێژودا ناوبرا.

ئەمیر بەدرخان شای کوردستان دەلی: «منم شای ولاتم، ئەک تورکی عوسمانی، ئە گەر شای تورک لە من بەهیزترە، ئەز لە و شەریفترم» ئەمەقسە بەک بوو و ئەک لە سەتە ۱۷ دا بە رەوانە کرۆی پاشای فەرانسە ی راگە یاندو.

ئەمیر بەدرخان پاشا، زور بە شەو کەت بوو و قیافە یەکی زور شاهانە گەه بوو، عەبای زەربافتی ئەدابه شانا، مێزەرە ی حەریر و ئاوریشمی لەسەر ئەنا، رانکی هەوریشمی ریی ریی سور و رەشی لە پێ دە کرد، کە نوکی سول و کە وشە کە ی هەلگە راوە بون.

شازادە بەدرخان کوری ئەمیر عەبدالخان لەبنە مائە ی شازادە کانی تازیزی لە جزیزە و بۆتان لە ۱۸۲۱ی زاینی. حوکومەتی کوردی سازداو. و لە ۱۸۴۲ زاینی تا وان و ورمی و موسل و رەاندزی بە دەسەووە بوو هیزتی زۆرو یەکیەتی بەدی هینابوو سکه ی لێداو خوتبە ی بەنیو خۆیندراو بە تەواوی سەر بە خۆبو.

خەلک وە ک پیغمبەر ریزیان بۆ داتە نا و هە روە ک «مانی» تە ماشایان دە کرد.

ئەمیر بەدرخان پاشا زۆر دلآوا و دلآوین و دلگوشا و بەخشەر بو، زۆری ریزلە زاناو مەلا و فەقی ئە گرت و خزمەتی پیمان ئە کرد.

لە قەلای «دەر گولە» لە نیزیکی جزیزە کە شەل و کویر و بی ئەنوا و هە ژاران دە چوونە خزمەتی کۆمەگی مائی پێ دە کردن و پێ بژیوی بۆ دابین دە کردن و بە دەستی خۆی دراوی پێ ئە دان، جاری واهە بوو و ژۆژانە بە ئەندازە ی ۱۲۵ دولاری پارە و یارمەتی بە هە ژاران ئە دا. ئەمیر بەدرخان پاشا زۆر بە دین بوو و هەمیشە لە کاتی خۆیدا نوژی و عیبادەتی دە کرد.

ئەمیر بەدرخان پاشا لە ۱۸۲۱ و ابە هیز ببو ئە تە نیا گووی لە حوکومەتی عوسمانی نە بو، بە لکو خان مەحمود ئە میری وان و نوراللە بەگی هە کاریشی وادار کردبو کە بۆ پاراستنی سەر بە خۆیی کوردستان بکۆشن.

لە سالی ۱۸۴۴ تا ۱۸۴۶ ئەمیر بەدرخان پاشا لە خۆرە لاتەووە یانی لە سنوری ئیرانەووە تی دە پەری و لە غەربەووە بۆ ناو خو و داخەلە بۆ بەینە هەرەین (نیودو روان) و لە دەروازە ی دیار بە

کریشه وه تا موسل ټه روئی، به درخان پاشا زور پرهیز و دادگهر و مهردوم دار و سه خی و نان بده بوو خه لک له بن فرمانی ټه و زاته داله ټاسایشت و له ټه ماندا بون. له سالی ۱۸۴۶ دا که ټه مریکایه کان ده چنه دیده نی، له زمینی قسه کردنداده لی: من ۸ سال بهر له مه یانی له سالی ۱۸۳۸ ټه ونه ده و له مهند و ده ستروویو و دارا نه بوم، ټیستا که خه لکم له گه له ټه توانم سه ربه خوئی کوردستان پازیم».

له سالی ۱۸۴۳ که هه ریمی مه سیحی نشینه کانی گرتبووه ژیردهس، تورکی عوسمانی به چاو ورا داخستن که ټه میر به درخان پاشا ټه یه وی مه سیحی یه کان له ناو بیا، پاریس و له نده نی له و هه لخراند که به داخه وه یه زدان شیر - ی کوری مامی خه یانه تی پیکردو چووه پال تورکی وه سمانی و شازاده به درخانیش سه ره نجام له قه لای «نیروخ» له ټوتی سالی ۱۸۴۷ خوئی دا به دهس عوسمان پاشای تور که وه گرتیان و بردیانه کاندیا و له ویشه وه برا ټاستانه و جزیره و کریت و سه ره نجام به ری کرابو دیمه شق و دهس به سه ریان کرد له نیوان سالی ۱۸۶۸ تا ۱۸۷۰ زاینی ۱۲۷۶ ی مانگی و له دیمه شق وه فاتی کردو ټه میر شازاده به درخان بووه میوانی چه زره تی مه ولانا خالد نه خشبه نندی و ټه م ټازیزه له لای ټه و به ریزه نیژرا (رضوان الله علیهما).

واسیلی نیکیتین لای وایه ټه میر به درخان پاشا هه رگیز مه به سستی کوشتارو تیا بردنی مه سیحی و نه ستوری نه بووه و بوختانیان بو هه ل به ستووه، ټیگلتونیش ده نوی ټه میر به درخان پاشا کوردیکی ناسیونالیسم و نه و ع دوست، وه یه کیک له قاره مانانی سه ربه خوئی کورد بووه، له سه ته ی نوزده هه مدا و له گه ل سه روک هوزه کانی دیکه دا ته فاوه تی زوری هه بووه، ییری زور وردو په ره دارانه و دورینی بووه، زور دادگهر و پرهیز و پیاو بووه، که ۸۰ سال دوا ی ټه و نه وه کانی له سایه ی ناوداری ټه و خه لکیان له ده ور ټالا، به نیوی سه ربه خوئی کوردستان له ناوی ټه و که لکیان وه رگرت، به لام به داخه وه، هه روه ک ټیگلتون ده لی خوئی دا به ده سه وه، که سه دسال دوا ی ټه و پیشه و ا قازی محمه د ره فتاری ټه و زاته ی له بهر چاو گرت، زه نرال مسته فا بارزانی پیشه و او قاره مانی مه زن و که ییری نه ته وه ی کورد له

۱ - برواننه کتیبی الامیر جلادت بدرخان نوسراوی سلیمان عثمان کونی رهش ۵/۱۰/۱۹۹۱ زه سه ر نوسه ری سپیده که برای زانا ټاک ټه ور جسمان پاشا بویی هینام - هه روا برواننه کوردها و کوواری نیشتمان و راه پری نی میلی سه رچاوه کانی به رو (شه پول).

Dr.Saleh Ebrahimi

١٩٧٥ زاینی له بهر باری ناله باری ئه و سهرده مه که دهوله ته گه و ره کان له گه ل ئازادی نه ته وه ی کورد نه بون ئه ناله وانه بو کار یکیان بو بکری.

راپه رینه کانی گه و ره ی کورد له ساله کانی ٢٠ تا ١٩٣٠ زاینی

هیزه گه و ره کان بو گه یشتن به په یمانی سیور ئه و تیکه کاغزه باتله سال و نیویک پیکه وه قره قریان بو، تازه ئه وه په یمانیک نه بو مه سه له ی خور هه لات و خور هه لاتی ناوه راست چاک یا حهل و فسل بکا.

به لام له روانگای زوری له کوردان ئه م په یمانه، یه که مین ئیعتیراف و دیان، نان بو به وجودی کورد له لایه ن جامیعه ی جیهانی یه وه.

سه ره نجام له کونفرانسی سیور که له ١٠ توتی ١٩٢٠ ی زاینی پیک هات که نوینه ری شازده ولات له ودا به شدار بو، نوینه ری ئه مریکا و کوری نوینه رانی کوردیش به ناوی ناز له ویدا حازر بون و په یمان نامه یه ک له ودا مو ورو ئیمزا کرا.

له ماده ی ٦٢ ی ئه و په یمان نامه دا، ده لی: له ماوه ی ٦ مانگدا ئه بی زه مینه بو مزو پوتامی Mesopotamia خود موختاری میلی و محल्ली له و شو ینا نه ی که کوردیان زوره دابین بکری و کورده کانی به شی ویلایه تی موسل ئه گه ر بیان هوی به شی له ولاتی کوردستانی سه ره به خوبن و خود موختار بن. که س مافی بهرگری و ئیرادگرتنی بو نییه و له ماده ی ٦٤ ئیمکانی به ده س هینانی سه ره به خوبون بو حه شیمه تی مه لبه ندی خود موختاری له کورده واری دا له ماوه ی سالیگدا له بهر چاو گیر دراوه، که به داخه وه له خه ون و خه یالیک زیاتر نه بو.

له و په یمان نامه ی (سیور) دانه بو ئه م مه لبه ندانه بکه ونه نیو کوردستانی سه ره به خو: مه لاتی، ئه لبوستانی، دارنده، دورک، ناحیه ی کوردکو، کورداغ، شاره کانی کیلیس، عه ین ته ب، برجک، ئورفه، مار دین، نه سیبه ین، جزیره ١ موش، ئه رزه نجان، به نگول، وان، Van ئا گره: «قره کلیسا» ئیکده ر، ئه رزه رۆم، سیواس، دوبایه زید، قارس، باشقه لان، کوردئالان، میدیات، ترسل، میهره بان، مه رعه ش، گازی، ئانتته پ، خه رپوت، ده رسیم، حه کاری، سیرت، دیار به کر،

١ - جزیره ی ابن عومر - مه به ست جزیره ی عبدالعزیز کوری عومر - ی به رده قیتی «به رقه عید» - جزیره ناوه بو ده شی نیو دوروان - نیوان ده جله و فورات، وه فه یاتی کوری خه له کان.

خزوه، ته گیل، پالۆ، کیککی، گنش، خیزان، مه حمودی، شاره زۆر، میهره وانا، عیمادی، تهستی، که دیاربه کر پیتتهخت و موسلش ناوهندی ئابوری بی.^۱

ده لاین: له مه میدانی سین سوفا و له سه پر دی گالاتا یونانیه کان و بولغاری یه کان و کورده کان و ئهرمه نیه کان یه کتری یان وه ک برای برپه ری پشت گرتته باوهش له دوایی سالی ۱۹۲۲ ی زاینی چهند نوینه ری کورد، بوۆینه: خالید به گی جهران Gebra کومه یتیه کیان به ناوی «سه ربه خوویی کورد» له ئهرزه رۆمدا دامه زرانده که له گه ل شاره گه و ره کانی وه ک (دیاربه کر، بتلیس، ئورفه، سیرت، خه رپوت، و... پیوهندی هه بو، که سانیکی وه ک زهنال ئیحسان نوری پاشا و زۆری له خوینده واران ی کوردله وه دا به شدار بون، له ۱۹۲۳ پیاوه ئاینی و شیخه کانی کوردستانیش به و کومه یتیه وه لکان، ههروه ک شیخ سه عید پیران، شیخ شه ریف پالۆ و شیخ عه بدو للامه له کان و...

له ۱۹۲۵ تا ۱۹۳۹ درنده یی هیزی نیزامی تورکیابووه هوی راپه رینی کوردان له ۱۹۲۵ راپه رینی گه و ره به رابه رابه یتیه شیخ سه عید سازبو، ئه وسا راپه رین «رامان، رهش قه لتان، له دیاربه کر و سیرت روی داله ۱۹۲۶ تا ۱۹۲۷ خه لکی هنش، وه رتو، سولان، بینگول و گه نچ هه ستایه سه رپی. - له ۱۹۲۸ له سامسون، (کوزلوک) و (پهرواری) خه لک راپه ری، له ۱۹۲۸ تا ۱۹۳۹ خه لکی ده رسیم و ئه و ناوه راپه رین له ۱۴ فهوری یه ۱۹۲۵ به پی قانونیک (داراهه نی) بووه پیتتهختی کاتی کوردستان و شیخ سه عید بووه فرمانده ی عالی هیزی پيشمه رگه ی کوردستان و زیاتر له یه ک سیوه می کوردستانی تورکیایان خسته ژیر فرمانی خویمان،^۲ به لام له چواره می سپتامبری ۱۹۲۵ ی زاینی شیخ سه عید و ۵۲ که س له یارانی له دیاربه کر له دار دران.

۱- به لام له ماده ی ۸۹ ئه م په یمانه که دامه زرانی ولاتی ئهرمهستان له بهرچا و گیردرا بو، ئه بو موش، ئه ر زه نجان، بنگل، بتلیس، وان: Van، ئاگری: قه ره کلیسا، ئیگده ر و ئهرزه رۆمی کوردستان بدری به ئه رمه رنستان که به شی سامان داری کوردستانه و دو بهش له سی به شی کوردستان ئه بو هه ی ئهرمه نی جا ئه وه یه حاجی قادر - ی کویی هاواری لی به رز بو ته وه ده لی: خاکی جزیر و بوتان، به عنی ولاتی کوردان سه ده حه یف و سه ده مخابن ده یکه ن به ئهرمه نستان دیوانی حاجی قادر چاپی ۱۹۸۶ و کورده کان، عه ره به کان و تورکه کان - ئیدموندز ته رجه مه ی دوکتور یونسی چاپی ۱۳۶۷ لاپه ره ای ۵ - کورده کان ته رجه مه ی دوکتور یونسی چاپی ۱۳۷۰ لاپه ره ی ۸۳

۲ - شیخ سه عید پیران له ۱۳۸۵ ی مانگی له دایک بووه و زیاتر له شه ست هه زار مریدی هه بووه و پاش کوژانه وه ی راپه رینی دیار به کر له ۱۹۲۵/۳/۲۴ از له سیداره درا به یارمه تی دانی فه رانسه و سو فیت به تورکی عوسمانی.

شیخ سه عید و یارانانی له سه ر دامه زرانندی کوردستانی سه ره به خو له داردران، که سانیکی وه ک یارډو له مه لبه نندی پالۆ، عه لی به یونس له سامسون، زوریان به رگری له هیرشی رشی تورکان کرد. تورکی عوسمانی درنده له وان سه ت کهس له خوینده وارانانی کوردی خسته ته لسه وه و ته لسه که یان دوری و خستیانه نیۆ ده ریچه وه.^۱

له ۱۹۲۹ ی زاینی هیزی پشمه رگه ی ئیحسان نوری پاشا هه لۆی کوردستان له کیوی ئاراراته وه بیگره تاوان و بتلیس و... یان گرت به ده سه وه و وتووێژی له گه ل تورکان کیش پی ئەدا و روژ بوژ پهری به مه لبه نندی فه رمانه وایی خو ی ئەدا و دام وده زگای ولاتی به رابه ری ئیبراهیم پاشا حسکی تیللو له کوردستانی ئازادکراودا، دامه زران و ئالای کوردستانی هه لدا که به داخه وه ئیسا ساوکونایک خه یانه تی به رابه رین کرد، - جائه وه بو شو رش له هه مو ولات له ئه رجیس، زیلان، ئاگره داغ، (ئارارات) پولومور، له ئه رزه نجان، دیاربه کر، خه رپوت، بتلیس، موش، حه کاری، ماردین و سیرت تیشکاوه له ئوتی سالی ۱۹۳۰ ی زاینی که عیصمه ت پاشا سه روک وه زیری تورکیا، له کاتی کردنه وه ی ریگا ئاسنی سیواسدا وتی.... له تورکیا ته نیا میله تی تورک مافی بو هه یه داوای مافی قهومی و میلی بکا، ئیتر که سی تر ئه و مافه ی بو ئیه به لام ئیستا له سالی ۱۹۹۳ زاینی داچ ده لئین؟^۲

له سوینگه ی جهنگی روس و تورکی عوسمانی (۱۸۷۷ - ۱۸۷۸) کورده کانیش ده سیان کرد به رابه رین، بو ئینه له سالی ۱۸۷۷ ی زاینی میدحه ت به گ به درخان ده سی کرد به شو رشی فه رهنگی و یه که مین ژماره ی روژنامه ی کوردی به نیوی کوردستان له ئاوریلی ۱۸۹۸ له قاهیره ی میصر به دوزمانی کوردی و تورکی له چاپ دا، جادوای ماوه یه ک عبدالرحمن به درخان ی برای به ناوی سه رده بیر له باتی کاک ی له ژنیو و فولکستون ی^۳ ئینگلیس ۱۸۹۲ له سالی ۱۹۰۲ ی زاینی پشت سه ریه ک ئه و روژنامه ی بلا و کرده وه و به حری و شیخ عبدالقادر غه وئی ئانیش هاوکاریان ده کرد ئه و روژنامه له سه ره تاوه له قاهیره و له دواییداله ژنیو و له ویشه وه برابه فولکستون به نده ری له تونگه ی داوور - کنت، ئینگلستان. له قوسته نته نیه له لایهن سوره یا به درخانه وه له چاپ ئه دراو له دواییدا ناچار رو پی و له کاتی جهنگی یه که می

۱ - لاپه ره ی ۱۱۰ و ۱۱۲ کوردها - ته رجه مه ی دوکتور یونس. رامبو Rambout.

۲ - میله ت ژوماره ی ۱۶۳۶ - ۳۱ ئوتی ۱۹۳۰ زاینی و لاپه ره ی ۱۱۰ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۷۰ به نه قل له

کتیی کورده کان ته رجه مه ی دوکتور یونس - رامبو Rambout چاپی تاران سالی ۱۳۷۰ ی هه تاوی.

۳ - له سه رتونگه ی داوهر: Folkestone

جیهانی سوره‌یابه‌ درخان کوری نه‌میر نه‌مین عالی به‌ درخان له‌ قاهره‌ ته‌و روژنامه‌ی بلاوده کرده‌وه:

له‌ ۱۸۸۹ ی زاینی حیزی ئیتحاد و تهره‌قی له‌ تورکیا دامه‌زراکه‌ ته‌م دوو که‌سه (اسحاق سکوتی و عبدالله جوڈتی کوردی تیداوو له‌ دواییدا حه‌زوتی شیخ عبدالقادر غه‌وئی

۱- به‌که‌م ژماره‌ی روژنامه‌ی (کوردستان) له‌ ۳۰ ی ذولقعدة‌ی ۱۳۱۵ ی مانگی و (۹ ی نیسانی ۱۳۱۴ ی رومی) به‌ رامبه‌ری ۲۲ ی نیسانی ۱۸۹۸ ز له‌ (قاهره) ده‌رچوو. له‌ سه‌ره‌تادا له‌ لایه‌ن نه‌وه‌ی (به‌درخان باشا) (مقداد بگ مدحت بگ) هوه‌ ده‌ره‌چوو ژماره‌ (۶ - ۱۹) له‌ (جنیف)، ژماره‌ (۲۰ - ۲۳) دوباره‌ له‌ (قاهره)، ژماره‌ (۲۴) له‌ (لنده‌ن)، ژماره‌ (۲۵ - ۲۹) له‌ (فولکستون) و ژماره‌ (۳۰ و ۳۱) جاریکی تر له‌ (جنیف) له‌ لایه‌ن برای (مقدادبگ) (عبدالرحمن بگ) هوه‌ ده‌ره‌چوو. ژماره‌ (۱ - ۳۱) ی ته‌م روژنامه‌یه‌، بیجگه‌ له‌ ژماره‌ (۱۰، ۱۲، ۱۷، ۱۸، ۱۹) وه‌ کو له‌ سه‌روه‌ه‌ باسم کرد ئیستاله‌ (کتیبخانه‌ی ده‌وله‌تی) ن له‌ شاری (ماربورگ) له‌ نه‌له‌مانبای روژئاوا. ژماره‌ (۳۱) ی روژی (۶) ی محرم ۱۳۲۰ ی مانگی و (ای نیسانی ۱۳۱۸ ی رومی) به‌رامبه‌ری (۱۴) ی نیسانی ۱۹۰۲ ده‌رچوو. ته‌م روژنامه‌ به‌ کوردی‌یه‌ کی جوان و ره‌وان (زاراوه‌ی کرمانجی سه‌رو، شیوه‌ی جه‌زیره‌ و بوتان) به‌ دو هه‌فته‌ جاریک له‌ چوار لاپه‌ره‌ی (۲۵/۵۰ x ۳۲/۵۰ سم) ی ده‌ر ته‌چو.

جوری کاغ‌ه‌ز و چونی‌یه‌تی ی چاپکردنه‌ که‌شی خراپ نه‌بو. به‌ تیپی عه‌ره‌بی له‌ سه‌ر ته‌رزی فارسی چاپ نه‌کرا.

له‌ ژماره‌ (۴) هوه‌ به‌ تورکیش و تازی تیداویه‌، به‌تایه‌تی سکاالانامه‌ (عرضحال) و پاشان نامه‌ی کراوه‌ (آچیق مکتوب) که‌ زور جار بو (سلطان عبدالحمید) نوسراون دژی به‌ره‌به‌ر کایه‌تی روژنامه‌ که‌ و ئازاردانی نه‌وه‌کانی (به‌درخان). پاش ته‌وه‌ی روژنامه‌ که‌ هیج ئومیدیکی به‌ (سلطان) نه‌ماوه‌ ده‌ستی کردوو به‌ هیرش بردنه‌ سه‌ر (سلطان) و ده‌سته‌و دایه‌ره‌ که‌ی. وه‌ زور ئازایانه‌ له‌ سه‌ر کوشتنی (مدحت پاشا) و هاوریکانی، وه‌ له‌ سه‌ر بزوتنه‌وه‌ی ئازادیخوازانی تورکی نویسه‌.

له‌ به‌ر به‌ره‌ره‌کانی کاربه‌ده‌ستانی عوسمانی روژنامه‌ که‌، وه‌ کو خاوه‌نه‌کانی و یستویانه‌ هه‌مو جاریک له‌ کاتی خوی‌دا ده‌ره‌نه‌چوو. هه‌ر له‌ به‌ر ته‌م به‌ره‌ره‌کانی‌یه‌ش بووه‌ که‌ له‌ شوینیکه‌وه‌ گواستراوه‌ته‌وه‌ بو شوینی کی‌تر.

نرخ‌ی ته‌م روژنامه‌یه‌هه‌ر له‌ وه‌دا نی‌یه‌ که‌ به‌که‌م روژنامه‌یه‌ به‌ زمانی کوردی ده‌رچو بیت به‌ لکو نرخیکی میژویی و سیاسیشی هه‌یه‌. سه‌رنجیکی سه‌ری‌یی له‌ ناوه‌روکی ته‌م ژمارانه‌ ته‌و راستی‌یه‌مان بو ساغ‌ ته‌ کاته‌وه‌ که‌ بزوتنه‌وه‌ی کوردایه‌تی هه‌ر له‌ سه‌ره‌تاوه‌ ریگای یه‌ کنتیتی تیکوشانی گرتوو له‌ گه‌ل بزوتنه‌وه‌ی ئازادیخوازی ته‌و گه‌لانه‌ی که‌ کورد له‌ گه‌لیان‌دا ژیاوه‌.

سه‌ره‌تای روژنامه‌ی کوردستان که‌ یه‌ که‌مین روژنامه‌ی کوردی بووه‌ له‌ ۱۸۹۸ تا ۱۹۰۲ ی زاینی بلاو بوته‌وه‌و دوکتور که‌مال فوئاد کوی کردوته‌وه‌وله‌ ۱۹۷۲ ی زاینی له‌ به‌رگیکی‌دا له‌ به‌غدا له‌ چاپی داوه‌ (شه‌پول) ۱۵ ئوتی ۱۹۹۳ زاینی و ۲۴ گه‌لاویزی ۱۳۷۲ و ۲۶ ک و ۲۶ صفر ۱۴۱۴ ی مانگی.

کیتاب ناسی کوردی باشوری ۱۹۴۴ - ۱۹۳۷ و کتیب ناسی کوردی باشوری ۱۹۳۶ - ۱۹۲۰ زاینی کوواری نه‌نجومه‌نی سه‌لته‌ نه‌تی ئاسیای ناوه‌ندی ۱۹۳۷ ز لاپه‌ره‌ی ۴۸۷ ج ۳۲ لاپه‌ره‌ی ۱۵۵ سالی ۱۹۴۵ ی زاینی کوورده‌کان... ئیدموندز ته‌رجه‌مه‌ی یونسی چاپی ۱۳۶۷. کوورده‌کان... نوسراوی ئیدموندزی ته‌رجه‌مه‌ی دوکتور یونسی.

ئانی چوووه نیو ئه‌و حیز به‌وه و له‌سالی ١٩٠٢ یش عبدالرحن به‌درخان و حیکمه‌ت بابان له پاریس له کۆنگره‌ی (ئیتحاد و ته‌ره‌قی) به‌شداریان کرد و بۆماوه‌ی ده‌سال تا ١٩٠٨ ناسیونالیسته‌کانی کورد و تورک پیکه‌وه هاری کاری به‌کتریان ده‌کرد تا سه‌ره‌لانی تورکه لاوه‌کان. له ١٩١٠ خه‌لیل خه‌یالی خه‌یالی خه‌لکی مۆتکی و عومه‌ر و خدر به‌گ‌جه‌مال پاشازاد که خۆبندکاری زانستگه‌ی کشت و کالی (هالکالی) بون به‌یارمه‌تی فوئاد تمۆ - ی خه‌لکی وان و زه‌کی ئه‌فه‌ندی خه‌لکی دیار به‌کر ئه‌نجومه‌نیکیان به‌ناو هیوی Hivi دامه‌زراند که له‌موسل به‌هیوا ناوی ده‌رکرد و تا جه‌نگی به‌که‌می جیهانی به‌رده‌وام بوو بلاوه‌یه‌کیان به‌ناوی روژی کورد ده‌رئه‌کرد.

بلاوه‌یی‌تر به‌ناوی ژین له‌لایه‌ن مه‌مدوح سه‌لیم (ده‌بیر کوللی ئه‌نجومه‌نی کورد) و که‌مال فه‌وزی به‌گ‌که‌له ١٩٢٥ له‌دیار به‌کر کوژرا و هه‌مزه ئه‌فه‌ندی بلاوه‌ده‌کراوه. ده‌لین: به‌درخانیه‌کان ده‌سیان کرد به‌دژایه‌تی حه‌زه‌تی شیخ عه‌بدو لقادر غه‌وئی ئانی، ئه‌میش ناچار له‌جه‌معیه‌تی ته‌عالی کوردستان خۆی کیشا دواوه و خۆی کوواریکی به‌ناوی «هه‌تاوی کورد» بلاوه‌کرده‌وه.

ده‌رس خۆینه‌لاوه‌کانی کورد له‌بتلیس، دیار به‌کر، موش، ئه‌رزه‌نجان و موصل باشگای کوردی‌یان سازدا، ده‌لین کاتی له‌ئاخری سالی ١٩٠٨ له‌موش باشگای کوردان کرایه‌وه (٧٠٠) ئه‌ندامی بو، دوا‌ی ماوه‌یه‌ک خۆی له‌هه‌زاران ئه‌ندام دا. له‌مارسی ١٩٠٩ که‌عبدالحمید دوم تیاچوو تورکه‌جه‌وانه‌کان ده‌س به‌کاربون، ته‌واوی کوور و کوومه‌له‌و گووار و روژنامه و فیرگه و باشگا کوردی‌یه‌کانیان داخست و به‌درخانیه‌کان ناچار کوردستانی تورکیه‌یان ته‌رک کرد. له ١٩١٠ جه‌معیه‌تی هیویای کورد له‌لایان گه‌نجان ده‌رس خۆینی کورد، دامه‌زراکه‌ری به‌ری به‌که‌ی به‌ده‌س خه‌لیل حه‌سه‌ن مۆتکی ئه‌ندامی پارلمانی عوسمانی بو.

گشت کورده‌روناک‌بیره‌زیندانی و ته‌بعیدکراوه‌کان ئه‌ندامی ئه‌مه‌بون، نه‌زه‌رده‌رانی ئه‌م سازمانه‌دوکتور شوکر و محمه‌ده‌سه‌کبان بوو له‌دوا‌ییدا بونه‌هه‌وا خوی جه‌زیی کوردان له‌کوومه‌لگای تورکاندا. له ١٩١٣ به‌م‌لاوه‌ئه‌م سازمانه‌روژنامه‌یان به‌نیوی روژا کورد به‌کوردی و تورکی بلاوه‌کرده‌وه که له ١٩١٤ نیوه‌که‌یان کرده (هه‌تاوی کورد) مه‌به‌ستی ئه‌م روژنامه‌چاک کردنی ئه‌لف و پیتکه‌ی کوردی و بلاوه‌کردنه‌وه‌ی بیری ناسیونالیستی کورد و فیر کردنی خه‌لکی کوردبو. که‌دوا‌ی جه‌نگی جیهانی به‌که‌م خه‌باتی ئه‌و سازمانه‌پسا.

کوئترین خه لکی روژ هه لاتى ناوه راست:

کوردکۆن ترین خه لکی روژ هه لاتى ناوه راسته که له کوردستان ده ژى و ژبانی سه به خویشی هه بوه و دیا کوو هوخسه ته ره و ئاستیا ک و که سانی تری لی هه لکه وتوه و دوای ئیسلامیش سه به خو ژیاوه و شازده شانیشی هه بوه و دیا کو له [۷۰۸ تا ۶۳۳] ی بهر له زاینی ئیمپه راتوری ماد-ی دامه زرانده و هه ره و کورده ماد-ه له ۶۱۲ ی بهر له زاین به دژی دهس درژی ئاشور و نینه و ارابه ری و بهر په رچی داوه، یا که سانی وه ک هوخسه ته ره یا ئاستیا ک که به قسه ی مینورسکی دیوانی شیعی هه یه یا که سانی وه ک زه رده شت و که سانی تری لی هه لکه وتوه و دوای ئیسلامیش سه به خو ژیاوه و به شایه دی میژ و چل و دو شانیشی هه بوه و له نیو خو یان و حوکومه تی ده و رو بهر به شیوه ی فیدرالی ئەم ده و رو زه مانه پیکه وه ژیاون ۱

بۆزانی

له کوردستان تا ۴۶ شازاده نشین به محوره هه بووه:

دیار به کر، دینه وهر، شاره زور، ئه ردیال، سور، ئاکره، ئاماد، کرمل، فینک، حه سه نکیف ۲ جموش، کزوک، مارداس، ئاگیل، سامور، مزان، کیکیس، شیروان، در دین،

۱- هه ندی له ئاسه واری ماده کان به مجوره به: موجه سه مه ی شیرى نیزیک هه مه دان، وینه ی مرو فیک به جلکی ماد له نیو هوده به ردینه به ک لای سه ر پیل زه هاو که به دوکانی داود ناو ئه بری، وینه ی فروه ره له بان به ردی لای سه حنه، هوده به ردینه به ک له دیران-ی لورستان. که به هوده ی فه ره اد ناو داره، فه ره اد تاشی لای سماقان نیزیک بوکان قه لای (بهیت به گی): بهیت به گایا: (بوگه به سی) لای بوکان، وینه ی مرو فیک له حالى عبادده تدا له تلیشی به ردیکدا له (نیواسحق وند) نیزیک کرماشان، وینه ی شاو رو حانی له هه ردولای گو له ئاگر له قیزقاپان یا وینه ی ماد و پارس پیکه وه له ته ختی جه مشید.

۲- «حصن کیفا» شاریکه له عیراقی عه ره بدا له سه ر به ستینی ده جله له نیوه ریگای نیوان دیار به کرو جزیره ی ابن عُمَر - ئه علامی موعین لاپه ره ی ۴۶۳ و ۴۶۴ چاپی ۱۳۶۲ ج ۵. حه سه ن کیفیکیش لای نه وشار له مازنده ران داهه یه که گوندى کوردیچال له ۶ کیلومتری خور هه لاتى حه سه ن کیف دایه که ئەم حه سه ن کیفه به شی که لار ده شتی نه و شاری مازنده رانه ئه علامی موعین ۱۵۶۰ ج ۶ چاپی ۱۳۶۲ ی هه تاوی - هه روا بروانه کورو کاش یا میژوی موکریان لاپه ره ی ۲۵۴ ئوفسیت نوسراوی محمه د صالح ئیبراهیمی محمه دی: (شه پۆل) که له سالی ۱۳۶۶ ی هه تاوی له پینسه ت جه له د بلا و کراوه ته وه.

ئه ریکان، خاک، کرکل، سعیدی، سوله یمانی، سووران، ترکورا «تهرگه وه» کالی، داود، پیلینگان: (پالنگان) بتلیس، کارزان، بوکان: ١.

١- دهوله تی حهسه نویه یا حه سنویه له ١٩٥٠ - ١٩٧٩ زاینی دا که وجودی هه بووه و پیته ختیشی خوره ماوا لورستان بووه، حه سه ن بن حوسه بن کوردی بهرزیکانی که له خودوی ساله کانی ٣٤٨ مانگی دا به سهر کوردستاندا له: دینه وه، نه ها وه، شه پور، یه زد جردو ته سه داوا، له لورستاندا حوکومه تی کردوه. دوا ی تهو «ناصرالدین والدوله» ته بو نه جم به دربن حَسَنویه یا (حَسَنویه) که ته میس له خودوی ٣٦٩ مانگی دا بوته حاکم. دوا ی ته م تاهیر کوری هیلالی کوری به در که له ٤٠٥ مانگی دا بوته حاکم و به دهستی ته بو شوک کوژراوه، دوا ی ته م بهنی عه نناز له ٤٠٦ مانگی دا ها توت ته سهرکار. حوسه بن کوردی بهرزیکانی: حَسَنویه ٢

عبدالملک	به اختیار	ته بو عه دنان	عاصم	عبدالرزاق	ته بو عه لا	به در
هلال کوکه ٤٠٥ مانگی وه فاتی کبر دوه						
تاهیر						
به در						

بهنی عه نناز ٣ له کوردستاندا (حه لوان، قرمیسین یا قرماسان: کرماشان و ده قوقا) ته بو فه تح محمه دین عه نناز که له ٣٨١ مانگی دا ها توت ته سهر فرمان - له دوا ی تهو (ابوالشوکی

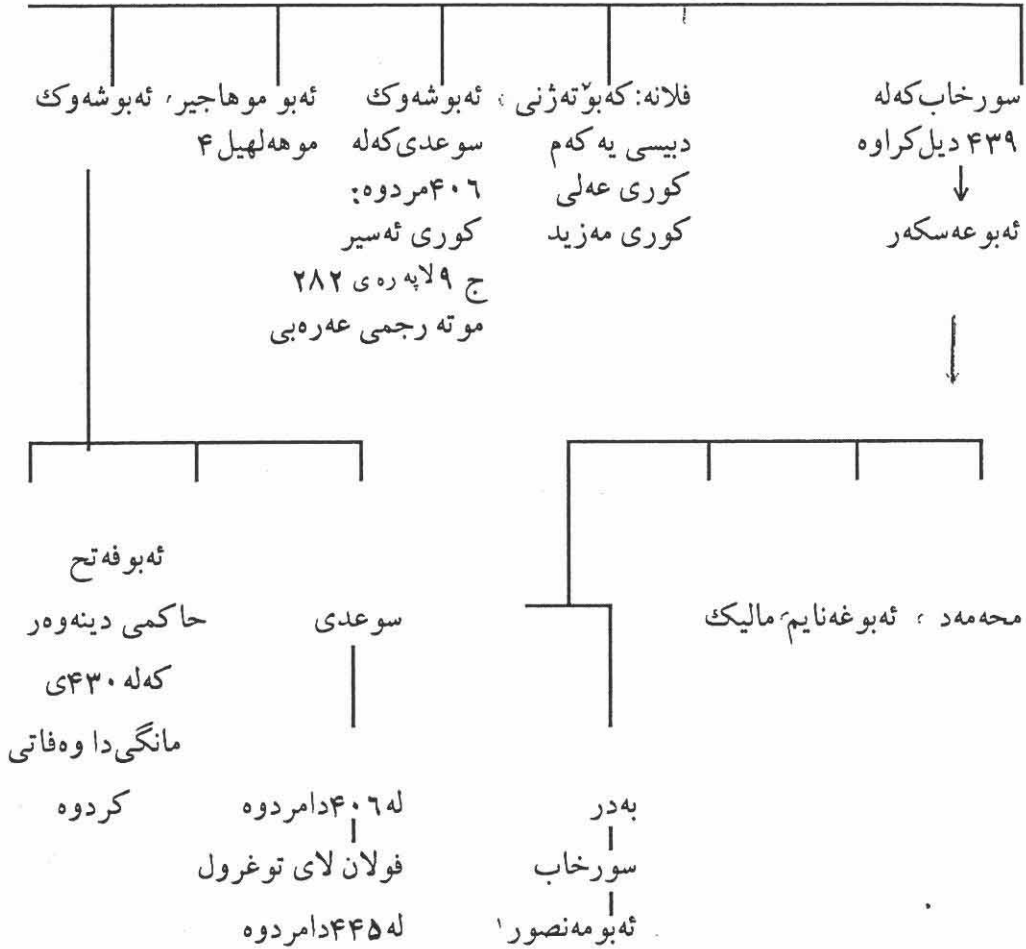
١- «به گک: به گان - به غ: گه و ره، گه و ره کان» - سه رچاوه: لاپه ره ی ٢٨ و ٢٩ تی زی ده و ره ی دو کتورای به ریز سید عبدالعزیز شه مزینی «گه یلانی زاده (مبارزه ی آزادی به خش ملی خلق کرد) له نیوان دو جه نگی جهانی (١٩١٤-١٩٤٦ ی زاینی دا) تایب کراو - ره فیک حلمی الاکراد من فجلالتاریخ الی ١٩٢٠ ی زاینی به غدا / ١٩٣٤ زاینی لاپه ره ی ٢١.

٢- خه لیل ته ده هم دو وه لی ئیسلامی لاپه ره ی ١٨٥ و عه باس ئیقبال ته به قاتی سه لانی ئیسلامی لاپه ره ی ١٢٤ موته رجیم عه ره بی.

٣- کوری ته سیرج ٩ لاپه ره ی ٢ و ١

حسام الدوله) فارس کوری محمه د که له ۴۰۱ ی مانگیدا بو ته حاکم وله ۳۰ ره مه زانی ۴۳۷ ی مانگیدا وه فاتی کردوه.

عه نناز: محمه د

1 - BERGMANN: BEITRAGE ZUR MUH. NVMISMATIK W.N.Z. 1883.P.25
SACHAN: VERZEICHNIS NO 34, p. 18.

- سه رچاوه ټه کوری ټه سیر: کامل له میژودا ج ۹ لاپه رمای ۲ و ۱
- خلیل ټه ده م دوو له ټیسلامی لاپه ره ی ۱۸۵ و عه ټاس ټیقبال ناشتانی ته به فاتی سه لاتینی ټیسلام،
لاپه ره ی ۱۲۴ موته رجم عه ره بی ۳- کوری ټه سیر ج ۹ لاپه ره ی ۱۰۲ - فرمان ره وای شاره زوره کوری ټه سیر ج
۹ لاپه ره ی ۳۳۶ و لاپه ره ی ۳۳۱ - نه سبنامه ی خوله فاو شاریاران دوکتور جه واده شکور چاپی ۲۵۳۵

- ۲- مہروانیه، ته میر ته حمدد کوری مہروان که له ۱۲۰ ی مانگیدا له دیار به کردا حوکومه تی هه بووه. بهنی مہروان که له میافارقین، تاملید، خهلات، دونیسر، نه بار، نه سیبه ین، جزیره به له د حوکومه تیان کرده وگشتیان (دارالضرب) بهنی مہروان بون.
- ۱- ته بو عهلی حهسه ن کوری مہروان له حودودی سالی ۳۸۰ حوکومه تی کرده.
- ۲- مه مهه د، ده وله ته بو مه تصور سه عید کوری مہروان له ۳۸۶ ی مانگیدا فہرمان ره وایی کرده.
- - ته بو شو جاع په روئیز کوری مه مه د (سکه یه ک که ته وله ۴۰۱ ی مانگیدا له میافارقین لئی داوه ERMTTAGE INVEN TAIRE P.338 NO.21 که له موزہ ی ئیر میتاژ داهه یه
- ۳- نه سر ده وله ته بونه سر ته حمه د کوری مہروان (هه ر وه کوله سر سکه که نوسراوه له وه ده چی ناوی محمه د کوری مہروان بی و له ۳۷۶ ی مانگیدا له دایک بووه وله ۲۹ شه والی ۴۵۳ دا مردوه و ناز ناوی ته لقادر بالله بوه: ۱
- ۴- نیزامه دین ته بو قاسم نه سر کوری ته حمه دله (میافارقین) زیقه عیده ی سالی ۴۵۳ مانگی حاکم بووه. سه عید (برای یه که می) له تاملید (له ۴۵۳ ی مانگی تاسالی ۴۵۵) که له پاشان له ۴۵۵ ی مانگیدا نه سر تاملیدی لی سه نده وه.
- ۵- ته بو موزہ فہر مه تصور له ۴۷۲ تا ۴۷۸ ی مانگی حاکم و میر بووه.
- نه سه بی بهنی مہروان:

دوسته کی کوردی حه میدی مہروان ۲

<p>۱- ته بو علی حهسه ن که ست الناس کچی سه عد ده وله ی حه مدانی ژنی بووه</p>	<p>۲- مه مهه د ده وله</p>	<p>۳- ته بونه سر ته حمه د (کچی قه راوش کوری موقه لید - ی عوقه یلی ماره کرده)</p>
---	---------------------------	--

۱- بروانته ابن خلدون ج ۴ لاپه ره ی ۳۱۹.

۲- کوری ته سیر: ته لکامل - کوری خلدون: ته لبر - کوری خه له کان: وه فہیات ته عیان لاپه ره ی ۲۰۶ تا ۲۰۷ کتیبی نه سبنامه ی خوله فا نوسراوی دوکتور محمه د جهواد مه شکور چایی ۲۵۳۶ توفیستی مہروی تاران. و شه هریاران نوسراوی کبیره وی

سه عید	سه عدده وله ئه بو	سه عدده وله ئه بو	سه عدده وله ئه بو
له ئامید	حه سه ن محه مه د	حه سه ن محه مه د	حه سه ن محه مه د
(۴۵۳ تا ۴۵۵)	ولیعهدو	ولیعهدو	ولیعهدو
	فه رمانره وای	فه رمانره وای	فه رمانره وای
	ئامید	ئامید	ئامید

زهنگی یا بهنی زهنگی:

۳- له موسل زهنگه کان ئه حمه دکوری زهنگی که قه لای گولایی سازداوه و ئیستاش به ناوی ئه حمه دهه رماوه و زهنگی به کان تا سالی ۱۲۶۲ یانی تا هیرشی مه غول، حوکومه تیان به رده وام بووه.

۴- شنگر تاهیر محه مه دکورد له ۱۲۰۳ تا ۱۲۴۸ حوکومه تی کردوه و زنجیره ی ئه تابه ک بووه و ئه تابه کیش تا ۱۳۳۹ حوکومه تی هه بووه و به هه زار ئه سپه ناودار بوه.

۵- دهوله ت و میری ئه یوبیان له ۱۵۳۱ تا ۱۱۷۳ سه لاهه دین یوسف کوری شادی ئه یوبی و ئاخیرین نه سلی ئه یوبی له دیار به کر تا ۹۲۱ یانی تا ۱۵۱۴ زاینی له حه سه ن کیفدا حوکومه تیان به دهس بووه.

۶- پاشا کانی باجه لانی بهر له ئه رده لانه کان حوکومه تیان هه بوه له درنی، دهره تهنگ، حهلوان، زه هاوی ئیستا، سه دان، ده ودان، ئالانی، پاوه، ره وانسه ر، باسکه، قه لای زنجیر، زربانیکی له قوبادخانه وه تا ئیبراهیم پادشای باجه لان نئیریکه پینسه ت سال حوکومه تیان

۱ - بروانه: VAN BERCHEM: ARABISCHE INSCRIFTEN AUS ARMENIEN P.7, pl. XI
ناصر خوسرهو: سه فه رنامه

M. VAN BERCHEM: ARABISCHE INSCRIFTEN AUS ARMENIEN. DIARBEDR
(LEHMANN - HAUPT)

- له قه لای هه تاخ له سالی ۵۳۲ ی مانگیدا حیسامه دین ته مر تاش کوری ئیلغازی ده ری کردوه، کوری ئه سیر ده نوسی حیسامه دین ته یمور (ج ۱۱ لاپه ره ی ۲۴۳)

کردوه و ئاخیرینیان ئیبراهیم پاشا بووه که له ۱۲۸۵ی مانگیدا له گوندی ریزاو مردوه و ده‌لین وه‌لی دیوانه و خانای قوبادی له پاشایانی باجه‌لانی بون^۱.
 ۷- دواى تیکرمانی خه‌لیفه و هیرشی مه‌غول ده‌وله‌تی کوردی ئه‌رده‌لان له ۱۲۲۰ تا ئاخیری سه‌ته‌س ۱۸ یانی تا ۱۵۷۳ی زاینی به‌رده‌وام بووه^۲.

- ۱- راپه‌رینی نه‌ته‌وه‌ی کورد له سێی ده‌وره‌دا :
 نه‌توانین ب‌لین راپه‌رینی نه‌ته‌وه‌ی کورد له سه‌ته‌ی نۆزده‌وه زیاده‌تر په‌ره‌ی سه‌نده‌وه که خو‌یان باشتر ناسیوه و بو‌ئازادی راپه‌ریون و ئه‌م راپه‌رینه‌ش ته‌بێته سێی ده‌وره:
 □ ۱- ده‌وره‌ی یه‌که‌م له سه‌ره‌تای سه‌ته‌ی نۆزده‌وه تا جه‌نگی جیهانی یه‌که‌م.
 ئه‌م راپه‌رینه‌ بو‌ئازادی کورد بوو زو‌ریش پاک بون و به‌هۆی ئه‌م به‌ریزو دلسۆزانه‌وه بو:
 ۱- راپه‌رینی (عبدالرحمان) پاشا بابان له‌سالانی ۱۸۰۶ - ۱۸۰۸ز له پارێزگه‌ی سوله‌یمانیدا
 ۲- ئه‌حمه‌د پاشا بابان له‌سالی ۱۸۱۲ز
 ۳- زازای کورد له‌سیواس له ۱۸۲۰ی زاینیدا
 ۴- ئه‌میر به‌درخان له‌جریزه‌دا له‌سالی ۱۸۱۰ تا ۱۸۷۰ی زاینی
 ۵- محمه‌د پاشا ره‌واندزی (کو‌ره) له ۱۸۲۶ تا ۱۸۳۳ز
 ۶- کورده‌کانی چیاى سنجار (ژه‌نگاری) له ۱۸۳۰ تا ۱۸۳۳ی زاینی
 ۷- ئه‌میر شریف‌خان بتلیسی له ۱۸۳۴ی زاینی
 ۸- یه‌زدان شیر (غزالدین شیر) له ۱۸۳۵.
 ۹- حوسه‌ین که‌نعان و عثمان پاشاله ۱۸۷۹ز^۳
 ۱۰- راپه‌رینی چه‌زهره‌تی شیخ عوبه‌یدیلا نه‌هری ناودار به‌مه‌لیک غازی شاه‌ی شه‌مزین (قدس سره) له‌سالانی ۱۸۸۰ تا ۸۱ و ۱۸۸۷ز
 ۱۱- راپه‌رینی کورده‌کان له‌موسل، ئه‌رزه‌روم و بتلیس له ۱۹۰۷ز.
 ۱۲- راپه‌رینی مه‌لا سه‌لیم و شاه‌عابدین له‌بتلیس ۱۹۱۳ز.

۱- کوواری ئاوینه‌لاپه‌ره‌ی ۴۲ له‌باسی خانای قوبدای نوسراوی شه‌پۆل چاپی ۱۳۷۱ی هه‌تاوی ژماره‌ی ۱۰ -

تاران .

۲- تیزی دوکتورای سه‌ید عه‌زیز شه‌مزینی لاپه‌ره‌ی ۲۸ و ۲۹ سه‌رچاوه‌ی به‌رو .

۳- سه‌رچاوه: تیزی دوکتورای سه‌ید عه‌زیز شه‌مزینی لاپه‌ره‌ی ۹۱ تایی.

□ ۲- ده‌وره‌ی دوهم

ئهم‌راپه‌ریناه له‌نیوان دو‌جه‌نگی جیهانی ۱ و ۲ دا به‌دیها‌توه‌و ئهم‌کورد‌ه به‌زیزانه‌بون که‌راپه‌ریون:

۱- شیخ مه‌حمود به‌رزنجی ناودار به‌مه‌لیکی‌ی کوردستان له‌سوله‌یمانی له‌سالی ۱۹۱۹ تا ۱۹۳۲ از

۲- سمکۆ، سمایل ئاغای شکاک ناودار به‌سمکۆی مه‌زن له‌سالی ۱۹۲۰ تا ۱۹۳۰ زوله ۱۹۳۰ که‌له‌شنۆ به‌ره‌شه‌کوژی کوژرا.

۳- شیخ سه‌عید پیران به‌راپه‌ری حیزی ته‌عالی له‌تورکیا له‌سالی ۱۹۲۵ از

۴- راپه‌رینی کورده‌کانی کوستانی ئاگرئ به‌فه‌رمانده‌یی ژنرال ئیحسان نوری پاشا له ۱۹۲۶ تا ۱۹۳۰ زو حوکومه‌تی کورد به‌دیها‌ت و ره‌ئیس‌ی حوکومه‌ت ئیبراهیم پاشا بو^۲

۵- راپه‌رینی شیخ ئه‌حمه‌د بارزانی خودانی بارزان له‌سالی ۱۹۳۱ تا ۱۹۳۴ از

۶- راپه‌رینی کورده‌کانی ئیران به‌راپه‌ری جه‌عفر سولتان له‌سالی ۱۹۳۱ تا ۱۹۳۲ زینی

۷- راپه‌رینی کورده‌کانی تورکیا له‌دیار به‌کر له‌سالی ۱۹۳۴ از

۸- راپه‌رینی کورده‌کان له‌ده‌رسیم به‌راپه‌ری سه‌یدره‌زا ده‌رسیمی که‌به‌هه‌وره‌بروسکه‌ی

دژو دوژمن ناودار بوله‌سالی ۱۹۳۷ از

□ ده‌وره‌ی سیوهم له‌کاتی جه‌نگی دوهمی جیهانی و دوا‌ی ئه‌وه‌راپه‌ری له‌کوردستاندا روی داوه‌که‌خیوی نه‌زم و به‌رنامه‌بووه‌و پارت و خیزب به‌دی‌هاتون و راپه‌ری خه‌لکیان کردوه‌به‌مجوره:

۱- راپه‌رینی ژهنرال پیشه‌وا بارزانی نه‌مرو هه‌میشه‌زندوی نه‌ته‌وه‌ی کورد، مسته‌فا بارزانی خودان کوردستان و بارزان له‌سالی ۱۹۴۳ بوه‌و راپه‌ری حیزی رزگاری تا ۱۹۴۵ ز که‌دوا‌ی ماوه‌یه‌ک هاته‌یارمه‌تی دانی راپه‌رینی کورده‌کانی ئیران له‌سالانی (۱۹۴۵ - ۱۹۴۶) تارا به‌ران و ئه‌ندامانی کومه‌له‌ی (ژ-ک) گیران.

۱ - سمکۆی مه‌زن هه‌رچه‌ن ئیوی شیخ یاسه‌یدی پیوه‌نه‌بوه، به‌لام‌له‌ره‌سه‌ندا له‌بنه‌ماله‌ی شیخانی شه‌مزینه‌شیخی کوردی له‌واژه‌ی خه‌شایه‌نیا که‌به‌واتای خوا، گه‌و ره، به‌ده‌سه‌لاته، گیراوه.

۲ - تیزی دوکتورای سه‌ید عه‌زیشه‌مزینی لاپه‌ری ۱۵۳ شیخ سه‌عید پیران یاپالۆ یانه‌خشبه‌ندی له‌سالی ۱۲۸۵ ی مانگی له‌دایک بووه‌و زیاتر له‌۶۰ هه‌زار مریدی هه‌بوه، دوا‌ی کوژانه‌وه‌ی راپه‌رینی دیار به‌کر له‌سالی ۱۹۲۵/۳/۲۴ زاینی له‌گه‌ل یارانی له‌سیداره‌دراوه‌وده‌سی ره‌شی سوڤیت و ئنگلیس و فه‌رانسه‌ی تیدا، دیاره.

۲- دامه ز رینه ران و راه پهرینی کومه له ی ژ-ک - له ۱۹۴۱ زاینی به سهر موشی ره حمان زه بیحی که له دواییدا راه رانی (ژیکاف) گیران و له ۱۹۴۵ ی زاینی به حیزی دیمرکراتی کوردستان ناونراو له سالی ۱۹۴۵ تا ۱۹۴۶ ز، سازدانی کوماری سهر به خوی کورد له ئیران له مه هاباد به سه روکی پیشه و قازی محهمه د (قدس سره) به دیهات.

۳- راه پهرینی کورده کانی جوانرو له ئیران له سالی ۱۹۴۹ ز نوکته: بوؤینه راه پهرینی کورده کان له جزیره بو تان له سالی ۱۸۲۱ ئه میر به درخان پاشا هه ژده سالانه بو، که بوه راه بری ئه میر نشینه کانی شازاده کانی جزیره بو تان، دهستی کرد به سازدانی حوکومهت و به ک خستنی ئه میر نشینه کانی شازاده کورده کان و دهسی کرد به بانگه واز بو یه کبون و به ک گرتن، له م سوینگه وه پیشه وایانی ولاتی وان، هه کاری، موشا، هیزان، کارسا، موسل، زاخو و ئه میر نشینی ئه رده لان له به کیان بو و توو پهیمانی یه کیه تیان له گهل ئه میر به درخان پاشا گریداو موریان کردو به درخان پاشا زور به له ز له شاری جزیره دوکارگای بو چه که مهنی و باروت سازی، دامه زران و چه ندین که سیشی نارده ئور و پا بو فیربون.

دوای ئه وهی سپای تورکی شکاند له سالی ۱۸۴۲ ز - سکه ی به ناوی خوی لیداو له وانه وه تا سابلانغ (مه هاباد)، ره واندز، و موسل و دیار به کر، (شه نگار = ژه نگار) و سیرت، وهران شار، سوارک، دیار به کر، شنو و رمیی هینا یه بن فرمانی خوی، به لام به داغوه (عزالدین شیر) برزای خوی که به (یهزدان شیر) ناودار بو فریوی تورکی عوسمانی خواردو بووه هوی قله وه بونی حوکومهتی ئه میر به درخان پاشا و جا هه رچه ند له قه لای ئه رخ پیاوانه جهنگی به لام گیراو له ۱۸۴۸ ز به ری کرا بو ئه سته مبول و راه پهرینه که تیاچو.

□ له ۱۸۸۱ حه زه تی شیخ عوبه یدیللا مه لیک غازی شاهی شه مزین به فیل بو و توویژ بانگ کرائه سته مبول، به لام گرتیان و به ندیان کردو دوای سالیک شیخ هه لات و له ریگای قه ققاز هه گه راوه بو کوردستان، به لام خوی بو قه وی نه کراو له ۱۸۸۳ ی زاینی یه خسیر کراو بر ا شاری تایفی حجازو له ۱۸۸۸ ی ز - وه فاتی کردو هه ره له تایف ئیژرا.

□ دوای گه رانه وهی شیخ عه بدولقادر (غه وئی ثانی) له تایفه وه بو ئه سته مبول راه پهرینی کورد هه ل توقی و ته نانهت له باری فه ره نگیشه وه راه پهرینی بهر چاوکرا، روژنامه و گوواری کوردی دهستی به بلا و بونه وه کرد، وه ک دامه زرانی روژنامه ی کوردستان، ژیوی کورد،

رۆژی کورد، ههتاوی کوردی، یه کگیربون، رفین، ٣١ ته بی بزاین له ساله کانی ١٩٠٨ و ١٩١٠ و له راپهرینی ١٩١١ و ١٩٠٥ و له راپهرینی ١٩١٤ له بتلیس و وان، ههولیر و دیار به کر به شداری راپهرینیان کرد بو.

غهوئی ثانی:

- ١- حیزی ته عالی کوردستان به رابهاری سهید عهبدولقادر ناودار به غهوئی ثانی له ١٩٢٥ز - ساز درا که پزیشکان، ئهفسهران و سهرانی بههیزو وزه ی هۆزه کورده کان له م خیر به دا به شدار بون.
- ٢- جه معیه تی ته شکیلاتی کومه لایه تی کورد به رابهاری به درخان ساز درا که گنجان، لاوان، خویندکاران له زانکۆ کانی ئهسته مبول و ئه رزه رومی تیدابو.
- ٣- جه معیه تی سه ر به خوئی کورد له قاهره به رابهاری ئه میر سوره یا پاشا به درخان ساز درا. □ نوکته له به ندی ٣٨ و ٣٩ و ٤٠ به شی سیوه می قه راردادی لۆزان ته زمین درابو که کورده کان له تورکیا مافی خویندن به زمانی کوردی و کووارو روژنامه و دام و ده زگای عیلمی و کوپونه ی کومه لایه تی و فه ره نگیان هه بی، و تار له کوپرو کوپونه وه و دادگا کان به کوردی بی و هه مو کوردی مافی رامیاری خوئی هه بی^٣
- دوکتور فوئاد - که مال فهوزی سه رده بییری روژنامه ی ژین له گه ل چه زره تی شیخ عهبدولقادر (غهوئی ثانی) و سهید محمه د و کوپری له سهرانی کورد به ند کران و له ٢٤ مانگی ٣ سالی ١٩٢٥ ی زاینی ٩١ که س له گه ل شیخ عهبدولقادر له شاری دیار به کر له دار دران و هه روا شیخ سه عید له گه ل ٣٧ که س له دیار به کر له دار دران.
- چه زره تی سلطان العرفا حاجی سهید عهبدوللا گه یلانی زاده یارمه تی دهرو موعاونی حیزی ته عالی له ١٩٢٥ ی زاینی که وته بهر ته زیته و ئازاردژانی تورکی عوسمانی له شاری سوله یمانی.

١ - تیزی دوکتورای سهید عهزیز لاپه ره ی ١١٦ به نه قل له یا مولکی کوردستان و راپه رینی کورد و کوردستان و کورد اختلاللری به زمانی تورکی تاران چاپی ١٩٤٦ زلا په ره ی ٥٦ که مه به ست له و راپه رینه سه ر به خوی کورد بو

٢ - له ١٩١٣ ی زاینی کومه یته یه ک بو په رده دان به فه ره نگ و زمانی کوردی به رابهاری عهبدوره زاق به درخان له شاری خوساز درا.

٣ - تیزی دوکتورای سهید عهزیز شه مزینی لاپه ره ی ١٤٣ تایی

□: په ندى كوردى: دوستى دوژمنى من، دوژمنى منه، به لام دوژمنى دوژمنى من، دوستى منه..

□ ده لىن: په كى له هوى راپه رين و توره يى ژه نرال ئيحيان نوري پاشا كه به دژى توركى عوسمانى راپه ريوه نه وه په كه روژيك ئيحيان نوري پاشا له نه فسه ريكي تورك داواده كا تم منداله مه كوژه، نه ويش منداله كورده له دهس ژه نرال ئيحيان نوري هه لده پرو چقيني و له بهرچاوى نه وه دى كوژى و ده لى تم منداله كورده نابى بميني، ژه نرال ئيحيان نوري پاشا، ژان له دل و هه ناوى ده گه رى و ئيتر ناتوانى خو رابگرى.

له جهنگى نازادى ده رى كورد، ناوه ندى نارارات له ساله كاني ۱۹۲۶ تا ۱۹۳۰ زايى به فهرانده يى ژنرال ئيحيان نوري پاشا كه به دژى داگير كارانى توركى وه سمانى راپه رى نه گه ر به ك تيكوشه رو پيشمه رگه ي موسولمانى كورد بكه و تا به ته گير توركه كان سهريان نه برى و ونجن و نجنيان نه كرددو زور دراندانه شه هيديان نه كردد.

له زستانى سالى ۱۹۲۹ زايىدا له جهنگيكا كه له مه لبه ندى (ثور تولو) روى دا توركه وه سمانى به كان به ده سى كورده كان تيشكان ويه خسير نه كران، جا له بهر نه وه ي نازو خه ي كوردان كه م بو نه و ديلا نه يان نه نارده ئيران ته نانه ت كورده كان پاروى ده مى خو يان نه دا به به خسيه ر توركه وه سمانى به كان.

(هوريك) ناوى پير ژنيكي هه ژارو بيوه ژن بو، له هوزى (حصه صورى جه لالى) كاتى ديبوى وا به خسيه ريكي تورك گوره وى به كاني دراوه، گوره وى به كاني خو ي له پى ده ر دينى نه ي دا به سه ر بازه توركه كه له ريكا پيى نه و ديلا سه رمانه ي با^۱.

□ كورد له سه ته ي ۱۰ و ۱۱ پيوه ندى فئودالى له كورده واري دا ساز داوه و له ئاخري سه ته ي ۱۸ و سه ره تاي سه ته ي ۱۹ ته واو بووه و نه وساده و ره ي خانخاني و فئودالى دوايى، پيى ها تووه^۲. □ له ئاخري سه ته ي ۱۵ و سه ره تاي سه ته ي ۱۶ شانسيه كاني كوردو فئوداله كان له كوردستان كه و تنه بهر ده ستي توركى عوسمانى و حوكومه تى ئيران.

۱ - بروانه ميژوى ريشه ي نيزادى كورد نوسراوى ئيحيان نوري پاشا چاپى ۱۵۶۷ كوردى و ۱۳۳۳ هه تاوى تاران په رى ۱۳۴۲ و ۱۴۳

۲ - راپه رينى جونبولات پاشا، باپيره گه و ره ي سه ركرده ي نازاو دليرو حوالبخوش بو كه مال جونبولات لاپه رى ۶ و ۶۳ كوارى نيشتمان به خوش كردن و سه ره تا بو نوسيني دوكتور جه مال نه به ز كه به هوى چل سال تپه ر بو ن به سه رينشتماندا له سوئيله ۲۵۹۷ ك و ۱۹۸۵ از چاپى نازاد چاپ كراوه.

راپهرين له سه ره تاي سه ده ي نوزده وه تائهم سه رده مه: پيشه وای گه وره و نازاو نه به زوكۆل
نه ده ر، خيوي كوردستان ژهنرال مسته فا بارزاني له ۱۹۴۷ ي زاييني كه راپه ري، تواني زۆر
خۆرابگري تا له ۱۹۴۷ ز چوو ه شوره وي. كاتي له ئاوي ئاراز په رينه وه پيره مي ردي فه يله
سوف و دلسۆز فه رمويه تي:

عه شره ت هاواره: له (پيره مي ردي)

عه شره ت هاواره، عه شره ت هاواره

كه وتومه ئاراس ئاو بي بواره

ري م ني به منيش شوين ئه وان كه وم

پيرم هه نگاويك بنيم ئه كه وم

ليه ش وا كه وتوم به دم ده رده وه

له ئيشي دوري وئاهي سه رده وه

دوكتور ده وای تۆم ناوي ليم گه ري

به لکم به ئاهم ده وران وه رگه ري

ياوا وه رگه ري ئه ليم وه رگه ري

يا زرمه ي تو پي زه په ي به ركه وي

ئه وسا كه دوعاي من وا گيراي

له خانه ي خاكا ئاواتم نا يي

ئينجا ته لقينم بده ن به كوردي

بلي ن: ئاوات هاته جي ومردی

بارزاني زۆري بو ژي ژيمه كاني عيراق هينا تا له مانگي مارس ي ۱۹۷۰ ي زاييني به عسي
وادار به راگه ياندي خودم مختاري بو نه ته وه ي كورد كرد به لام به داخه وه له ر باري ناله باري
ئه و سه رده مه، ناچار به موها جه ره ت بو وله ئيرانه وه چوو ه ئه مريكا و سه ره نجام له
۱/۳/۱۹۷۹ ي زاييني شه هيد بو و جه نازه ي موباره كي هينرايه وه كوردستان و له شنو ئه سپارده
كرا. وله ۶/۱۰/۱۹۸۵ ي زاييني پيشه وا مسته فا بارزاني له شوره وي ته وه عيراق و كوردستان و
له ۶/۱۰/۱۹۹۳ - له هه له جي مه رگه وه ره وه جه نازه ي موباره كي ئه وزاته و كاك
ئيدريستي كوري پيشه وا ژهنرال بارزاني برانه وه گوندي بارزاني (رضوان الله عليهم)

کوردو میژو نوسان:

ئه گهر مروّف به چاوی ورد و بی لایه نی بر وایتته په راوهی فتوحاتی ئیسلامی و کتیبی فتوح الشام و اقدی و^۱ فتوح بولدانی به لاذری و^۲ ته جار بول ئومهم کوری مه سکویه و^۳ ئه خبار الرسل و الملوك ته بهری^۴ ئه لکامل فی التاریخ کوری ته سیری جه زهری^۵ حیاة الحیوان کو برای ده میر شیخ که ماله دین بای همزه ته سه د^۱. زورباش نه خش و ده وری کوردی بو دهرده که وی که چلون پیاوانه و شیرانه له ههر دم و ده وور و روژکار یکندا بهرگری له نیشتمانی کورده واری کردوه و نه یهیشتوو ه بیگانه ده سه لات به سه رکوردستان دا په یدا بکاو زور تازاو جوامیرانه بهر بهرچی هیرش کارانی کردوه.

بو وینه که له ۶۶۱ی مانگی حوکومه تی ئه مه وی دامه زراو زوری بو کورد هینا له شور شیکندا به سه رکرده یی ئه بو موسلیم خوراسانی کورد له ناوچه ی زی گه و ره (خواروی کوردستان) هیزی ئه مه وی تیگ شکاندو چو به غدای گرتوو ئه مه وی لابر دو عه باسی له ۷۵۰ی مانگی دا هینا سه رکار، به لام مه نسوری عه باسی ناسپاسی کردو به گزی و فزی خستیه زیندان و شه هیدی کرد له زیندان نامه یه ک بو مه نسورده نوی و ده لی من ئه مه ویم لابر دو ئیوه ی عه باسیم هینا سه رکار ئیوه نمه ک به حهرام ده رچون و غه دارن، مه نسور به ئه بو دولامه^۶ که سه رو کی نو سینگی مه نسور بو، ده ستور ئه دا تا وه لامی ئه بو موسلیم بداته وه ئه ویش دوای وه لام دانه وه له به حری ته ویلدا قه سیده یه ک له زه می ئه بو موسلیم ده لی، ئه مه دوشیعر له و قه سیده که له کاتی جویندانداندا نیژادی باوانی ئه بو سو سلیم که کورد بون له زاری ده رپه ریوه و ده لی.

ابا مجرم هل غیر الله نعمه علی عبده حتی یغیرها العبد

- ۱- واقدی ۱۳۰ تا ۲۰۸ی مانگی ژباوه و فتوح شام که به ئه لموغازی ناوداره و به شی^۷ له فه تحی موسولمانان له کوردستان ده گیزیته وه.
- ۲- بلاذری: ئه حمده بن یه حیا به غدایی له سه ته ۳ی مانگی ژباوه له نیوان ۹۰۰ و ۱۰۰۰ی زاینیدا چهن جار چاپکراوه وله ۱۹۳۲ز - له قاهره له چاپدراوه.
- ۳- ئه بوعلی ئه حمده بن محمه دمه سکویه له سه ته ی ده بهم دا ژباوه و کتیه که ی له ۱۹۱۵ز له قاهره له لایهن فه ره جوللازه کی کورد له چاپدراوه.
- ۴- ته بهری له ۳۱۰ی مانگی دا مردوه.
- ۵- کوری ته سیر له ۶۳۰ی مانگی دا مردوه.
- ۶- پای همزه ته سه د که دمیری له کوری ته سیر و که سیری وه رگرتوو وه هه روا برونه حول المشکلة الکوردیه ی دوکتور جه مال نه بهز که له ۱۹۶۹ زاینی له ئوروپا چاپ بووه.
- ۷- ئه بو دولامه له ۷۷۸ مردوه

افى دولة المنصور حاولت غدرة الا ان اهل الغدر آباؤك الكرد.^۱
تارقى بن زياد كه له ۱۰۲ى مانگى دا مردوه، له كورده كانه كه ئەنده لوسى گرتوه كه له
۱۹۹۰زاینى رادیو قاهره له بهرنامهى خویدا وتى دهلین تارق بهر بهره، بهلام تارق كورى زياد
كه ئەنده لوسى گرت و بهسەر رودریك پاشای ئەویدا زال بو، كوردبوو تونگهى جهبل
تاریقیش هەر به نیو ئەو كوردهوه نیو براوه.

یا ئەبو جه عفر كورى میرحوسین داسنى كه له ۲۲۶ى مانگى یه خسیری عهباسیان كراو
به ژار شهیدكرا چون نه چوووه بن باری زولمى عهباسیان یا راپهرینی جه عفر بن میهر جهیش
كوردی كه له موخته سه می عهباسی راساوه له چیاى داسن بهر په رچی هیزی دوژمنی داوه
یاراپهرینی شیر زهنگی له ۲۵۵ى مانگیدا كه عهلی بن محمهد عهلهوی یان كرده سەر كرده
كه به (صاحب زنج) ناوداره و ئەمیش كوردبوه یاراپهرینی محمهد بن عهبدوللا بن هزار مهرد
كه بوه حاكمی ئەهواز و شوشته روئه و ناوه ناوه^۲ ئەلین: یه عقوبی له یس صفاری به یارمه تی
كوردان سەر كهوت. یاراپهرینی كوردان له ناوچهی ئیسفه هان و فارسدا یاراپهرینی
موسا ویرین عهبدولحه مید شاری له به واریحی موسلدا كه موسلیان گرت. یاراپهرینی عهبدوللا
بن ئیبراهیم له ئیسفه هان كه دهههراز كوردی له گهل دابوووه.^۳

خۆ پاراستن

هەر له سهرده می شه پۆلی کوچ كردنی تورك و توركومانه وه كه له ئالتاوه بهره و ئاسیای
چكوله هاتن وه كك توركى غهزه، سهلجوقی، قهره قوینلو و ئاق قوینلو، مه غول، ته یموره شه له،

۱- وه فیات ئەعبان نوسراوی فهبله سوفی میژو - كوردی، كوری خهله كان ج ۱- قاهره / ۱۹۴۸ لاپه ره ی ۳۰۷- ته بهری المولك
و الرسل ج ۲ په ره ی ۱۹۴۴- ره شهید یاسه می كوردو... لاپه ره ی ۱۷۸ ج ۱ تاران - كرمانشان و كوردستان په ره ی ۱۱۶ د - مه سعود
گولزاری - و گواری نیشتمان كه دوكتور جهمال نه بهز كویه بو كردوه لاپه ره ی ۲ چاپی سوئید ۱۹۸۵ و ئەبو مسلمیم سهرداری
خوراسان نوسراوی دوكتور غولامحوسین یوسفی تاران چاپی ۱۳۴۵ی ههتاوی، ئەشی مه بهست له خوراسان، خوراسانی لای
ئهسه داواو كه نگاوه ری لای كرمانشان بی (شه پۆل).
۲- كوری ئەسیرالکامل ج لیدهن چاپی ۱۸۶۵ له بن روداوه ی ۲۵۵ په ره ی ۱۳۹ و كرمانشان و كوردستان نوسراوی دوكتور
گولزاری په ره ی ۱۱۹.
۳- تاریخی ته بهری ج ۳ - بریل ۱۸۸۴ لاپه ره ی ۲۸۸ - كرمانشان و كوردستان نوسراوی دوكتور گولزاری په ره ی ۱۱۸ و ۱۱۹ و
۱۲۱ چاپی ۱۳۵۷ی ههتاوی و ره شهید یاسه می.

هەر کاتی و بستویانه له خاکی کوردستانهوه تیهربن، کورد بهری گرتون و نهچونه ته بنباریان، تهنا ته تورکی عوسمانیش که بانگی غهزای به دژی بیزانتی یه کافره کاندا، کورد له سه ته ی ۱۳ و ۱۴ سه به خوبی خوی پاراست و تیکهل به تورکی وه سمانی نه بو. به لام پاش دامه زرانی سه فهوی له ئیران که ده سیان کرد به سوننی کوشتن و دژی کردن له ته ک عوسمانیدا کورد که وته نیوان دو حوکومه تی دژ به یه ک له ئاکامدا زانای ژیرو به مشوری هه ره زانای ئه وسه ره ده مه ی کوردستان، ئیدریس بدلیسی که خوشه ویستی هه مو کوردیک بووله نیو شازاده کورده کاندا زور ده سی ده رویی له گهل حوکومه تی عوسمانی یه کی گرت و هه ره ئه مه بوه هوی تیشکانی سه فهوی له چالدران له ۱۵۱۴ ی زاینی و حوکومه تی عوسمانی له ۹ ی ئابی ۱۵۱۵ زاینی فدراسیونیککی له گهل کورد گریدا و په یمانی یه کبون گریدرا، به لام به وینه ی فیدرال، واتا: شازاده کورده کان پیکه وه به شیوه ی فیدرال وله ته ک ده وله تی عوسمانیشدا ویکرا به شیوه ی فیدرالی ئه مرو، ولاتیان ئه برد به ریوه.^۱ دوا ی مردنی ئیدریس بدلیسی تورکی مارزی وه سمانی چاوی بریه کورده واری و شهری به شازاده کورده کان ده فروشت و کورد ناچار له نیوه ی دو مه ی سه ته ی شانزه هه م به دژی تورک راپه ری به تایبته که دیتی تورک له بنه وه له ته ک سه فهوی سازاوه له سالی ۱۶۳۹ ی زاینی کوردستانیان له سه ره کاغذ له خویان به ش کردوه و راپه رینی جیا بونه وه و چه کدارانه له کورده واریدا په ره ی سه ند.^۲

ئه میر شه فخان له شه ره فنا مه دا له ۱۵۹۶/۷ ی زاینی سنوری کوردستانی دیاری کردوه و چریکه و چیروکی ئازایی و نیشتمان ویستی و نه به زی نه ته وه و شازاده کورده کانی باس کردوه.

یا راپه رینی ۱۶۶۶ ی زاینی به هۆی با هۆی کورپه شیخکه وه له ناو چه ی بادینان که به ناوی په یدا بونی مه هدی به دژی تورکی عوسمانی راپه ریوه، که ئیتر تورک و عه ره ب ده سیان کرد به درو هه لبه ستن به دژی نه ته وی کوردی مه زلوم بووینه خواجا سه عده دین که ماموستای سولتان مراد بوه ئه م تورکه به ده م پیغه مبه ره وه، دروی ساز داوه که گویا پیغه مبه ره دو عای شهری

۱ - عه للامه ئیدریس بدلیسی کوری رانای ناودار هوزانی فه یله سوف مه ولانا یاسر بو له ۱۵۲۰ ی زاینی دوا ی پیک هاننی نه و فیدراله وه فاتی کرد.

۲ - کوواری نیشمان به سه ره تای دوکتور جه مال نه به ز په ره ی ۵ و ۶ چاپی سوئید ۱۹۸۵ ز - شه ره فنا مه په ره ی ۱۶ و ۱۷ سالی ۱۸۶۸ به نه قل له فه کانی پروفیسور جه مال نه به ز.

له کورد کردوه که نه توانن دهولهت بو خویان ساز بده ن و هه زاران دروی دیکه ئه مه نیشانهی ئه وه به که کورد له سه تهی شانزه دا حوکومه تی بوخوی ویستوه...^۱

دهره تان له دهس دان

له راستیدا نه ته وه ی کورد، ده ره تانی زورچاکیان له دهس داوه بووینه سه لاهه دین ئه یۆبی (۱۱۶۹-۱۲۵۰) سه ر زنجیره ی ئه یۆبی حوکومه ت و ئیمپه راتوری گه وهره ی کوردی دامه زرانده.

له (۱۷۷۹-۱۷۰۵) ز ۱۰۱۹- تا ۱۱۹۳ ی مانگی) که ریمخان زه ند ژیاوه وله ۱۷۵۰ ی زاینی و ۱۱۶۳ ی مانگی له سه رته ختی سه لته نه ت دانیشته و ده وله تی بو کورد، دامه زرانده، به لام کورد خوی بووه خوره ی خوی ئه رده لانیه کان^۲ و بابانه کان له باتی یارمه تی دان به که ریمخان - ی زه ند چونه یارمه تی دانی قاجار^۳ سه ر زنجیره ی زه ندیه که ریمخانی زه نده، کاره گرینگه کانی که ریمخان: گرتنی به صره، ده فعی فیه نه ی حسینقلیخان جهانسوز، ده فعی شیخ بندریک، که ریمخان زور داد گه ر، چاک، موته وازیع، پیاو، دل و ده رون گو شاد، دلاو و دل لاوین، نه و ع دوست، مروف و هونه ر دوست بووه، که ریمخانی زه ند له هوزی زه نده و به زاراوه ی لوری قسه ی کردوه له گوندی قه لای پری له نیزیک مه لایه ر نیشته جی بووه و ژیاوه و کوردانه و مه ردا نه هه ستاوه و به دژی مارزو سته مکاران راپه ریوه و به داد گه ری و ئا کارو

۱ - تاج التواریخ نوسراوی خواجا سه عده دین - مینورسکی: ئه نسیکلو پیدای ئیسلامی چاپی ئه لمان له ۱۲۲۷ به رکولی کوواری نیشتمان به قه له می جه مال نه به ز په ره ی ۶ و ۶۳ که به بونه ی چله مین سالروژی نیشتمان له سوئید له ۲۵۹۷ ی ک و ۱۹۸۵ ی زاینی له چاپه مه نی ئازاد چاپ کراوه (شه پۆل).

۲ - ئه رده لان، موره که به له ئه رده لان. ئه رده به واتای مدفه رک و په روزه، لان وه ک لانی شیر، ده لین: شیر له لان بیته ده ر- چ نیرج می، لان: جیگا، خان ولان، لان: به رده لان، که نده لان، خیزه لان، ئه رده ئه م پشگره له ناوی باشا کانی ساسانی و ئه شکانی گه راره وه ک ئه رده شیر، ئه رده وان، ئه شکری بلین له کونا ئه رته لان یانه رته ران به واتای ئه رزو سه ر زه وی مودفه رک و په روزه. دباره - د - ت - ر - ل - به په کتری به ده ل ئه بن.

۳ - کورد و کوردستان نوسراوی واسیلی نیکین ته رجه مه ی محمه د قازی چاپی ۱۳۶۶ ی هه تاوی لاپه ره ی ۲۸۲- ئاخیرین ته حقیق پروفیسور مینورسکی له ژیر نیشانی مافه لپی تاریخی سه لاهه دین له زنجیره ی موتاله عات سه باره ت به تاریخی قه فقا ز له سیری بلاوه ی خوره لات ناسی زانکوی کومبریج. به روا ری ۱۹۵۳ ی زاینی. و. نیکین سه رچاوه ی به روو شه ره فنا مه، که به چاکی نیشانی داوه که کورد با چونه ته یارمه تی تورکی عوسمانی یا چونه ته یارمه تی شاهان له ئیراندا. نه قل له و نیکین ۳۹۰ و ئه مین زه کی لاپه ره ی ۲۸ تاریخی کورد و... که ئه مین زه کی ۱۴ زنجیره ی کوردی ناو بر دوه به لام و. نیکین سالاریانی ئازربایجان، ئه تا به کانی لورستان چکوله (۵۷۰ تا ۱۲۵۰ مانگی) شازاده کانی ئه رده لان (۶۱۷ تا ۱۲۸۴ ی مانگی) زه ندیه له (۱۱۶۷ تا ۱۲۰۲ ی مانگی) ئه میرنشینی خوراسان له ۶۴۳ تا (۷۸۵ ی مانگی) یا براهوی به لوجستان له ۱۱۷۲ تا ۱۳۰۰ ی مانگی) ناو بر دوه (شه پۆل).

رهفتاری پیاوانه له گهل خه لک رهفتاری کردوه و پاته خته که ی شیراز بووه، چه مامی وه کیل، بازار و مزگهوتی وه کیل یادگاری که ریمخانه. که ریمخان له شیراز به نه خوشی نازاره باریکه (سل) له ۱۱۹۳ ی مانگی له ۷۴ سالیدا وهفاتی کردوه، دوای ته و زه کی خان: لطفعلیخان که به دهس ناغا محمدخان قاجار له باغی گولستانی تاران گوژراوه حوکومه تی کردوه.^۱

که ریم خان زهند له ۱۱۶۵ ی مانگیدا لیبراکه ئوستوراباد بگری و له دهس محهمه دهسه ن خاننی بستینی به لام له سالی ۱۱۶۸ محهمه دهسه ن خان له گوندی (گلون ناوا) (بلوکی جی ئیسفهان) ناوقه ی که ریم خان بو و ئیسفهاننی له بن دهس که ریم خان زهند دهرهیناو له ۱۱۶۹ ئه میرگونه خاننی قه جهری کرده والی ئیسفهان وه ۱۱۷۰ بو جهنگی نازادخاننی ئه فغان چووه، نازربایجان و بیست هزار له شکری تهوی شکاندو هزار بنه ماله ی له ئوزبه ک و ئه فغانی کوچ دا و له ریگای گیلانه وه ناردنیه مازنده ران (ماژنده ران) وه سالی ۱۱۷۱ به سپایه کی زوره وه هه لی کوتایه سهر شیراز پیتته ختی که ریم خاننی زهند و ئابلوقه ی دا به لام تی شکاو به ره وه ئوستوراباد گه رایه وه و که ریم خان زهند له ۱۱۷۲ ره پسی ناو خوی له تاران دانیشته و له شکریکی بو له ناو بردنی ناردنه ئوستوراباد و له نیوان ئه شه ره ف و ئوستوراباد دا پیک هه لپرژان و محهمه دهسه ن خان تیشکا.^۲

ئه وسا که ریم خان زهند چوته شیراز و محهمه دخان و وسهین قولیخان - کورانی محهمه دهسه ن خاننی گرت و به بارمه له شیراز رای گرتن و زوریش ریزی بو داناون و وسهین قولیخان که له (۱۱۲۹) هه تاوی له دا یک بوه له سالی ۱۱۸۴ له لایهن که ریم خانه وه کراوته حاکمی داموغان. له پاشان له سالی ۱۱۸۵ یاخی بوه، محهمه ده خان دارو حاکمی ئوستورابادی کوشته وه نازاوه ی ناوه ته وه تا که ریم خان له سالی ۱۱۵۳ ی هه تاویدا له مانگی حوت دا کوشته یه تی و محهمه ده خان (قه جهر) لای که ریم خان زهند هه روا زیندان بوه تا که ریمخان له سالی ۱۱۹۳ ی مانگی و ۱۷۷۹ ی زاینی له ۷۴ سالیدا وهفاتی کرد و محهمه دخان له شیرازه وه هاته تاران و خوی به شا ئه زانی هه رچهن تا ۱۲۲۰ تاجی نه ناسهر چونکا لوتفعه لی خان زهند

۱ - جیهانی موسلمین نوسراوی شیخ مسته فاهنا لاپه ره ی ۸۸ تا ۹۲ چاپی ۱۳۴۱ ی هه تاوی مه سته له ی کوردستان و که ریمخان زهند که که ریمخان و خه لکی لورستانی به کورد داناوه.

۲ - محهمه دهسه ن خان له سالی ۱۱۳۷ ی هه تاویدا له مانگی حوت دا له (جرگلباد) به دهسی (سهوزنه لی) به گی مولایمی خوی کوژرا و له نه جه ف نیژرا.

کوری جهور خان زهند هه میسه هیرشی بو محمه دخان ئەبردو کورانی نادر شایش له خوراسان دهسیان دهرویشت، زوربهی میژو نوسان نوسیویانه که له ۱۱۸۳ محمه د خانی قه جهر بوه ته شا.^۱

نوخته: زنجیره ی (زهندی) یه له (۱۱۶۳ تا ۱۰۹۳) (۱۷۵۰-۱۷۷۹ زاینی) به سهر هه مو خاکی ئیراندا حوکومه تیان کردوه ته نیا خوراسان نه بی چونکا شاروخی ئە فشار که کوپرو پیریش بو به سهر خوراساندا راگه یوه. که ریمخان له ۱۷۵۰ ی زاینی تا ۱۷۷۹ زاینی پاشایی کردوه.

دوای مه رگی که ریم خان زهند زیاتر له دوانزه سال له نیوان تاغا محمه دخان قه جهر و شازاده کانی (زهند) ده مه قره و قونه شهر بوه تا سهر ئە انجام محمه د خان قه جهر سهر که وت. نوخته: ئە گیر نه وه له و سهر ده مه ی وا که ریم خان پاتشای شیراز بوه، پاتشای بهریتانیا دیاریکی زور (به نایب السلطنه) ی خوی داده نیریته شیراز نایب السلطنه ی ئینگلیس که له هیندوستانه وه هاتبو، ئە یویست چاوی به کریمخان زهند بکه وی و ئە ویش مولقاتی ناداتی ئە میس له و دیاری یانه گیر فانی وه زیره کانی پرده کاو یه که یه که وه زیره کان تکاله که ریمخان ئە که ن مولقات بدا به نایب السلطنه ی ئینگلیس. ئە ویش قه بولی نا کا تا روژی هه مو وه زیره کان که له خرمه ت که ریمخان ئە بن تیکرا ئە پارینه وه که چاوی به نایب السلطنه بکه وی ئە ویش ئە لی ئە زانم ئیوه گیره فانتان پرکراوه به لام من نامه وی چاوم به و بکه وی، چونکا ئە وانه وه ک مشک وان هه ر شتیان گیر که وی ئە ی قرتینن له دواییدا گیر فانی ئیوه ش به و پاروه دراوه ئە قرتینن. له بیرمه خوالی خوشبو (مه لا برایم) ی باو کم (رضوان الله علیه) ده ی فه رموله زه مانى ره زاخاندا که ژاندارم ده هاتن بو خه لک که به بونه ی جلک گوران جلکیان له بهر خه لک دائه رنی و خه لکیان روت ده کرده وه و ریشه یان وه رده گرت. خه لکه که فیریبون هه ر که ده یان زانی ماموری ره داخان خه ریکه بی هه رایان له خه لک ده کردمشکه کان هاتن خه لکیش تی ده گه یی یا جلکیان ده گوری یا خویان ده شارده وه. پیاوه کانی ره زاخان له و جوینه گه ییون ئە و قسه و واژه یان له هه ر که س بیستایی زوریان ئازار ئە داو جه ریمه یی قورسیان لی وه رده گرت من

(شه پۆل) ههروا له بیرى ئەو قسانەى باوکی رهحمهتیم دابوم و بیرم لی ده کردهوه تا ئەم قسهی کهریمخانی زهندم له کتیبدا دی، تی کهیم که بناغهی ئەو قسه له کویوه هاتوووه (شه پۆل). محهمه د ئیبراهیم خان ئەنوهه شاعیری زهند ئەم زانا شاعیره کوری کهریم خان کوری ئونیاق زهند پاتشای ناو داره. ئونیاق له ئەصلا له هوزی زهندیکهی خهلهکی شاری دهولهت ئاواى (مهلایهه) بوه. گلکوی ئونیاق له باخی میرزا مهحمود (شمس العلما) دایه له گوندی (کلوسه جهر) له یه ک فرسه خى دهولهت ئاوادایه و کوره کهشی: (کهریم خان زهند) پاتشایه کی ولاتدارو خهلهک خوشهویست بوه له گهل خهلهکا به پیاوه تی و مروفانی رهفتاری کردوه، کهریم خان زهند موسلیحکی کومه لایه تی و زور نه بهزو رامیارو به سیاست بوه له م بارو بابه تانهوه له ناودار ترینی پاتشایان و میران دیته ژماره. ئەم شا خوشهویسته له بهر پیاوه تی و مهزنی و خو به کهم زانی خوی به (وه کیلی ره عایا) ناو ئەبردو له م سوینگهوه به (وه کیلی) ناودار بوه^۱ محهمه د ئیبراهیم خان کوری کهریمخان زهند مروفیک بوه شاعیر و خاوهن ههستیکی نازک و جوان و له شیراز^۲ زیاووه له سالی ۱۱۸۳ مانگیدا له کچی محهمه د خان کهلور له دایک بوه.^۳

محهمه د ئیبراهیم خان ئەنوهه شاعیری زهند دواى مردنی باوکی له فیتنهى کوره مانه کانیدا چاوه کانی له کیس چون و له (عتبات عالیه معتکف) بوه. له دواى ساله های سال له ویوه گهراوه تهوه (نه هاوهند) وه هه ره له و سالی واگهراوه تهوه نه هاوهند مردوه.^۴ ئەمهش چه ن شیعیری پارسی له م شاعیره:

شیعر:

گرفتم این که رهم بسته اند در سر کویت چه میکنند که دارد دلم نهران بتو راهی

- ۱- کهریم خان دو کات ئەژمیر (دهم ژمیر) له روژی سی شه مه ۱۳ صه فهری سالی ۱۱۹۳ مانگی تیه ریبو که بارگهی به ره و لای خوا نیکناوه هه ره وه کو له (میژوی زهندی به) دا میزا عه لی ره ضای شیرازی نوسیبه تی (به ره ی ۸ نوسه خه ی خه تی) گلکوکه شی له نه جه فه.
- ۲- شیریز - شیراج - شیراز: شیراز.
- ۳- هه ره وه کو له کوبه ی مجمل التواریخ: ۳۴۲) نوسراوه ریکه وتی سالی (۱۱۴۷-۱۱۴۸) ی هه ناوی بووه.
- ۴- هه ره وه کو له (مجمع الفصحا ۱: ۱۰) و فارستامه ۲: ۱۴۳) دا نوسراوه و له (منتظم ناصری ج ۳) هاتوووه سالی (۱۲۱۷) مانگیان نوسیبوه. به نه قل له (مجمع الفصحا ۱: ۱۰):

دلاچندی رهائی چوبس آنکه شو گرفتارش
 چه خواهد مدعی احوال آنسیمین بدن پرسد
 غرور حسن اگرچه ماه کنعانست نگذارد
 شدت لاغریم بین که نیفکند بدم
 هنگام عجز بوسم زان پای پاسباش
 هرگز مکن به وعده وفا گرچه با من است
 که چندی عزتی دارند پیشش نو گرفتاران
 ز غیرت تا کند خون در دلم آید ز من پرسد
 که یکره شرح حال ساکن بیت الحزن پرسد
 جنبش آن قدر که صیاد خبردار شود
 کز شرم چون کشم پای بوسم من آستانش
 ترسم خدا نکرده بدین شیوه خو کنی
 سالاریانی نازربایجان له ۳۰۰ تا ۴۲۰ ی مانگی - ئەمیرنشینی خوراسان له (۶۴۳ تا
 ۷۸۵ ی مانگی یا براهوی به لوجستان له ۱۱۷۲ تا ۱۳۰۰ ی مانگی عهلی بن مروان بن دوسته
 ک dwstak که له (۹۹۰ ی زاینی و ریکه وتی ۳۸۰ ی مانگی تا ۱۰۹۶ ی زو ۴۸۹ ی مانگی
 حوکومه تی دوسته کی مروانی دامه زرانده که به سهر دیار به کروهندی له شاره کانی
 نهمه نستان و له ۱۰۲۵ تا ۱۰۳۱ به سهر نهر فهدا حوکومه تیان کردوه له نیو ئەم زنجیره دا ئەبو
 نه صر ئەحمده به شازاده یه کی کارزان، به ئەزمون، دادگەر، روناک بیروژیر ناو داره وله ۴۰۲ یا
 ۴۵۳ ی مانگی، حوکومه تی ئەبونه صر ئەحمده - ی مروانی له لایهن خهلیفه ی عه بیاسی، شای
 ئالی بویه و بازیل ئیسلاو ئیمپه راتوری رومی شهرقی (بیزانس) دیاری کراوه که به رواله ت سهر
 به خو بووه.

- شازاده کانی به نو عه ناز Annaz که له ۳۸۰ تا ۵۱۰ ی مانگی و ریکه وتی ۱۱۱۶ ی زاینی له
 جیبال دا حوکومه تیان کردوه^۲
 - زنجیره ی شازاده کانی شوانکاره له فارسدا له سه ته ی یازده هه می زاینی و ۱۵۰ ی مانگی
 تا ۶۰۰ ی مانگی حوکومه تیان کردوه.

ئهمه ش ناوی هه ندی له ئەمیرانی شوانکاره

شازاده کانی شوانکاره (رامانی) له ره سه نی نهرده شیر- ی بابه کانن و له سه ره تای سه ته ی

۱ - (مکارم آثار) په ره ی ۵۷۸ تا ۵۷۹ به رگی دوه م.
 ۲ - برواننه ک. ل هورات له کتیبی سوریه داچایی ۱۹۲۲ از

۵ی مانگی له مهلبه ندى فارس دا حوكومهتى سه ر به خويان - هه بووه و تا خودودى ۱۵۰ سال بهرده وام بوگه و داراب گردو نهيريز و تارم، ئيگك، ئيسته هبانات و ئه و ناوچانه يان به دهس بووه، جا چون ئه رده شيريش له تهك سه ر زنجيره ي ساسانى هه ر له ويوه سه ريان هه لداوه به كورد ناسراون.^۱

شازاده عه لى رامن شوانكاره له (۴۲۱)ى مانگى ژياوه - شازاده سوله يمان رامانى شوانكاره له (۴۱۵-۴۴۰) حوكومه تى كردوه - ئه ميرفه زله وه يه - رامانى شوانكاره له خودودى ۳۸۵ بووه ته سپه ه سالارو له ۴۴۸ بو ته شاي شيرازو ئه و ناو چانه - سه سه ن خوسه و رامن شوانكاره - سمايل رامانى شوانكاره - نيزامه دين. يه حيا رامانى شوانكاره له روزگارى سه نقور سه لغورى - شازاده قوتبه دين موباريز رامانى شوانكاره له ۵۹۷ى مانگيدا له تهك براكه ي دا پياوئه به ر هيرشى هوزى (غه ز) يان گرت و (به رده سير) و هه ندى له ناوچه ي (كرمان) يان هينا بن ركيڤى خويان - موزه فه رده دين محمه د رامانى شوانكاره تا ۶۰۰ حوكه تى كردوه و...^۲

شازاده كانى هه زار ئه سپان ئه تابه كى لورستانى گه وره (۱۱۴۸-۱۳۳۹) شازاده كانى ئه يوبى (۱۱۶۹-۱۲۵۰) زنجيره ي شازاده كانى دياربه كرو جزيره ۲ شازاده كانى دينه وه روشاره زور (حه سه نوه يهان) ۳ و ۴ شازاده كانى هه زار ئه سب (فه ضله و يه ي لورستانى گه وره و چكوله.^۳

له كاتى هيرشى مه غولدا دوشازاده ي كورد ئاوقه ي هه لا كو بون، به لام تيشكان و كوردان شارى هه وليريان به ۷۰۰۰۰ مسقال زير له هه لا كو كرىه وه. و نيكتين ده نوسى: كه چى ده لين: هه لا كو به پشتيوانى سوله يمان شاي ئيوانى كورد هيرشى كرده سه ربه غا به لام حسامه دين خه ليل ئه تابه كى لورستانى چكوله دژى سوله يمان شائيوانى كورد له و گيرو داره داتياچو.^۴ ئه م سوله يمان شائيوانى يه كورد بووه له كورده كانى ئيوانى حاكمى كوردستان بوه كه له (به هار) لاي هه مه دان و سه نه دانيشتوووه و له سه ره تاي سه ته ي ۸ى مانگيدا ژياوه و له سوله يمان بن

۱ - فارسنامه ي كورى به لى - مه جمع الانساب نوسراوى محمه د كورى عه لى شوانكاره.
 ۲ - فه ره نكي موعين نه علام ۵ و ۶ و باوى كورده وارى چاپى ۱۳۵۸ لاپه ره ي ۱۲۸ تا ۱۳۲ نوسراوى (شه پۆل) و لوغتنامه ي ديه خدا - تاريخى دوه ل و ئه ماراتى كورد ج ۲ په ره ي ۱۳۱ و ئيقبال ئاشتباني: تاريخى موفه سه لى ئيران جوژوى ۲ لاپه ره ي ۱۵۰.
 ۳ - برونه كيبى ره شيد يا سه مى لاپه ره ي ۱۶۷-۱۷۰-۱۹۲ و شه ره فنامه و ئه مين زه كى. و. نيكتين: كوردو كوردستان لاپه ره ي ۳۸۸ تا ۳۹۱.
 ۴ - لاپه ره ي ۴۵۰ تاريخ عه بياسى ئيقبال - ئاورىكى باشه وه: حوسين جوژى موكربانى. و. نيكتين لاپه ره ي ۳۹۲.

په رچم ئیوانی تورکومان جیا به که خوشه ویستی موعته صم خه لیفه ی عه بیاسی بووه، ئولجایتون (محمد خدا بنده) مه قه ری حوکومه تی کوردستانی له بهار هوه بر دوته سولتان ئاوی چه مچه مال^۱ که به داخه وه، ئه و سازادانه هیچیان بو کورد نه کردوه، هه رچه ند خوشیان سه رکه و توبون، یا حوکامی هه کاری (شه نبوها) حوکامی عیمادیه: (به دینان) حوکامی جزیر و بو تان یا ئازیزان، گورگیل و فنک، حوکامی هه سه ن کیفا.^۲

ئه لین دایکی مه روان هه که م ئاخیرین خه لیفه ی ئه مه وی کورد بووه و کوردان دوا ی وه رگرتنی ئیسلام خو یان حوکومه تیان ساز داوه. بو وینه راپه رینی غولامانی زه نگی له ۸۷۵.^۳ له میژودا ناوی چه ن بالول دیته بهر چاومان ئه لف: بالولی خارجی: که شاره کوری به شهری شه بیانی موسلی که له کوردانی ده ورو به ری موسل بووه و له ۱۱۹ ی مانگیدا له هیشامی کوری عه بدولمه لیک ئه مه وی^۴ راساوه و راپه ریوه و له موسله وه تا کوفه ی هیئاوته بن فه رمانی خو ی و له پاشان له شهر داکوژراوه ئه مه خو ی نیشانه ی راپه رینی کورده له سه ره تای ئیسلامه وه.^۵ ب: بالولی مه جنون: ئه بو وه هیب بالولی عه مر سهیره فی کوفه که له کوردانی ئیران و شاگردی هه زره تی ئیمام^۶ جه عفر صادق بووه و و شیعیری به کوردی هه یه له سالی ۱۹۰ ی مانگیدا مردوه.^۷ ج - بالولی شولی که به کییک له عاریفانی مه زن و شاعیر بووه، ابن (بطوطه طنجه لی) له سه فه نامه که ی خویدا ناوی بر دوه که له لورستانا چاوی پی که وتوه و قسه ی له ته کیا کرده.^۸ یا فارس یا فه ریس کوردی جزیر و بوتان له جه نگی ته ن به ته نی له گه ل یه کی له پاله وانانی هارونه ره شید (۷۸۶-۸۰۹) دا سه رکه و تووه یا ئه فشین «محهمه د» که دوا ی شهر کردن له گه ل دوژمنانی خه لیفه (۸۶۸-۹۰۵) فه رمانی حوکومه تی شاره زورو

۱ - و. نیکین لاپه ری ۳۹۰ چاپی ۱۳۶۶ ته رجه مه ی محهمه د قازی. یاد داشتی ۱۵۳ تاریخ دوه ل و ئه مارانی کورد به عه ره بی نوسراوی ئه مین زه کی و خوش کراوی محهمه د عه لی عه ونی هه رچه ند محهمه د عه لی عه ونی سوله یمان شای ئیوانی کوردی به تورک داناوه و له ته ک سوله یمان بن په رچم ئیوانی تورکومان به به کی زانیوه.

۲ - و. نیکین ۳۹۷

۳ - میژوی ده وری عه ماره ت حوسین حوزنی موکریانی - و. نیکین کوردو کوردستان لاپه ره س ۳۸۶

۴ - هیشام له ۷۱ تا ۱۲۵ مانگی و ۶۹۰ تا ۷۴۳ ی زانی حوکومه تی کرده.

۵ - برونانه دائره المعارف پطرس بستانی په ری ۶۴۴ جه لدی ۵.

۶ - فه ره نگی دیه خدا پیتی ب و دائره المعارف پطرس بستانی. بروانه گر شه ی کوردستان ژوماره ی ۲ و ۳ لاپه ره ی ۱۲ چاپی خاکه لیوه و گولانی ۱۹۸۱ ز که چه ن شیعیری له بالول بلاو کردو ته وه.

۷ - سه فه نامه ی ابن بطوطه لاپه ره ی (۲۰۹ و ۲۱۰).

نازربایجانی، یانې ته و ههریمه جوان و پرپیت و بهره که ته ی له (مووه فقه خه لیقه عه بیاسی) و هر گرتووه و له دوایشدا به داوینه ی حوکومه تی خوئی پهره ی داوه، باوه کو عه بیاسیه کان بیان ناخوش بووه یاراپهرینی بابه کی خورهم دین که له ۸۱۶ و ۸۱۷ راپه ریوه و تا ۸۳۷ ته و راپه ریته دریزه ی هه بووه به دژی عه باسیان^۱

کورد له سه ته ی ۷ تا ۱۵ له نیو زنجیره ی کوردان ته توانین دیاردی به زنجیره ی شه دادیان بکه ین هم زنجیره له حودودی سالی ۹۵۱ (۳۴۰ ی مانگی) به هوئی با هوئی محمه د شه داد بن که رتو Karto له خیللی ره و هدی یار ه وادی که له هوژی صه لاهه دینه، حوکومه تی شه دادیانی دامه زرانده.

هم زنجیره له ۱۰۷۲ (۴۶۵ ی مانگی) بووه، دوشاخه، ۱- شاخه ی گهنجی ۲ شاخه ی آنی Ani، حوکومه تی ثانی نوبه به نوبه و جار به جار نه که و ته ده س گورجیان له (۱۱۱۴ تا ۱۱۲۶) و نه و سا که و ته وه ده س شه دادیان له (۱۱۲۶ تا ۱۱۶۱ و له ۱۱۶۵ تا ۱۱۷۴) مه لیک شای سه لجوقی حوکومه تی له ده س شه دادیان سه ند و ئیترتیا چون^۲ حوکومه تی شه دادیان، سازاده ی هم زنجیره به سه ر خه لکیکدا حوکومه تیان کرده که زور به یان نه رمنی بون، شازاده کانی شه دادی بینای میژوی جالبیان ساز داوه ولیان جیماره، بووینه دو مزگه وت به سه بک و شیوه ی میعماری محله ی له ثانی دا که به شاری هه زارویه ک کلیسا ناوداره، فه ره نه کی کورده ئیرانیه کان له گه نجه و له آنی دا له سه ر فه ره نه کی ناوچه که بووه، میژوی زنجیره ی شه دادیان هه ر جوانی و لوتف و خیر و خووشی لی بار یوه و ته ژری و پریشه له جه نگ و کوسب و قورت له ریگای خزمه ت کردن به ئیسلام.^۳

ره وادیانی هه زبانی: شه دادیان

له سه ته ی چوار و پینجی مانگی له نازربایجان و نه و ناوه دا بنه ماله یه ی گه و ره له ره سه نی

۱- بروانه شهرجی ته و راپه ریته ی بابه ک که تائب کراوه و ناماده ی چاپه به فقه له می (شه پوډ) که ۸۵ لاپه ره به.
 ۲- سه بدنه حمه د کبیره ی شه هریانی گوم نیو - مینورسکی: موتالعات له بابته میژو له تاریخی قه ففاز - ا- نوری تازه به سه رمیژوی شه دادیانی گه نجه ۲- شه دادیانی ثانی له سیری بلاوه، سه باره ت به خوره لات به هوئی زانکوی کومبه ریج ج ۶ (۱۹۵۳)
 ۳- و. نیکنین - کورد و کوردستان لاپه ره ی ۳۸۶ و ۳۸۷.

کورد به ناوی ره وادی له ئهرمه نستان و نیزیکی دۆین ژیاون و به فهرموده ی کوری ئه سیر باشتترین نیژادی کورد بون و باو باپیرانی سولتان صه لاهه دین ئه یوبی ده چنه وه سه ر ئهم ره وادی یانه ^۱ شازاده کانی شه دادیان له ئهران (ئاران) که له با کوری ئیران و روژاوا ی زه ریای خه زه ر دایه و شاره گه وره کانی ئه وی: با کو، نه خجه وان. گه نجه، شه ماخی و ده ر به ند - ه و یه کیک له شاره کوئه کانی ئه وه په رده دار یا به رده عه یه که به فهرموده ی یا قوتی حه مه وی ده ر وازه یه ک له به رده عه ده ^۱ هه یه به ده ر وازه ی کوردان ناو داره و ئه ونه کوردی زانا و داناو... تیدا بووه، بۆی له ژومار نه هاتوو ^۲ شه دادیان ره وادی یا به نی شه داد - ی کورد له ۳۴۰ تا ۵۷۰ مانگی حوکومه تیان کردوه - سه ر زنجیره ی شه دادیان: محمه دکوری شه داد بووه که له ۳۴۰ ی مانگی له ئاران (ئالان) بناغه ی حوکومه تی داناوه، دوای گرتنی هه مو سه ر زه وی ئه و ناوه له ۳۴۴ ی مانگیدا وه فاتی کردوه. یا ئه بو حه سه ن له شکری شه دادی که له ۳۶۰ ی مانگی راپه ریوه یا مه رزه بان شه دادی که له ۳۶۸ ی مانگی تا ۳۷۵ که به ده سی فه زلون کورژاوه - یا فه زلونی شه دادی، دوه مین بنیات نه زانی شازاده کانی شه دادی که له چاخی ئهم دا سه رانه ری ئهران و بدوین و به شی له ئهرمه نستان که وه بن فه رمانی خو ی. له سالی ۳۷۵ ی مانگی بووه حاکم و بو ماوه ی ۴۸ سال پاشایی کردوه، فه زلون زور کارزان، خه لک په روه ر، خو ش ره فتار، خو ش خو و جوامیر بوو له سالی ۴۱۸ ی مانگی پر دیکی جوان و گه وره و پته وی له سه ر چه می ئاراز سازدا. فه زلون له ته ک شازاده کانی ئاران شاهی که له ره سه نی ساسانی و کورد بون شه ری کردوه، به قسه یه ک کورد کوردی کوشت و به یارمه تی سه مباد - ی برای به شی له گورجستانیشی گرت و له سالی ۴۲۲ وه فاتی کردوه. یا ئه بو حه سه ن له شکری دوه م که له ۴۲۵ بو ته شا و ۱۵ سال پاشایی کردوه،^۳ که تو له ی (فه زلون و مه ملانی) له ئهرمه نیان و گورجیان سه ندوه که به گزی و فزی ئه و دو ئه میره کورده یان له شه ردا تیک شکانده بو. قه تران

۱ - به لام ره وواد به فهرموده ی کوری خه له کان فه بله سو فی میژو هوزی ئه زود - ی عه ره بی به مه ن بون و کوچیان کردوته نازربایجان و نیشه جی بون و ژواد کوری مثنی که له زه مانی مه نصور عه باسی بوته والی نازربایجان - تاریخی دوه ل و ئه ماراتی کوردی - شاریارانی گوم نیو - کیره وی.
 ۲ - معجم البلدان نوسراوی یا قوتی حه مه وی چاپی بیروت له ماده ی به رده عه وه ئاوینه ژماره ی ۱۰ سالی ۱۳۷۱ لاپه ره ی ۴۵ نوسراوی (شه پۆل) و کتیی ناودارانی کورد باسی خانای قوبادی که ئاماده ی چاپه به پیتی کامپیوتیر (رایانه) حروف چینی کراوه - لاپه ره ی ۳۱۸ نوسراوی (شه پۆل)
 ۳ - قه ترانی شاعیر زیاتر له ۱۵ تیکه شیعو فه سیده ی له په سنی ئهم شازاده دا و توه.

دهلی:

لشکری راکشت کور را مرگ نتوانست کُشت قلعه‌ای را کند کانرا چرخ نتوانست کند

* * *

ایزد از هر عید هست امروز راضی تر ز تو زانکه کافر کشته‌ای بر جای گاو و گوسفند
نشسته شاه شادان به تخت ملک دلشادان

رخش چون لاله نیشان، کفش چون ابر فروردین

نه میر شکری کوشکی جوان و پته‌وی به ناوی له شکاروا له شاری گه‌نجه لیبی جیماوه و چوار کورپیشی به ناوی مه‌نوجیهر، نه‌نوشیره‌وان، گودرزو نه‌رده شیر هه‌بووه و قه‌تران له شیعری خویدا یادی کردون، ده‌لین به‌یتی له شکری کوردی به‌یادی نه‌وه - یا نه‌نو شیره‌وان شه‌دادی کوری نه‌بو حه‌سن له شکری که له ۴۴۱ له جیبی باوکی دانیشتووه - یا نه‌بو سوار شاوور شه‌دادی کوری فه‌زلونی شه‌دادی^۱ یا نه‌میر که یکاوس و نه‌بو سوار^۲ که نه‌بو سوار، نه‌بی‌راد، که ناشودی براچو کوله‌ی هوهانسی تازاد کردبوو بریکش بزوز بو، فه‌رمانی کوشتنی داو له گهل داویت بیخاکیش جه‌نگیوه. نه‌م کارانه له ثانی نه‌رمه‌نستانداله ۴۲۸ ی مانگی قه‌رماوه - له سالانی ۴۳۲ که ناشود و هوهانسی مردن نازاوه و دو به‌ره کی له نه‌رمه‌نستان په‌یدا بو، له وسه‌رده مه‌دا نه‌بو سوار دوین و هندی له نه‌رمه‌نستانی له ده‌سابو، رو‌میان که غاغیق کوری ناشود - یان، فی‌ریودا، ویستیان نه‌بو سوار له نیونه‌رن به‌لام له ۴۳۸ پیاوانه زوربه‌ی سواره‌هیرش کاره کانی تورکی قوسته‌نته‌ی له نیو برد. له تا کامدا نه‌بو سوار دوباره شاری ثانی گرت‌ه‌وه ده‌س و یارمه‌تی نه‌میر که یکاوسیشی داو خو‌ی له گه‌نجه دانیشت - یا نه‌بو فه‌زلونی دوه‌می کوری نه‌بو سوار که بووه جی نشینی باوکی له گه‌نجه. هه‌روه ک کوری نه‌سیر له روداوه‌ی ۴۹۲ نه‌نوسی نه‌بو فه‌زلون له ۴۸۱ دا له شهر له گهل مه‌لیک شای سه‌لجوقی ده‌شکی و ده‌گیردری و ده‌بریته به‌غداله ۴۸۴ لای به‌غدا وه‌فات ده‌کا - قه‌تران له شیعری خویدا په‌سنی نه‌بو فه‌زلونی زور کردوه.

۱ - لوغه‌تنامه‌ی دهخدا حه‌رفی نه‌لف په‌ره‌ی ۳۷۰
۲ - قابوسنامه په‌ره‌ی ۳۹ تا ۴۱ چاپی تاران

ناوی هه‌ندی له شازاده کانی شه‌دادی:

ئه‌بو سواری کورد حا کمی ثانی - ئه‌میر فه‌زلون شه‌دادی له‌ای مانگیدا حا کمی گه‌نجه بووه. ئه‌بو شو‌جاع مه‌نو‌چیه‌ر - ی کورپی شاوور - ی شه‌دادی له‌ خودوی ۴۵۰ بو ماوه‌ی سی و چوار سال حوکومه‌تی کردوه و له‌ ثانی مزگه‌وتی جوانی ساز داوه و له‌ گه‌ل ئه‌رمه‌نی به‌کان زۆر به‌ینی خوش بووه و چاک سازاوه. ئه‌بونه‌صر برای مه‌نو‌چیه‌ر که له‌ ۴۹۹ به‌ده‌س قزل ناویکی تورک له‌ شاری لوره - ی لای تفلیس کوژراوه - ئه‌بو سوار شاوور دوهم شه‌دادی کاتی مه‌نو‌چیه‌ری باوکی له‌ ۵۰۳ ی مانگیدا مردوه ئه‌بو سوار که له‌ ۵۱۸ مانگی گیراو حوکومه‌تی له‌ ده‌س چو که‌شه‌ست سال زیاتر بو موسولمانان به‌سەر ثانی دا حوکومه‌تیا ده‌کرد - ئه‌بو سوار سی کورپی به‌م ناوانه‌هه‌بو (فه‌زلون، خوش‌چیه‌ر و مه‌حمود) که‌بونه‌حا کم - فه‌زلونی ۳ شه‌دادی کورپی گه‌وره‌ی ئه‌بو سوار، دوای ۷ سال حوکومه‌ت له‌ ثانی له‌ ۵۲۵ ی مانگیدا شه‌هید کرا - خوش‌چیه‌ری شه‌دادی ماوه‌یه‌ک له‌ جیی کاکای حوکومه‌تی کردو ئه‌وسا، مه‌حمود - ی برای: حوکومه‌تی دا ده‌س فه‌خره‌دین شه‌داد شه‌دادی. له‌ ۵۴۹ حا کمی ثانی ئه‌رمه‌نستان بووه و ئه‌وسا فه‌زلونی چوار کورپی محمود تا ۵۵۶ حا کم بووه و له‌ ۵۵۹ دا شاهه‌نشا کوری مه‌حمود بووه شای ثانی و ئه‌و ناوه‌ ناوه‌ تا ۵۹۶ حوکومه‌تی کردوه.

میری میران میرشامحه‌مه‌د (میری سوران) له‌سه‌ره‌تای سه‌ته‌ی ۱۹ زده‌ وه‌ له‌ (۱۲۲۹ تا ۱۲۵۴ ی مانگی به‌له‌شکر یکی ۳۰۰۰۰ ی هه‌زار که‌سه‌وه‌له‌ ره‌ وان‌دز حوکومه‌تی کردوه و سه‌که‌ی لیداوه و خود به‌ی به‌نیو خویندراوه و توپی ساز داوه و زۆر به‌ی سه‌رزه‌وی کوردنشین هیناوه‌ته‌بن فه‌رمانی خوئی و له‌خوژاواوه تا نه‌سیبه‌ین و ماردینی له‌بن ده‌سابووه و له‌ ۱۸۲۶ ی زاینی سه‌ربه‌خوئی کوردستانی راگه‌یانده‌وه و له‌ گه‌ل ده‌وله‌تی ئیران و میصر دا پیوه‌ندی رامیاری دامه‌زراندوه، هه‌مۆده‌زاین میرشامحه‌مه‌د میران له‌ شوژی ۱۸۳۲-۱۸۳۹ ی میصر که‌لکی وه‌رگرت و هه‌ندی سه‌رانی کوردی له‌خوئی ئالاند، وه‌ک محه‌مه‌د پاشای سیواس، سه‌عید به‌گ، جادوای تیشکانی تورکان له‌مانگی مه‌سالی ۱۸۳۹ له‌ نه‌سیبه‌ین مه‌حمود پاشا له‌ سوله‌یمانی راپه‌ری و روس و ئینگلیس له‌ ۱۸۴۳ به‌سودی ئیران و عوسمانی کاریان کرد. و نه‌یان هیشته ئیران و تورکی عوسمانی پیکه‌وه به‌شه‌رین و کوردیان له‌نیو برد.

کوردستان و نه ته وهی کورد:

بوّیه که مجار له سالی ۴۰۱ی بهر له دایک بونی عیسا مه سیح گزنفون سهررداری یونانی کاتی به ۱۰ هزار سواره وه له کوردستان به دهستی کورد تی شکاوه، ناوی کوردو کوردستانی هیناوه.

□ ئوروپایان کوردستان به سویس ناوده بن.

□ میژوزانان کوردستان به سهرزه وی شو جاعان و دلیران ناو ده بن.

□ پان و بهرینایی کوردستان ۴۰۸۲۹۲ کیلومیتزریاتره، که له نیوان ده ولّه تی تورکیا، ئیران، عیراق، سوریه و ئاسیای ناوه راست (شوره وی بهرو) دابهش کراوه.

□ ۲۸ تا ۳۲ میلیون کورد له کوردستان ده ژی، له تورکیا ۱۴ تا ۱۸ میلیون، له عیراق ۴ تا ۵ میلیون له ئیران ۶ تا ۸ میلیون، له سوریه یهک و نیو تا ۲ میلیون له ئاسیای ناوه نندی یهک تا ۲ میلیون کورد هه یه.

□ له لوبنان ۲۵۰۰۰۰ تا سی سته هزار له کووه یه ۱۱۳۰۰۰ تا ۲ سته هزار، له فه له ستین ۶۳۰۰۰ له ئوردون ۶۳۰۰۰، کهس، له میصر، مه دینه و مه که زیاتر له ۵۰۰۰ کهس، له پاکستان ۲۱ ئاوی کوردنشین له کووه یته ده ژین: ۱ کوردی زوریش له کوردیچال، حه سه نکیف، که لات، نورو... لای ده ریای خه زهر ده ژین.

□ له ئه فغانستان، هیرات، کابل کورد هه یه کوردانی کوچهر له ئوروپا و ئه مریکا زیاتر له ۵۰۰۰۰۰ تا ۷ سته هزار، له سوئید ۱۶۰۰۰ تا دو سته هزار کورد هه ن.

□ کورد نه ته وه یه کی ئاری یه که زیاتر له ۵ هزار سال بهر له زاین له مه لبه نندی خوړ هه لات که

۱ - له کووه یته و پیشین ۵۶۴ بنه ماله، له شارسی ۳۳۸ بنه ماله، له شارچاگی ۲۳۷ بنه ماله له شاری لورالائی ۱۱۲ بنه ماله، له شاری قه لات یا که لات ۴۴۵ بنه ماله، له شاری خاران ۱۰۹ بنه ماله، له مه کران ۲۷۸ بنه ماله، که به تیکرا زیاتر له هه شت هزار بنه ماله، له پاکستان ده ژین. بهرین میرگول، نه صیرخان له میژوی به لوجستان ج ۲- چاپی کووه یته دا ئه نوی: میر عبدالعزیز خانی کورد و میرالواهدخان سهردار هوزه کانی کورد، له به لوجستان، کورده کانی به لوجستان و پاکستان و ههریمی خاش له ئیراندا، به زمانی به لوچی قسه ده کهن، به لام کوردی قوچان و ده زه گه زو... که زیاتر له ۲ میلیون به کرمانجی سهر، به زمانی کوردی ده ناخوین: سه رچاوه: گر شه ی کوردستان: کوزانی فره هنگی زمانی کوردی چاپی ۱۳۵۹ی هه تاوی و ۱۹۸۱ زاینی نوسراوی (شه پول) لاپه ره ی ۴۲ و ۴۳ و ۴۴ تا ۶۴.

ئىستا لىي دەژى، نىشته جى بووه.

□ ۸۱ سال بەر لە زاين كورد حوكومه تىكى به ناوى ماد، دامه زرانده و پىته خته كهى هه مه دان بووه كه ئىستا به شى له ئىرانه.

□ له سالى ۱۹۰ مه لىبەندى كوردستان به تايهت به شى شارە زور (سوله يمانى و هه له بجهى سوتاو به دەس سه دام: هيروشيمای كوردستان، يانى له هه وليره وه تا هه مه دان كه وتبووه بن ده ستى روميان،

□ له سالى ۶۳۹ى زاينى دواى راوانى رۆمى و يونانيان و ئازادبوني كوردستان نه ته وهى نه جيبى و خودان برّواى كورد به دل و داو، دىنى پيروژى ئىسلامى وه رگرت.

□ زور يا شارە زور له جنوبى خوره لاتی سوله يمانى دايه، شارە زورى (شمس الدين محمد بن محمود حه كىمى سه تهى ۶ و ۷ى مانگى دانهرى (نزّه الارواح و روضه الافراح) خزى سورە وه ردى (سوه وردى شيخ اشراق) شيخى شه هیده و شرح و راوه تى له سه ر (تلويحات و حكمة الاشراق)ى شيخى ئيشراق نوسيوه، هه روا كتيبى (الرموز والامثال اللاهوتية فى الانوار المجردة الملكوتية)ى نوسيوه كه (شيخ على كورى محمەد ناودار به مصنفك كه له ۸۷۱ى مانگى وه فاتى كردوه، شه رح و راوه تى داوه و په يره وى ريبازى ئيشراق بووه، زانايانى شارە زور ئه و نه زورن له ژماره ناين:

□ له چريكه و چيروك دايه كه (قوقنوس: قه نهس) ۲ مه ليكه، جوان و دهنگ خوش و نه خشيلكه، دنوكى سپى هه يه كه شه ست كونى تيدا يه و له سه ر چيا يه كى به رزو بليند رو به باده نيشيو دهنگه دهنگى سه يرو عه جبات له دنوكى يه وه، دى، ده لىن: هه زار سال ده ژى، جا كاتى هه زاره ي ته واو كرد، نيشانه ي مه رگيه تى و دى پوش و پلاشى زور كو ده كاته وه و له سه رى ده نيشيو دهس ده كا به خو يندن تا مه ست و مه دهوش ده بيو باله كانى ليك ئه داو ئاگرى له باله كانى ده بيته وه و ده كه وى ته نيوكژ و گيا ئاگر، تى بهر بووه كه و له نيو ئاگرى خو يدا ده سوتيو له بول و خو له ميشى خو يدا هيلكه يه ك به دى، دى و له و هيلكه ش قه قه زى ديكه، په يدا ئه بى. ده لىن: نىرينه ي نيه و موسيقى يان له دهنگ و ئاوازى ئه و مه له هه لگر تووه.

۱ - برواننه كتيبى زريزه ي زيرين نوسراوى شه پۆل، په رى ۱۶۱ تا ۱۵۵ چاپى ۱۳۷۲ى هه تاوى و زانايانى كورد، نوسراوى (شه پۆل) به رگى ۳ لا په رى ۸۰ تا ۱۰۰ كه حروف چينى كراوه.

۲ - قه قه ز: بالداريكى خه يالييه، ده لىن: ده خو ينى و بال ليك ئه دا، ئاگر ده گرى و ده سوتى، شتى ته واو سوتاو - هه نبا نه بورينه: قه قه ز.

له نیوان چریکه و چیروکی نه ته وهی ره سمن و نازاو کوډ نه دهری کورد و ئهم مه له،
 نه توانین شه باهت بینینه وه، چونکا نه و په له وهره بیوینه، چن دین جار له نیو ناگری خویدا
 سوتاوه و دوباره سهری هل داوه ته وه، کوردی، بهش خوراو، لهت لهت کراویش تا ئیستا له
 لایه ن داگیرکه رانه وه له هر مانگ و کزو سال و سهری سالدا، وهك که وهر بریویانه ته وه و چینه
 گهنج و لاوه نازاو نیشتمان ویست و نه ترسه کانی نه ته وهی نه جیب و بی کهس و دابه شکراوی
 کوردیان قهلت قهلت کردوه و بهره بهره و چین چین بریویانه ته وه و نه نجن نه نجنیان کردون و له
 سیداره یان داوونو له سهر خاکی باو باپیرانی خویان نابودیان کردون، به لام وهك که وهر شین
 بونه ته وه و خوازیادی کردون، کوردیش خوی گوریوه و له راست دژودوژمنان و داگیرکه ران
 رهق راوه ستاوه و بهم ئایه ته عه مملی کردوه: ان الله لا یغیر و اما بقوم حتی یغیروا ما بانفسهم له
 هه مان کاتا چاوی له وه بووه، که خوا روژیک تولی بستیته وه و سهر که وی جائه وه یه، کوډی
 نه داوه و پشتی به خواو هیزو بازولی رول، نازاو نه بهزه کانی خوی به ستووه، بوئی کورد،
 ده لی: (خوا تولی بزنی کوډ له بزنی شاخدار، ده ستی) خودایش فرمویه تی: [وکذک نجزی
 الظالمین] ۱ ئابا بزنین وایه خوا بو مان توله ده کاته وه یا تولی ئیمه ی ساندو ته وه

ئیمه نه گهر له باری دینی و خودایه وه بروانین و ورد بیر بکه ینه وه ده زانین، نه ته وهی
 کورد به دریاوی ژیانی خوی به تایهت دواي ئیسلام خزمه تی زوری به فرههنگ و عیلم و
 زانین کردوه و بوپته و کردنی بنچینه ی عیلم و ته مه دونی ئیسلامی نه خش و روډی زورگرینگ و
 بهرچاوی هه بووه و هه یه، نه وه یه ئیمام محمه د غزالی هم فیله سوفه عارفه گوره ی دنیای
 ئیسلام فرمویه تی: فرههنگ و عیلم و زانینی ئیسلام له سهر چوار ستون دانراوه که سی له و
 کوډ که و نه ستونانه: عوله ماو زانایانی ناوچه ی نامید، شاره زور و دینه وهرن که کوردن، نه گهر
 خوازانایانی نهوسی هه ریمه (کوردنشینه ی) به ئیسلام نه دابایی فرههنگ و عیلم و زانینی
 ئیسلامی ناواپه ره ی نه ده گرت و نه ی ده توانی ناوا قهوام و دهوامی هه بی، ۲ ته مه شایه دیکي
 گوره یه، بو نه ته وهی کورد، بووینه (عبدالسلام ماردینی) که ماموستای زانکوئی نه زه ره ی
 قاهره بووه عیلمی ریازی له ده سیا وهك میو و ابووه و زانینی شیمی داهیناوه، یا نه بو حنیفه ی

۱ سوره ی نه عراف ئایه تی ۴۱.

۲ - خدمات متقابل چاپی اول نوسراوی ئوستاد موهه ره ی چاپی سالی ۱۳۶۱ په ره ی ۱۲۰ تا ۱۱۰ و کتینی
 زیره ی زیرین نوسراوی (شه پوډ) په ره ی ۱۶۱ تا ۱۵۵.

دینه و هری که گیاناسی گه و ره بووه و عیلمی شیمی داهیناوه یا محیدین خه لاتی که عیلمی ریازی زورچاک زانیوه و له دانانی ره سه دخانه می مه راغا به شدار بووه، یا (ابن رسول) ساوجبلاغی و عه للامه که ماله دین هه ولیری و تیمام نه و ره حمان خازینی که عیلمی ریازی له ده ستیاندا وه ک میو و ابووه، دیاره: نه مرو دینا له سه زانیی ریازی ده سوری. یا (ابن جنی) داهینه ری (فقه اللغه) یا (ابن صلاح) شاره زوری. میژو ده لی: چوار کتیب له دنیا ی ئیسلامدا بنه رهن بو و ویژه و ویژه وانی له زمان و نه ده بی عه ره بدا که دوانیان: ۱ - نه وادر ۲ الادب الکاتب نوسراوی زانایانی کورده: که نه بو عه لی قالی دیار به کری و (ابن قتیبه دینوری) دایناون. له خواناسان که سانیکی وه ک (تاج العارفین) نه بولوه فای کورد که حه کیم سه نایی له په سه ندی دا فهرمویه تی: [قرنها باید که تا از پشت آدم نطفه یی - بوالوفای کورد گردد یا شود (و یس) قرن] یازاتیکی وه ک شیخ شه هابه دین سوهره و وردی پیری ده ستگیری سه عدی شیرازی که سه عدی له بابه ت نه و زاته وه فهرمویه تی:

مقالات مردان زمردی شنو	نه از سعدی از سهروردی شنو
مرا شیخ دانای مرشد شهاب	دواندرز فرمود بر روی آب
یکی اینکه در نفس، خودین مباش	دگر آنکه در جمع بدین مباش

له فه لاسیفه زاتیکی وه ک شیخی ئیشراق، شیخ شه هابه دین سوهره و وردی کورد. له تومراو حاکمان: زاتیکی وه ک سه لاهه دین نه یوبی، له سه حابه ی پیغه مبه ر که سیکی وه ک (جبابان) جاوانی کوردی و نه بو به سیری کوری که دوای تیمان هینان نه بو به سیر چوته چپای (ذوالمره) و له و یوه زوری بو کاروانیانی قوره یشی کافر هیناوه و بوته هوئی له غوکردنی ماده کانی په یمانی خوده بیسه که به دژی ئیسلام بووه. نه وه یه، خواله قورئاندا نه ته وه ی کورد به (اولی باس شدید) ۱ ناو نه باو عه للامه (سید محمود) ئالوسی له ته فسیری (روح المعانی) داله ته فسیری ئایه تی ۱۶ سوره ی فته تح که له بابه ت کورده وه بو پیغه مبه ر (د-خ) به خه لات هاتووه فهرمویه تی: [وبالجملة ان الاکراد مشهور بالباس] خاوه نی ته فسیری (ابن کثیر) فهرمویه تی له پیغه مبه ر وه نه قل کراوه: مه به ست له (... اولی باس شدید) هوژی کاله موینه که کوردن و

بارزانی^۱ جا چونکا نه ته وهی کورد دل و دهرونی خوئی له بهر نوری خودا راگر تووه خوایش نوری خستو ته نیو دل و میشک و هه ناویان، دیاره عیلم نوره که پیغه مبهر فرمویه تی: [العلم نور یقذفه الله فی قلب من یشاء] جا کاتی جوان بیر بکه ینه وه، کورد که خوئی گوپی و له راست دژو دوژمنان راهه ستاو داوای مافی رهوای خوئی کرد، پشتی دا به پشت یه کترینه وه و یه کی گرت تا مافی خوئی به دهس بیئی، که چی یه کی وه ک بو مدیهن له ئه لجه زایر که ههشت سالی شهره کرد، به سه ره به خوئی گه یی، چاوی هه ل نه ده هات کورد له رو له کانی سه لاجه دین^۲ به ما فی رهوای ئینسانی و ئیسلامی خوئیان بگهن، ئه وه بو خوا توله ی کوردی و الی سنده وه که دهسی دهنا پسایی خوئی و نه جاسه تی خوئی ده خوارد، چونکا تاوانباری ده رجه یه ک بو، بو له نیو بردنی راهه رینی ۱۹۷۵ ی کورد، شای ئیرایش^۳ به تف و (الله اکبر) وتنی مندالانی مه عسوم و بی تاوانی ئیران و کوردستان ده رکراو به ئاواره یی گوپی گوم کرد، صه دام حوسه ینیش که هه له بجه: هیرو شیمای کوردستان و ناوچه کانی دیکه ی کوردستانی به بومی شیمایی و به بومی خه رده ل و بومی سیانور ئاگردا و کانیواوه کانی ناوچه ی کورده واری به سیمه تنوگرت و کوردی کوشت و ئاواره ی هه نده رانی کردن و به ناوی ئه نفال شرت و گومی ده کرد و کوردی نابود کرد، خوایش به و دهرده ی برده که هه ر روژیکی مهرگ و توپینه و به زیندویی بو گه نی کرد وه.

دیاره ده بی بزانی و پروامان هه بی که له مه و لاش هه رکه س و هه ر زالم و مارزیک بیه وی زولم و زور له کورد بکا خوا به دهردی ئه و زالمانه ی ده با (و كذلك نجزی الظالمین) که لامی خودایه، ئه مه له باره ی دینی و خوداییه وه، به لام له باری ئینسانیشه وه، به پشتیوانی خوا و ئینسانه مروف دوسته کانی دنیای ئازاد و مروف خوشه ویست و به یارمه تی رو له ئازاو نه به زه کانی کورد و چینی خاوهن فره هنگ و گه نجان و لاوانی روناک بیرو ژیری نه ته وه ی کورد،

۱ - ئه لتماموس، نزه و پیتی جیم الاصابه فی تمییزالصحابه: حافظ ابن حجر عه سقه لانی، نه قل له تفسیری روح المعانی نوسراوی عه لامه ئالوسی ج ۲۵ چاپی ۴ بیروت ۱۴۰۵ ی مانگی و ۱۹۸۵ ی زاینی په ره ی ۱۰۴ و ۱۰۲ له واتای ئایه تی [... الی قوم اولی باس شدید] ئایه تی ۱۶ سوره ی فتح و تفسیر ابن کثیر، په ندیا ئه مثالی قورئان نوسراوی (شه پول) په ره ی ۱۱۹ تا ۱۵۴ چاپی تاران سالی ۱۳۶۲ ی هه تاوی و زریزه ی زیرین نوسراوی محمه د صالح ئیبراهیمی (شه پول) په ره ی ۱۶۱ تا ۱۵۵.

۲ - دیاره ئه گه ره صه لاجه دین نه بوایی ته نانه ت ناوه عه ربیه کانی وه ک مَلِك حَسَن، انور سادات، صدام حسین، تقی و حسنی مبارک و تقی و احمدو محمودو... ده بونه: مارشه معون، سرکیس و... ئیتر دینه که ش چی به سه ره اتوه خوا ده زانی

۳ - حه مه ره زا په هله وی ده رکراو.

حوکومه تیک ساز دراوه که له باری دادگه‌ری و برایه‌تی و به‌کیه‌تی و به‌راه‌بری له خوږه‌ه‌لا‌تی ناوه راست دانمونه و بی وینه‌یه، چونکا مافی هه‌ر تیره و هوزو نه‌ته‌وه و دین و مه زه‌ب و مافی هه‌ر چین و تو‌یژیک دیاری کراوه و ده‌ولت به‌شیوه‌ی دیموکراسی و به‌باشترین شیوه‌ له‌م ناوچه‌دا به‌ریوه‌ ده‌بری، چونکا نه‌ته‌وه‌ی کورد عه‌مه‌ل به‌ئایه‌تی [ان‌الله یا‌مر بالعدل و الاحسان...]ی ده‌کاوه‌ به‌پی‌ئمه‌ ئایه‌ته‌ش [ان‌الله لا‌یغیروا ما بقوم حتی یغیروا ما بانفسهم] خو‌ی گوریوه‌ و به‌ره‌ و پیش‌ده‌روا، به‌یارمه‌تی خوا و ئینسانه‌ مرو‌ف دوسته‌کانی دنیا و خو‌شیا‌ن به‌بیرو ژیری لینه‌ویون و لی‌ براون، یه‌ک بن و برابن و پشت‌بدن به‌پشتی یه‌که‌وه‌ تازوتر و ئاسان‌تر به‌ ئاوات و ئاره‌زوی مرو‌فانی و مافی ره‌وای ئینسانی و قور‌ئانی و ئیسلامی و مافی مرو‌فانی بگه‌ین و تی‌گه‌یشتوین و پی‌گه‌یشتویشین. (شه‌پۆل).

دو‌گولی‌گه‌نم و قه‌له‌م پی‌وه‌لی‌ عیلمو‌بی
خوت‌که‌ برسی، بو‌چی‌ دو‌ژمن پی‌ی‌ بژین لی‌ره‌ و له‌وی
داری‌ ئالا‌که‌م وه‌کو‌چه‌ قلیکه‌ بو‌ چاوی‌ عه‌دو
هه‌ر دلی، خو‌شی‌ نه‌وی، ره‌بی‌ وه‌ به‌ر خه‌نجه‌ر که‌وی
لاوه‌کان ناموسی، سی‌ ملیونه‌ ئه‌و ئالا‌یه‌تان
گیان‌بدن بو‌ ئه‌و ناموسه‌تان له‌ منو‌که‌وی

ئازادی خوازی:

زولم و زوری تورکی عوسمانی وای له کورد کردبو له ساله کانی ۱۹۱۲ سه روک هوژه کورده کان نهک ته نیا رقیان له سواره ی حه میدی و تورکی عوسمانی هه ستابو، به لکوبه ئاشکرا و بی ترس ده یان وت: ئیمه له شه ری بالکاندا و له شه ری روس و تورکدا یارمه تی روس ته ده یین و به راشکاوی داوای ئازادی کوردستانیان ده کرد و روژبو روژ ریکخراوه ی کوپ و کومه له ی رامیاری به نهینی و به ئاشکرا پیک ده هات و ئاگاداری نامه یان به دژی تورک بلاوده کرده وه بوئینه (ئه ف خو له خو لی ئه مه یه....) یاده یان وت: تورک به هیچ جوړیک به ریوه بردنی کوردستانیان له باردانیه، هه ره وه ک م. س. لازه ریف باسی ده کا ئه م ئیعلاناتانه له نیوخه لکدا بلاو ده کرایه وه له چوار گوشه ی کوردستان ده نگه دابوه وه، زوربه ی ئه و به یان نامه له کوردستانی باکور و له کوردستانی سه ره به ئیران بلاو ده کرایه وه و زور جاریش ده نیردرا یه ته کیه و خانه قاکانی ناوچه ی بارزان و له ویوه بلاو ده کرانه وه.

هه ندیکیش ده سیان کرد به دانانی کومه له ی رامیاری و ئورگانیشیان بو ده ر برینی بیرو رای خو یان له چاپ ئه دا بوئینه (کومه له ی هیفی: فه قی و خویندکارانی کورد (روژا کورد) یان له پالدا بلاو ده کرده وه و زوریش کارابو، له دوای ماوه یه ک ناوی روژا کورد، گوژدرا به (هه تاوی کورد) ئه وساه به (ژین). (هیفی کورد) ناوئرا، ئه و

۱ - بروانه صدیق الدملوجی اماره بادینان لاپه ره ی ۹۵ به نه قل له کوردستان نوسراوی دوکتور مه زه ره
ئه حمده له ساله کانی شه ری یه که می جیهانی چاپی ۱۹۷۵ به غدا لاپه ره ی ۳۴

روژنامە تاجەنگى يەكەمى جىھانى بە ژيانى خوى دزىژەي، دا. بەلام لەكاتى شەردا توركى عوسمانى بە بيانوى شەر ئەندامانى (هيفى كورد) ي رە پىچە كدا هەر لەو سالانەدا كۆمەلەي بەرزى و پىشكەوتنى كورد بە هوى شىخ عەبدولقادر گەيلانى زادە ناودار بە غەوئى ثانى و ئەمىن بەدرخان و شەرىف پاشا، دامەرز، بەلام توركە لاوہ رەگەز پەرستەكان كاريكى و ايان كرد بەر لە شەر ئەو كۆمەلە هەر واپە نهنىي كاربكا. ۱. هەر و كۆمەلەي ئىستخلاصي كوردستان سازدراو روشمى يەك گرتنى كوردو سەربە خويى كوردستانى بەرز كردبوو و هەر لە سالى ۱۹۱۲ كۆمەلەي (جىھاندانى) ۲ لە كوردستانى ئىران، دامەرز ئەم كۆمەلە دەيوست خەباتى نەتەوہي كورد بەر يازىكى راستا بەرى و لە چوار چيوہ يەكى يەك گرتو، كو بكا تەوہ. ۳. كۆمەلەو روناكپىراني كورد زورىان گرىنگى بە خويندن ئەدا بە تايەتەي لەنيومندال و ميرمندال و گەنجان و لاواندا، لە گەل پەرەدان بە زمان و فەرھەنگ و ئەدەبى كوردى بووينە (خەليل خەيالى و عبدالرزاق بەدرخان) خەليل خەيالى بوہ هوى دانانى (كۆمەلەي بلاو كردونەوہي خويندە وارى كورد) كە بەر لە شەر فيرگە يەكى تايەتەي لە ئەستەمبول بوئندا لانى كورد دانا كە بە زمانى كوردى دەيان خويند و بە جلكى كوردى دەھاتنە سەردەرس.

ئەمىر عبدالرزاق بە درخانىش لە نيوكوردى ئىراندا و لە سەرە تاي سالى ۱۹۱۳ لە شارى (خو) كۆمەلەي روناك پىرى، دامەزراندو لە روزى ۴ تە شىرىنى ۲-ى سالى ۱۹۱۳ فيرگە يەكى بو خويندنى زمانى كوردى سازداو لە شارى (خو) ئاھەنگىكى گەورە و جوانى سازدا ژمارەي يەكەم دەستەي شاگردانى ئەو فيرگە ۲۹ كەس بون، كە بە زمانى كوردى دەيان خويند بە ئەلف و بىي روسى دەيان روسى،

۱ - برواننە دوكتور بلەج شىركو، قەزىبەي كورد، رابوردو ئىستاكەيان، چاپى قاھىرە - ۱۹۳۰ پەرەي ۵۰.

۲ - مەبەست ناسىن و زانين و مەعرفەت و شارەزا بونە لە جىھان.

3 - N.O.Qapn3oB, Mecto HallnoHalbHo - OOB00IIN - Tellbhorо Iibnkehr KypIlob b Oopsoe Hapo - Llob Ellnkhero n Cpellhero Cpellhero Boctoka Lipotnb NmIlepnann3ma, KahII. IIhcc. (Peqepat), Moc Kba, 1953, otp.19.

ئى. و. فارىزوف، شويىنى بزوتتەوہي ئازادى - نەتەوہي كورد لە خەباتى گەلانى روژھەلاتى نزيك و ناوہ راستدا دژى ئىمپىريالىزم، (كورتەي نامەي دوكتورىكەي)، مۆسكو ۱۹۵۳، ل ۱۹. نەقل لە كىتەبى كوردستان لە سالە... لا پەرەي ۳۶ دوكتور مەزھەز ئەحمەد.

زمان و ئە دەبی روسیشیان دە خویند، لە نیو فیگرگه که دا نه خوشخانه یه کی بچوکیش هه بو^۱.

روناک بیرانی کورد بووینه (خه لیل خه یالی و عبدالرزاق به درخانه) که وتبونه ئە و بیره که ریازیکی تاییه ت دابنن تائاسانتر بتوانن له زاراهه کانی کرمانجی ژورو (بادینان و...) و کرمانجی خواری (سوړانی و...) بوئیزیک بونه وه له یه کتر و به دی هینانی شیوه یه کی یه ک گرتوبو خویندن و نوسینی زمان و فرههنگی کوردی، به باشترین و ئاسانترین شیوه که لک و سود وه ربگرن. بووینه ئە میر (عبدالرزاق): به درخان له مانگی شوباتی سالی ۱۹۱۳ له ریگای کونسولی روس له شاری (خو) له کوردستانی سه ر به ئیران داوای له روسیا کرد تایوسف ئە بگاریو فیج ئوربیلی^۲ کوردناسی ناودار بنیڕیته کوردستان، تاله دانانی ری زمان و فرههنگ به زمانی کوردی یارمه تیان بدا، هه روا داوایشی کرد تا به شیکی کوردی له نیودام و ده زگای روژ هه لاتناسی پیتر و گراد دامه زرینن به رله شه ریش له روژی ۱۲ ی مانگی (ربیع الاول) مه ولودی سالی ۱۳۳۲ ی مانگی و ریکه وتی ۸ ی شوباتی ۱۹۱۴ ی زاینی کوواری کوردی - تورکی بانگی کورد به هو ی جه ماله دین بابان له به غدا بلا و کراوه ته وه و ۳ ی ژماره ی لمی چاپ کراوه که به تیکرا ۷۲ په رنه یانی هه ر ژماره ی ۲۴ لاپه ره بووه^۳.

له یه که می ئابی سالی ۱۹۱۴ له جهنگی یه که می جیهانی تورکی عوسمانی دوای روژیک شه ر به دزیه وه له ئە سه ته مبول په یمانی هاوکاری شه ری له گه ل ئە لمان به ست و خه ریک بو به ته واوی بچیه ت پال ئە لمان له شه ردا، له و کاته ناسکه دا (فیرمه نی) سه روکی به شی سیاسی وه زاره تی ده ره وه: (هه نده ران) ی ئە لمانی نازی

۱ - پروانه م. س. لازه ریف سه رچاوه ی به رو به نه قل له کوردستان له... نوسراوی دوکتور مه زه ره ئە حمه د لاپه ره ی ۳۸ سه رچاوه ی به رو.

۲ - ئوربیلی (۱۸۸۷ - ۱۹۶۱) خه لکی سو فیته و یه کی که له وزانا پایه بلیندانه ی که دلسوزی کوردیون و زور دلسوزانه بایه خیان به کوردیناسی داوه و له سه ر پیشنیاری ئوربیلی به شی کوردی له ئاموزشگای روژ هه لاتناسی لقی لیننگراد، دامه زریندرا . نه قل له کتبی کوردستان له... نوسراوی دوکتور مه زه ره ئە حمه د سه رچاوه ی به رو.

۳ - له سالی ۱۹۱۳ مه لیک مه حمود به رزه نجی دلسوزانه تیکوشاوه تاله گه ل کامل به گه و حوسین به گی کورانی به درخان پاشا بو نازاد کردنی کوردستان له بن چنگی تورکی عوسمانی ده وه لیک فیدرال دامه زرینن و مه لیک مه حمود له و باره وه ته نانه ت نامه ی بو روسیا نویو ه.

له راپورتیکی نهینی زورگرینگی خویدا که له روژی دوه می کانونی یکه می سالی ۱۹۴۱ ی زاینیدا نوسیویه تی دهلی: ته گهر له ترسی راپه رینی نازادیخوازی نه ته وهی کورد نه بوایی حوکومه تی تورکیا به ته واوی و به ئاشکرا ده یدایه پال ته لمان که چی کوردی دلسوز: به قورئان و ئیسلام، خوی بو نازادی خوی راپه ری به لام به سودی تورکی عوسمانی خوی کرده قوربانی، که سانیکی وه ک مه لیک مه حمود به رزنجی به وه مه سواره کورده چاپوک سورانه وه له هوزی جاف و هه مه وه نده وه بیگره تا... که له خزمهت ته ودا هاتبونه شاری سه قز که یارمه تی تورکی عوسمانی بدا که چوارسال شهری به عه مد خسته کوردستان و موکریان و کرماشان و سنه و بانه و سه قز و بوکان و میاندواو، ورمی و شنو، گشت کوردستانه وه که چی روژنه بو هه زار تمه ن پولی سپی و زیوو زیرو لیره به ناوی کومه گ به جهنگی تورکی عوسمانی دژی روس و کوفر به زور یا به خوايشت له خه لک نه ستینن یا به هانه به گوره پیاوانی کورد نه گرن و نه یان کوژن، بو نمونه پانزده که س له سه رانی هوزی جاف وه مه وه نده که له خزمهت مه لیک مه حمود هاتبونه یارمه تی عوسمانی به ده سی عه باس به گی عوسمانی به ئیعدام مه حکوم کران و له حوزوری مه لیک مه حمود درانه بهر توپ و شه هید کران، که به ته قاندنی توپی یه که م ده که سیان شه هید کران و له پاشان عبدالرحمان سالار کوری میرزا فه تاح قازی تکای له عه باس به گ کرد تائه وانی تر نه کوژی، که یه کی له وانه ی له بهر توپی عه باس به گدا بو، بو کوژان ئاغا ساله ی رهنگه زیژان بو، که به تکای سالار بونه شه هیدی زینده.

مه لیک مه حمود هه رپیشی ده خوارخوه، له و سه رده مه دا، نه یویست کاری بکا. تازه چه زره تی (شیخ حیسامه دین و شیخ نه جمه دین) له بیاره وه بو جیهاد له گه ل روس و کوفر دا له بیاره وه گه یشت بونه بانه، به و هه مووه مریدو مه نسوبانه وه دوسالی ره به ق بهم هوپه وه شهرو مال ویرانی که وته بانه و سه قزو بوکان و مه هاباده وه^۲

۱- تیزی دوکتورای سهید عزیز شه مزینی گه یلانی زاده لاپه ره ی ۲۶۷ تا ۲۸۶ به نه قل له کتیبی میژو، نوسراوی دوکتور که مال مه زهره نه حمه د پهره ی ۲۱۸ چاپی به غدا سالی ۱۹۸۳ از.
۲- بروانته، وه حشه تی سه قز لاپه ره ی ۱۹ تا ۴۴ چاپی ۱۳۳۲ ی هه تاوی تاران نوسراوی ته بمرزاده.

هەر وه ک میژوده‌لی: زۆر به‌ی له‌شکری شه‌ر که‌ره‌کان کورد بون بیجگه له سواری حه‌میدیه‌ی کورد، له‌شکری نو‌یه‌می ناوچه ئه‌رزه روم، له‌شکرگه‌یه‌می ناوچه‌ی سیواس، له‌شکری یازده‌ی ناوچه‌ی ئه‌لعه‌زیز وله‌شکری دوانزه‌ی ناوچه‌ی موسل کورد بون، ده‌لین: له‌هه‌ژده (۱۸) هه‌زار سواری کوردی له‌شکری سییه‌م (۲۸۰۰) که‌سیان ما و باقی کوپه‌ کوپه‌ی کورد بووه قوربانی فیل و ته‌له که بازی تورکی عوسمانی به‌داخه‌وه کورده‌کان له‌باتی ئه‌وه‌ی بین به‌کو‌مه‌گی کوردی ئیرانه‌وه، که به‌ر له‌وه‌ی له‌ئابی ۱-ی ۱۹۱۴ جه‌نگی ۱-ی جیهانی ده‌س پی‌بکری و به‌ر له‌هیرشی تورکی عوسمانی و ئه‌لمان له‌ ۲۹ی ته‌شیرنی یه‌که‌می سالی ۱۹۱۴ بوسه‌ر روخانه‌کانی به‌ری روسیای ده‌ریای ره‌ش له‌سه‌ره‌تای شه‌ری یه‌که‌می جیهانیدا له‌روژ هه‌لاتی نیزیکی، له‌کوردستانی سه‌ر به‌ ئیران چه‌ن جاریک شه‌ر گه‌یشته راده‌ی ته‌فینه‌وه، بو‌یی لازه‌زیف ده‌لی: یه‌که‌م ته‌قه‌ی شه‌ر له‌ مه‌یدانی روژ هه‌لاتی نیزیکی له‌ کوردستانی ئیران به‌رز بووه، چونکا به‌ ریتانیا و روسیا که به‌ نیو‌بو‌دا مرکانده‌وه‌ی راپه‌رینی مه‌شروته له‌ ئیراندا له‌ ساله‌کانی ۱۹۰۵ تا ۱۹۱۱ خویان خزانده بووه ئیران و هه‌ندی له‌ ناوچه‌کانی باکور و باشوری ئیرانیان داگیر کردبو و هیزه‌کانی خویان تا ده‌س پی‌کردنی شه‌ری یه‌که‌م جیهانی له‌و ناوچه‌داراگر تبه‌ ته‌نانه‌ت له‌شکری روس تاشاری خو، هاتبو، عبدالرزاق به‌ درخان فی‌رگه‌ی خویندنی به‌ کوردی له‌خو دامه‌زراند بو و روژنامه‌ی به‌ کوردی بلاوده‌ کردو و سمکو‌ی مه‌زنیس خو‌ی ئاماده کردبو تاساز و به‌رگی راپه‌رین بو‌نازادی کوردستان ئاماده بکا و له‌ دواییدا که تا هه‌شت هه‌زار که‌سی له‌ سواری چاکی هه‌رکی، شکاک، زه‌رزا و سه‌یدو شیخ و مه‌لای له‌ ده‌ور ئالا و ئه‌ویش هه‌رله سه‌ره‌تای سالی ۱۹۱۱ی زاینیدا به‌ دژی ریژیمی قاجار له‌ ئیران راپه‌ریو و ته‌نانه‌ت له‌ شاری ورمی بو‌په‌ره‌دان به‌ زمان و فه‌ره‌نگی کوردی، بلاو کردنه‌وه‌ی کو‌واری کوردی به‌ ناوی کوردستان که به‌وینه‌ی مانگانه له‌ لایه‌ن عبدالرزاق به‌درخانه‌وه له‌ شاری خو‌ ببلاو

۱- بروانته خولاسه‌ی تاریخی کورد و کوردستان چاپی قاهره لاپه‌ره‌ی ۲۷۴ نوسراوی ئه‌مین زه‌کی که خوی له‌ زانا و ئه‌فسه‌ره‌ شاره‌زاکانی له‌شکری عوسمانی بووه - کوردستان نوسراوی دوکتور که‌مال مه‌زه‌ر ئه‌حمده سه‌رچاوه‌ی به‌ر و لاپه‌ره‌ی ۵۴.

ده کراوه له سالی ۱۹۱۲ خوئی له ورمی به ئهستوی گرت، دوای ئهوهی که عبدالرزاق بهدرخان له لایهن روسهوه دورخرايهوه و کوواری کوردستان تاسالی ۱۹۱۴ به زمانی کوردی و تورکی بلاو ده کرايهوه. سمکوی مهزن خویشی له سالی ۱۳۴۰ ی مانگی و ۱۹۲۱ ی زاینی له شاری و رمی به هوئی موفتی ئهعهزم: عهلامه ی زانا و ناودار شیخ محهمه د قزلجی: (تورجانی زاده) روژنامه یه کی به ناوی روژنامه ی کورد، که ئورگانی راپهرین بو بلاوده. کردهوه روسیا له ۱۹۱۴ تا ۱۹۱۵ له شهری ساری قامیش که تورکی عوسمانی تیشکاند ئیتر تووانیان ۹۰ههزار کهس له هیزی تورکی وهسمانی بکوژن و بگرن و برونه (وان، ئه رزه روم. موش بدلیس) - تیشکانی تورک له ساری قامیش ریگای ئینگلیسی بو کوردستانی باشوری ئاسان کرد، بهریتانیا، روسیا، ئهلمان و تورکیا له میژ بوچاویان بر یبوه خاکی ئیران، له شهری یه که می جیهانیدا له ۲-ی ته شیرینی دوهمی سالی ۱۹۱۴ دهوله تی ئیران بی لایه نی به ره سمی راگه یاندو ئیتر، ئه و دهوله تانه له هه ر لایه که وه به شی له خاکی ئیرانیان داگیر کردبو، ئازر بایجان و کوردستان پچر پچر بو، هه رده و له ته ی به شیکی ده ویست و ته نانه ت له مارتی ۱۹۱۵ روسیا و بهریتانیا بو دا بهش کردنی ئیران په یمانیکی نهینان له نیوان خویندا مور کرد.

جا روس له مه هاباد و ورمی وشنو، تی په ربو و له سالی ۱۹۱۶ دا کرماشانی گرت له ۱۹۱۷ دا ئیران به ته واوی که وته دهس روس و ئینگلیس، روس ههروه ک حوسین حوزنی موکریانی ده نوسی له شاری رواندز ته نها چهند خانو به ره یه ک نه بی که ئه ویش روسی تیدا بو باقی خانوه کانیان روخان و تورکی وهسمانیش له ورمی هه ر ئه وکاره ی کرد و خه لکی زوری کوشت و جا که وته گیان و مالی برافه له کان و له موکریان و له مه هابادیش خه لکیان به کوشت ئه دا و خویشیان هه رکهس

۱- بروانه گرشه ی کوردستان لاپه ره ی ۱۱ ژماره ی نو (۹) ره شه مه (نوسان) ۱۳۰۷ ی هه تاوی و ۱۹۹۸ ی زاینی سالی دوهم که ژماره ی ۱-ی گرشه ی کوردستان له ۱/۳/۱۹۸۱ ی زاینی تا ۹ ژوماژه ی له تاران له چاپدراوه و بلاو کراوه ته وه - دهوله تی کوردی به ریاسه تی سمکوی مهزن روژنامه ی کورد - ی له ۱۳۴۰ دا له ورمی بلاو کراوه ته وه، کوردستان دوکتور که مال مه زهر په ره ی ۵۳ و ۵۸.

سه‌ری بیزواندایی، دولتیان ته کرد بووینه همه‌خانی بانه، همه‌حسین خان سهردار، موزه فهره‌دین خان و گول بابایان لهت و پت کرد^۱.

روسیا دوای روخانی ریژیمی چاروسه‌رکه‌وتنی راپه‌رینی ئوکتوبر له‌شوباتی ۱۹۱۷ له‌شهر نه‌کشایه‌وه، هه‌روه‌ک جارن له‌هه‌مو مه‌یدانه‌کاندا، به‌کوردستانه‌وه له‌جه‌نگدا بون، به‌لام کار به‌دهستانی نویی روسیا له‌سه‌ر چاره‌سه‌ر کردنی کوردستان رویشتن و هه‌ولیان ده‌دا سهرداره‌کوردده‌کان به‌ره‌ولای خویان رابکیشن، ئینگلیس به‌رله‌سه‌رکه‌وتنی راپه‌رینی ئوکتوبر چه‌زی نه‌ده‌کرد له‌ولاته ژیرده‌سته‌کانیدا ببیته‌درا و سیی روسیا که‌به‌پیی په‌یمانی (سایکس - پیکو) به‌شیکی گه‌وره‌ی کوردستانی بو‌دانرا بو، جاله‌به‌رئه‌وه‌به‌ریتانیا رازی بو‌هه‌ر به‌پیی ته‌و په‌یمان کوردستانی با‌شور بدری به‌فهرانسه، نه‌ک خوئی، که‌چی مه‌لیک مه‌حمود هه‌روه‌ک ره‌فیک حیلمی ده‌نوسی به‌هزار سواره‌وه‌چووه‌کوومه‌کی تورکی وه‌سمانی و له‌نیز یک‌شاری ناصریه‌له‌شوعه‌یبه‌گژ هیزی ئینگلیسدا چو^۲. ئینگلیس تامورکردنی هودنه‌ی (مو‌دروس) که‌له‌۳۰ ته‌شیرینی یه‌که‌می ۱۹۱۸ له‌نیوان سویند خوره‌کان و تورکیا مورکرا، هیزی ئینگلیس به‌شیکی زوری له‌کوردستانی باشوریدا داگیر کردبو، جاهه‌روه‌ک ره‌فیک حیلمی نویی‌وه‌تی و ده‌لی: «زه‌مان ته‌گه‌ر به‌دلی کاپیتان نوئیل - ی ته‌فسه‌ری به‌ریتانیا بچوایی به‌ریوه‌شکم له‌وه‌دانیه‌که‌بناغه‌ی (کوردستانی گه‌وره) ی دائه‌مه‌زراند، ته‌مه‌جوان رونی ده‌کاته‌وه‌که‌دوژمنی کورد داگیر که‌رانی راسته‌و خوئی کوردستان، نه‌ک دووه‌لی دوره‌ده‌ست^۳.

۱- عه‌لی سیدو گورانی له‌عه‌مانه‌وه‌تا عیبادیه‌لاپه‌ره‌ی ۲۰۵ تا ۲۰۹ له‌... که‌مال مه‌زه‌هر ته‌حمده‌سهر چاوه‌ی به‌رو.

۲- ره‌فیک حیلمی یادداشتی به‌شی - ۱- به‌غدا - ۱۹۶۵ په‌ره‌ی ۵۴ تا ۵۰ - کوردستان له‌... دوکتور که‌مال مه‌زه‌هر ته‌حمده‌سهر چاوه‌ی به‌رو.

۳- ره‌فیک حیلمی سه‌رچاوه‌ی ناوبراو لاپه‌ره‌ی ۶۹ - کوردستان له‌ساله‌کانی، سه‌ر چاوه‌ی ناوبراو - کاپتان (دوایی میجر) نوئیل ته‌فسه‌ریکی زور‌شاره‌زا و هیمن بووه‌و زمانی فارسی و کوردی زانیوه‌و خیل و هوز ناس بووه‌و له‌نیو به‌ختیاریدا کاری کردوه‌و له‌دوای ته‌ویش له‌گه‌ل سهردارانی هوزه‌کوردکان زور دوستانه‌لیان نزیکیک بووه‌و زمانی کوردی جوان فیریو و زوریش لایه‌نگری دامه‌زراندنی ده‌وله‌تیک بو، بو کوردستان و له‌راپورته‌نه‌ینه‌کانی خویدا زوربه‌گه‌رمی به‌ریتانیا ی بودانانی ده‌وله‌ت بو کوردستان هان‌داوه. به‌داغه‌وه‌ته‌ویپاوه‌له‌کوردستاندا زور

له سالی کانی ۱۹۱۵ دا کورده کانی بوتان به دژی تورکی عوسمانی ده سیان دایه چه ک و ههرله و سه رده مه داخه لکی ده رسیم راپه رین و زیاتر له سالی ک حوکومه تی نه و ناوه یان گرت ته دهس و ته سی تورکیا کداوه، عه لی شییری شاعیری ناوداری نه و ناوچه یه، نه خشی زور گرینگی له راپه رینی کوردی نه و ناوه گیرا و خه لکی ده رسیم و کوردی نه و ناوه ی بو یه کیه تی و نازادی نیشتمان له بن چرنوکی تورکی عوسمانی هان ده دا، له دوا ی ساله کانی شهر وله کاتی تیک رمانی له شکری عوسمانیدا، کوردستانی باشوریش هه ستا، خه لکی (ئامید و سوله یمانی) و نه وهه ریمه به دژی عوسمانی راپه رین، مه لیک مه حمود به رزنجی هه ر له کاتی کوشتنی شیخ سه عید - ی باوکی له سالی ۱۹۰۸ که له گه ل کاک نه حمه د شیخ - ی کوری له لایه ن تورکه جه وانه کانه وه، بو موسل ته بعید کرابون و تورک دنه ی خه لکی لیدان و شه هیدکران، دل بریندار بوو له هه ل ده گه را که راپه ری، جائه وه بو حوکومه تی دامه زاننده له سالی ۱۹۱۷ خه لکی ده رسیم و بوتان و خه رپوت و خه لکی ماردین و ئامید: (دیار به کر) هه ستانه وه.

وه ره با هه مومان ناله مان یه کخه بن
به لکو به و عیشقه نیشتمان سه رخنه بن

لا په ره ی کتیب وه ک شاپه ره که رو حی ئیمه
بو لای نورو روناکی ده خاته هه لفرین: ویلتیر.

هه رکاتی ده چمه په رلانه خه فه تمه؛ که ته مه ن، چه ن
کورته، بو که لک وه رگرتن له و سفره ره نگینه (شه پوئل).

نه ماوه ته وه - کوردستان له ساله کانی، سه رچاوه ی به رو.

۱ - نه گه ر برونینه سه فه رنامه کناصر خوسره و، جوان بومان ده رده که وی که شاری ئامید له سالی ۴۳۷ ی مانگی و ریکه وتی ۱۰۵۸ ی زابنی چ قه لایه کی گه وره و پته وی له به ردی رهش و مزگه وتی دوسه ت ئه ستونی له به ردی جوان و رازاوه و به تاق ساز دراوی هه بووه و دارای که رهسته ی بیه داشت و نو یژ و ناوی خوار دنه وه ی سه ردا پوشرا و هه بووه و حاکی ئامید کوری نه صر ده وله بووه و قه لای ئامید چوار ده روازی ئاسنی بووه و میافارقینیش قه لای له به ردی سپی هه بوو سه ردارای قه لای ئامید، زه برو میافارقین به دهس ئه میر ئه عزم سه عده دین نه صر ده وله ئه بو نه صر ئه حمه دو کورانی نه و پاشا داد گه ره بووه و خو ته ی روژی هه بنی به نیویان خو بندراوه و ئه مانه خوی نیشانه ی ته مه دون و ژیا ری نه ته وه ی کورده به در یژایی میژو (شه پوئل).

(گواهینامه)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الملك الحميد ذى العرش المجيد والملك السديد والصلاة والسلام على خير خلقه محمد السعيد وشافع يوم الوعيد و على آله واصحابه ذوى العز والتمجيد و بعد چون محبوب دلبند و قره العين ارجمند آقاي ملا محمد صالح ابراهيمي محمدي (شه پوئل) مدتی ده سال بیشتر عمر گرانهای خود را صرف تحصیل علوم و کمالات نموده و پیوسته برای انعطاف انوار رحمت و اقتطاف اثمار علم و حکمت ملازمت صحبت آساتذه کرام نموده و از هریک استفاده های کلی نموده و بجد و جهد تمام بکشف معضلات علوم و مشکلات رسوم پرداخته و در این اواخر ملازمت صحبت فقیر را بر خود لازم ساخته استعداد او را اساسی و قابل اعتبار و میاه انهار و افکار او را روشن و سرشار مشاهده نموده و بالاخره بحمده تعالی جامع ادوار علوم معقول و منقول و شایسته تدریس و تعلیم طالبان افهام و افتاء سائلان احکام گشته این است با توفیق حضرت واجب علیم جل جلاله و باستمداد ارواح طیبه و انفاس قدسیه آساتذه سلف رحمهم الله مشارالیه را در تدریس علوم عقلیه و نقلیه و افتاء با قوال راجحه مذهب، اجازه داده که انشاءاله تعالی رعایت این سعادت را با شرایط مواظبت و لوازمات آن معمول و بیش از بیش در ازدیاد علوم و معرفت و هدایت طالبین بشاهراه شریعت مبذول دارند. نسئل الله تعالی لنا وله ولسایر المسلمین ثبات الایمان و صلی الله علی سیدنا محمد و آله و صحبه اهل الاحسان. وقعت الاجازه الشریفه ثامنة ربیع الاول سنة ثلاثة و سبعین و ثلاثة مائة بعد الالف من الهجرة النبویة علی هاجرها آلاف سلام و صلاة و تحية و لاحول و لا قوة الا بالله العلی العظیم الحقیقیر المجیز حسین مجدی مدرس مهاباد. اکبر المنیر حسین مجدی مهاباد

شماره جدید
به : آقای محمد صالح ابراهیمی محمدي
از : اداره کل مطبوعات داخلی
موضوع : ارسال پروانه انتشار رولا یچده مطبوعات ۲۱/۲۶۳۰ - ۱۳۶۰/۲/۷

پروانه انتشار رولا یچده گرشه کردستان که در جلسه مورخ ۱۳۵۸/۱۰/۸ کمیسیون
مرتبت مطبوعات با ریزش سیاسی، اجتماعی، علمی، ادبی، هنری، زبان کردی به ترتیب
هفتگی برای شهرستان تهران به مدت پانزده روزی جناب عالی به تصویب رسیده است. استحضام
یک نسخه لایحه قانونی مطبوعات مصوب ۱۳۵۸/۵/۲۰ به پیوست ارسال میگردد.

سخت کتبت اداره کل مطبوعات داخلی
سید حسن شهرستانی

ریبازی گرشه کردستان

نهم گو فاره

گو فاریکی مانگانه ی سیاسی ، کومه لایه تی، عیلمی،
نهمه بی و هونهری یه، وبه زمانی شیرینی کوردی بلاوئو یئنه وه
وه پیئوه نندی به هیچ حیزب و کو پرو تا قمیکه وه نییه.
سه ره به خو یه وله ژیر چاوه دیری کوردی نوسه رانی
تایبه تی ده م و ده سگای گو فاره که ، له تاران ده رله چی.
تابو مان بگری بو بوژانه وه و گه شه پی دان و پهره پی دان به
فهره نگ و زمانی نه ته وه که مان و رامالین و راو نانی ره خنه
کردنی و پاشماوه ی ره ژیمی سه ره به ئیمپر یالزم تی نه کوشین

موحسینی قزلجی له سه ره جه می بهر همه کانی جه سه ن قزلجی که له سلیمانی له چاپی داوه،
گو فاری گرشه ی کوردستانی به یه ته و زمانیه داناوه و سه رده م ژماره ی ۴۱ و پهره ی ۱۸۰
سالی ۲۰۰۶ ز به پی نامه ی وه زاره تی ئیرشاد ملی کوماری ئیسلامی ئیران ۲۶/۳۰/
۱۳۶۰/۷/۲۱ هه تاوی ودانی په روانه ی له چاپدانی گرشه ی کوردستان به زمانی کوردی،
نوسراوه که ی کاک موحسینی قزلجی ره دکرد ته وه و گرشه ی کوردستانی به هی دوکتور
محهمه د صالح ئیبراهیمی (شه پول) داناوه. نازاد به رزنجی سه ر پرشتیاری گشتی زنجیره ی
کتیب له ده زگای چاپ و په خشی سه رده م

وه ره با هه مومان ناله مان یه کیخه ین
به لکو به و عیشقه نیشتمان سه ر خه ین

کیله شین، ئەشنه یاشنو

له (هالیدی) یه كان بهرده هه لکه نراوه ی کیله شین که به خه تی میخی (بزماری) یه له باکوری شنۆ له کیۆیک هه ر به و ناوه، ماوه. بیژه ی کیل، له کیلی قه بر گیراوه، کیل: بلیند، بهرز، بهردی سه رین و خوارووی قه بر، جوانچاکی، بالا بهرز، نیشانه ی که وشه ن، سه ردار ی عیل، پیوانه ی دانه ویله و... شینیش به واتای که وگ، به رهنگی ئاسمان، سه وزی توخ، شه پۆر، به ربینگ گرتن، فیعلی رابوردوی چون، ئەوان چون: رویشتن، هاتوه. بلیندی کیله شین له قه دی پیاوی مام ناوهندی بهرزتره، ئەم بهرده، که به رهنگی که وگه له بهردیکی رهشی چه ن لا و رهنگ کرا و گیراوه، کاتی پته ی لینه ی ده زرینگی و دهنگی جور ی مس و ئاسنه و آله ئەدا. له سالی ۱۳۲۷ ی هه تاوی برابه موزه خانه ی شاری ورمی، هه رچه ند له نیوان تیران و عیراق له سه ر ئەوه ده مه قاله یه ک روی دا، چونکه ئەیان وت کیله شین نیشانه ی که وشه ن و سنوره. له سه ته ی نو (۹) ی بهر له زاین ده و له تیک به ناوی (هالیدی) هه بووه که ئاشوریان به (ئورارتو یا ئوراشتو) ناویان بردووه و له عیبریشدا به (ئارارات) ناوبراوه و یونانیانیش به (الارودی، خالدوی و خالدایوتی) یادیان کردووه، جا که وای ئارارات - گۆردراوی خالدی یه «خلدی: ئورارتویا»، «وان» عیبری ئارارات: مهمله که تی قه دیم له نزیک زه ریای وان له باکووری ئاشوور، له حودودی ۱۲۷۰ تا ۷۵۰ بهر له زاین بهرده وام بووه. یه که م که تیه یه ک که له وه به دهس هاتوه له زه مانی شه لمنسرا - شای ئاشوره که به هیترشی سکا و ماد - ه کان تیا چون. دوکتور یاسه می له ته و جیهی قسه که ی خویدا بو ناوی (خالدیا) ده لئ له نزیک ته رابوزان له زه مانی ده و له تی بیزانسدا شوینی به ناوی (خالدیا) هه بووه که شاری خه لات: (ئه خه لات) نیشانه ی ئەوه، ته نانه ت له قه قازیشدا نیوی ئەم تایفه یه هه یه، به کورتی بلین: یه کی له تیره ی که له هور به (خالدی) ناو ئەبری و هه یه.

زۆر دوور نه رۆین بیژه ی (هر): هه ر - و (هرد): هه رد - و (ئه ل) له (ئه ویستا) دا به واتای (کیو) ه، هه روه ک له «البرز» که به واتای کیوی بهرزه (ال + برز) یا الوند یا ئاربه ربا، ئارمورده (نیوی دوو کیون له بانه) هه روا بیژه ی (ئهرمه ن) ئەمه له زوانی کوردیدا به شیوه ی سه ره تای خو ی: (هر) و (هرد) ماوه ته وه، هه روه ک ئەوه

ته گهر له گوند، له يه کي پرسيار بکري له کوي بووي، ده لي: «له هردی بووم» يانی له کيوو که ژ بووم.

ثارارات ته بي له ثارا: (هرا) و (راد - يارات) له دوو به شه به دي هاتي که به واتای کيوو به خشه رو ده هنده يه، جا هه ر بوي عه رب شه به (جبل الجودي) وه گير اووه، (واستوت علي الجودي - سوورپه تي هوود، ثايه تي ۴۴). ته و کيوه ي که گه مي نوح له نگه ري له سه ر گرتووه، جا که وابي (هالدي) هه ر (هردی) يا (الدي) يه که به واتای کويستان و کيونشینه، (ثورارتو) يش هه ر شه ده گه يني و بيژه ي (ثارارات) هه ر وه ک ليکوله ران و تو يانه که بيژه يه کي عيبري يه، نابي وابي چونکه نفوز و ره خنه ي فره هنگي يه هوود (جوله که) له ثور و پا زور به ي واژه ي مادو کورد و ثيراني بردو ته به ر ناو نيشاني عيبري، که يه کي له وانه هه ر شه و بيژه ي ثارارات، هالدي يا هلدي يا هردی يه.

يه که م که س که شه کيله ي به دنيا ناساند، شولس Schultz يه کي له کونه ناساني ته لماني بووه که به داخه وه، کوژراوه و روونوسي که له و کيله ي هه لگر تپوو، تيا چوووه و نه ماوه، چه ند سال دواي کوژراني شولس، راولينسن Rawlison دوزينه ري ناوداري بيستون که ئينگليسي يه به شي له کيله شين، ئيستامپاژ، کوپي ته کا، له سالي ۱۶۵۲ ي زاييني خانکيف Khani Koff له و کيله قالب گيري شه کا، به لام دواي ماوه يه ک تيا شه چي.

له سالي ۱۸۵۸ - بلاو Blau له و رو نووسانه ي تا شه و سه رده مه ساز درابوون، کوژيلکه يه ک لاي خوي کو ده کاته وه، که به داخه وه له گه چ ساز درابوو، له نيو باردا وردو خاش شه بي، به لام له دواييدا A.H.Sayee له سه ر شه و گه چه، وردانه، کار شه کاو بيرواي خوي له بابه ت کيله شينه وه ده ر شه بري.

له سالي ۱۸۵۸ تا ۱۸۹۰ ي زاييني ژ. ديمورگان، له گوندي هيي هيي Heq - هوه، ده چيته سه ر گه ر دنه و که لي کيله شين و به وينه ي ئيستامپاژ، وينه له خه ته ميخي (بزماری) يه کاني هه ل ده گري، له دواي شه و، هيربيرت M.Herbert به رپرسی پينه و په رو کردني موزه ي مروث ناسي تر کادرو Trocadero له سه ر ويستي ديمورگان له روي ئيستامپاژي شه و به گه چ قالب گيري خه ته ميخي يه کان، بکا به مجوره بو يه که مجار قالب گيري يه کي ته و او له و خه تانه، ده کري، شه و خه تانه به ز ماني ئاسوري يه و ژ. ديمورگان شه وه به پير شيل Seheil، ئاسوري ناسي ناودار نيشان شه داو پير شيليش دواي ليکولينه وه يه کي زور به سه ره تايه که وه، مه تن و دهق و ماناکه ي له گوڤاري Recueil des travaux پاریس دا له چاپ شه داو بلاوي ده کاته وه، ده قي که تيبه ي کيله شين ۴۲ خه ته، واده ر شه که وي له موته ته ر هفي مور - ي کيوسي Meherkapuissi و ئيشيونين Ispuhi و کوره که ي که به منوئا Menua که هه ر

سێکیان له پاشاکانی سهرزهوی توشیا Tuspā بوون و به هالدهیه (ههردی)؟ خوای شار-ی موزازیر Musasir پیشکەش ئە کرئ.

جینگای شاری توشیا، دیاری نه کراوه که له کوی بووه، به لام هه موو که و نارناسان لایان وایه له کوردستانی به شی ئیران لای شنو بووه و کیله شین بهر له تهختی جهمشید هه بووه و هی زهمانی ئاسوری یه.

بهر له و پیرشیل بیرورای خوی دهربری، له نیو کونه ناساندا له بابته واتای که تیهی کیله شینه وه، دژایه تی هه بوو، لایان وابوو هی دیمورگان له گهل هی راولینسن و بلاو، جیاوازه، به لام دواي بلاو بوونه وه هی پیرشیل و وتاری که م. لهان M. Lehann له سالی ۱۸۹۳ی زایینی بلاوی کرده وه، ئەو دژایه تی یه نه ما که سه چاوهی له وه گرتبوو، که راولینسن و بلاو سرنجی خه ته کانی هه ر دوو لای کیله شینان نه دابوو، به لام ژ. دیمورگان کوپیهی له هه ر دو لا هه لگرتبوو. کیله شین له و که له، که به کیله شین ناوداره له شوینی دابهش بوونی ئاوی خوره لاتی و خورا واییدایه، که ئاوی لای خوره لات به چه می قادرچا، به ره و ده ریاچهی ورمی (چی چست) ئەروا، ئاوی لای خورا وایش به ره و ده جله، تی ده په ری و ئەروا. کیله شین له ۱۳۲۶ی هه تاوی به هوی وه زاره تی دهر وه، برایه مؤزه ی ئیرانی باستان.

کیله شین کژی ۷ له ج ۴ی کتییی (ته حقیقاتی باستان ناسی میسیونی عیلمی له ئیراندا) نووسراوی ژ. دیمورگان (په ره ی ۲۶۱ تا ۲۷۴).

که له ۱۸۹۶ی زایینی له پاریس له چاپدراوه، وینه کانیش هه ر له روی ئەو کتیه وه، هه لگیراوه.

ئەشنه یاشنو

شنو یا ئەشنه که به (ئوری، نیرگه نیری-یش ناو براوه، گیای بۆن خوش، ده واله که له داری گوێز و داری سنه و بهر ده ئالی. بهر له ماده کان، لولوبیان، هوریان، ئاشوریان و ئورارتو ژیاون، ئەوسا ماد، له که تیهی کوروش دا له ئە یاله تی (ئه شنوناک) شنو ناو براوه که باجی به کوروش داوه. ۲۵۰۰ سال بهر له مپو که له سونگهی ئاگر پزینی کیتی راندوله، که له سالی ۱۳۲۰ی مانگی بووله رزه له شنوی داوه و زیانی مالی و گیانی پی گه یاندووه، له ۱۹۰۹ی زایینی، تورکی عوسمانی، شنوی داگیر کردووه، به هوی شه ری روس و عوسمانی، دواي روسه کان، جیلو (ئاشور) شنوی گرتووه، خه لک ئاواره ی موسل و کهرکوک بوون. به هوی ئەو شه رانه له ۱۳ هه زار کهس، خه لکی شنو، چه ند سه ده که سی ماو ئەوی تر قر کران

له برسان و له سه زمان مردن. (ابن حوقل و یاقوت حموی و حمدالله مستوفی) وه سفی باغ و باغات و میوهی شنۆیان زۆر کردووه. توتن و سیغاری شنۆ به ناوبانگه. له باکووری رۆژاوی شنۆ دوو چیاى نوک بهرز به ناوی (راندۆله و بابۆله «شه تره») روبه روی یه ک هه ن.

شنۆ، به عشنۆ، ئوشنۆ، ئەشنۆ به مانای: قه لآ، بورج، دژ، سه نگر، دیوار که عشنۆ له بهردی (کیلهشین - کالاشان) به خه تی میخی (بزماری) نووسراوه. له ساله کانی ۱۱۴۵ی مانگی و ریکه وتی ۱۸۶۵ی زایینی له کاتی شه ری ئیران و روس، هۆزی زه رزا، له به شی له راندۆله و بابۆله و ئەو ناوه نیشته جیی بوون و له دواییدا مامه ش له شنۆ نیشته جیبوون. جوله که له شنۆ به پی پلاک - ی ۵۴۱ عیباده تگه یان بووه و له ۱۹۵۳ی زایینی دوای دامه زرانی حوکومه تی ئیسرائیل کوچیان کرده فه له ستین. له ۱۳۱۹ی هه تاوی له شکری روس له شه ری دووه می نیوگه لانی، خو ی خزانه شنۆ.

سێزده سه ده بهر له زایین، شنۆ شاری گه و ره و چوار ده روزه ی بووه:

۱- ده روزه ی قه لاتوک له باکووری رۆژاوی شنۆ که ئیستا شوینه واری دیاره و ده ریچه ی قه لاتوک یا کیوی زمه له که نار ئەو دایه.

۲- ده روزه ی گوندی ئاسناواکه ئیستا گوندی ئاسناوا له سی کیلۆمتری باشووری شار له سه ر ته پۆلکه یه که.

۳- ده روزه ی گرد که شان که ئیستا گوندی «گردکه شان» له لای شنۆ له بان ته پۆلکه یه که.

۴- ده روزه ی ریگاباد که ئیستا له سه روی جاده ی شنۆ بو نه غه ده ریگابادایه. هه ندی لایان وایه چون شوینه واریک ناودار به (مه له که ی سه با) به نیوی به لقیس لای شنۆ هه یه - شنۆ - یان به شاری سه با داناوه، ئەبئ بزاین نیزامی گه نجه وی کوری ره ئیسه ی کوردو هاو ره گه زی عه لئه دین کۆرپه له سه ره تای به هرامنامه که له سه ر ویستی عه لئه دین کۆرپه به شیعر به هرامنامه ی داناوه و به عه لئه دین کۆرپه و دوو کوری ئەو که ناویان (نصرت الدین ملک محمد و فلک الدین ملک احمد) بووه، پیشکه ش کردووه و تاریفی کردوون و نیوی به لقیسی راگه یاندووه و عه لئه دین کۆرپه ی پاشای تازه ربایجان و رویین دز (و ره واندز) ی به سوله یمان داناوه و به سوله یمان ناوی بردووه و خیزانیشی به به لقیس ناو هیناوه، ههروه ک: ده لی:

چون اشارت رسید پنهانی

از سر پرده سلیمانی

برگرتم چو مرغ بال گشای

که کنم بر در سلیمان جای
خسروی تاج بخش بخت نشان
بر سر تاج تخت و گنج فشان
عمدة المملکت علاءالدین
حافظ و ناصر زمان و زمین
شاه گزپه «کۆرپه» ارسلان کشورگیر
به از الب ارسلان بتاج و سریر
در مفاظی خط سلیمانی
عرش بلقیس باد نورانی

له پاشان به شیعر دهلی: عه لائهدین کۆرپه له بابته جیهان گوشایی و
دادپه روهری و چاکی و پیاوہ تی و ژیری و به مشوری له ئیسکه ندهر و ئه رسته لیس و
ئهنه و شیروان و بوزورگ میهر و په رويز، مه زن تر و گه وره تره که دهلی
توکز ایشان به افسری داری
چون نظامی سخنوری داری

جا نیزامی کاتی که له سالی ۵۹۳ی مانگی له ساعه تی ۴ی رۆژی ۱۴ی مانگی
رهمه زان، به هرمانامه ته واو ده کا، به دیاری دهی نیریته لای عه لائهدین کۆرپه و
ناوی (رویین دز: ره واندرز) یشی له ویدا بردووه که فهرمویه تی:

چون من از قلعه قناعت خویش
شاه را کنج درکشیدم پیش
در ادا کردن زر جایز
وامدار منست روئین دز
وام داری نه کز تهی شکمی
دز روئین بود ز بی درمی
میخ زرین که مرکز زمی است
نام روئین دزش زو محکمی است

ئه گهر له م شیعرانه و له به ردی کیله شین به وردی بکۆلدریته وه په ردهی تاریکی
میژووی شاری شنوو که سانی که له و ناوه ژیاون زور جوان رووناک ده بیته وه.
کیله شین نۆسه ت سال بهر له ته ختی جه مشید له نیو سنووری ئه و کاتی ئاشوور
و ولاتی ئورارتو (ئهرمه نستان) دانراوه - هیمنان له شنو (دیر مار ابراهم) شوینی
ماوه له جهنگی یه که می جیهانی له سالی ۱۹۱۸ ز - مه سیحی و نه سارا له وی
نه مان و کۆچیان کرد.

شوینه واری کونی شنو

گوندی بیمزورتی، یا بن دین زورتی (یا بن نازورتل) که به واتای به خشر او یا مهوقوفه یه، که یه کسه ت و بیست هزار دانیشتوی هه بووه ده نجه که مار ده نجه قه شه ی مه سیحی ۲ هزار سال پیش پردیکی دارینی له سهر چومی شنو بو پیوه نندی ههر دوو به شی شنو ساز داوه، ته په ی دیی شه مس، ته په ی حه سه ن نوران، ناوی گول، ته په ی مه لا محه مه د، قه لای توک، گوری مه سیحی یه کان که په یکه ره ی به ردینی شیر، به ران، بز و شتی دیکه ی لینه. خورش ت به واتای نیزیک گوندیک بووه زور له مارابراهیم نیزیک بووه. سرگیس، نه لوسی که له نیوی دوو قاره مانی مه سیحی: سرگیس و یا خوس، وه رگیراون. له نووسراوه ی کیلهشین دانیوی شاری ورمی، نیرگی و شنو هاتووه.

چومی شنو، شنو ده کاته ۲ به ش، به لام سنی پردی له سهره، چومی گاده ر که له ۵ کیلومتری باشووری شنو له خوراواوه به ره و خوره له لات ده روا، چومی گاده ر له ۸ چوم پیک دی: ۱- چومی له سنوری کیوه کانی کوردستانی باکووری و باشووری. ۲- چومی کیوی شیخ ریسواس. ۳- چومی نیوان دوو کیوی هه وار به ست و هه وار کیو، که به چومی تالمجار ناوداره. ۴- چومی نیوان کیوی هه وار ماخو و کیوی ناره وهن. ۵- ناوی که به (رود سیاه) - چه می ره ش - که له کیوی (رورونک) سه رچاوه ده گری. ۶- چه می که له کیوی سپیه ریز و کیوی کیلهشین ده روا ته خواری، ثم دوو چومه به (دورو) و گوندی (دورو) که له یه کی له م دووانه وه نیزیکه به ناوایی (دورو) به ناوبانگه. ۷- چومی چیروایه، که نه میش له کیوی سپیه ریز سه رچاوه ده گری و له گوندی نه لوس و دیی شه مس تی ده په ری و ده رژیته نیو ناوی گاده ر. ۸- چومی گچکه ی دیکه به نیوی (گردکاشان) ده گاته ناوی چومی شنو و به نیو دیی پیرو ت ناواو حه سه ن نوران دا ده رواو ده رژیته ناوی گاده ر.

له ناوایی سه رده ره و قه ره سقل، کانی نهوت هه یه. کیلهشین له ۸۱۴ سال به ر له زابین به دهستی (نیش پوئینی) کوری (ساردو) پاشای تورار تو له و شوینه دانراوه، له نیو مولکی دورو دایه و دورو له سهرووی ناوایی شیخانه و سه ر به شاری شنویه و کیوی کیلهشین به نیو ته و به رده میژوویه ناودیره - کیلهشین له لولان نیزیکه - ریشته ی کیوه ره ش و سی پارزو کیوه کانی بارزان و کیوه سپی پیکه وهن و له ریگای کیلهشین وه بو ناوچه ی سه یید رخان و شاری دیاناو ره وان دز (رویین دز) ده چی. له خوار کیلهشین وه چومیک به ناوی (لاوین) هه یه که له سیلوه سه رچاوه ده گری، لاوین له ناوچه ی پیران به (بادین ناوا) ناو ده بری، له لای سه رده شت به (زی) له خوار تره وه به (کلک) ناوانراوه و کیلهشینیش ههر له سه ر ثم چومی (کلک) هه یه -

له‌و ناوه به‌ردی وا شین‌یه، له‌وه ده‌چی به‌ردی کیله‌شین له شوینی دیکه‌وه هاتی. له‌سه‌ر هه‌ر دوو روی ئه‌و تاته به‌رده به‌خه‌تی ئورارتو و خه‌تی میخی (بزماری) ئاشووری نووسراوه - کیله‌شین ۱۶۸ سانتیمتر درێژ و ۴۰ سانتیمتریش پانه، واژه‌ی (سه‌رزهی ناییری (نه‌هری) شاری، توشیبا، منورا، خوای خالدی، شاری موساسپر، ده‌روازه‌ی خالدی، ۱۱۱۲ گا، شای جیهان، شای سه‌ر زه‌وی ناییری و شنو (به‌سه‌با ناسراوه) که لیکو له‌ران ده‌لین: مه‌له‌که‌ی سه‌با هاوینانه هاتۆته شنو و شیعیری نیزامیش ئاماژه‌یه به‌و قسه‌و باسانه. له‌کتیبی (ئانا‌باسیس) نووسراوی گزنفونی یۆنانی ئاتینی ته‌رجه‌مه‌ی (احمد بیرشک) - له‌زمانی فه‌رانسه‌وی - کتاب‌سرا چاپی ۱۳۷۵ تاران، په‌ره‌ی ۱۹۵ باسی ئه‌وه ده‌کا له (زاب تاسر زمین کردها - ئوکتوبر تانوامبر ۴۰۱ به‌ر له‌زاین، له‌ته‌رجه‌مه‌ی ئینگلیسیدا راهیما‌یی به‌سوی کوردستان - نووسراوه - له‌ (کتاب چه‌ارم در سرزمینهای اقوام کرد ئوکتوبر ۴۰۱ تا فوریه‌ی ۴۰۰ به‌ر له‌زاین و له‌ته‌رجه‌مه‌ی ئینگلیسیدا راهیما‌یی به‌سوی کوردستان - له‌ په‌ره‌ی ۲۵۱ فه‌سلی یکم ورود به‌ کوردستان نووسراوه، له‌ په‌ره‌ی ۲۵۲ در کوهستان کوردستان نووسراوه. له‌ تازایی کورد زوری قسه‌کردوو، که به‌ده‌هزار که‌سه‌وه به‌ کوردستاندا تی‌په‌ریوه‌و کوردان به‌ریان گرتوو و توشی که‌ندو کۆسپیان کردوو، له‌چۆمی تلبوئا - قه‌ره‌سو (ئاوه‌ره‌ش)، فوراتی شه‌رقی: مرادسو، ده‌ریاچه‌ی وان، ملازگرد، موش، ده‌جله، چۆمی بۆتان (کن تری سس) کردۆخ، کورد سیرت، چۆمی به‌یت لیس، بتلیس، تیروکه‌وانی کورد، قوچه‌قانی، قه‌لماسک، ئاو ئه‌نباری کوردی، شه‌راو، ئاوچۆ، سوتانی مال و دارایی کورد به‌ده‌ستی یۆنانیان، گاشه‌به‌رد، خلورکردنه‌وه‌ی کوردان به‌سه‌ر پیاوانی جه‌نگی یۆنانی له‌سه‌ر کیتو و یاله‌وه، بۆنیو دۆل و چۆمی کیتو که‌سه‌ربازانی یۆنانی له‌ویوه بۆ شه‌ری کوردان چۆن و نان و خواره‌مه‌نی کوردیان ده‌رفاند، ده‌هزار جه‌نگی یۆنانی له‌نیو خاک و نیشتمانی کاردوکها: کورده‌کان، شاری بای بورت، گمیناس، ئاریه، تیسافرن، کوردو‌خۆی - کردیش Kurds جزیره، جزیره یانی جه‌زیره‌ی عه‌بدولعه‌زیز کوری عومه‌ری کوردی به‌رقه‌عیدی یا به‌رده‌قیتی، جه‌راح پزیشک، ده‌لاک، خه‌شته‌ر پاووان. دیواری ماد، ئورونتاس، زاوای شا، مس پیلامه‌سکه‌نی ماد، لاریسا مه‌سکه‌نی ماد، خورشید: خۆر کالاخ، نینوا، رس، که‌له‌قورئانا ناوی ئه‌سحابی رس براوه که‌تیک رمانی نینه‌وا له‌ ۱۰۲۹، بۆتاکونسولی فه‌رانسه‌وی له‌ ۱۳۲۲ی له‌ نینه‌وای کۆلیوه‌ته‌وه، له‌ بان‌گردیک له‌که‌ناری خۆره‌له‌اتی فورات روبه‌روی موسل، ئه‌سپ، ئه‌سپ سورارانی کورد، تیر ئه‌ندازی کوردان به‌سواری به‌قیل قاج، پیاده، زیبا، بالابه‌رز، خه‌شاریارشا، کوروش، سرود، پشمین (زئوس: خدای خدایان، شا، میزبان، ره‌ه‌اننده). لیدی، له‌ت، پاره‌پاره، پلوتارک،

جهسه دی کوروش، ئیرانیان و ماد-ه کان - (سارد، ئه فسوس، زاب کورد، ریمی پیوان به ره و کوردستان . ماد. بابول.

نوکتە: شنۆ نیوه بو یه کی له به شه کانی (ورمی) - شنۆ له باشووری ورمی دایه. شنۆ له باکووره وه ئه لکی به (باراندوزچای) و له خوره لاته وه به (سندوس) و له (خورئاوا) وه به خاکی کوردستانی گه رمیانه وه ئه لکی.

به شی باشووری شنۆ جه لگه به وه هه واکه ی موخته دیله، ئه وه ی له (شنۆ) به دهس دی دانه ویله و توتنی سیغاره، به شی باکووری شنۆ کوستانه و سارده، زیاتر گه نم و جوو شیرو ماست و که ره و په نیر و توتنی لی به عمه ل دی. ئاوی شنۆ له کانی و ئاوی به فری کوستانه.

کاری زۆربه ی خه لک جوت و گاو مه رو مالا ت داری یه، شنۆ له دوو به شی ده ورو به رو (ده شته بیل) پینک هاتوه - ۷۶ گوندی به ده سه وه یه و حه شیمه ته که ی ۳۴۷۸۰ که سه. ناوه ندی ئه م به شه شاری (شنۆیه) و سه ر به شاری (ورمی) یه. گونده کانی دیستانی شنۆ (نه لیوان) هه ۶۰ گوندی به ده سه وه یه و حه شیمه تیان تا ۲۱۷۴۱۰ که سه و ناوی گونده گه وه ره کان به م جو ره ن:

دی شه مس، خواری و ژوورو، دی گورجی، حه سه ن نوران، خالداوا، نه لوس، نه رزیوه، هیق، یا هئی سنگان، شیخان، نه لیوان.

شنۆ، شارو چکه یه که، ناوه ندی دیهستان و به شی شنۆی شاری (ورمی) له ۱۱۰ کیلومتری باشووری ورمی - له سه ر ریگای ئیسفاله ی نه غه ده - مه هاباد، بو پیران شار، جاده ئیسفاله یه.

شنۆ له دو لایی دایه، هه واکه ی سارده و له به ریشا (میشوله ی نۆبه تیی) هه بو وه ئیستا نه ماوه.

حه شیمه تی شاری شنۆ گونده کانی سه ر به شنۆ ئیستا زیادی کردوه و کوردو سونین. له چه می شنۆ ئاو ئه خون که ئیستا لوله کیشی ئاو، به رق و ته له فونی هه یه. کاروباری خه لک جوت و گاو مه لاو مالا ت داری و دوو کانداری و کارمه ندی حوکومه تی یه.

کاری ده سی: جاجم، به رمال، پوزه وان، ده سکیش، گو ره وی، کردو ته ون، تیرو هۆر و جه و آل و ره شکه ی کاکیشان، خو رجین و پاشکو چینه.

شاری شنۆ زیاتر له ۲۱۰ دوکانی هه یه، فیرگه، حوجره ی فه قیان، مزگه وتی گه وه بو نوژی هه یی، یانه ی حوکومه تی وه کو فیرکردن و باره یان و ... باری جوغرافیای شنۆ: دریزی ۴۵ پله و ۶ ده قیقه، عه رز ۳۷ پله و ۲ ده قیقه و ۳۰ سانیه یه. بلیندی ۱۵۳۰ میتر ئیختیلافی ساعه ت له ته ک تاران ۲۵ ده قیقه و ۱۲ سانیه یه، و اتا ۱۲ نیوه رو ی شنۆ ئه کاته ساعه تی ۱۲ و ۲۵ ده قیقه و ۱۲ سانیه یه به کاتی تاران.

شاری شنو میژینه یه کی کوئی هه یه و زیاتر له سی هه زار سال بهر له مه یه کیک له
شاره گه وره کانی کوردستان و مادئاوا بووه و له نووسراوه کانی کهلدانیدا به
(عه شنویه) نووسراوه ته وه هه یه.

شنو پرو ته ژی یه له ناسه وارو شوینه واری میژوویی میژینه، وه کو (کلیسا) ی
(سه رکیس و باخوس) نزیک کی شاری (مه لاتییه) و دو گوندیش ئیستا به ناوی
(سه رکیس و باخوس) که ناوی دوو مروقی ئایینی بوون، له لای شنو هه یه و چهن
گوندی کوئه، میژوی تریش ههن وه کو ئه مانه: (بیمزورتی: بی دنازو رتل) که به
واتای به خسراوه یا مه وقوفه یه - (گوندی مارابراهام) هی یه کیک له پیشه وایانی
ئایینی مه سیح بووه و ئیستا به (شیخ برایم) ناوداره، گوندی سینگان به واتای
به رزو بلینده که له سه ر ته پولکه یه که، بلیند دروست کراوه.

هه روا شوینه واری به نرخ کی تریش لای شنو هه یه، وه کو کیله شین که ئیستا بوته
دیاری ده ری سنووری کوردستانی ئیران و عیراق و نیشانه ی دابه شکردنی
ئاوه روئی شاخه کانی سنووری (مه م المیاه) ه.

به قسه ی نووسه رانی کهلدانی به تاییه ت نووسه ری کتیبی (که شیشه های ریش
سوور) ی کوئن، ئه و به رده که به ناوی (کیله شین) ئه ناسری (۹۰۰) سال بهر له
تهختی (جه مشید) له نیوان سنووری دوو حوکومه تی ئه و سه رده مه به نیوی
(ئورگرتو - ئه رمه نستان) و (خالدییه) دانراوه.

به خه تی ئاوئیستایی هه ندیک نووسراوه له سه ر ئه و تاته به رده که وه کو کیل وایه،
هه لکه نراوه که له کتیبی (که شیشه های ریش سوور) وه رگیراوه و کراوه ته زوانی
ئاوئیستایی و مادی و ناوی سی شاری (ورمی، شنو، نیرگی) یشی له سه ر
هه لکه نراوه.

خوره لات ناسی ئینگلیسی (سیرئوریل ئستین) که بهر له جه نگی جهانی
هاوتو ته شنو له کتیبی (ریگا کوئه کانی خورئاوای ئیراندا) ناوی (ته پولکه ی -
دبخه) ی بردووه که زوری پی پر بایه خه، بردویه ته وه بو ده هه زار سال بهر له دایک
بوونی حه زره تی (عیسا مه سیح). له په راوه ی (ئاناباس) گه رانه وه ی ۱۰۰۰۰
سواری گزنفون سه ردار ی یونان به دریزی باسی نازایی و نه به زی کوردی شنو
ئه و ناوه ی کردووه.

به لای چه نگیز و ته یموری شه ل و سه فه وی یه کان و هی ر شکارانی،
هه لگیره سینه رانی جه نگی یه که م و دووه می ناوگه لانی، شاخه به رزه کانی شنو
له باری ئستیراتیژیکی جه نگه وه به گرینگ دانراوه.

چومی گاده ر، که له کیوه به رزه کانی کوردستانی ئه و دیوه، سه رچاوه ئه گری،
دوای تیپه ربوون له شاری نه غه ده، ئه رواو تیکه ل به گولی ورمی ئه بیت.

چۆمی رهش و چۆمی سپی و کانی یه رهش له چۆمه پر ئاوه کانی گه وره ی ئەو ناوچه یه، که بۆ کشت و کال زۆر به که لکه سه رچاوه ئە گری.

له شنۆدا زانایانی مه زنی وه کو تاجو ددین، سولتانولموحه ققه قین، مه لیکولحوکه ما وه لوا عیزین، قودوه تولموحه ققه قین و سولتانولموته که للمین و شیخ شیوخه لئیسلام، تاجولمیللهت وه دین مه حمود کوری خوداداد ئەشنه هی (شنۆیی) و عه للامه و عاریفی ناودار سه دری کوری مه حمودی شنۆیی و عه للامه مه لا عه لی شیخانی شنۆ کوری شیخ حامد و نووسه ری ته سریفی مه لا عه لی له زانستی سه رفاو شاعیری وه کو حه مه ده مینی به له دی و زانایانی تری وه کو: عه بدول عه زیز شنۆیی، عه بدول عه زیز کوری عه لی کوری عه بدول عه زیزی کوری حوسه ین، شیخ ئەبولفه زل شنۆیی خاوه نی (فه رایض) که لای عه لی ئەبو ئیسحاقی شیرازی و ئەبو جه عفه ری کوری موسلیمه و... ده رسی خویندوو وه فه زلی کوری محه مه دی ته وقانی لای ئەم عه بدول عه زیزه کورده ی خویندوو وه، ئەمه قسه ی سه معانی یه.

له ته به قانی ئەسنه وی دا نووسراوه: عه بدول عه زیز له شاری به غا رویشته وه له پاشان گه راوه ته وه بۆ به غا بۆ ئەوه ی قه له میکی به ئەمانه ت وه رگر تبوو، بیداته وه ده س خاوه نه که ی و دوا ی ئەوه گه راوه ته وه بۆ شنۆ له وی مردوو ه. دیاره ناوی شنۆ به هه له له و کتیبانه دا نووسراوه.

وه شنی، ئەشنه، شنۆ سیکه س له زانایانی حه دیسی ناوداری وه کو: ئەشنایی و ئەشنه هی و ئەشنائی و مه لای گه وره ی به ناوبانگی وه کو مه لا عه لی کوری شیخ حامیدی ئەشنه وی له شنۆدا هه لکه وتون

شنۆ یه کیکه له به شه کانی سه ر به (ورمی) که زیاتر له ۷۶ گوندی هه یه وه له باکووره وه ئەلکی به ورمی و له خۆره له ته وه به سندوس و له باشووره وه به ره واندز و له خۆراواوه به دۆل و گه لی قاسملو، که وشه نی ئەگه رپه ته وه. ناوه ندی شاری شنۆیش هه ر خودی شاری شنۆیه.

ترکه ش:

ترکه ش: گوندی که له دیهستانی مه نگور، به شی حه ومه ی شاری مه هاباد و ۵۴ کیلۆمیتەر خۆرئاوای مه هاباد و له ۵ و ۴۵ کیلۆمیتری خۆرئاوای جاده ئیسفاله ی مه هاباد بۆ سه رده شته و کوستان و ساردو سالمه و زیاتر له ۱۲۲۲ که س له وی ئەژی و کورد و سوونین و له چه می بادیناوی و چاوه ئا و ئەخۆنه وه به ره هم دانه ویله و توتن و گه نم و جو یه و کاری خه لک جوت و گاو مه ر و مالات داری یه و

كاردەسى جاجم و شتىوايه. وه ريگاي ئەوي كويره ريگايه و ئەم گونده به قەسى ژاك ديمورگان له ۱۸۸۸ى زاييندا دروست كراوه و له دوو جيگا به مهوداي ۱ كيلوميتر، دوو گوند به ناوي تره كەشى سەري و خوارى ههيه و تره كەشى خوارى حەشيمه ته كهى زياتر له ۷۳۵ كه سه.

سيوه دين: گونديكه له ديهستاني يه خته چى بوكان به شى بوكانى شارى مه هاباد و له ۱۴ كيلوميتري خوراواي بوكان و له ۵ و ۱۳ كيلوميتري خوراواي بوكان بو ميانداواوه و كوستان و موخته ديله و ميشولهى نوبه تي هه بووه ئيستا نه ماوه و زياتر له ۱۲۳۷ كهس حەشيمه تي ههيه و كورد و سونين و له چه مي سيمينه رو ئاو ئەخونه وه و به رهه م: دانه ويله و توتن و گهنم و جويه و كاري خەلك جوت و گاو مهرو مالاتداری يه و كار دەسى: جاجم و بهرمال و شتىوايه، ريگاي ئەوي كويره ريگايه. له دوو جيگا به مهوداي ۳ كيلوميترو نيو، دوو گوند به ناوي سيوه دينى سه روو، سيوه دينى خواروو ههيه كه گويا سه يفه دين خانى سەردارى بوكان كورپى عەزیز خانى سەردارى كولل سازى داوه و سيوه دينى خوارى ۱۱۴۹ كهس حەشيمه تي ههيه.

سەردە راباد (سەرداروا): گونديكه له ديهستاني يه خته چى به شى حەومه ي شارى مه هابادو له ۳۰ كيلوميتري باشوورى خوراواي مه هابادو له ۲۶ كيلوميتري خوراواي جاده ئيسفالتى بوكان بو ميانداواوه و كوستان و موخته ديله و ميشولهى نوبه تي هه بووه ئيستا نه ماوه و زياتر له ۱۵۹۷ كهس له وي ئەژين و كورد و سونين و له چاوه ئاو ئەخونه وه و به رهه م دانه ويله و توتن و گهنم و جويه و كاري خەلك جوت و گاو مهرو مالاتداری يه و كاردەسى جاجم و گوره وي و پوزه وان و شتىوايه و ريگاي ئەوي كويره ريگايه و ئەم گونده سەردار سه يفه دين خانى دووه م سازى داوه.

سەردە شت: نيوه بو يه كيك له به شه كانى سينگانه ي شارى مه هابادو له باشوورى خوراواي مه هابادايه و له باكوره وه ئەلكى به ديهستاني مه نگوړان و له باشووره وه به چه مي زابى (زى): ي كچگه ي خاكى كوردستاني گه رمين و له خورئاواوه ئەلكى به ديهستاني گه وركى مه هابادو (نه مه شير) ي بانه و له خوراواوه به خه تي كوردستاني گه رميانه وه.

سەردە شت كوستانه و ليره وار و جهنگه له، به لام گوندى (كه لاس) له و ناوه دا ته قريبه ن جهلگه يه.

ئاوو ههواي سەردە شت دوو جوړه، به شى لاي كوردستاني ئەوديو سارده و به شى ئەم لاي چون ليره واره، موخته ديله. گونده كانى سەردە شت له چه مي سەردە شت و چه مي باديناوي و چاوه ئاو ئەخونه وه.

بەرھەم: دانەوێڵە و توتن و کەرەستە ی لێرەوارو شیرو کەرەو پەنیرە. کاری خەلک لە سەر دەشتا دوکانداری، جوت و گاو مەر و مال اتداری و کارو کرایکاری یە. ئەم بەشە ٧ دێهستانە کە لە ١٨٩ گوندی گەرەو گچکە پیک هاتوو وە حەشیمە تە کە ی لە ٧٦١٦٠ کەس زیاترە، دوو ریگا بو سەر دەشت ئە چی: ١- ریگای ئیسفالتە ی مە هاباد، سەر دەشتە. ٢- ریگای بانە سەر دەشتە کە نیوہ خاک و نیوہ ئیسفالتە ی ساردە.

لە زستاناندا لە بەر بە فری زۆر و خراپی ریگا هات و چۆ بو سەر دەشت زۆر سەختە.

سەر دەشت: شارو چکە ی بەشی سەر دەشتە و لە ١٣٩ کیلۆمتری باشووری خوراوای مە هابادایە.

هەوای سەر دەشت موعتە دیل و ساردە و زیاتر لە ٤٠٠٠٠ کەس حەشیمە تی هە یە و کورد و موسلمان و سونین، بە لام ئیستا لە سۆنگە ی بو مبارانی رژیمی سە دامی عە فله قی خوین ریژ و کورد کۆژە وە نیوہ چولە. سەر دەشت دوو شە قامی گەرە ی هە یە: ١- خۆرە لاتی و خوراوایی یە. ٢- باشووری و باکووری یە، لە سەرە تای شە قامی خۆرە لاتی و خوراوایی سەر دەشتا چاوە ئاویکی گەرە هە یە کە لە عە رد هە ل دە قولی و دارای گۆل و ئە ستیرە یە و ئاوی خوار دنە وە ی شارو ئاوە دانی زەوی و زاری دە و رۆ بە رو گەرانی ٧ ئاسیاو (ئاش) ی ئاوی لە و چاوە دابین ئە کری، ئە و ئاوە زیاتر لە ٧ ئاشگێرە.

لە شاری سەر دەشتا چەن چاوە ئاوی تر لە ١ کیلۆمتری شارا هە یە، بە لام چونکە جو مال نا کرین و بیان رانا گەن، ئاوە کە یان کە می کردوو وە لە کزین، بە لام ئاوە کە یان زۆر خۆش و گەوارایە.

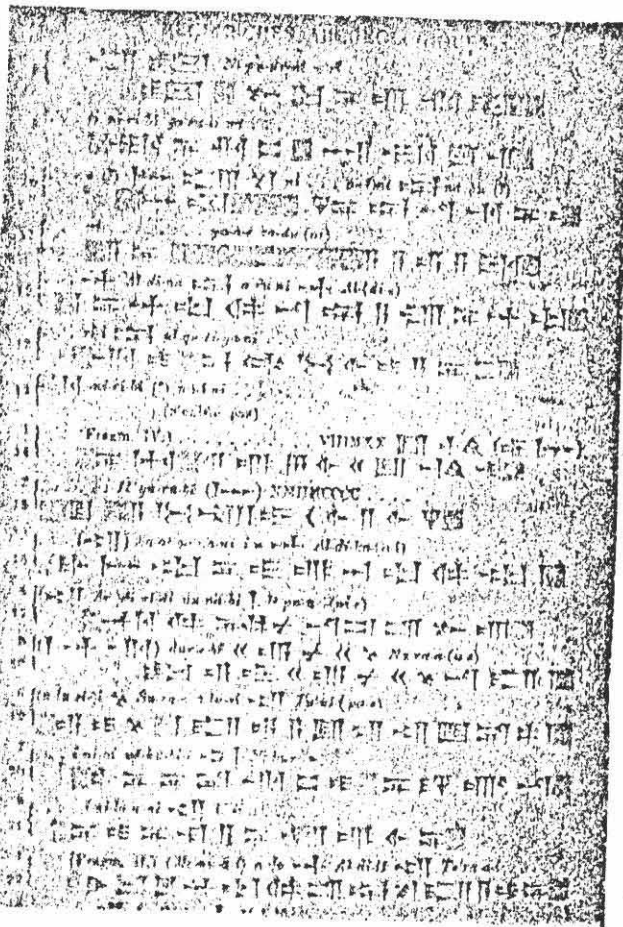
لە سەر دەشتا مزگە وتی زۆر مە لای مودە ریس و فە قی هە یە. دە فترە ی ئە سناد، فیرگە ی تازە وە کو دە بیرستان، یانە ی حوکومە تی، پادە گان و سنورە وانی لێ یە. بە قسە ی ژاک دیمورگان سەر دەشت بە ر دە مەر مە ری سپی چاک و عالی هە یە. کوردستان خاوە نی چەم و رووباری زۆرە وە ک:

١- دە جلە کە درێژایە کە ی لە کوردستاندا (٦٠٠) کیلۆمترە - (٤٥٠) کیلۆمتری دە جلە لە کوردستانی تورکیە وە و (١٥٠) کیلۆمتریشی لە کوردستانی گەرمیانە وە تی ئە پە ری.

٢- فورات، درێژایی ئە گاتە (٢٨٠٠) کیلۆمتر و (١١١٠) کیلۆمتری بە کوردستاندا ئە رۆا، ئا، ئاوی کوردان، تورک بە سوریه و بە غدای ئە فرۆشی و کە لکی رامیاری و ئابووری لی وەر دە گیرێ.

٣- چە می (قزل وە زان) کە لە ٣٠ کیلۆمتری زەنگانە وە یە، ئە م چە مە لە کێفە کانی

خه‌تی ۸ تا ۲۲ ی که‌تیبه‌ی کبله‌ شین که‌ له‌روی ئیستماباز- ی. ژ. دیمورگان وینه‌گیری
کراوه، وینه‌ له‌ کتیبی دیمورگان وینه‌ی ۲۷۲ هدلگیراوه.

کبله‌ شین کژی ۷ له‌ ج ۴ کتیبی (ته‌ حقیقاتی باستان‌ ناسی میسونی علمی له‌ ئیراندا)
نوسراوی ژ. دیمورگان (په‌ره‌ی ۲۶۱ تا ۲۷۴)
که‌ له‌ ۱۸۹۶ ی زاینی له‌ پاریس له‌ چاپدراوه. وینه‌ کانیش هه‌ر له‌روی ته‌ وکتیبه‌وه،
هدلگیراوه،

مژگەوتی میرزدا لە روژاوا (سارال) و کێوه کانی باشووری دێهستانی سارالهوه، سەرچاوه دەگری و هەلده قوڵی و خو ئە خزی نیتە دەریای خەزەر.
۴- سیروان لە کوردستانی ئێران سەرچاوه ئەگری و ئەرژیتە خاکی کوردستانی عێراق.

۵- قەرەسور، لە رهوانسەرەو لە شاھۆی کوردستانی ئێران سەرچاوه ئەگری.
۶- زبێ گەورە - لە کوردستانی تورکیاوه سەرچاوه ئەگری و ئەچیتە خاکی عێراق.
۷- زبێ کچگە - ئەمیش هەر لە تورکیاوه سەرچاوه ئەگری، ئەرواته ناو عێراق و ئەرژیتە دەجلە.

۸- ئەرەس لە کوردستانی تورکیاوه دی و ئەرژیتە دەریای خەزەر.

۹- چەمی بتلیس و بۆتان بە کوردستانی تورکیادا ئەروا.

۱۰- گاماسیاو (گاماسیاب) بە کوردستانی ئێراندا ئەروا.

نوکتە: وەریشیان - گوندیکە لە دێهستانی مەنگورانی بەشی دەورووبەری شاری مەهابادو لە ۴۸ کیلۆمتری باشووری خۆراوای مەهابادەو ۳۱/۵ کیلۆمتری خۆراوای جادە ئیسفاله ی مەهاباد بۆ سەرده شتە.
کوستانە و سارد و سالمە زیاتر لە ۲۰۰۰۰ کەس لەوی ئەژین و کورد و سونین، لە چەمی بادیناوی، ئاو ئەخۆنەوه.

بەرھەم: دانەویڵە، توتن، گەنم و جۆیە، کاری خەلک جوت و گاو مەرۆ مالآتداری یە.

رینگا بۆ گوند: کویرە رینگایە.

بادیناوی مەنگوران: یە کیکە لە دێهستانە کانی مەنگورانی بەشی شاری مەهاباد و لە ۵۸ کیلۆمتری باشووری خۆراوای مەهابادەوه یەو لە ۴۹ کیلۆمتری خۆراوای رینگای ئیسفالتە ی مەهاباد بۆ سەرده شتە.

جەلگە یەو موعتەدیل و سالمە و زیاتر لە ۸۰۰ کەس لەو گوندە دا ئەژین و لە چەمی بادیناوی ئاو ئەخۆنەوه، بەرھەم دانەویڵە، توتن، گەنم و جویە، کاری خەلک: جوت و گاو مالآتداری یە، کاری دەسی: جاجم، گۆرەوی چنن و شتیوا یە. رینگا ئەرپەرەوه.

بادین ئاو: گوندیکە لە دێهستانی پیرانشار (خانە) ی بەشی دەورووبەری شاری مەهاباد و لە ۵۷ کیلۆمتری باشووری خۆراوای مەهاباد و لە ۱۵ کیلۆمتری باشووری خۆراوای جادە خاکی پیرانشار بۆ نەغەدە دایە. کوستانە و سارد و سالمە، زیاتر لە ۱۴۰۰ کەس لەوی ئەژین و کورد و سونین و لە چەمی بادیناوی، ئاو ئەخۆنەوه، بەرھەم دانەویڵە، توتن و گەنم و جۆیە و کاری خەلک جوت و گاو و مەرداری یە و کار دەسی ژنانیش: جاجم و بەرمال و گۆرەوی و شتیوا یە و رینگا:

سه دامی عه فله قی خوین ریژ و کورد کوژه وه نیوه چوله. سه رده شت دوو شه قامی گه و ره ی هه یه: ١- خو ره ه لاتی و خو راوایی یه. ٢- باشووری و باکووری یه، له سه ره تای شه قامی خو ره ه لاتی و خو راوایی سه رده شتا چاوه ئاو یکی گه و ره هه یه که له عه رد هه ل ده قولی و دارای گؤل و نه ستیره یه و ئاوی خو اردنه وه ی شارو ئاوه دانی زهوی و زاری ده و روبه رو گه رانی ٧ ئاسیاو (ئاش) ی ئاوی له و چاوه دابین نه کری، نه و ئاوه زیاتر له ٧ ئاشگیره.

له شاری سه رده شتا چهن چاوه ئاوی تر له ١ کیلومتری شارا هه یه، به لام چونکه جو مال ناکرین و بیان راناگن، ئاوه که یان که می کردووه و له کزین، به لام ئاوه که یان زور خوش و گه و ارایه.

له سه رده شتا مزگه وتی زور و مه لای موده ریس و فه قی هه یه. ده فته ری نه سناد، فیرگه ی تازه وه کو ده بیرستان، یانه ی حوکومه تی، پاده گان و سنوره وانی لییه. به قسه ی ژاک دیمورگان سه رده شت به رده مه رمه ری سپی چاک و عالی هه یه. کوردستان خاوه نی چه م و رووباری زوره وه ک:

١- ده جله که دریژایه که ی له کوردستاندا (٦٠٠) کیلومتریه - (٤٥٠) کیلومتری ده جله له کوردستانی تورکیه وه و (١٥٠) کیلومه تریشی له کوردستانی گه رمیانه وه تی نه په ری.

٢- فورات، دریژایی نه گاته (٢٨٠٠) کیلومتری و (١١١٠) کیلومتری به کوردستاندا نه روا، ئا، ئاوی کوردان، تورک به سوریه و به غدای نه فروشی و که لکی رامیاری و ئابووری لی و ه رده گیری.

٣- چه می (قزل و ه زان) که له ٣٠ کیلومتری زه نگانه وه یه، نه م چه مه له کیفه کانی مزگه وتی میرزدا له روژاوا ی (سارال) و کیوه کانی باشووری دیهستانی ساراله وه، سه رچاوه ده گری و هه لده قولی و خو نه خزینته ده ریای خه زه ر.

٤- سیروان له کوردستانی ئیران سه رچاوه نه گری و نه رژیته خاکی کوردستانی عیراق.

٥- قه ره سور، له ره و انسه ره و له شاهوی کوردستانی ئیران سه رچاوه نه گری.

٦- زبی گه و ره - له کوردستانی تورکیا وه سه رچاوه نه گری و نه چیتته خاکی عیراق.

٧- زبی کچگه - نه میش هه ر له تورکیا وه سه رچاوه نه گری، نه روا ته ناو عیراق و نه رژیته ده جله.

ئه رابه ره وه.

خال دهلیل: گوندیکه له ديهستاني يه لته مرو بهشی ده وروبهری شاری مه هاباده و له خوراوی جاده ی ئیسفالتی مه هاباد بو سه رده شته و کویستان و موخته دیله و میشوله ی نوبه تی هه بو وه و ئیستا نه ماوه و زیاتر له ٢٢٠٠ کهس له وی ئه ژی و کورد و سونین و له کانی و چاوه ئاو ئه خوئنه وه و به ره هم دانه ویله و توتن و گهنم و جویه و کاری خه لک جوت و گاو مه ر و مالا تدار ی یه و کار ده سی: جاجم و بهر مال و گوره وی و شتیوا یه و ریگا کویره ریگایه: له م گونده دا به ردی گه و ره ی (گرانیت) هه یه.

ته ره غه: گوندیکه له ديهستاني يه لته مری بهشی حومه ی شاری مه هاباده و له ٣٨ کیلومتری باشووری خوراوی مه هاباده و له ٢٣ کیلومتری خوراوی جاده ئیسفالتی بو کان بو میاندا و وه و کویستان و موخته دیل و سالمه، زیاتر له ٢٢٣٠ کهس له وی ئه ژی و کورد و سونین و له ده ره و دۆل ئاو ئه خوئنه وه، به ره هم: دانه ویله و توتن و گهنم و جویه. کاری خه لک جوت و گاو مه ر و مالا تدار ی یه و کاری ده سی: جاجم، بهر مال و گوره وی و شتیوا یه و ریگا: کویره ریگایه - له ته ره غه دا ئاهه ک هه یه.

ئیساکه ن: گوندیکه له ديهستاني يه خته چی بهشی، ده وروبهری شاری مه هاباد و له ٢٩ کیلومتری باشووری خوراوی مه هاباد و له ١٦ کیلومتری خوراوی جاده ئیسفالتی بو کان بو میاندا و وه و کویستان و موخته دیل و میشوله ی نوبه تی هه بو وه و ئیستا نه ماوه و زیاتر له ١٢٥٥ کهس حه شیمه تی هه یه و کورد و سونین و له چاوه ئاو ئه خوئنه وه. به ره هم: دانه ویله و گهنم و جویه و کاری خه لک: جوت و گاو مه ر و مالا تدار ی یه، وه کار ده سی: جاجم و شتیوا یه، ریگا: کویره ریگایه و ئه م گونده ئاهه کی هه یه.

په راویزو سه رچاوه کان:

- ١- کوردو په یه سه ته گی نیژادی و تاریخی نه، نووسراوی دوکتور ره شید یاسه می، په ره ی ٩٢
- ٢- (خوددی ١٢٧٠-٧٥٠ بهر له زاین)
- ٣- ١٢٧٦-١٢٧٥ بهر له زاین
- ٤- دائره المعارف مصاحب
- ٥- بو زیاتر زاین پروانته کورد و په یه سه ته گی نیژادی نه، نووسراوی دوکتور ره شید یاسه می، لاپه ره ی ٩٢ یا کورده کان و کوردستان نووسراوی ده رکینان ته رجه مه ی دوکتور یونس، لاپه ری ٢٩ تا ٣٠ چاپی تاران، سالی ١٣٧٢ ی هه تاوی
- ٦- کیلهشین ته رجه مه ی فره یدون، ته وه له لی، نه قل له کتیبی بیره وه ری سه فه ری تازه ربایجان و کوردستان، نووسراوی محمه دره زا خه لیلی عیراقی، چاپخانه ی نه رته ش، نوسان، خا که لیوه ی سالی ١٣٢٨ ی هه تاوی،

په‌ره‌ی ۱۴۴ تا ۱۴۶.

۷- به فارسی کرپه نووسراوه، دياره واژه‌که کوردی‌یه و به واتای ساواو به‌رمه‌مکانه و کۆرپه‌یه - شه پۆل.
۸- پروانته به‌هرامنامه‌ی نیزامی گه‌نچه‌وی، شهریاران گمنام احمد کسروی - کوردستانی موکریان له‌سه‌ره‌تای تاریخه‌وه تا سیف‌الدین موکری سالانی ۸۷۱ی مانگی و ریکه‌وتی ۱۴۶۶ی زاینی ئاترۆپاتین - ره‌واندز - مطبعه‌ی زاری کرمانجی چاپی ۱۹۳۸ز - نووسراوی میژووزان و لی‌کۆله‌ری زاناو دلسۆزی کورد حوسه‌ین حوزنی موکریانی (علیه‌الرحمة).

۹- ئیرگۆ ئیوی گوندیکه له مهرگه‌وه‌ر دایه، نژیکی گوندی به‌رازان و سێ گرکانه.

۱۰- پروانه په‌ره‌ی ۲۰ شه‌ره‌فنامه به کوردی، چاپی ئوفستی دووه‌م، سالی ۱۹۸۱ زاینی تاران.

۱۱- سه‌رچاوه: فه‌ره‌نگی موغین، په‌ره‌ی ۵۳ - آ - ع چاپی تاران، یادداشتی نووسه‌ر، هه‌روا پروانته مه‌جموعه‌ی آثار فارسی تاج‌الدین اشنوی قرن ششم و هفتم هجری، به مقدمه، تصحیحی، تعلیق: نجیب مایل هروی چاپی ۱۳۶۸ی هه‌تاوی و پروانته زریزه‌ی زپین، نووسراوی (شه پۆل) و پروانته تاریخ گزیده، نووسراوی حمدالله مستوفی، لاپه‌ره‌ی ۷۷۶ چاپی ۱۳۶۲ی تاران، شه‌میرکه‌بیر. فه‌ره‌نگی جوغرافیایی ئیران، جه‌لدی چوار، نووسراوی ره‌زمارا.

۱۱- سه‌دامی عه‌قله‌قی چۆن هه‌له‌بجه‌ی به بومی سیانورد، بومی خه‌رده‌ل و به بومی شیمیایی هه‌له‌بجه‌ی کرده هیرۆشیمای کوردستان، شاری سه‌رده‌شت و ره‌به‌ت (کانی مارۆ)ی بۆمباران کرد و خه‌لکی کوردی تاوارة کرد.

۱۰- په‌راوه‌ی گه‌نجینه‌ی فه‌ره‌نگ و زانست، نووسراوی شه پۆل.

۱۲- پروانه گرشه‌ی کوردستان، په‌ره‌ی ۱۲، ژماره ۵، سالی دووه‌م ۱۹۸۱ی زاینی تاران. یه‌که‌م ژماره‌ی گرشه‌ی کوردستان له ۱/۳/۱۹۸۰ی زاینی بلاو کراوه‌ته‌وه.

۱۳- آنا‌بایسیس کستوفون، ئاتینی یونانی قرن ۴ ق.م. (احمد بیرشک ترجمه) له فرانسه‌وی چاپ ۱۳۷۵. (۲) منابع کلدانیها. (۳) دیمورگان، کیله‌شین.

۱۴- ناراز یا ناوی ته‌ره‌س، ناویکه که له ۱۶ی ژوته‌نی ۱۹۴۷ی زاینی ژه‌نرال بارزانی به خۆی و ۵۰۲ که‌س له په‌یره‌وانی، دوا‌ی پرینی دووسه‌ت مایل (نژیکی سیسه‌ت کیلۆمیتیر) ریگا له و ناوه په‌ری‌یه‌وه، نه‌و به‌ری خاکی شۆره‌وی به‌روو، که شه‌م ریگا پیوانه زۆر له ریگا پیوانی مائو له چین گرینگتر و به‌ناو ده‌نگتره (شه پۆل).

شناختی از کرد و کردستان

زندگی اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و هنری کرد، تا امروز کمتر با روش تحقیقی و علمی، بررسی و مطالعه شده است و در این راه ما ایرانیان از هر قوم و ملتی بیشتر کوتاهی کرده‌ایم زیرا همبستگی نژادی ما صحبت از امروز و دیروز نیست، آنرا نه ابتدایی و نه انتهایی است. در ازای این همبستگی چه قدمی جهت شناساندن قسمتی از خانه خود و ساکنانش برداشته‌ایم؟ هیچ! - کتابهایی که در این زمینه به وسیله محققان ایرانی نوشته شده‌اند آنقدر ناچیز است که در یک کیف دستی می‌توان آنها را جا داد. مجموعه کتابهای کردی و کردشناسی که به وسیله دانشمندان ایرانی نوشته شده‌اند و در کتابخانه‌های ما ایرانیان در دسترس عموم قرار دارد به اندازه یک قفسه معمولی نمی‌شود، در حالیکه در کتابخانه‌هایی نظیر «کتابخانه مدرسه مطالعات شرقی و افریقایی دانشگاه لندن»

School of Oriental and African Studies (S.O.A.S), University of London

و دیگر کتابخانه‌های موجود در اروپا و امریکا، به ویژه در آلمان، بخش وسیعی از کتابخانه، به کرد و کردستان و کردشناسی اختصاص دارد و آنقدر کتاب و مجله در این زمینه در آنها دیده می‌شود که ما ایرانیها از دیدن آنها در عین شعف و شادمانی باید، بگوئیم: بسی جای تأسف است که چنین است و به قول حافظ شیرین سخن:

سالها دل طلب جام جم از ما می‌کرد / آنچه خود داشت زیبگانه تمنا می‌کرد -

بسی جای تأسف است که چنین است ما ایرانیان بررسی و پژوهشی درخور سرزمینی چون کردستان (البته فقط کردستان و مردم کرد غرب ایران) نتوانسته یا احیاناً نخواسته‌ایم کاری را انجام دهیم. هرچند قدمهائی توسط پژوهندگان و محققان برداشته شده برای نمونه در زمینه ترجمه: ۱ - با این رسوائی چه بخشایشی؟ تحلیل مسائل سیاسی

کردستان نوشته جانانان رندل ترجمه به فارسی ابراهیم یونسی انتشارات پانیند چاپ ۱۳۷۹ س تهران، ۲ - تاریخ معاصر گرد دید مک داوول نشر نی ترجمه ابراهیم یونسی، ۳ - روابط ترکیه و ایران و مسأله کرد نوشته رابرت آمن نشر پانیند، ۴ - قیام شیخ سعید پیران نوشته رابرت آلسن نشر پانیند ۱۳۷۸ ش، ۵ - آغا، شیخ، دولت نوشته مارتین وان پروئن سن نشر پانیند ۱۳۷۹ ترجمه ابراهیم یونسی، ۶ - کردها و کردستان نوشته درک کینان چاپ دوم ترجمه ابراهیم یونسی ۱۳۷۶ ش انتشارات نگاه. ۷ - کردها، نوشته وانلی کندال، نازدار ترجمه به فارسی ابراهیم یونسی چاپ دوم ۱۳۷۲ ش، انتشارات روزبهان، تهران. ۸ - جنبش ملی گرد نوشته کریس کوچرا ترجمه فارسی ابراهیم یونسی چاپ دوم ۱۳۷۷ ش، انتشارات نگاه، ۹ - کردها، ترکها و عربها نوشته سی، جی، ادموندز ترجمه ابراهیم یونسی چاپ ۱۳۷۶ ش، انتشارات روزبهان. در زمینه تألیف ژنرال احسان نوری پاشا کتاب ریشه نژادی گرد به فارسی چاپ ۱۳۳۲ ش تهران - ۲ - نگاهی به تاریخ مهاباد تحقیق و تألیف سید محمد صمدی چاپ ۱۳۷۳ ش انتشارات رهرو - نظری به تاریخ و فرهنگ سقز تحقیق و تألیف عمر فاروقی چاپ ۱۳۷۴ ش، ۳ - مونوگرافی سقز تألیف و تحقیق مصطفی کاوه چاپ ۱۳۷۰ ش چهار تبریز - ۴ - شورشی کردهای ترکیه تألیف و تحقیق کاوه بیات تهران - ۵ - قهرمانان ملت گرد از آغاز تاریخ تا نهضت ژنرال مصطفی بارزانی رهبر کبیر همیشه جاوید ملت گرد تألیف و تحقیق علامه استاد محمد سعید ابراهیمی (آویر) به زبان گردی به نثر و به شعر چاپ ۱۳۸۲ ش، تندیس نقره ای تهران. - ۶ - تاریخ گرد و کردستان آیه الله شیخ محمد مردوخ شهیر و نامدار کردستانی. ۷ - دکتر رشید یاسمی کرمانشانی تاریخ گرد و پیوستگی نژادی و تاریخی او به شیوه سانسور و با فشار رضاخان تحریر گردیده که خود در آن کتاب اعتراف و عذرخواهی کرده است. ۸ - تألیفات کلیم الله توحیدی در زمینه (حرکت کردها به خراسان) در ۷ مجلد.

ولی باید گفت: استرابون، کسنفون و منابع ارمنی، طبری، ابن مسکویه، مسعودی، ابن اثیر، ابن خلکان و دینوری و دیگر مؤرخان اسلامی، تاریخ مدون و روشنی از تاریخ زندگی کردها به دست نمی‌دهند، بعضی از آنان کردها را سلحشورانی خستگی‌ناپذیر و دیرآشنا و سرسخت و بیابان‌گرد، معرفی می‌کنند و بعضی دیگر با آوردن داستانهای خرافاتی و افسانه‌آمیز اصل و نسب کردها را مشخص کرده‌اند، برخی با گرایش غلط و نادرست، گردان را به اعراب منسوب داشته‌اند. در کتابهای اسلامی آگاهی درباره‌ی کردها غالباً یک‌نواخت بوده و نشان می‌دهد که از یک منبع گرفته شده است، مثلاً با مراجعه به کتابهای مسعودی متوجه می‌شویم که تا چه اندازه مورخان اسلامی درباره‌ی اصل و نسب گردان بی‌راه رفته‌اند. در هر صورت باید اذعان داشت که از میان نوشته‌های دست و پا شکسته است، که می‌توان اطلاعات مفیدی، راجع به تاریخ سیاسی و اجتماعی ملت اصیل کرد به دست آورد. تاریخ «الامم و الملوک» طبری و «الکامل» ابن اثیر را در میان کتابهای مورخان اسلامی، می‌توان بهترین و مهمترین منابع اسلامی درباره‌ی کردها دانست چه این دو تن در روزگاری می‌زیستند که پهنه کردستان میدان تاخت و تاز گردنکشانی بود که می‌خواستند امرا و سلاطین ملت کرد را مطیع خود سازند.

اطلاعاتی که ابن اثیر و طبری درباره‌ی حکومت‌های مستقل کرد، مانند: حسنویهیان، روادیان، مروانیان، شدادیان و بنوعزاز، ارائه داده‌اند آگاهی‌هایی است که مستقیماً اخذ کرده‌اند، بنابراین تا اندازه‌ای امیدبخش و مورد اطمینان و اعتماد می‌تواند باشد، در این میان آنچه جای تأسف است اینست که در تمامی کتبی که در سده‌های اولیه‌ی اسلامی نوشته شده است گاه به جنبشهای سیاسی و فرهنگی ملت کرد اشاره رفته است و نام بسیاری از مشاهیر آنان آمده است. ولی هرگز ملیت روشنی بایشان داده نشده است و آنان را در میان دیگر چهره‌های اسلامی ناشناخته‌گذارده‌اند؛ به قول شاعر نامدار کرد حاجی قادر «له به ربی دهفته‌ری ون بوین وفانی». بطور که خواننده می‌پندارد، که هرگز

نام آوری از میان ملت کُرد برنخواست است و آنان همیشه در حالت خوش نشینی روزگار گذرانده‌اند: اما ملت کُرد قهرمانان بزرگ و اندیشمندان و فیلسوفان و مؤرخان و ادیبان و مفسران و محدثان و عرفا و علمای فراوانی را در دامن خود پرورش داده است. کسانی مانند سلطان صلاح ایوبی، - صلاح‌الدین بن ایوب بن شادی در مصر و سوریه دمشق حکومت کرده است (۱۱۸۶ - ۱۲۶۱) و در حلب (۱۱۸۳ - ۱۲۶۰) و در یمن (۱۱۷۳ - ۱۲۲۹). کریمخان زند (حال ۱۱۶۳ هـ ق / ۱۷۵۰ م)، شیخ اشراق (شهاب‌الدین یحیی بن حبش (۵۴۹ - ۵۸۷ هـ - ۱۱۵۴ - ۱۱۹۱) ولد بسهرورد (ایران) و (عمر بن محمد، شهاب‌الدین ابوحنفص سَهْروردی (ت ۶۳۲ هـ / ۱۲۳۴ م) مؤلف عوارف المعارف و بغیة البیان فی تفسیر القرآن. که شیخ سعدی شیرازی و کمال‌الدین بن اسماعیل اصفهانی شاعران نامدار ایرانی مرید این سهروردی بوده‌اند که سعدی در وصفش فرموده است:

مقالات مردان ز مردی شنو	نه از سعدی از سهروردی شنو
مرا شیخ دانای مرشد شهاب	دو اندرز فرمود بر روی آب
یکی اینکه در نفس بدبین مباش	دیگر اینکه در جمع بدبین مباش.

خدمات متقابل استاد شهید مطهری - سهرورد: شهرت در شمال غربی ایران. اهالی آن کُرد بودند، در قرن ۱۰ مغولها در جنگ و حمله بر آن آنرا ویران و نابود کردند. ص ۱۴ المنجد در اعلام چاپ ۱۶ - لبنان ۱۹۸۲ م. اینست که شفیع کدکنی شاعر نامدار ایرانی، در یادبود ۸۱ سالگی محمد قاضی مترجم نامدار به شعر گفته است:

قاضیا! نادره فردا! و بزرگا رادا!	سال هشتاد و یکم بر تو مبارک بادا!
فخر تاریخ و تبار همه ماست ز کُرد:	شیخ اشراق و نظامی دو تن از اکرادا
خان زند، آنکه چنو مادر ایران کم زاد	رستم کُرد بُد امّا نه که فرخ زادا

(مجله دنیای سخن ص ۲۹). و کتاب کوزانی فرهنگ زبان کُردی نوشته محمد صالح

ابراهیمی (شه پوئل) چاپ دوّم ۱۳۷۹/۱۱/۱۵ ش، تهران، ص ۱۱۷. یا تاج العارفین ابوالوفای کُرد، که حکیم سنایی در وصفش گفته است:

قرنها باید که تا از پشتِ آدم نطفه‌ای
 ابوالوفای کُرد گردد یا شود (ویس) قَرَن
 دیوان سنایی چاپ مروی، ص ۴۸۶ که در ۱۶ ربیع‌الاول سال ۴۱۷ هـ ق متولد و در
 ۵۰۱ هـ ق وفات کرده و همچنین ابوعبدالله شمس‌الدین محمد بن عزالدین بن عادل
 یوسف بزازینی تبریزی (ملا محمد شریں) ملقب به شیخ مغربی (۷۰۹ - ۷۶۹ هـ ق) در
 وصف تاج العارفین ابوالوفای کُرد به شعر گفته است:

این کُرد پریچهره ندانم که چه کرده است

کز جمله خوبان جهان گوی ببردست

موسی کلیم است که دارد ید بیضا

عیسی است کزو زنده شود هر که ببردست.

نک: قلائد الجواهر محمد بن یحیی حنبلی ص ۸۱ - ۸۰ و بهجة الاسرار شطنوفی ص ۱۴۳ به نقل از شرح احوال و آثار دو بیتهای باباطاهر عوریان چاپ دوّم سلسله آثار ملی ۱۱۳ به کوشش دکتر جواد مقصود ص ۵۰ چاپ ۱۳۵۴ ش - تاریخ المعترفی انباء من العبر قاضی القضاة مجیرالدین علی مقدسی حنبلی، و کتاب علماؤنا فی خدمة العلم والدین - ترجمه به فارسی احمد حواری نسب، ص ۳۳۸ تا ۳۳۷ چاپ ۱۳۶۹ ش روزنامه اطلاعات تهران - کتاب زریزه‌ی زیرین ص ۴۸۶ نوشته محمد صالح ابراهیمی (شه پوئل) به زبانی کُردی چاپ ۱۹۹۹ م آراس. - دیوانی شمس مغربی ملا محمد شیرین که لبالب است از اشعار به لهجة پهلوی، کُردی، ص ۳ و ۱۰۷ و ۱۰۸ چاپ ۱۳۵۸ ش و مجموعه مقالات کونگره‌ی بزرگداشت حکیم مولوی کُرد چاپ ۱۳۷۱ ش. انتشارات صلاح‌الدین ایوبی، شهر ارومیه. یا علامه ابوسعود عمادی آمیدی محمد افندی شیخ الاسلام حنفی مفتی، ابن شیخ محمد محی‌الدین شیخ السلطان عمادی اسکلیبی کُرد، که

در ۹۴۴ بمقام قضاوت و در ۹۵۲ بمقام شیخ الاسلام و مفتی اعظم امپراطوری عثمانی نایل و تا آخر عمر که در ۹۸۲ هجق وفات یافته و ۸۴ سال عمر مبارکش بوده است در مقام مفتی و شیخ الاسلام بوده و در جوار ابوانصار صحابی در استامبول مدفون است و تفسیری بنام (ارشاد العقل السليم الى مزایا الكتاب الکریم) بر قرآن نوشته و در مصر چاپ شده و دوبار از طرف سلطان بایزید عثمانی جایزه، به آن تفسیر اعطا شده است و پر از نکات علمی و هنری و فلسفی و ادبی و آنرا به دریای موج تشبیه کرده‌اند، که محمد صالح ابراهیمی (شه پوئل) در ترجمه تفسیر قرآن به زبان کُردی از این تفسیر بسیار استفاده کرده است. یا از اصحاب رسول خدا کسانى مانند جابان الکرودی و ابوبصیر میمون ابن جایان الکرودی که حدیث را از رسول اکرم (ص) روایت کرده‌اند، نک: الاصابه فی اسماء صحابه حرف ج: تألیف حافظ بن حجر عسقلانی و (مسند صغیر و مسند کبیر) و مشاهیر کُرد بابامردوخ روحانی شیواج ۱ - ص ۱ چاپ ۱۳۶۴ ش سروش تهران یا شخصیت مانند ابوالفدای ایوبی آن شاهزاده کُرد که کتاب جامع المسانید در حدیث تألیف و همچنین کتاب تاریخ البشر به نام تاریخ ابوالفدا در چهار مجلد تألیف کرده و به زبانهای اروپایی نیز ترجمه شده است و همچنین کتاب تقویم البلدان را تألیف (۶۷۲ - ۷۳۲ هجق) طبقات شافعیه ج ۶ ص ۸۴ و آداب اللغة العربیة ج ۳ ص ۱۸۷. و لغتنامه دیبهدا ص ۷۱۲ - یا بَرَزَنجی، محمد بن عبدالرسول بن عبدالسید (۱۰۴۰ - ۱۱۰۳ هجق / ۱۶۳۰ - ۱۶۹۲ م) اهل روستای برزنجه در شهرزور در کردستان عراق که تفسیری بنام (انهارالسلسیل لریاض انوار التنزیل) بر قرآن نوشته و چندین کتاب مفید دیگری را تألیف کرده و نابغه و نادره روزگار خود بوده و به احیاکننده سده ۱۱ هجق تام داراست و نزد علامه محمد شریف گورانی کُردی و علامه ابراهیم بن حسن گورانی کُردی در شهر مدینه تحصیل کرده و بعداً مدرس شهر مدینه شده است و در بقیع در مقبره برزنجیها مدفون گشته است. نک دایرة المعارف بزرگ اسلامی ج ۱۱ تهران

۱۳۸۱ ش ص ۷۰۴ تا ۷۰۵ و زانایانی کورد ج ۶ نوشته محمد صالح ابراهیمی (شبه پوئل) به زبان کُردی آماده چاپ ص ۳۰ شماره‌ی ۱۳ - یا ابن خلکان (۱۲۱۱ - ۱۲۸۲) مُورّخ، قاضی القضاة مؤلف کتاب وفيات الاعیان و انباء ابناء الزمان و هو معجم تاریخی شهیر، و بنو الاثیر: که سه برادرند: ۱ - ابوالحسن علی عزالدین (۱۱۶۰ - ۱۲۳۴) مؤلف الکامل در تاریخ، اسدالغابه فی معرفة الصحابه، تحفة العجائب و طرفة الغرائب و اللباب در انساب - ۲ - مجدّدین ابوسعادات مبارک (۱۱۴۹ - ۱۲۱۰) فقیه، عالم به قرآن و حدیث و نحو - مؤلف: نهاییه در غریب حدیث و اثر - جامع اصول در حدیث رسول - ۳ - ضیاءالدین نصرالله (۱۱۶۲ - ۱۲۳۹) وزیر ملک افضل فرزند سلطان صلاح‌الدین ایوبی، ضیاءالدین مؤلف کتاب مثل سائر در ادب کاتب و شاعر می‌باشد. ضیاءالدین ابن اثیر در این کتاب اخیر درباره‌ی فردوسی توسی و شاهنامه‌ی او قضاوت بغایت عالمانه‌ای کرده است از نظر فن ادب و نقد شعر بیهمتاست و از نقطه‌ی تاریخ ادبی ایران و شعر و شاعری ایرانیان بی‌نهایت مهم است، زیرا این قضاوت از طرف دانشمندی است که مقام وی در فنون شعر و ادب و انشا در تمام عالم اسلامی در اوج رفعت بوده است و فیلسوفی مانند ابن خلکان که همتای پلور تارک بوده است، برای زیارت ضیاءالدین ده بار از اربل: (هه‌ولیر) به موصل سفر کرده است (نک: وفيات الاعیان (۳ - ۶۵ الوطن به‌مصر) - ضیاءالدین نوشته است: فردوسی در نظم شاهنامه که ۶۰ هزار بیت شعر است، و مشتمل بر تاریخ ایران و در حکم قرآن ایرانیان بشمار است و فصحای عجم اتفاق دارند که در زبان پارسی فصیحتر از آن اثری پدید نیامده است. در صورتی که چنین چیزی در زبان عربی وجود ندارد. با وجود اینکه لغت عرب بغایت وسیعست و زبان فارسی نسبت به آن در حکم قطره در مقابل دریا را دارد (نک: مثل السائر، ج ۲، ص ۴۱۹ - ۴۱۸) و کتاب شرفنامه به زبان فارسی تاریخ مفصل کردستان تألیف امیر شرفحان بدلیسی چاپ مؤسسه مطبوعاتی علمی ۱۳۴۳ ش تهران با مقدمه و

تعلیقات و فهارس به قلم محمد عباسی و المنجد در اعلام چاپ ۱۶ - لبنان ۱۹۸۲ م ص ۸. یا جمیل صدقی زهاوی (۱۸۶۳ - ۱۹۳۶ م) از شعرای انقلابی معتقد به آزادی زنان، دارای اشعار فلسفی و دیوان شعر، رباعیات و کلمات منظوم که در سال ۱۳۱۳ ش و ۱۹۳۴ م در جشن هزاره فردوسی توسی در دارالفنون تهران در ایران - با احمد حامد الصراف کرد، شرکت می‌کند والی عثمانی ترک در بغداد به صدقی زهاوی و همراهانش می‌گوید: حق نداری درباره فردوسی چیزی بگوئید ولی زهاوی که دلباخته ایران و ایرانیان بوده همینکه پا به خاک ایران می‌نهد شروع به زمزمه می‌کند و در وزن اشعار شاهنامه در وصف فردوسی باینگونه می‌سراید:

به فردوسی از من سلامی برید	پس از عرض حرمت پیامی برید
که‌ای شاعر خفته در زیر خاک	نهان از نظر دور از جان پاک
سر از خاک بردار و انگه ببین	چه شوری است بهرت بروی زمین
فرو ریخت اعجاز از خامهات	ببفزود از آن قدر شهنامهات
جهان برای تو جمع آمده	برای ثنای تو جمع آمده
زهر مملکت صد صدا می‌رسد	زهر سو نوایی جدا می‌رسد
چو پر شد ز شعرت زمین و زمان	ستودند نام تو در هر زبان
هزار است در قبر خود خفته‌ای	ولی زنده است آنچه تو گفته‌ای.

وقت برگشت زهاوی هم از مقام استادی که استاد فلسفه در دانشگاه استامبول بوده و هم از مقام نمایندگی که نماینده مردم در مجلس سنای ترک عثمانی بوده است خلع می‌نمایند به جرم اینکه شاعر ایرانی را ستوده است.

نک: تاریخ مشاهیر کرد بابامردوخ روحانی شیوا، ج ۲، چاپ ۱۳۶۶، ش تهران. زانایانی کورد، به زبان کردی تألیف محمد صالح ابراهیمی (شبه‌پول) ج ۶، ص ۱۲، ۱۴ و ۱۵ که آماده‌ی چاپ است. المنجد در اعلام ص ۳۳۹ چاپ ۱۶ - لبنان ۱۹۸۲ م. در

حین وفات صدقی زهاوی ملک الشعراء بهار در وصف و رثای او در بند اول ترکیب
بند خود در وصف و رثای جمیل صدقی زهاوی گرد چنین می‌سراید:
مادر حکمت بر مرگ زهاوی خون گریست
پشت خم گشت سهروردی چشم افلاطون خون گریست
حشرو و او یلاست امروز ما تمین ملک زهاو
از برای مرگ صدقی زار چون مجنون گریست
روز رستاخیز گوئی راست شد در مرگ او
آسمان گشت قیرگون بر شهر و بر هامون گریست
کی عرب را بُود حکیمی این چنین فحل و فرید
تا بگویم دجله بر مرگش امروز خون گریست
نی ز عراقست، جمیل فرزند ایرانست، پس
گفت باید ملک ایران در غمش سیحون گریست
مولد صدقی زهاوست و تبارش گُرد بُود
پور ساسانست و الوند شد غمی محزون گریست
در فراق بوحنیف در هجر مفتی و جمیل
دینور همچون زهاو خونابه گلگون گریست
گُردها را مَفخرند این نامور فرزندگان
زین سبب خُرد و کلان زان مرگ نامیمون گریست
داغ بر دل شد «بهار» در مرگ سلطان سخن
بس گریبان بر درید و دیده‌اش جیحون گریست
در رثای استاد شعر و فلسفه و حکمت ز غم
قلب او آتش گرفت و طبع او موزون گریست

گشت خالی از جمیل و ز «بهار» ملک سخن

شد خراسان چون زهاوهم خسروی افزون گریست.
دیوان ملک الشعرا بهار، (مفتی) یعنی شیخ محمد فیض زهاوی مفتی اعظم در بغداد دیار عراق.

(الوند نام رودی است از پشت کوههای (ریژاو) سرچشمه می‌گیرد و بعد از آبیاری مزروعات منطقه زهاب و قصر شیرین، رو به کشور عراق سرازیر و به آب حلوان می‌ریزد، که در منطقه سرپل زهاب در بخش ایران به الوند نام برده می‌شود. کورد می‌گوید:

الوند هنی الوند، الوند شیته‌ی چاو، و اسرین

له ریژاوه وه تیت له ولای قصره وه.

خسروی هم لقب ملک الشعرا بهار است و هم اسم شهر خسرو پرویز می‌باشد که در نزدیکی‌های قصر شیرین است. یا ابن جنی عثمان (۹۴۲ - ۱۰۰۲) که مبدع علم فقه اللغه و مؤلف سُرِّ الصناعات الاعراب، و الخصائص، و کتاب المصنف است - نک اعلام المنجد چاپ ۱۶ - لبنان ۱۹۸۲ م و ابن قتیبه ابو محمد عبدالله (۸۲۸ - ۸۸۹) دینوری مؤلف ادب الکاتب و کتاب شعر و شعراء، عیون الاخبار، و کتاب معارف و تفسیر قرآن بنام مشکل القرآن فی غریب القرآن و المشتبه من القرآن، تأویل مختلف الحدیث و کتاب المشتبه من الحدیث و القرآن - نک: اعلام المنجد چاپ ۱۶ - چاپ لبنان ۱۹۸۲ م. یا مولانا محی‌الدین خلّاتی که در علم ریاضی و هیئت و ستاره‌شناسی متبحر بوده و در ایجاد رصدخانه در شهر مراغه در ایران و تألیف زیج و جدول ستاره‌شناسی با خواجه نصیرالدین طوسی همکاری داشته تا بلکه ایرانیان در اثر علم و دانش پا بر کُرات سماوی بنهند. یا ابن مستوفی احمد بن مبارک شرف‌الدین ابوبرکات (۵۶۴ - ۶۳۷ هق و ۱۱۶۹ - ۱۲۳۹ م) که در اکثر علم و فنون و هنر محاسبات و مسأله دیوانی و دانش

ریاضی کم نظیر بوده و در اربل (ههولیر) مقام استیفا داشته است. اعلام زرکلی ج ۵ ص ۲۶۹ چاپ ۶ - بیروت ۱۹۸۴ م و شرفنامه تاریخ مفصل کردستان تألیف امیر شرفخان بدلیسی با مقدمه و تعلیقات محمد عباسی به فارسی چاپ ۱۳۴۳ ص ۴۶۰ و شرفنامه ترجمه به زبان کُردی توسط محقق، مترجم و شاعر نامی کُرد هزار - یا قاضی القضاة علامه کمال الدین هولیری که به قدوة المحققین و سلطان الحکما شهرت داشته که ابن خلکان می نویسد: که در ۶۱۶ قمری در شهر موصل بحضورش مشرف شدم که «در تمام علوم و فنون کم نظیر بنظر رسید. یا ابوحنیفه دینوی که سید جلال الدین تهرانی در گاه نامه سال ۱۳۰۷ ش دینوری را به یکی از ریاضی دانهای سده سیومی هجری قمری می داند که کتاب زیج و جبر و مقابله را تألیف و در گیاه شناسی متبحر، شیمی دان که در علم شیمی کشفیات نیز دارد، دینوری در علم هندسه، تاریخ بسیار دانا و آگاه و نابغه روزگار بوده که حکمت فلاسیفه و بیان عرب را جمع و تجزیه و تحلیل و اختلاط را در آن بوجود آورده و قرآن را در ۱۳ جلد تفسیر نموده است. نک: اعلام زرکلی ص ۱۲۲ ج ۱ بیروت چاپ ۶ سال ۱۹۸۴ م، یا کُرد علی محمد (۱۸۷۶ - ۱۹۵۳) مورخ، ادیب، مؤلف جریده مقتبس ۱۹۰۸ م نویسنده خطط شام، تاریخ احمد بن طولون، فلاسفة اسلام، و مذاکرات (نک: المنجد اعلام ص ۵۸۶ چاپ ۱۶ - لبنان ۱۹۸۲ م. یا تاج الدین اشنوی که به شیخ شیوخ الاسلام، سلطان المحققین ملک الحکما و الواعظین، قدوة المحققین و سلطان المتکلمین، تاج الملت والدین محمود بن خداداد اشنوی کُرد که کتاب غایة الامکان فی درایة الزمان والمکان تألیف اوست و صدر پسرش شهرت آفاق دارد. (مقدمه تاریخ گزیده و تحفة العرفان و تذکرة شعرا و مجموعة آثار فارسی تاج الدین اشنوی قرن ۶ و ۷ با مقدمه و تصحیح و تعلیق نجیب مایل هروی چاپ ۱۳۶۸ ش تهران - یازین الدین آمیدی (.. - ۷۱۴ هـ - ... - ۱۳۱۴ م که خط بارزه را برای نابینایان اختراع کرده است و کتاب جواهر تبصیر در علم تعبیر خواب به زبان عربی تألیف کرده

است و به زبانهای فارسی، ترکی، رومی، مغولی و به زبان مادری کُردی تسلط کامل داشته و خیلی ذهن قوی داشته و با فراست بوده است و خود مانند لوی برای (Louis braile) فرانسوی نابینا بوده و بیشتر از ششصد (۶۰۰) سال قبل از لوی برایل فرانسوی (ت ۱۸۰۹ - وفات ۱۸۵۴م) خط را برای نابینایان اختراع کرده است.

نک: اعلام خیرالدین زرکلی چاپ ۶ - بیروت ۱۹۸۴م (نکته الهمیان ۲۰۶ و الذری الکامنة ۳: ۳۱۰ - ابن خلدون: عبدالرحمن (۱۳۳۲ - ۱۴۰۶) مؤرخ و فیلسوف و رجل سیاسی در مقدمه کتاب خود، در بحث دانش و ادب می نویسد: «در مجالس تعلیم شنیدیم: که اصول و ارکان دانش ادب چهار کتاب است ۱ - ادب الکاتب تألیف ابن قتیبه دینوری (ناحیه کرمانشاه) - ۲ - نوادر ابوعلی قالی دیار بکری: آمیدی) که هر دو نفر از نژاد کُرد ایرانی هستند و بعداً ابن خلدون می فرماید: «هر کس هر چه در زمینه دانش ادب بنویسد یا بگوید: منقول و مستنبط از آنهاست. مقدمه ابن خلدون ج ۲، ص ۱۱۷۵ ترجمه به فارسی محمد پروین گنابادی مرکز انتشارات علمی و فرهنگی وابسته به وزارت فرهنگ و آموزش عالی چاپ ۱۳۶۲ش تهران. پژوهندگان خارجی کتابهای در کردشناسی نوشته اند مانند سفرنامه که آنچه در کردستان به چشم خود، دیده اند در سفرنامه های خود آورده اند (البته نوشته های خارجی، خارج از نظر سیاسی یا اقتصادی نبوده و گاه و بی گاه مسائل غیرواقعی را مطرح کرده اند) بهر حال می توان گفت سفرنامه: کلودیوس جیمز ریچ C.J.richanar که در اواخر سده هژدهم میلادی نوشته شده است، ریچ اوضاع سیاسی و اجتماعی و جغرافیای برخی از نقاط کُردنشین ایران و عراق مانند امارت «واوان» (بابان) در کردستان عراق و امارت اردلان در کردستان ایران را به شایستگی شناسانده است.

مینورسکی V.F.Minorsky در کتاب کُردها the kurds, petrograd, 1915 و واسیلی نیکتین W.Nikitine در کتاب کُرد و کردستان، که به زبان عربی ترجمه شده است و

همچنین که محمد قاضی این کتاب را بنام کرد و کردستان به زبان فارسی ترجمه کرده است، چاپ ۱۳۶۶ ش تهران و نولدکه theodor nor noldeke، دارمستتر darmesteter و اسباخ Welssbach و زرنوف F. Zhartoe و خودزکو Khodezko، هارتمان Hartmann، درایور C.B.drivar اسکارمان Askarmann، سولاک Solack، سایس Syes، و چند تن دیگر از شرق شناسان خارجی با دید تاریخی و عقیدتی، در زمینه حیات سیاسی و اجتماعی کردها تألیفاتی دارند که بسیار سودمند است و برخی نیز تحقیقات خود را از دید سیاسی دیده‌اند. مانند لرخ Lerch و سون Soane، میلیجن Millingen و بعضی از نوشته‌های ادمونس Cecil Jodhedrnunds و در دهه‌های اخیر نوشته‌هایی چند درباره وضع اجتماعی و سیاسی کردها توسط بعضی محققان عرب، انتشار یافته است که بیشتر جنبه سیاسی داشته و خالی از هرگونه پژوهش و بررسی واقعی است، اینان سعی کرده‌اند با شناساندن کرد بصورت قومی بی‌نام و نشان و بی‌فرهنگ، موجودیت و تمدن ملت کرد را در هم ریخته تا از این آب گل آلود، به خیال ماهی بگیرند، مانند کتاب «حرکات بارزان» نوشته عزیز عقیلی و کتاب «القضية الكردية» نوشته محمود الدر و کتابهایی از این دست.

پژوهندگان کرد نیز تا اندازه‌ای توانسته‌اند فرهنگ و سرزمین خود را به جهانیان بشناسانند مانند تاریخ مفصل کردستان بنام شرفنامه تألیف امیر شرفخان بدلیسی، محمد امین زگی بیگ، توفیق وهبی، حسین حزبی مکریانی، آیه الله شیخ محمد مردوخ کردستانی، دکتر جمال نیز، حاج توفیق پیره میرد، دکتر بلچ شیرکو، مسعود بارزانی رهبر کردستان، دکتر محمد مکری، علاءالدین سجادی، دکتر مظهر احمد، محمدعلی عونی، جلال طالبانی رئیس جمهور دولت فدرال عراق، دکتر قاسملو، خوب است یادآوری کنیم یکی از علل کثرت اخبار و روایات مربوط به ملت کرد این است که سرزمین کرد نزدیک به مقر خلافت یعنی مرکز تألیف و تصنیف بوده است از این جهت همه مورخان

ذکری از گُرد کرده‌اند و از زبان هر کسی حکایتی و افسانه‌ای را در باب آن طایفه نوشته‌اند و می‌توان گفت: اکثر افسانه‌هایی که درباره گُرد نوشته شده یک هسته تاریخی داشته‌اند، که به مرور زمان آلوده به قصص و روایات شده‌اند و همین آشفتگی و اختلافات روایات حاکی از قدمت نژاد گُرد است. برای نمونه گفته شده: گُرد باقیمانده خوراک بیور راسب (ضحاک ماردوش) است، زیرا که او فرمان می‌داد تا هر روز دو مرد را سر ببرند و برایش از گوشت آنان غذا ترتیب دهند، که فردوسی این داستان را بدینسان به نظم در آورده است: (فردوسی توسی، شاهنامه، تهران، ۱۳۱۰، ذیل پادشاهی ضحاک)

چنان بد که هر شب دو مرد جوان	چه کهنتر چه از تخمه پهلوان
خورشگر ببردی بایوان شاه	وزو ساختی راه درمان شاه
بکشتی و مغزش برون آختی	مرآن اژدها را خورش ساختی

تا دو انسان پاکیزه به نام (ارمانک و کرمانک) از این ظلم شاه سخنها گفتند و چاره‌ای اندیشیدند که یکی را آزاد می‌کردند که به کوهها برود و خود را مخفی سازد و از ناچاری یکی را سر می‌بریدند و مغزش را با مغز گوسفند بهم می‌آمیختند و خورش اژدها می‌کردند که فردوسی داستانشرا آنچنان بازگو کرده است که هر انسان ریزبین و اندیشمندی متوجه وحشیگریها و سانسور شدید آن دولت غدار بگردد و همچنین فردوسی خواسته بآن شیوه لطیف، دلسوزی و شفقت خود را نسبت به گُردها که آن همه ستم و بیدادگریها بر آنان روا داشته‌اند در پیچ و خم شعر خویش آنرا بیان نماید و بگوید:

کنون گُرد از آن تخمه دارد نژاد که آباد باید بدل برش یاد

تاریخ می‌گوید: تبار گُرد پیش از فریدون و ضحاک ماردوش وجود داشته و در سده‌ی دوازده‌ی پیش از میلاد مسیح تیکلات پادشاه آشور با آنان جنگیده و آنان را به (گرتی) نام برده است. تاریخ از دو ماد ۱ - ماد بزرگ یا عراق عجم ۲ - ماد کوچک یا

آذربایجان، ماد mad سلسله پادشاهی ایران را در سال هفت صد و پنج (۷۰۵ ق.م) قبل از میلاد، در ناحیه ماد تشکیل داد. فرهنگ فارسی دکتر معین اعلام ج ۶ چاپ پنجم سال ۱۳۶۲ ش و به روایت شرفنامه بعضی از افراد داستانی و باستانی ایران مانند «رستم» و «بهرام چوبین» و «گرگین میلاد» و «فرهاد» کوهکن کرد می‌باشند و عین نوشته امیر شرفخان بدلیسی در کتاب شرفنامه: و ظاهراً لفظ «کرد» تعبیر از صفت شجاعت است، چرا که اکثر شجاعان روزگار و پهلوانان نام‌دار از این طایفه برخاسته‌اند و لهذا پهلوان پیلتن و دلاور تهمتن رستم زال که در ایام حکومت پادشاه کیقباد بوده از طایفه کُردهاست، چون تولد او در سیستان بوده به رستم زابلی اشتهار یافته و صاحب شاهنامه: فردوسی توسی رحمة الله علیه صفت او (رستم کرد) کرده و در زمان ملوک عجم هرمز بن انوشیروان سپهسالار نامدار و پهلوان روزگار بهرام چوبین که در ترکستان و خراسان نشو و نما یافته و نسبت ملوک کرت و پادشاهان غور بدو می‌رسد او نیز از طبقه کردهاست و گرگین میلاد که بوفور شجاعت و فرط جلادت معروف و مشهور است، کُرده بوده و الحال قریب چهار هزار سال است که اولاد و احفاد و امجاد او در ولایت لار حکومت با استقلال مبادرت می‌کنند که اصلاً تغییر و تبدیل در اوضاع حکومت ایشان نشده و گاهی صاحب خطبه و سکه بوده‌اند و اعجوبه دوران و نادره زمان سرحلقه عاشقان جفاکیش و سرخیل و فاکیشان محنت‌اندیش اعلی: نهنگ دریای محنت و پلنگ کوهسار مشقت «فرهاد» که در زمان خسرو پرویز نیز ظهور کرده از طایفه کلهر است

که لاهور که په‌نجه‌ی له په‌نجه‌ی وه‌راند هه‌موناخونی وه‌ک خه‌ره‌لوه ره‌لوه‌راند یعنی کلاهور بزرگ اهل دین آهورموزداها پنجه در پنجه او انداخت تمام ناخنهایش را مانند برگ پاییزی انداخت و نابودش کرد. نک شرفنامه به زبان کردی به تحقیق و ترجمه محقق و شاعر نامی کُرده. هزار و شرفنامه به تحقیق و تعلیقات محمد عباسی تهران

۱۳۴۳ ش (۲۸ - ۳۱). لازم بذکر است مورخان نوشته‌اند کلهر از نژاد گودرز گویو می‌باشند که گویو در زمان کیانی حکومت بابل را در دست داشت، پسر گویو به نام رهام یا (مام رهام) به فرمان بهمن کیانی به شام و اورشلیم و مصر هجوم برد و آنرا بتصرف خود در آورد و بخت النصر لقب ابن رهام گُرد است صفحه ۲۸ و ۲۹ تاریخ اردلان به تعلیقات و تحقیقات و ترجمه به زبان گُردی توسط محقق و مترجم و شاعر نامدار گُرد عبدالرحمن شرف‌کنندی هزار چاپ ۱۳۸۱ ش و ۲۰۰۲ م تازه نگاه - و همچنین: (ابومسلم خراسانی (ت ۱۳۷ هـ / ۷۵۵ م) که حکومت امویان را سرنگون و عباسیان را به خلافت رسانید، گُرد بوده و «ابودُلّامه» غلام منصور خلیفه دُوم عباسی که به ابومسلم دشنام داده گُرد بودن او را در شعر خود ذکر می‌کند که می‌گوید:

... أفي دولت المنصورِ خاؤلتِ غدرَةً إلا إنَّ أهلَ العَدْرِ أباءُك الكُردِ

نک رشید یاسمی، گُرد (۱۷۸ - ۱۷۹) نقل از ابن خلکان، ج ۱، تهران، صفحه ۳۰۷. ر.ک. ابومسلم، سردار خراسان. دکتر غلامحسین یوسفی، تهران، ۱۳۴۵ ش، ابن خلکان و فیات الاعیان، ج ۱، قاهره (۱۹۴۸ م، ۳۰۷ و کرمانشاهان، کردستان، ج ۱، تألیف مسعود گلزاری. از بانوان داره مرواری: شجرة الدرملکه المسلمین (ت ۱۱۹۶ م). از نژاد گُرد و از خاندان سلطان صلاح‌الدین ایوبی که در مصر بنام ملکه المسلمین حکومت کرده و صاحب خطبه و سگّه بوده است. نک مجله زن روز شماره (۱۱۴) اردیبهشت ۱۳۴۶ ش و مجله گرشه‌ی گُردستان شماره‌ی ۷ سالی اول مهر و آبان ۱۳۶۰ ش تهران ص ۲۸. المنجد فی الاعلام بیروت ۱۹۸۴ م چاپ ۱۶ یا عارف ربّانی ضیاء الحق حسام‌الدین چلبی که مولوی جلال‌الدین بلخی در مقدمه‌ی جلد ۲، ۳، ۴، ۵، ۶ مثنوی ستایش او را نموده که در آغاز ج ۲ می‌فرماید:

چون ضیاء الحق حسام‌الدین عنان بساز گردانید ز اوج آسمان
ای ضیاء الحق حسام‌الدین تویی که گذشت از مه بنورت مثنوی

ای ضیاءالحق حسام‌الدین راد اوستادان صفا را اوستاد
 وه چلبی تو بمعراج حق رفته‌ای، تو میری، تو دستگیری. واژه‌ی چلبی کردی است و
 بمعنی خدا، پاک، مقدس و... واسیلی نیکتین کرد و کردستان ترجمه محمد قاضی چاپ
 نیلوفر ۱۳۶۶ ش تهران.

یا شیخ ابراهیم شیبانی کرمانشانی (وفات ۳۳۷ هـ) که فریدالدین عطار نیشابوری در
 تذکرة اولیاء در شرح احوال وی گفته است: «آن سلطان تصوف و برهان بی تکلف آن
 امام زمانه، آن همام یگانه، آن خلیل ملکوت روحانی شیخ ابراهیم شیبانی رحمة الله علیه
 رحمة واسعة پیر بحق و شیخ مطلق بود، مشارالیه محمود اوصاف و مقبول طوایف و در
 مجاهده و ریاضیت شأن عظیم داشت و صفویان ایران که از ۱۵۰۲ - ۱۷۳۶) در ایران
 حکومت کرده‌اند کرد و کرد زاده بوده‌اند.

نک شیخ صفی و تبارش احمد کسروی چاپ ۲۵۳۵ شاهنشاهی (۱۳۵۵ ش)، صفوت
 الصفا نیز می‌نویسد: شیخ صفی‌الدین اسحاق اردبیلی کرد سنجاری بوده است.
 احسان نوری پاشا در گردآوری خود بنام «تاریخ ریشه‌ی نژادی کرد» تهمورس دیوبند
 را در بخش وابسته به داستان فریدون از شاهنامه‌ی فردوسی، بنام تهمورس کرد می‌داند.
 در آنجا که مادر فریدون از نژاد او سخن می‌راند و می‌گوید:

تو بشناس مرز ایران زمین	یکی مرد بُد نام او آبتین
ز تخم کیان بود و بیداد بود	خردمند و گرد و بی آزار بود
ز تهمورس کرد بودش نژاد	پدر بر پدر بر همیداشت یاد

م. اورنگ می‌گوید: «گفته‌های پژوهنده‌ی ژرف‌بین احسان نوری پاشا که تهمورس
 دیوبند سؤمین پادشاه پیشدادیان را در سروده‌ی فردوسی بنام (کرد) میخواند، پذیرفتنی
 است. یعنی نباید او را (کرد) یاد کرد و در شمار پهلوانان آورد، زیرا تهمورس
 پادشاه‌زاده بوده و بر ابرائین شهریاری پس از پدر بر تخت نشسته است، پهلوان و گرد

نبوده که از این راه به پادشاهی برسد و یا از این راه نام و آوازه پیدا کند و بدین نام خوانده شود. در شاهنامه او را دیوبند یاد می‌کند. داستان زال زر از شاهنامه این دلاور نامی را هم که از زابلستان بوده بنام (کُرد) یاد می‌کند و می‌گوید:

به گیتی در از پهلوانان کُرد
پی زال زرکس نباید شمرد

شاید برخی چنین پندارند که این واژه گرد است و بمعنی پهلوان و دلاور میباشد. اما اگر خوب باریک شویم می‌بینیم چنین نیست، زیرا این واژه پس از واژه‌ی پهلوانان آمده که به معنی گردان و دلاوران است. بنابراین نمی‌توان پذیرفت که این هر دو واژه یک معنی را برساند و هر دو در یکجا بکار رود. در اینجا می‌گویید: از میان پهلوانان (کُرد) زال زر از همه بالاتر و نیرومندتر است و کسی را با او یارای برابری نیست نک م. اورنگ کردشناسی صفحه‌های ۲۸ تا ۲۷. چاپ تهران ۱۳۴۶ ش.

محققین تاریخ بر این باورند پایه‌ی پیشدادیان و کیان که نمودار پادشاهان و دلاوران باستانی ایرانند. در کتاب شاهنامه‌ی فردوسی بر پایه‌ی نوشته‌های پهلوی از آنان یاد شده است یعنی نام و نشان و سرگذشت پادشاهان و بزرگان دو خاندان پیشدادیان و کیانیان در کتاب دینی و دانشی آویستا نوشته شده است. و فردوسی آن را با امانت نقل کرده است. در دو سوره‌ی (فرقان) و (ق) از قرآن از مردمان کنار رود (رَس): «ارس» به نام «اصحاب الرَس» یاد می‌کند که به معنی مردمان کنار رود ارس باشد، در تفسیرهای معتبر قرآن می‌گوید: رس روخانه‌ای است در آذربایجان و خوب میدانیم که بجز زردشت پیغمبر دیگر در این سرزمین پیشینه ندارد، در صفحه ۲۹۶ کتاب خلاصه الکرد و الکردستان تألیف محقق نامی امین زکی بیک نیز (دائیتیا) را رود (رس: ارس) می‌دانند، در دایرةالمعارف دکتر فرید و جدی در بخش واژه‌ی مجوس، و همچنین در دایرةالمعارف باستانی و در کتاب ملل و نحل ابوالفتح محمد بن عبدالکریم شهرستانی، ابن خردادبه، بلاذری، ابن الفقیه، مسعودی، حمزه اصفهانی، یاقوت، ابوالفدا ایوبی همه او را از آذربایجان می‌دانند. قطب‌الدین شیرازی (۷۱۰ هجری) در زیرنویس صفحه‌ی ۱۵۷

کتاب حکمة الاشراق شیخ شهاب‌الدین سهروردی چاپ ۱۹۵۲ م و ۱۳۳۱ ش که از زمان زردشت درباره‌ی فرایزدی و دو جهان اخشیجی و مینوئی سخن میراند زردشت را بنام فرزانه‌ی دانا یاد می‌کند و او را از آذربایجان می‌خواند. - دانشمندان کُرد، که زردشت را (کُرد) و آویستارا به زبان کُردی باستان دانسته‌اند، نزدیکهای ارومیه: (اورمیه: ورمی) و برخی هم گفته‌اند از آنجا به سردشت: (زردشت) کوچ کرده است اینگونه نوشته‌ها در کتابهای (کُرد و کُردستان) امین زکی بیک و کتاب سرمایه‌های هدایت و تاریخ مردوخ که هر دو به قلم دانشمند بزرگ آیه‌الله شیخ محمد مردوخ کردستانی و تاریخ ریشه‌ی نژاد کُرد نوشته‌ی احسان نوری پاشا و مجله‌ی کُردی بنام (هتاو) و کتابها و رسالات دیگر است - نک: صفحه‌های ۱۹ تا ۲۲ کتاب کُردشناسی نوشته م. اورنگ چاپ اردیبهشت ۱۳۴۶ ش و برابر ۲۵۷۹ مادی (هووخ شتر و تاریخ مردوخ یا عزیزخان سردار مگری، سردار کلّ قوای ایران در زمان ناصرالدین شاه قاجار که آب سردار و چهار راه عزیزخان در تهران بنام او و پادگار اوست، عزیزخان سردار کُرد بوده است (ت ۱۲۰۷ هق و وفات ۱۲۸۷ هق) رجال ایران دکتر بامداد، نک کتاب زنانایان کُرد در جهان اسلام ج ۱ - چاپ ۱۳۶۴ ش تهران چاپخانه‌ی مهارت صفحه‌های (۱ - ۷۰ - ۶۹۴) نوشته‌ی محمد صالح ابراهیمی (شه پول) و مجله‌ی یادگار در شرح حال عزیزخان مگری سردار کلّ قوای نظامی ایران - یا عشقی میرزاده محمدرضا ابن حاج سید ابوالقاسم کردستانی شاعر (و ۱۲۷۲ هش) مقت تهران ۱۳۰۳ هش / ۳۴۲ هق) این اندیشمند و شاعر و نویسنده وطن پرست و آزادیخواه و اصلاح طلب و جسور و بی‌باک و ضد شاهان مستبد، (از کردهای ایرانی بوده است، اعلام دکتر معین ج ۵ چاپ پنجم ۱۳۶۲ هش)، تهران. یا گنجعلیخان زیگ حاکم و فرمانروای کرمان و سرزمین‌های شرق ایران که گرمابه و انبار آب او بنام آثار باستانی در شهر کرمان مشهود و مشهور است که برای خوب نگه داشتن آب کفّ و دیواره‌های آب انباری مزبور را با سرب پوشانده بوده است و گنجعلیخان زیگ از عشایر بزرگ کُردهای ایرانست. شیخ عثمان وائلی بخاری در ستایش کُردها سروده است که اینک دو سه بیت از آن قصیده

طولانی در اینجا نقل می‌گردد:

أيا منزل الاكراد برکت منزلاً لنا فيه اقمار لمعارف تشرق...

یعنی ای سرزمین‌گردها مبارک باشی، ما را در آنجا ماه‌هایی است که در آسمان معارف می‌تابند. خوشبخت باشی ای سرزمین‌گردد، تو مثل باغی هستی که شکوفه‌های تحقیق، گل‌های تحقیق را در درس در آنجا مرتب ورق می‌زنند. ما بزرگانی در کردستان داریم، که هر وقت به یادشان می‌افتم، اشکم سرازیر می‌شود و دلم می‌سوزد. این هدیه‌ای از عربها به مردم شریف و با فرهنگ کردستان است. نک: کتاب کنگره بزرگداشت فرزندان‌گردد چاپ ۱۳۷۷ش صفحه ۹۲ از سخنرانی دکتر یثربی رئیس دانشگاه کردستان در سنندج ایران و اعلام قاموس التراجم تألیف خیرالدین الزرکلی ج ۴ چاپ ۶ بیروت ۱۹۸۴م صفحه ۲۰۶. یا سارو بیره سردار جنگلهای شاه اسماعیل صفوی که از کردهای بانه‌ی کردستان ایران است.

لازم بذکر است کردهای رشوند و کردهای مافی و... در استان قزوین، یا کردهای عمارلو و رودبار یا کردهای حسن کیف و کردهای گردیچال و کردهای کجور و کردهای قوچان و هزار مسجد و کردهای سبزوار و نیشابور و قم و کردهای دماوند و کردهای تهران و حومه را چگونه می‌توان از ایران جدا کرد که جداناپذیر است. از دهستان مرکزی بخش حومه شهرستان بهبهان دهی است بنام: کردستان Kord-estan واقع در ۱۲ کیلومتری شمال غربی بهبهان گرمسیر، یا گردیان شهرستان جهرم یا گردیان در بخش طبیات. اعلام معین، ج ۶، چاپ ۱۳۶۲/۵ش، تهران. اینست که جناب آقای سید محمد خاتمی رئیس‌جمهور اسلامی ایران در سخنرانیهای خود درباره کردها گفته است: «گردد در موجودیت ایران حق دارد و اسلام مرهون و مدیون شرافت و جوانمردی گردد است و... اگر کردها نبودند معلوم نبود ایران امروز چه می‌شد».

گسننون مورخ و سردار شهیر یونانی گفته است: کردها مردمان بسیار رشید و دلاور می‌باشند. - بدرخان پاشا گفته است: منم که شاه کشورم، سلطان عثمانی اگر او از من مقتدرتر است در عوض من از او شریفترم - کریس کوچرا جنبش ملی‌گردد، ترجمه

ابراهیم یونسی، انتشارات نگاه چاپ ۱۳۷۷ ش تهران - لورد کرزین سیاست مدار انگلیسی گفته است: کُرد در مقابل دشمنان همیشه مانند دیوار فولاد بوده و نفوذناپذیر است. نادرشاه افشار که خود از عشایر کُرد قراخلو میباشد در مقابل جنگجویان کُرد سر تعظیم فرود آورده است. نک: نوشته‌های ناصر آزادپور - میرزا محمد حسینخان مستوفی گفته است: صد سوار کُرد برابر است با هزار سوار غیر کُرد. امیر حسینخان کُرد زعفرانلو رئیس کُردهای قوچان گفته است: ما همیشه در مقابل دشمن جانانه ایستاده‌ایم، ماکه دوغ نیستیم دشمن ما را بیاشامد. اکنون زمان آن فرار سیده است که با قانون شورا و عدل و قسط اسلامی با کُردها رفتار گردد و برای ارتقای فرهنگ قومی و فرهنگ ملی در دو سطح باید اقدام کرد، اولش فراهم کردن زمینه ذهنی مناسب که من بعنوان فارس با نگاهی منفی و کلیشه‌ای منفی به کُرد، بلوچ، آذری و ترکمن نگاه نکنم و متقابلاً ترک به کُرد یا به فارس بعنوان منفی یا دشمن نگاه نکنند، یعنی رفع زمینه ذهنی نامناسب یا مناسب کردن زمینه‌های ذهنی و برای ارتباط فرهنگ قومی و ملی، این زمینه اولی و زمینه دومی فراهم کردن ارتباط و تبادل عینی یک قوم از قوم دیگر، یک ملیت از ملیت دیگر و تعصب و رفع تبعیض در این راه. بامید توفیق. دیگر زمان آن گذشته که چینیاها برای نابود کردن سه تا پنج هزار ایرانی در یک قطعه کوچک (کاشغر) بیست هزار چینی را در آن تزریق کرد. زمان زمان گفتگوی تمدنها و صلح و سازش است. نک: کتاب حرکت کُرد به خراسان تألیف کلیم‌الله توحیدی، کتاب کوزانی فرهنگ زبان کُردی چاپ ۱۳۷۹/۱۱/۱۵ ش تهران چاپ اندیشه. تألیف دکتر محمد صالح ابراهیمی (شبه پویل) تهران.

داواکردنی مافی ره‌وای کورد...

با حمد و سپاس به درگاه پروردگار بزرگ و با آگاهی و بینش تمام و طرد نژادپرستی و محکوم ساختن هرگونه تبعیض نژادی در سراسر جهان و نصب‌العین ساختن آیه شریفه: (إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ)

ما اعتقاد راسخ داریم که حیات شرافتمندانه همه بشریت از هر قوم و قبیله تنها در سایه دین اسلام ممکن بوده و آزادی حقیقی فعالیت‌های فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی اقوام گوناگون و نه شکل سیاسی و رفرفمی آن، آنچنان که در بعضی از کشورها مرسوم است تنها وقتی حقیقت خواهد داشت که از محتوی عقیدتی که با فطرت بشری سنخیت دارد ناشی گردد.

استاد شهید مطهری علیه‌الرحمه در کتاب خدمات متقابل چاپ نخست نوشته‌اند: امام محمدغزالی نوشته است فرهنگ و معارف دین مقدس اسلام بر چهار ستون قرار دارد که سه‌تای آنها علمای دینی (دینوری، آمیدی و شهرزوریها) می‌باشند که کورد هستند اگر خدا آن‌گردهای دانشمند را باسلام عطا نمی‌کرد فرهنگ و معارف دین اسلام این چنین قوام و دوام پیدا نمی‌کرد، بلی خدمات اندیشمندان و علمای کُرد چشمگیر است مانند: فیلسوف تاریخ ابن خلکان متولد ۶۰۸ و متوفی ۶۸۱ هـ ق ابوعلی قالی دیار بکری متولد ۳۸۸ هجری و متوفی ۳۵۶ هـ ق. ابوفیدا ایوبی متولد ۱۲۷۳ متوفی ۱۳۳۱ هـ ق محی‌الدین خلطی که در رصدخانه مراغه با خواجه‌نصیرالدین توسی همکاری کرده است. ابن جنی مؤلف فقه‌الغنه - ابن صلاح، علامه ملا عبدالرحیم بارزانی نام دار به عراقی، علامه بیتوشی، ابن‌الحاج، ابوحنیفه دینوری که در علم شیمی صاحب‌نظر بوده و کشفیاتی کرده است.

ابن قوح، ابن‌أثیرها: (عزالدین، مجدالدین، ضیاءالدین) ابن‌سیرین، ملا ابوبکر مصنف که

بجدی تألیف دارد در دنیای امپراتوری عثمانی به مصنف شهرت یافته، ملا جامی، کورد علی متولد ۱۸۷۶ و متوفی ۱۹۵۳ میلادی، شیخ شرقاوی متولد ۱۱۵۰ و متوفی ۱۳۳۷ هـ.ق، ملا خدر رودباری متولد ۱۱۴۰ متوفی ۱۲۱۰ هـ.ق، ملا یحیی مزوری، شیخ محمد کردی، شیخ محمد برزنجی متولد ۱۰۴۰ هـ.ق، ملا عبدالرحیم مولوی کُرد متولد ۱۲۲۱ متوفی ۱۳۰۰ هـ.ق، زهاویان، احمد فایز افندی حفید: (سید حسن گوله‌زهردی) نامدار، ملا احمد گورانی، علامه نوده‌ی، ابن رسول زکی ساوجبلاغی، شیخ احمد ملقب به لغتنامه متحرک، مولانا حکیم ادريس بدلیسی متوفی ۹۲۱ هـ.ق مؤلف کتاب هشت بهشت.

از عرفا: امثال تاج العارفین ابوالوفای کورد که حکیم سنائی که در وسط قرن ۵۲۵ و ۵۴۵ هـ.ق وفات کرده است در ستایش ابوالوفای کورد سروده است:

سالها باید که تا یک سنگ اصلی ز آفتاب

لعل گردد، در بدخشان، یا عقیق، اندر یمن

ماهها باید که تا یک پنه دانه، ز آب و خاک

شاهدی را، حله گردد، یا شهیدی را، کفن

روزها باید که تا یک مشت پشم از پشت میش

زاهدی را، خرقة گردد، یا حماری را، رسن

عمرها باید که، تا یک، کودکی، از روی طبع

عالمی گردد، نیکو، یا شاعری شیرین سخن

قرنها باید که تا از پشت آدم نطفه‌ای

«بوالوفا»ی - کُرد) گردد یا شود (ویس) قَرَن

همچنین شیخ جاگیرلو خلیفه بوالوفای کورد، شیخ ماجدی کردی، شیخ بطو یا شیخ مطر

بارزانی، یا مولانا خالد شهرزوری متولد ۱۷۷۳ میلادی و متوفی ۱۸۳۶ میلادی نامدار

به نسخه نابغه شیخ عدی حکّاری از اجلّه قرن سوّم و چهارم هق، هکذا شیخ کاک احمد شیخ متولد ۱۲۰۸ متوفی ۱۳۰۵ هق، حسام‌الدین چلبی که مولانا جلال‌الدین رومی در ستایش او گفته است: (چلبی تو شاه و میری تو دستگیری). یا عارف ذیقدر حاجی ملا احمد (عارف) مجتهدی اهل تکان تپه بوکان. یا شیخ شهاب‌الدین سهروردی از نواده‌ی امویّه متولد ۵۳۹ و متوفی ۶۳۲ هق که شیخ سعدی شیرازی در تعریفش سروده است:

مقالات مردان ز مردی شنو نه از سعدی از سهروردی شنو
مرا شیخ دانای مرشد شهاب دو اندرز فرمود بر روی آب
یکی اینکه در نفس، خودبین مباش دگر آنکه در جمع بدبین مباش

از فلاسفه امثال شیخ اشراق مؤلف کتاب حکمة الاشراق

از صحابی جابانی کورد و ابوبصیر ابن جابان الکردی که حافظ ابن حجر عسقلانی و تفسیر روح المعانی علامه شهاب‌الدین محمود آلوسی از آنها یاد کرده است. این ابوبصیر بعد از اینکه ایمان آورد به (حدیثه) به میان لشکر اسلام رفت که پس از مدتی سواران عرب بدنبالش نزد حضرت رسول‌الله آمدند و عرض کردند یکی از مواد قرارداد حدیبیه اینست که هر کس اسلام آورد و نزد شما آمد بما پس بدهید، حضرت رسول‌الله ابوبصیر را تحویل مأموران عرب قریش کافر داد. این ابوبصیر بعداً از دست آنان فرار کرد و در جبال ذوالمروه عده‌ای را دور خود جمع کرد و در نتیجه مقاومت، موجب گردید که این ماده از قرارداد به نفع اسلام لغو شود که نوشته شده بود) هر کس ایمان آورد باید به کافران پس تحویل داده شود که از آن ببعده هر مسلمانی می‌توانست آزادانه به میان مسلمانان برود. از امرا امثال صلاح‌الدین ایوبی که صلیبیون را به نفع اسلام مکرراً شکست داد. در کتاب جهان مسلمین تألیف شیخ مصطفی راهنما از کریم‌خان زند بنام کُرد یاد شده است، با توجه به ظهور اینهمه اندیشمندان و خدمتگزاران به اسلام در میان ملت کُرد و با توجه به آیه شریفه: (وَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ)

سوره‌ی ابراهیم آیه ۴ و با توجّه به آیه مبارکه‌ی (و مِنْ آيَاتِهِ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَ اِخْتِلَافَ اَلْسِنَتِكُمْ وَ اَلْوَاثِكُمْ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعٰلَمِيْنَ) و اصل پانزدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که بر آزادی زبان و ادبیات اقوام ملی و محلی در کنار زبان فارسی در مدارس، تصریح می‌کند. ولی متأسفانه تاکنون فرصتی برای اجرای آن موجود نبوده است. یا اینکه امام خمینی رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران در ۲۶ آبان ۱۳۵۸ پیام تاریخی خود را صادر فرمود، این پیام، یک پیام اداری یا سیاسی نیست بلکه یک حکم شرعی است و بر مبنای روح اسلام و مطابق قرآن است که امام می‌فرماید: (اسلام بزرگ هرگونه تبعیض را محکوم کرده و برای هیچ قشری امتیاز مخصوص قائل نشده است تقوی و تعهد به اسلام تنها راه کرامت انسان است، در پناه اسلام و جمهوری اسلامی ایران حقّ اداره کار محلی و داخلی و رفع هرگونه تبعیض فرهنگی، اقتصادی و سیاسی مربوط به تمام اقشار ملت اسلامی است که یکی از آنها برادران کُرد است). امام بلافاصله بعد از صدور این حکم شرعی فرمودند: (حکومت موقت جمهوری اسلامی موظف و متعهد است که در اسرع وقت قانون و مقررات را که مربوط به آن باشد به یاری خداوند تدوین). همچنانکه میدانیم حکومت جمهوری اسلامی مطابق قانون اساسی میزانی است بر پایه ایمان به وحی الهی و نقش آن در بیان قانونها وضع گردیده است دولت در تکلیفی که بر عهده دارد اینست که حکم امام خمینی را که از روی وحی الهی است اجرا نماید.

تاریخ می‌نویسد در آوریل ۱۹۲۰ که پیمان (سقر) منعقد گردید در مواد (۶۲ - ۶۴) آن پیمان‌نامه حق تعیین سرنوشت برای ملت کرد در جامعه ملل متحد منظور گردید. قرارداد مذکور از طرف عثمانی و دول متفق بامضاء رسید. اما بعد از پایان جنگ بین‌المللی "ترکهای جوان" که در مرحله اول وعده‌های زیادی را به کردها داده بودند شانه خالی کردند، و نسبت به کردها درندانه رفتار کردند، بنا به نوشته جواهر لعل نهرو

نخست‌وزیر هندوستان در "نگاهی به تاریخ جهان" تورک‌های عثمانی بیش از یکصد و پنجاه هزار خانوار کُرد را قتل‌عام کردند و خانه و کاشانه آنان را آتش زدند و نابود ساختند. و کُردها را تبعید و آواره کردند. در عراق انگلیسیها حق تعیین سرنوشت را برای کُردهای عراق به رهبری شیخ محمد حفید منظور کرده ولی بعداً خود رهبران جنبش آزادیخواهی کُرد را تار و مار ساخت و حتی بارزانیها را در اثر حمله هوایی مجبور به (عتب‌نشینی) به ایران در سال ۱۳۲۳ شمسی کردند یا در زمان حکومت قاسم در ماده ۳ گفته شده بود که عراق از دو ملت کُرد و عرب تشکیل شده است و در زمان عبدالرحمن عارف توسط عبدالرحمن بزاز حقوقی ۱۲ ماده‌ای در مورد حق تعیین سرنوشت به کُردهای عراق تصویب شد و در سال ۱۹۷۰ میلادی نیز حکومت عراق اعلام خودمختار برای کُردها نمود. بعداً به صورت یکجانبه پیمان را نقض و زیرپا گذاشت. در ایران در زمانهای گذشته بخصوص در زمان رژیمهای طاغوت پهلوی وعده حق تعیین سرنوشت داده شد، اما همه آن وعده‌ها چندان پایدار نماند. در تاریخ ایران مسطور است که در حوالی ۹۶۲ هجری شاه تهماسب صفوی به امیر شرف‌خان بدلیسی مؤلف تاریخ شرفنامه که یکی از امرای برجسته کُرد بوده مأموریت می‌دهد که خان احمدخان گیلانی والی (بیه) در شمال در کنار دریای خزر را سرکوب و مطیع صفوی‌یان کند. امیر شرفخان این مأموریت را به خوبی انجام می‌دهد و همچنین رستم بیک کُرد یکی از سران عشایر پرقدرت در زمان خویش دست شاه اسماعیل صفوی را گرفته و بر تخت نشانده است. با وجود این همین تاریخ شاهد است که شاه عباس صفوی هزاران کُرد را از رؤسای عشایر و کُردهای مظلوم قتل‌عام کرده است، جنایات حزب بعث صدام عقلی و ترک عثمانی و شاهان ستمکار و طاغوت ایران نسبت به ملت کُرد ستمدیده چنان عیان است که حاجت به بیان ندارد.

در میان مسائل مهم جهان اسلام معاصر، مسأله‌ای که تاکنون کمتر بدان توجه شده و یا

اسلام‌شناسان آن را دست‌کم گرفته‌اند و یا حتی از آن اظهار بی‌اطلاعی می‌کنند. مسأله‌گرد است. شاید بدانجهت است که این مسأله در میان حکومت‌های مستبد ترک و عرب و فارس قرار گرفته است و برای متخصصین این زمینه یک مسأله فرعی یا ثانوی می‌باشد. در بیروت پروفیسور توماس بوا سالها است درباره‌ی زندگی و ادبیات و مذهب‌گردها مطالعه و تحقیق می‌نماید. در لندن م - ت - ژ - ادموند در مدرسه مطالعات شرقی و افریقایی کرسی‌گردشناسی دارد. - دن. گرامیری‌گردی را در ۲ جلد نوشته، (آثار ژ. ر. درابور) برای مطالعه در زمینه ریشه‌نژادی‌گرد، فوق‌العاده حائز اهمیت است.

ولادیمیر مینورسکی. و. م. واسیلی، نیکیتن متوفی بسال ۱۹۵۸ میلادی در دانشگاه لنینگراد روسیه در فرهنگ و نژاد‌گرد تحقیقاتی زیادی را انجام داده‌اند. روزنامه جمهوری اسلامی نوشته بود که چهار جلد دستور زبان‌گردی - به آلمانی در آلمان غربی منتشر گردیده و تاکنون ۴۶۵ نسخه آن به فروش رفته و در آلمان نیم میلیون‌گرد سکونت دارد. در المان غربی مؤسسه زبان و فرهنگ‌گرد برای تحقیقات‌گردشناسی و انستیتوی‌گرد موجود است و استاد زبان و ادبیات‌گرد، یکی از محققین‌گرد بنام دکتر جمال نیز می‌باشد در لندن رئیس کرسی‌گردشناسی پروفیسور توفیق وهبی و... می‌باشد. در دانشگاه سوربن فرانسه تا چند سال پیش استاد تدریس زبان‌گردی استاد دکتر کامران بدرخان بود و به محض اینکه فوت کرده کسان دیگری به جایش تدریس زبان‌گردی را بعهده گرفته‌اند. در سوئد مؤسسه ادبیات و تدریس و چاپ روزنامه و کتب‌گردی دایر گردیده است و روزانه به مدت پنج ساعت در شبانه‌روز به زبان‌گردی در رادیو برنامه‌ی پخش شگردد دو در فلوریدای امریکا کرسی تدریس زبان‌گردی موجود است و مرکزی بنام مصطفی بارزانی تأسیس گردیده که هم جنبه اجتماعی، سیاسی و فرهنگی و بازرگانی دارد. گویا بهترین چاپخانه را برای انتشارات زبان‌گردی در نظر گرفته‌اند، در امریکا - واشینگتن کرسی تدریس زبان و ادبیات‌گردی تأسیس گردیده است و گویا به تازگیها نیز

در کانادا انستیتوی زبان و فرهنگ کُرد دایر گردیده است در فرانسه مؤسسه زبان و فرهنگ کُرد بنام بنیاد کُرد دایر می‌باشد.

بقول لسان الغیب خواجه حافظ شیرازی:

سالها دل طلب جام جم از ما می‌کرد آنچه خود داشت ز بیگانه تمنا می‌کرد!
ملت کُرد که به شهادت تاریخ از نژاد آریا و ایرانی می‌باشد و مسلمان و از بدو اسلام تاکنون آنهمه خدمات مشعشع را به جهان اسلام و به قرآن مجید و دین حنیف اسلام کرده است آیا باید بانتظار دیگران باشد؟ نه خیر ما باید با توضیح مسائل کُردها کاری بکنیم تا اولیای امر به واقعیت امر آشنا شوند تا با روشن بینی خود در باره‌ی اصل مسأله کُرد قضاوت کنند و لازم است که برنامه‌هایی ارائه دهیم تا راه رفع مشکلات هموار گردد. مسلم است اگر ما بتوانیم با عمل صالح که خداوند میفرماید یا ایها الذین آمنوا و عملوا الصالحات) بتوانیم قلوب ملت کُرد ایران را بسوی و برنامه‌های اصلاحی جلب و جذب کنیم پیام تاریخی ۲۸ آبان ۱۳۵۸ را که نسبت ملت کُرد صادر شده و از طرف دیگر نخست‌وزیر محبوب برادر مهندس میرحسین موسوی در مجله صنف شماره (۳۶) آذرماه / ۱۳۶۱ فرموده‌اند (... ولی متأسفانه از اول انقلاب تاکنون ما حتی یک مجله به زبان کُردی منتشر نکرده‌ایم... بهر تقدیر باید توجه داشت که یکی کردن فرهنگها نه انسانی ست و نه اسلامی و نه اصولاً امکان‌پذیر است. مبارزه با فرهنگهای گوناگون اقوام و ملل نه تنها مثمر ثمر نیست، بلکه جنایت نیز هست و در انتها موجب نابودی زمینه‌های واقعی اشتراک بین فرهنگهاست. البته باید گفت که خوشبختانه نظرات نخست‌وزیر محبوب با انتشار مجله‌های (ئامانج و (ئاوینه) سروه) به زبان کُردی تا حدودی تأمین گردیده است. با پیام ۱۳۶۵/۷/۳ نخست‌وزیر محترم کنگره فرهنگی ادبی کُردی در مهاباد افتتاح و بر دل‌های مجروح کُرد ولو اندک مرهمی نهاد، پس بیائیم دست در دست هم بگذاریم و برای تقویت روح زمینه‌های اشتراک بکوشیم و آنچه در

قرآن و در اسلام و در پیام تاریخی ۲۶ آبان ۱۳۵۸ امام خمینی و در قانون اساسی نسبت ملت‌گرد گفته شده است عملاً نه با حرف اجرا کنیم. لذا برای تحکیم مواخات و همبستگی بیشتر پیشنهاد می‌نمایم:

- ۱- اجرای پیام تاریخی ۲۶ آبان ۱۳۵۸ امام خمینی
- ۲- اجرای اصل ۱۲ و ۱۵ و اصل ۱۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- ۳- چاپ کتب و ایجاد مدارس به زبان کُردی در سطح ابتدایی در مدارس آموزش و پرورش
- ۴- استخدام کارمندان بومی و آموزگاران مدارس بالاخص مدرسین تعلیمات دینی...
- ۵- استفاده از وجود تحصیل کرده‌های بانفوذ کُرد در سطح رؤسای ادارات
- ۶- احداث مرکز چاپ و انتشارات به زبان کُردی در مرکز (تهران)، یا مراکز استان یا یکی از شهرهای کُردستان.
- ۷- احداث مدرسه بزرگ اسلامی و احداث مسجد جامع مخصوص اهل سنت در تهران
- ۸- احداث کرسیهای فقه اهل سنت در دانشگاههای تهران، الهیات، تبریز، ارومیه، سنندج، کرشان، ایلام، سقز، مهاباد
- ۹- هزینه نمودن بودجه سالیانه استانهای کُردنشین در امر عمران و آبادانی و بهداشت و... نه در امر بهره‌برداری نظامی
- ۱۰- تأسیس مرکز فرهنگی و انتشاراتی برای اهل سنت در تهران
- ۱۱- تأسیس امور فرهنگی و اجتماعی مردم کُرد در وزارت آموزش و پرورش وزارت ارشاد اسلامی، وزارت علوم و آموزش عالی.
- ۱۲- انتخاب چند نفر مأمور تایید شده اهل سنت بعنوان عضو کابینه دولت.
- ۱۳- احداث کارخانه‌های تولیدی و سرمایه‌ای در امر اشتغال مردم مستضعف کُرد و رفع محرومیت در مناطق کُردنشین.

- ۱۲ - انتخاب چند نفر مأمور تایید شده اهل سنت بعنوان عضو کابینه دولت.
- ۱۳ - احداث کارخانه‌های تولیدی و سرمایه‌ای در امر اشتغال مردم مستضعف کرد و رفع محرومیت در مناطق کُردنشین.
- ۱۴ - ایجاد دانشگاه، دانشگاه آزاد اسلامی، صنعتی، بهداشتی، پیراپزشکی در استانها و شهرهای کُردنشین.
- ۱۵ - ایجاد برنامه کلی و محلی به زبان کُردی در تلویزیون جمهوری اسلامی در مرکز و مناطق کُردنشین.
- ۱۶ - اجرای فرمان و صدور قانون تحصیل به زبان کُردی در مدارس مناطق کُردنشین.

صفحه ۱۴	جمهوری اسلامی
چهارشنبه ۱۹ اسفند ۱۳۷۷	
۲۲ ذی‌قعدة ۱۴۱۹ - شماره ۵۷۲۸ - سال بیستم	

تقدیر جمعی از نمایندگان استان کردستان از مترجم قرآن کریم به زبان کُردی

بخش خبری: جمعی از نمایندگان کُرد زبان مجلس شورای اسلامی ضمن نامه‌ای از محقق علوم قرآن جناب استاد، دکتر محمد صالح ابراهیمی (شه پوئل) مترجم قرآن کریم به زبان کُردی تقدیر و تشکر کردند. در نامه این عده از ترجمه قرآن به کُردی به عنوان تلاشی سترگ و عظیم یاد شده و این اقدام ناشی از روحیه سرشار از عشق به خدا و ایمان به کلام جانبخش الهی دانسته شده است.

این نامه را نمایندگان مردم پیرانشهر و سردشت، مهاباد، سستندج، دیواندره، کامیاران، قروه، سقز و بانه، پاوه و جوانرود و ایلام امضاء کرده‌اند. لازم به ذکر است ترجمه قرآن کریم به زبان کُردی سورانی توسط استاد ابراهیمی از علمای اهل سنت کردستان چند سال پیش انجام پذیرفته و با استقبال قابل توجه کُردزبانان سراسر جهان مواجه شده است.

حماسه‌ی درویش عبدی:

حماسه و داستان درویش عبدی پسر ایزدخان از خاندان و بزرگان ایزدی و یکی از پیروان آینی ایزدی بوده است که در اثر گفتگوی این و آن و بحث از زیبایی و دلربایی و عفت و شخصیت و وقار عدله‌خان دختر (روزتمر پادشاه). یکی از عشایر و خاندان (ملی) نادید دل بآن دختر می‌بازد و روزی به پدرش پیشنهاد می‌کند که آن دختر را برایش خواستگاری کند، پدرش باو می‌گوید: در این زمینه فکر کرده‌اید؟ که این کار ناممکن می‌باشد، زیرا آنان مسلمان هستند و حاضر نمی‌شوند دختر خویش را به پیروان ایزدی بدهند، درویش عبدی در پاسخ می‌گوید: چه اشکال دارد منمهم مسلمان می‌شوم، همینکه پدر این حرف را از دهن وی می‌شنود عصبانی می‌گردد و پسر خود را تهدید به مرگ مینماید، درویش عبدی از ترس خاندان و عشیره خود را ترک و بسوی منطقه (روزتمر پادشاه ملی) روانه می‌گردد، پس از پرس و جو به کاخ (تمر پادشاه) وارد می‌گردد و پس از سلام و معرفی خویش اعلام می‌کند که مسلمان شده است و برای هر کاری آماده خدمت می‌باشد. تمر پادشاه پس از خوش آمدگویی به وی، پیشنهاد می‌کند که فعلاً بصورت قهوه‌چی در دربار من مشغول شو، درویش عبدی قهوه‌چی‌گری را می‌پذیرد و دست به کار می‌گردد، یکی از روزها (روزتمر پادشاه و امام کریم و تیمور و ابراهیم و عبدال و درویش عبدی و چند نفر دیگر در باغ بوده‌اند) که خبر می‌آورند که چند نفر از طرف دولت ترک عثمانی آمده‌اند و باج و خراج و مالیات از ما می‌خواهند حتی تهدید می‌کنند چنانچه مالیات را نپردازیم، علیه ما لشکرکشی کنند و با جنگ و قلدری آنرا از ما بگیرند، تمر پادشاه، تیمور، حسن، عبدال و مشیر پسرانش و همچنین ابراهیم، محمد، عمرو و مجید برادر زادگانش را با امام کریم که یکی از ندیماناش بود، دعوت به مشاورت می‌نماید، تیمور پسر بزرگش که به تهور و شجاعت شهرت داشت گفت: ما توانائی مقابله با دولت ترک عثمانی نداریم صلاح در اینست که مالیات را بدهیم

و باقی افراد جمع شده سخنان تیمور را تأیید کردند، در این میان **درویش عبدی** که جوان قوی هیکل و خوش اندام و نجیب و با ادب بود، با کمال ادب به تمر پادشاه عرض کرد، قربان اگر ما در راه خاک و وطن و ملیت خویش جان نوازیم، در چه هنگام خود را نشان دهیم و در مقابل ظالمان و ستمگران قیام و دفاع کنیم؟ براستی که باید سر بلند باشیم؟ اگر شاه اجازه بدهد من با ترکهای عثمانی می‌جنگم و بامید خداوند رحمان و رحیم کار آنها را خواهم ساخت و حاضرم جانم را در راه دفاع از وطن و مردمم فدا کنم، شاه از این سخنان پرشهامت به وجد آمد و شاد شد و حرف درویش عبدی را پذیرفت و او را فرمانده کل قوا برای جنگ با دشمن تعیین نمود و به ژاندارمهای عثمانی پیام دادند ما باج و خراج و مالیات نمی‌دهیم و هرکاری از دست شما ساخته است انجام دهید، ژاندارمها ناچار با دست خالی برگشتند، دولت عثمانی دستور داد تا سپاهی بیشماری را جهت سرکوب (تمر پادشاه) به خاک ایشان روانه نمایند و از این طرف تمر پادشاه میدانست که عثمانیها دست بردار نخواهند بود. دستور به درویش عبدی داد تا هرچه مصلحت می‌داند سپاه را جهت مقابله با دشمن آماده سازد، درویش عبدی پس از شور و مشورت که مشخص کردند که سپاه عثمانی تنها راهی که می‌تواند از آنجا هجوم بیاورد، آن دره مقابل شهر است. درویش سپاه را دسته دسته کرد تا آسان دشمن را در کمین غافلگیر و تار و مار نماید، اول برای پاسداری از شهر هریک از (حسن و خدر و عبدالله و عمر و خسرو) را مأمور و در اختیار هر کدام ۲۵ چکدار سوار قرار داد، تا در مکانهای تعیین شده بتوانند به خوبی از شهر پاسداری کنند. و تیمور را با ۹۰ سوار چکدار مأمور دهن آن دره کرد که در مقابل شهر قرار داشت و ابراهیم را با ۳۰ سوار چکدار مأمور سمت راست دره مزبور نمود و عبدال را با ۳۰ سوار چکدار مأمور سمت چپ دره نمود و مشیر را با ۲۰ سوار چکدار مأمور حفظ سمت راست دهن مزبور کرد و خسرو را با ۲۰ سوار چکدار مأمور چپ پائین دهن دره نامبرده کرد، آنگاه درویش عبدی گفت: منم با ۵۰

سوار چکدار، در دهن دره خود را قایم می‌نمائیم و همه‌ی دسته‌ها باید محکم خود را مخفیانه در سنگرهای خویش سنگر بگیرند و همچنین ۳۰ نفر را بر بالای قلعه کوه دره مأمور نمود که تمام راه دره را از آنجا میدیدند، به آنان دستور داد همینکه دیدند لشکر ترکها به تمامی وارد وسط دره شده‌اند و در کمین ما قرار گرفته‌اند در آن بالا آتش روشن کنند تا ما خبردار و آماده غافل‌گیر کردن دشمن شویم و به امید ایزد منان بر سپاه ترکهای عثمانی غالب و ظفرمند خواهیم شد. و کسانی مانند (کامل و جلال و سعید و فارس و آدم) را مأمور آن کرد که در میان دسته‌های سپاه بگردند و مایحتاج آنان را تأمین نمایند، نکند جنگ طولانی شود. این کار و تدبیر درویش عبدی باعث شد درویش عبدی در تمام منطقه شهرت یابد و ورد زبان مردم شود، عدله خان دختر تمر پادشاه نیز در غیاب عاشق جوانمردی و وطن دوستی و غیرت و تدبیری اندیشمندانه درویش عبدی شد، طولی نکشید خبر آمد که سپاه عثمانیها با انبوه فراوان دارند بسوی منطقه حرکت می‌نمایند. درویش عبدی دستور آماده‌باش را داد و همینکه سپاه ترکهای عثمانی در وسط دره به کمین افتادند، در بالای قلعه کوه مشرف بر دره طبق قرارداد قبلی بنشانی در دام افتادن سپاه دشمن از آن بالای کوه آتش را روشن کردند و در این سو دسته‌های مهیا شده و سنگر گرفته بر سپاه ترکها هجوم بردند و آنان را غافل‌گیر و پس از کشتار فراوانی از آنان، فرماندهان سپاه ترک که دیدند شکست خورده‌اند بقیه سپاه را بدون قید و شرط تسلیم دسته‌های لشکر درویش عبدی شدند و پس از خلع سلاح همه آنها را اسیروار به سمت شهر و به جلو کاخ تمر پادشاه آوردند و این فتح و ظفر و غلبه بر دشمن مثل توپ در منطقه صدا داد و در هر کوه و برزخی نام فقط نامی درویش عبدی و سخن از وطن دوستی و شجاعت و لیاقت و کاردانی و تدبیر خردمندانه او بود و شادی و خوشحالی فراوانی برای تمر پادشاه و مردمان منطقه ایشان حاصل شد و تمر پادشاه (درویش عبدی) را در آغوش کشید و او را بوسه زد و اشک شادی در چشمانش حبس

شد و نمی‌دانست چه کند و چگونه از **درویش عبدی** تقدیر و تشکر و قدردانی نماید.

از آن سو که خبر شکست به دولت ترک عثمانی رسید، خواست بال لشکرکشی انتقام خود را بگیرد، اما وزیرش گفت فعلاً ما شکست خورده‌ایم و باید با گُردها سازش کنیم، تا فرصتی پیش آید. جای گُردها کوه و دره و صعب‌العبور است، اینست که گسنفون سردار یونانی در ۴۰۱ قبل از میلاد که با ده هزار سوار از کردستان عبور کرده از کردها شکست خورده بود، یا مغولها که بارها از دست کردها شکست خورده بودند پس باید از در دوستی با آنان گفتگو کنیم و آنان از این راه آسان‌تر رام می‌شوند. بهر حال دولت ترک عثمانی چند نفر را به نزد تمر پادشاه فرستاد که اسیران و زخمیها را پس بگیرند، درویش عبدی از طرف تمر پاشا با آنها وارد مذاکره شد و گفت باین شروط آنان را به شما تحویل می‌دهیم ۱- از این پس ادعای باج و خراج و مالیات از ما نکنید. ۲- خون‌بهای کشته‌های ما را پردازید. ۳- من بعد با ما دشمنی نکنید. ۴- اگر کسی از شما به ما پناه آورد، ادعای بازپس گرفتن او را نداشته باشید، مأموران ترک عثمانی به مملکت خود برگشتند تا پاسخ را از دولت خود بیابند، خلاصه دولت ترک عثمانی شروط را قبول و از راه سازش اسرا و زخمیها را تحویل گرفتند و از طرف دیگر **عدله خان** روز به روز شیفته مردانگی و تدبیر هوشمندانه درویش عبدی می‌شد و خود را آماده می‌کرد که به عقد او در آید. که متأسفانه سعایت کنندگان بخصوص امثال میرزوی خدمت‌کار، کاری را کردند که این دو شیفته بهم شاد نشوند و با حيله و دسیسه بازی درویش عبدی به قتل رسید و عدله خان ناکام ماند. نقل از کتاب لاوک و حیران به زبان گُردی - محمد ملا کریم مدرس چاپ ۱۹۷۳ م بغداد - و کتاب داستان درویش عبدی به زبان گُردی شاکر محمد امین روزیانی چاپ وزارت فرهنگ در هولیر، سال ۱۹۹۶ م.

حماسه‌ی دوازده سواره‌ی مریوان

دوازده سواره‌ی مریوانی: [سلیم بیگ عموی احمد پاشا بایان، جوامیر آغای رنگینه: «نام‌دار به پلنگ پنجه خونین» از دوستان نزدیک سلیم بیگ، زینل بیگ مصرف. آغال آغای سیویلی، دارا آغای میره‌ده. اکرم ملا حمزه: «پسر ملا حمزه اوغانی»، فرامرز زنگنه، سوار آغای بلباس. میمند آغای میراؤدلی، زلال آغای میرگه‌بی، میران بیگ ولد بیگی و چلب قدیمی.] بعداً سه نفر بنامهای محمود بیگ قدیمی باش چاوش، شاهپور آغای بختیاری و صاحبقران به آن دوازده سوار پیوسته‌اند و تصمیم گرفتند تا به شیوه شیخون بر هزاران لشکر سلیم پاشا حاکم قبلی مخلوع بابان بتازند، سلیم پاشا بابان بعد از فرار به ایران به کریمخان زند متوسل شده بود که برای تصاحب (قلا چوالان) مقر حکومت خود، او را یاری دهد، خان زند لشکری در اختیارش نهاد تا از راه مریوان «قلا چوالان» را از تصرف احمد پاشا بابان بیرون آورند. سپاه سلیم پاشا که به مریوان رسیده بودند و در قلائی میردانه) و ارتفاعات مریوان سنگر گرفته بودند که پس از استراحت و جمع و جور شدن بر قلعه «... قلعه چوالان» هجوم برند و آنرا تسخیر نمایند. اما دوازده سواره‌ی نامدار مریوان، سپاه سلیم پاشا را غافلگیر و با شیخون حماسه آفریدند، و آن سپاه را تارومار کردند، حماسه‌ای غرورآفرینی بوجود آوردند که جزو فولکلور ملی و در زبان و ادبیات کُردی جا خوش کرده است، یک داستان واقعی و یک حقیقت تاریخی است، در آن گیر و دار احمد پاشا شاهک بابان (۸۰ - ۱۷۶۳ م) در ده قیماشه: Caymasa در نزدیکیهای [ده‌سرا و] خیمه زده بود. آن دوازده سواره‌ی مریوان پس از مشورت کردن، قرار گذاشتند حتی بدون اطلاع احمد پاشا حمله را شروع نمایند زیرا معتقد بودند که احمد پاشا به همچو کار خطرناکی را اجازه نمیداد.

بهرحال تصمیم دوازده سواره‌ی مریوان بر آن شد به چند دسته تقسیم شوند، دسته اول از راه دریاچه زربار Zarbar از راه ده (ینگجه) و بالای (سیو) بسوی (گالان) بروند، در

(دولاش) دره‌ی آسیاب یا (ته‌ی: طی) دسته‌ی دوم از (بیزه) و سومی در (موسک) و چهارمی هم در (داسیر) موضع بگیرند، تا آسان بتوانند تپه‌ی پشت (قلعه‌ی میردانه) و ارتفاعات مریوان را محاصره کنند و مجال به سپاه سلیم پاشا ندهند. این دوازده شیر نر و آتشپاره‌ی بی‌باک قرار گذاشتند که پس از استقرار در مکانهای تعیین شده، اکرم ملا حمزه آن جوان غول‌آسا نعره‌ی حمله را بکشد و آنگاه بقیه‌ی سواران نعره‌ی زنان و برق‌آسا هجوم و شیبخون را شروع نمایند و برای اغوای دشمن بر طبلها بززن که بر زمین آسپان بسته بودند. نعره‌ی اکرم چون دیوان هفت خوان تنوره کشید و در گوش سپاهیان دشمن پیچید و لرزه بر اندامشان انداخت و این حماسه‌ی اعجاب‌انگیز که دشمن را تار و مار کرد، به معجزه شبیه بود. تا جنگ و جانبازی دوازده سوار مریوان که آن سپاه عظیم را غافل‌گیر و نابود کردند، و بدینگونه نام آن نام‌آوران به تاریخ پیوست. نک: کتاب امرای بابان نوشته‌ی توفیق قفطان، تاریخ سلیمانیه و آنجائها تألیف علامه امین زکی بیگ ترجمه به عربی توسط استاد جمیل روژیانی که نسخه‌ای از این کتاب در دانشسرای عالی تهران موجود است. جزوه‌ای که شاعر و نویسنده و فیلسوف نامی (پیره‌میرد) آنرا نوشته است و کتاب حماسه‌سازان گمنام نوشته حبیب‌الله تابانی انتشارات نگاه سبز چاپ ۱۳۸۱ ش تهران.

شیر مردان شکاک: shkak

یا این سرگذشت جانسوز که نظام السلطنه قاجار پیشکار (استاندار) آذربایجان با سوگند خوردن و قرآن را مهر کردن موفق شد با سوءاستفاده از اعتقادات جعفر آقا این شخص پاک دل را فریب دهد. جعفر آقا یکی از پسران محمد آقا و برادر بزرگ اسماعیل خان سمیتکو (سمکو) است که پا چهارپشت (: محمدخان، صادقخان، جعفرخان و یحیی بیگ پسر بداق سلطان). نسبش به بداق سلطان مکرری می‌رسد. مینورسکی می‌نویسد: [جعفر آقا رئیس ایل شکاک به هیچ وجه با مقامات دولت قاجار در ایران کنار نمی‌آمد و مردم گُرد و فقرای آن نواحی از جعفر آقا بدشان نمی‌آمد و او را دوست داشتند. قاجارها از پس او بر نمی‌آمدند به حيله‌ای که از قدیم آزموده بودند متوسل شدند و او را به سمت فرماندار و رئیس بخش مرزی منصوب کردند (نک: کتاب کردان، یادداشتها و تأثیرات، درباره‌ی مرگ (شهید کردن) جعفر آقا بنقل از کتاب کرد و کردستان واسیلی نیکتین ترجمه محمد قاضی ص ۱۸۷). در همان زمان... نیکلای دوم امپراطوری روس، از جعفر آقا دعوت کرد تا همراه با «عبدالرزاق بدرخان» و «سید طه سمدینان» «شمزینان» به روسیه برود (۱۸۸۹ م). (نک: مهاباد در فاصله دو جنگ نوشته محمدرضا داودی ص ۹) این درخواست امپراطوری روس دولت قاجار در ایران را وادار کرد که درباره‌ی جعفر آقا تجدیدنظر کند، این بود نظام السلطنه به قرآن سوگند خورد و قرآن را مهر کرد تا نظام السلطنه در روی زمین است و در زندگی آسیبی به جعفر آقا نرسد و در امان باشد. جعفر آقا فریب می‌خورد و بدعوت نظام السلطنه قاجار به تبریز می‌رود، جعفر آقا با سیصد سوار زبده خویش به دارالحکومه تبریز می‌رود. بعد از مدتی اقامت در تبریز چون پایبند به قرآن بوده، گمان نمی‌کند که بوی خیانت بشود، در نتیجه به دائیش (خالو میرزا) می‌گوید تو با نه نفر دیگر از سواران ورزیده نزد من بمانید و به بقیه سواران دستور میدهد تا بچهریق در کردستان برگردند (نک: تاریخ مشروطه ایران تألیف احمد کسروی). چاپ دوم ۱۳۴۳ تهران

در یکی از روزها بنا بدعوت نظام السلطنه جعفر آقا با خالو میرزا و نه نفر دیگر، به دارالحکومه تبریز می‌رود و به کسان خود می‌گوید: شما در محوطه باشید، وقتی جعفر آقا وارد اطاق انتظار می‌شود (محمدحسین ضرغام) نامی از روزه‌ای که قبلاً در دیوار آن ایجاد کرده بودند پیاپی به جعفر آقا شلیک می‌کند و او را شهید می‌نماید و نظام السلطنه خائن به گودالی در زیرزمین می‌رود تا بخیال در حین قتل جعفر آقا بر روی زمین نبوده باشد. به محض شلیک، مردان شیردل و یوزپلنگان جعفر آقا همراه با خالو میرزا خود را بر بالین جعفر آقا رساندند و چون از جعفر آقا مأیوس شدند، فوری خود را بدرون یک اطاق از ساختمان انداختند تا از شر تیراندازان افراد نظام السلطنه خائن محفوظ بمانند، تعداد از دشمنان را کشتند و چند نفر از اینان نیز شهید شدند. سرانجام از سوراخی مانند سوراخ بخاری خارج شدند و از پشت بامها از تبریز خارج شدند البته در این گیر و دار چند تن از خائنان را به قتل رسانیدند و وحشتی در دل افراد نظام السلطنه و خود آن خائن ایجاد کردند و حماسه‌ای معجزه آسائی آفریدند. (نک کتاب کردان و یادداشتها و تأثرات درباره مرگ جعفر آقا چاپ ۱۹۱۵م به نقل از کتاب کرد و کردستان و اسیلی نیکتین ترجمه محمد قاضی چاپ ۱۳۶۶ س تهران) و کتاب حماسه سازان گمنام تألیف حبیب‌الله تابانی انتشارات نگاه سبز چاپ ۱۳۸۱ش تهران.

سرانجام آن یوزپلنگان از راه صوفیان، شبستر، ارونق و آنزاب راهی چهریق شدند، نظام السلطنه خائن پس از بهوش آمدن. دستور داد تا ژاندارمها و عده‌ای از سواران داوطلب به تعقیب آن هفت نفر: (خالو میرزا و گردها) بروند. سرانجام یاور علیخان نامی که فرمانده ژاندارمها و سواران را بعهدہ گرفت و به راه افتادند اما از روبرو شدن با آنان سخت می‌ترسید، خالو میرزا و یارانش به دامنه کوه «میشو» که در (یام - پیام) بین تبریز و مرند است رسیدند و در آنجا به استراحت پرداختند و بعد از مدتی (خالو میرزا) بلند شد و با تغییر لباس که جلب نظر نکند، به قهوه‌خانه‌ای رفت و بنام اینکه عده‌ای کارگرند و در کنار جاده کار می‌کنند برای صبحانه مقداری نان و پنیر و مایحتاج را با پرداخت پول اضافی خریداری کرد و با تغییر مسیر خود را به یارانش رساند و خود و یاران را از

گرسنگی نجات داد. سواران در محل اشاره شده، در مسیر جاده به محل توقف خالو میرزا و یارانش رسیده بودند. بدون توجه به اطراف به راه خود ادامه داده بودند و در فاصله کمی از خالو میرزا و یارانش در قهوه‌خانه‌ای سرراهی که وسایل رفاهی مناسبی هم داشت توقف کردند و برای اینکه وقت بگذرانند شب در آنجا ماندند. وقتی خالو میرزا آن اعجوبه زمان از ماندن آنها باخبر شد خیلی شادمان گردید. یاور علیخان اصلاً در فکر رو یا روی با آن هفت نفر گرد نبود، همه خوابیدند و خالو میرزا آن یوزپلنگ گرد، که نقشه را کشیده بود که باید شبیخون بزنند و هفت رأس از اسبان امینه‌ها را با اسلحه کمری و تفنگ و فشکدان لازم بدست آورند و انتقام جعفر آقا را در این شب بگیرند.

حه‌مو: (محمد) و حه‌سو: (حسن) مأمور نابودی چهار نفر نگهبان اسبها شدند. و (عبدالله) جوان لاغر اندام با (خلیل) مأمور دو نگهبان پشت قهوه‌خانه شدند و خالو میرزا با یکی از یاران برای ربودن تفنگ‌ها آماده شد و پس از ربودن، آنها را به یکی از یاران دادند و دوباره برای ربودن فشنگدان امنیه‌ها رفتند. خلاصه اول کار نگهبانان را ساختند و تفنگ و فشنگدان و اسبهای را با زین بدون هیچ برخوردی با ژاندارمهای یاور علیخان، تصاحب کردند و پس از کسب این مهمات، بر اسبها سوار شدند و اطراف لشکر یاور علیخان را گرفتند و با رگبارها، عده‌ای از آنان را منجمله یاور علیخان راکشته و زخمی نمودند و اسبهای آنان را فراری دادند.

و بعد خود بسوی موطن خویش حرکت کردند و در راه هرچند با مأمورانی مواجه می‌شدند، اما آن اعجوبه‌ها جانانه دشمن را رانده و خود را به چهریق رسانیدند.

تاریخ مشروطه ایران نوشته احمد کسروی ص ۱۴۵ و کتاب گردان و یادداشتها و تأثرات (درباره‌ی مرگ و شهید شدن) جعفر آقا چاپ ۱۹۱۵م به نقل از کتاب کرد و کردستان واسیلی نیکتین ترجمه محمد قاضی چاپ نیلوفر تهران ۱۳۶۶ش به نقل از کتاب حماسه‌سازان گمنام حبیب‌الله تابانی چاپ اول ۱۳۸۱ش تهران انتشارات نگاه سبز - باختصار و جمع و جور کردن. دوکتور محمد صالح ابراهیمی (شبه پوئل)، تهران.

۱۳۸۴/۵/۳۰ اش و ۲۱ اگوستی ۲۰۰۵م.

بنام خداوند جان و خرد

الحمد لله الذي دل على ذاته بذاته و تَنَزَّهَ عن مجانسة مخلوقاته - رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ، انت الذي عَلَّمْتَ الْإِنْسَانَ بِالْقَلَمِ وَ عَلَّمْتَهُ مَا لَمْ يَعْلَمْ وَالصَّلَاةَ عَلَى حَبِيبِهِ الرَّسُولِ الْكَرِيمِ الَّذِي خَلَقْتَهُ عَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ، الَّذِي كَرَّمْتَهُ بِذَلِكَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ. الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ. وَ عَلَى آلِهِ وَ اصحابه اجمعين.

مهامان، دانشجویان، استادان، حضار گرامی و با عزت درود و رحمت خدا بر همه شما باد.

قال تبارك و تعالی: «و اذ تَأَذَّنَ رَبِّكُمْ لئن شكرتم لأزيدنكم» سوره ی مبارکه ابراهیم. استاد محمد سعید ابراهیمی فرزند مه‌لا ئیبراهیم، فرزند عارفی ربانی حاج خلیفه ملامحمد (به‌ها) فرزند ملا سعید فرزند حاج ملا عبدالکریم نامدار به شیرازی مشمول مفهوم این آیه شریفه است [و لله العزة و لرسوله و للمؤمنین] چون استاد معلّم و استادی است مؤمن عالم به علوم اسلامی و متعهد، مسلماً دارای عزت و کرامت می‌باشد. ایشان معلمی است فاضل، اندیشمند، متقی، باصفا، صحیح‌العقل، ستوده کردار و پسندیده رفتار و نیکنام که در حومه‌ی شهر (مه‌هاباد) ی موکری دانش و دانشمند پرور، در مکتب پدر عالم و عارف به معارف اسلامی پرورش و تعلیم و تربیت یافته است. با تلاش و پشتکار و عشق و ذوق سلیم و علاقه به دین و دانش و هوش سرشار و حسن عمل به تحصیلات عالی پرداخته و به درجه ليسانس نایل گردیده است و از علوم و معارف اسلامی بهره کافی و وافی بدست آورده و اوقات شریف خود را به مطالعه، تحقیق و تدریس و تفسیر قرآن کریم و احادیث نبوی، تاریخ و ادبیات فارسی و عربی، فقه و اصولی اسلامی پرداخت و با ویژگیهای اخلاقی به جواب گویی کسانی که برای رفع

مشکلات درسی خود به حضورش می‌رسیدند اختصاص داده است. استاد معلمی است ادیب، فرزانه، شاعر، نویسنده، محقق، مدرس دلسوز و پرتوان و مهربان. دارای حافظه قوی و اطلاعات مفید و فراوان، در سیره و تاریخ و ادب و تفسیر قرآن و اخلاق حمیده و صفات نیکو دارد. معلوم است که اخلاق نیکو و رفتار پسندیده بیشتر از علم و تمدن موجب رفاه و خوشی و آسایش می‌گردد، خوی خوب و نیکو اساس حیات آدمی است. اخلاق نیکو به شخصیت انسان فرم می‌دهد و خلاقیت و قدرت ابتکار را بانسان می‌بخشد، اینست که خداوند رسول خویش را به تعبیر «انک لعلی خلق عظیم» وصف کرده است. تو گوئی استاد مشمول مفهوم این آیه شریفه است که خداوند عزّاسمه فرموده است: «واذابتلی ابراهیم ربّه بکلمت فآتمهنّ قال انی جاعلک للناس اماماً قال و من ذرّیتی - سورة بقره آیه ۱۲۴». ابتلی ای اخبره و امتحنه لیظهر للناس صدق ایمانه. اماماً ای یا تم براهیم الناس و یقتدون به و یتبعونه و یا حدون منه. - و ذرّیتی ای واجعل یا ربّی من ذرّیتی اماماً، زیرا استاد از سلالة پاک و در میان خاندان علم و دین و دانش پرور است و مرحوم پدرش و خودش از لحاظ علم و دین ماهر و طاهر بوده و هستند. خداوند علم و دین و تقوا بایشان اعطا کرده است و چون با اراده کامل و خالصانه سفره دل پاک خویش را در مقابل نور الهی گسترانیده و شایستگی نیز داشته خداوند بکرم خود علم و نور خویش را در دل و درون او نهاده است. اگر ما بخواهیم علم را تعریف کنیم باید به کتب کثیره مراجعت نمائیم اما **فارابی** این دانشمند نامی ایرانی از رسول اکرم (ص) نقل کرده است: «العلم نورٌ یقذفه الله فی قلب من یشاء». خداوند علم و نور و معرفت را در قلب این عالم نورانی تابانیده و دل و درون او را نورانی فرموده است بخصوص که ورد زبانش «ربّی زدنی علماً» بوده است باید اعتراف کرد او الطّف من النّظافة و اشرف من الشرف است.

بُشْرَى فَقَدْ اُنْجَزَ الْاِقْبَالَ مَا وَعَدَ و کوکب المجد من اُفْقِ الْعُلَى صَعِدَا

این بشارت و سعادت است که خداوند بزرگ بر من ارزانی داشته که پس از قریب ۳۹

سال کہ یاد او را گرامی می دارم و فضائل و مناقب کریمه ایشان را بازگو می کنم.
نکته قابل ذکر اینست استاد تصور نکند ایشان را از یاد برده ایم و از ذکر جمیل ایشان
غافل بوده ایم. حاشا. حاشا.

اگر دل ز یاد تو غافل نشیند خدنگ بلا بر دل دل نشیند

حافظ شیرین کلام چه خوش سروده است:

دامن دوست به صد خون دل افتاد به فسونی که کند خصم رها نتوان کرد
استاد محمد سعید بن ملا ابراهیم هو بحر من آیی النواحی أتیته. (مه‌آباد) این بهشت
رنگین، سرزمین علمای، نام آوران، فضلا، عرفا و صلحاء، ادبا، دانشمندان و فرزندان بوده و
هست که در طول تاریخ مردم را به راه راست و منهج قویم و صراط مستقیم راهنمایی
کرده اند و مردم را از قید طبیعت و مادیات رها مینمایند و به مبادی عالیة انسانیت و
روحانیت میرسانند.

(مه‌آباد): اَرْضُ بِهَا الْعُلَمَاءُ يَهْدُونَ الْوَرَى لِسُلُوكِ دِينِ الْحَقِّ أَقْوَمُ مِنْهَجِ
لَا سِيَّمَا سَنَدِي وَالسَّعِيدُ الَّذِي فَضْلُ الْإِفَاضِلِ عِنْدِي كَنَمُودَجِ

سعدی شیرازی آن مصلح بزرگ جهانی، جهانی است که فرموده است: «بنی آدم»
اعضای یکدیگرند، نه فرموده بنی آدم ایرانی، بنی آدم مسلمان، بنی آدم شیرازی بلکه
«بنی آدم» را بدون قید ذکر کرده است همچنانکه خداوند در قرآن کریم بدون ذکر قید و
بصورت مطلق می فرماید: «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ» سورة اسرا آیه ۷۰ - سعدی در جای دیگر
فرموده است: «عبادت بجز خدمت خلق نیست».

اینست حضرت رسول اکرم (ص) فرموده است: «خَيْرُ النَّاسِ مَنْ أَنْفَعَ النَّاسَ»، معلوم و
مسلم است که استاد مشمول آن حدیث شریفه است زیرا در طول معلمی خویش به
هزاران دانش آموز و جوان و نوجوان کشور آموزش داده و آنان را بهره دین و دانش
رسانده و شنیده ام که گفته است «هنگامیکه وارد کلاس درس می شوم انگار که در بهشت
برویم باز می کنند می گویند: «فادخلوها بسلام آمنین» قران است. کلاس درس و دیدار

دانش آموزان و تدریس را برای خود مانند آب برای ماهیان دانسته است. آنست که توانسته است فرهنگ و علوم پرگهر را غنا بخشد و هزاران دانش آموز و طالب علم را آموزش و تعلیم مفید دهد و جوانان کشور را پر بار نماید و آنان را به درجات عالیّه آموزش و پرورش برساند و اخلاق نیکو و آداب و رسومی آموزشی و تربیت انسانی را به آنان یاد بدهد «جزاه الله خیر الجزاء». - این انسان دیندار و فهمیده و عالم که در مکتب نورانی و پر معرفت و عارف و اندیشمند پدر خویش بزرگ شده و تربیت و آموزش دیده است خوب فهمیده است که به عبث آفریده نشده است که خداوند می فرماید: «أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ» سوره مؤمنون آیه ۱۱۵. ای اظننتم اننا ابداء عناکم لعبا و باطلا مجرداً عن حکمة. استاد محمد سعید درست باین آیه شریفه عمل کرده است که خداوند می فرماید: «هُوَ أَنشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا» سوره هود آیه ۶۱. بلی خوب دانسته که خداوند او را از روی حکمت آفریده است و مطابق آیه مبارکه سوره هود که خداوند بشر و انسان را از زمین و خاک بیافریده و مأموریت و مسئولیت باو داده است که سرزمین خود و اراضی خویش را باید آباد سازد و معلومش گشته که عمران و آباد کردن تنها منحصر به کشت و زرع و ایجاد باغ و بستان و ایجاد کارخانه و... نیست یکی از ابعاد عمران و آبادانی توسیعه علم و دین و دانش و بینش و هنر و معرفت است. استاد که در زمینه علم و دانش و معرفت توانائیهای داشته است از این راه دانش آموزان و جوانان و مردم مسلمان را آموزش داده و آنان را به علم و دانش و بینش و معرفت آشنا گردانیده است و در راه توسیعه و گسترش علم و دین و هنر کوتاهی نکرده است و وظیفه و مسئولیت خود را چه از راه تدریس یا تألیف مفید به نحو احسن و مطابق آیات قرآن کریم بانجام رسانیده است و از این راه است که خداوند درجات او را بالا برده و عزّت و معرفت و علم و دین و علوّ به وی داده است که خداوند می فرماید: «يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ سوره محادله آیه ۵۸». یا این آیه که می فرماید: «قل هل يستوی الاعمی و البصیر أم هل تستوی الظلمات و

النور - آیه ۶۱ سورة مبارکه رعد».

که خداوند حکمت و علم و بصیرت به این استاد عزیز داده که خداوند می فرماید: «... و من یؤت الحکمة فقد اوتی خیراً کثیراً». یا این آیه که می فرماید: «أمن هو قانت آناء اللیل ساجداً و قائماً یحذُرُ الآخرة و یرجوا رحمة ربّه قل هل یرتوی الذین یعلمون و الذین لا یعلمون إنّما یتذکّرُ الوالالباب سورة زمر آیه ۹».

که استاد محمد سعید هم عابد و ساجد است و هم عالم متعهد و مؤمن که خداوند علم و بصیرت و حکمت و دانش و دین باو بخشیده است و این بهترین نعمتها است. به زبان عربی ساده باید گفت: «کان الاستاد عالماً متبحراً، کاتباً ماهراً و کان معلماً کبیراً فی العلوم و المعارف الدینة و الثقافة الاسلامیة مع فرط ذکائه المتوقد و نبوغه الفطریة و له خطُّ باهرّ، نشیطاً مقدماً فی میادین العلم و الادب و انساناً متدیناً یرکس جهوده المتواصلة و مواهبه الممتازة لخدمة العلم و الدین و الادب و الانسانیة و افادة طلاب العلوم بدون ملل او توان سواءً بالدرس و التقرير ام بالشرح و التفسیر ام بالتألیف او التلخیص بالنشر کالدر، فافاد و اجاد و الف فجمع من جواهر الادب و درره و هدّب و شرح الدروس بصحة المادة و حسن التألیف و کمال الايضاح و حسن التنسیق بلا اطناب مُملّ و لا ایجاز محلّ».

این بیت از حکیم سیّد عبدالرحیم نامدار به مولوی کُرد که در واقع موجی شگفت‌انیز از دریای معرفت او است تو گوئی که در وصف الحال استاد سروده شده است که استاد همیشه می‌گفت خداوند مرا به کنه و ذات حیرت‌انگیز خود بیشتر آشنا بفرما و رموزات ادب را به من بیاموز.

بیاموزش رموزات ادب را ببخش ای ابوالعجب این بوالعجب را یعنی ای خداوند تو با احسان وجود بی‌نهایتت رموزات فروغ بخش ادب را به این بنده تعلیم و آموزش بفرما، ای خداوند اعلا و شگفت‌انگیز این موجود شگفت‌انگیز را مورد بخشایش و عنایت خود قرار بده. ای خداوند که ذات اقدس تو موجب شدیدترین شگفتی‌هاست. ای پروردگار فیاض که صفات ربوبی تو انگیزنده‌ی نهایت

شگفتی هاست، ای خدای بی نیاز مطلق که عظمت‌هایت موجب شگفتی بی‌کران و اعجاب بی‌پایان است این بندهٔ موردِ شگفتی از حیث ناچیزی و محدودیت و قرار گرفتن در مجرای زوال و فنا مورد بخشش و عنایت خود قرار بده، - عبدالحمید ابن ابی‌حدید هم اعجوبة الكون را در شعر خود این چنین بکار برده که گوید:

فیک یا اعجوبة الكون غد الفکر کلیلا انت خیرت ذوی اللب و بلبت العقولا
 کَلَّمَا قَدَّمَ فِکْرِي فِیکَ شَبْرًا فَرَّ مِیلَا نَاکَصًا یَحْبَطُ فِی العِمْیَاءِ لَا یَهْدِی سَبِیلَا.

یعنی دربارهٔ تو ای اعجوبه هستی فکر آدمی در مانده است، تویی که صاحبان عقل و خرد را متحیر نموده‌اید و عقول را به اضطراب انداخته‌اید و آنرا در شدتِ هم داخل گردانیده‌اید هرگاه فکر من و جیبی بطرف تو حرکت کرد، یک میل به عقب فرار کرد. در حالیکه در ظلمت کوری گم شده و راهی را پیدا نکرد. یا به قول مولانا جلال‌الدین بلخی رومی:

حیرتی باید که رُوبد فکر را خورده حیرت فکر را و ذکر را
 تو بی‌خبری بی‌خبری کار تو نیست هر بی‌خبری را نرسد بی‌خبری

استاد محمد سعید مطابق فحوای اشعار ذکر شده از محدودیت‌های ادراکات‌رهای یافته و در عالمی فراتر از ماده و مادّیات مدهوش شده است. این همان مقام والایی است که حضرت رسول اکرم ص فرموده است: «رَبِّی زِدْنِی تَحِیْرًا».

مرد حیران چون رسد این بارگاه در تحیر مانده و گم کرده راه
 گم شود در راه حیرت محو و مات بی‌خبر از بودِ خود و زکائنات
 هر که زد توحید بر جانش رقم جمله گرم گردد از او نیز هم
 هر که در دریای کلّ گم بوده شد دائماً گم بوده و آسوده شد

زندگی چیست خون دل خورد و پشت دیوار آرزو مردن

شیخ ابوسعید ابوالخیر فرموده است:

زندگی در صدفِ خویش گهر ساختن است در دل شعله فرو رفتن و نگذاختن است

خواب زنده‌دلان خواب پریشانی نیست در همین خاک جهانی دیگری ساختن است به راستی استاد محمد سعید با آن همه فعالیت‌های علمی و فرهنگی خدمات ارزنده‌ای به میهن عزیزمان ایران ارائه کرده و در این مورد جبهانی دیگری ساخته است که با آنهمه تحصیل و آموختن علم و هنر و کسب دین و دانش و درایت توانسته است در صدف مبارک وجود خویش گهرهای جاوید و مفید بسازد و جوانان و نوجوانان و دانش‌آموزان را در ایران تعلیم علم و آموزش و پرورش بدهد و آنان را عالم و مفید بارور کند و آن همه کتابها را تهیه و تدوین و بچاپ برساند. معلوم است استاد معلم همه می‌دانیم دست نوشته‌های معلم بر روی تخته سیاه ورق رزینی است که تنها کیمیاگران چون خود معلم توان ساخت و پرداخت آنرا دارند و بس.

معلمان معمارانی هستند که توانسته‌اند بدین شغل مقدس و مهم و پیامبرگونه دست یازند. این هم خود نعمت الهی است که به معلم یا معلم اعطا گردیده است. خداوند عزّاسمه در قرآن کریم می‌فرماید: «الرحمنا - عَلَّمَ الْقُرْآنَ - خَلَقَ الْإِنْسَانَ - عَلَّمَهُ الْبَيَانَ - سُوْرَةُ مَبَارَكَةُ الرَّحْمَنِ آیه ۱ تا ۴. یعنی ای انسان تو همانند خدا رحمان و مهربان و بخشاینده باش به همه - همانند خدا معلم باش که قرآن کریم را به رسول خود آموخت، تو هم معلم و آموزگار باش - خلق انسان یعنی همچنانکه خداوند انسان و این بوالعجب را خلق کرد، تو نیز هم مانند خدا خالق باش و بیافرین. عَلَّمَهُ الْبَيَانَ یعنی خداوند نطق و بیان به حضرت رسول اکرم (ص) و به نوع بنی آدم نطق و بیان آموخت. تو نیز ای انسان به دیگران بیاموز، بلی براستی استاد محمد سعید مهربان و به همه دانش‌آموزان بدون فرق و جدائی آموزش می‌داد و به تهیه و تدوین آنهمه کتاب و خلاقیت و خدمت فرهنگی و علمی خود را به ثمر رسانیده است و از راه تدریس و آموزش، نطق و بیان را به دانش‌آموزان خود یاد داده و زبان آنان را برای توضیح و جواب سؤالات عادت به بیان کردن و سخن گفتن و پاسخ دادن به معلم کرده است.

ما چون زندگی را دوست داریم از اعماق قلب و درون معلم را دوست داریم معلم با علم

و هنر و دین و دانش خویش در همین خاک جهان دیگری برای فرزندانمان ساخته و می سازند.

البته باید اعتراف کرد پرواز روح، یا لحظه های بی تابی و غلیان و جوشش و پرگشودن در افاق و انفس معنوی حیات و زندگی از سکوی پرتاب چنین واژه گانی نسبت به وصف و پسند مقام والای استاد و معلّم دشوار می نماید، گفته و گفتار استاد چیز دیگری است، گفتار معلم لطیفه غیبی غیر قابل توصیف است. بیان معلم به روانی و دشواری و پیچیدگی روح و روان آدمی است سخن معلّم لطف و ملاحظت دارد، کار معلم قابل ستایش در قلمرو علم و دانش و آموزش دادن و فرهنگ است، معلم روایتگر هنرمندانه زندگی واقعی است، معلم بیان کننده صادق فرهیخته موقعیت آدمی بر کره خاک است سخن معلم صنعت سهل و ممتنع است که در قلب دانش آموزان و دانش آموختگان نقش می بندد و این سخن مناسبترین تعبیر برای بیان هنرمندانه زندگی معلّم است. خود معلّم بودن هنر است، خداوند خود معلّم است که به پیامبران درس علم و اخلاق نیکو و مردم داری آموخت که فرمود: اقرء باسم ربک... انک لعلی خلق عظیم - الرحمن - علم القرآن - خلق الانسان - علمه الیابان. استاد محمد سعید همه وجود مبارک و پربرکتش عشق بود. عشق به خدا و عاشق به علم و معرفت و شناخت خدا، عشق به خدمت کردن به خلق. شعر

شادباش ای عشق خوش سودای من ای طیب جمله علت های من

ای دواى نخوت و ناموس ما ای تو افلاتون و جالینوس ما

مگر کسی می تواند به جمال ملکوتی هستی که نتیجه مستقیم عشق است هدف و نقش و در پس مقصود از عالم وجود را بفهمد یا بشناسد.

بیا عاشق شو ار نه روزی کار جهان سراید ناخوانده درس مقصود از کارگاه هستی استاد محمد سعید در حوزه تخصصی خود تحفة العرفان، صاحب علم و بیان ره روی تریقه و ترجمان حقیقت و وجود ارزنده بوده و هست، سرشار از زیور علم و عرفان که

درخشان و زرافشان و درخشنده است. به قول حکیم نظامی گنجوی:

« کسی از تو در تو نظاره کند
ورقهای بیهوده پاره کند
شاید ترا جز به تو یافتن
عنان باید از هر دری شتافتن
بسی منزل آید ز من تا به تو
نشاید ترا یافت الا بتو».

استاد چهره شاداب و جذاب و شخصیتی بلند در آن اندام دلارام، جهان صفا و اخلاص، کمال و جمال، فضل و فضیلت، عزت و متانت، فروتنی و عطوفت، لطف و انسانیت، ظرافت و لطافت، جای گزیده است که گفتنی است «جهانی است بنشته در گوشه‌ای» با هر گفتار یا سخنی لبخندی بر لب دارد. لبخندی که برای دانش‌آموزان در حالی که معلمی بود تدریس می‌کرد، از هر نسیم جانفرسایی دلاویزتر و از هر نویدی امیدبخشی دل‌انگیزتر بود. او از شمار معلمان بود که دانش‌آموزان همه از دل دوستش داشتند و هم از جان احترامش می‌گذارند. به سخن دیگر برای دانش‌آموزان هم پدر معنوی دلسوز بود و راهنما. هم دوستی بود دلفروز و گره‌گشا. آنطور شنیده شده، کلاسهای درس این معلم وارسته هم گرم بود و جذاب و آرام‌بخش بود و هم آموزنده، استاد ستاره‌ایست بدرخشید و ماه مجلس شد، اگر ابر و غبار نباشد و دود نباشد ستارگان چنان پرتوافشانی می‌کنند که می‌گویند: آسمان «ستاره‌باران» کرده است گویی بر روی زمین هم اگر ز مهریر و لجن نباشد و طوفان غبار امان دهد، گاهی چنان ستاره باران می‌شود که ستارگان زمینی با پرتوافشانی خود چشم ستاره‌گان آسمانی را هم خیره می‌کنند. باید گفت عوالم طبیعت و جهان - هر چه در آن هست - بر دو نوع‌اند: برخی مظهر جمال، زیبایی، عاطفه، خوشی و کامیابی - بعضی عبوس، خشمگین، شرور، تند و تلخ هستند. بعنوان نمونه چهره عبوس و پر آشوب یکروز زمستانی را در نظر بگیرید که همه جا را باد و برف و طوفان و یخبندان فرا گرفته و انسان در انتظار آن که شورش و انقلاب، طبیعت و جهان را فرا خواهد گرفت. در هول و هراس به سر می‌برد. سرها در گریبان است هیچ کس نمی‌خواهد دهان باز کند و سلام تو را پاسخ بدهد. در مقابل آنروز سخت زمستانی،

یکروز بهاری را در نظر بگیرید و مجسم کنید که هوای سرد و نه گرم است نسیم بهاری با دل و جان آدمی بازی می‌کند، انسان به یاد ایام جوانی می‌افتد، حتی پیران هوس جوانی می‌کنند، این تنوع و تناقض در افراد بشر نیز قابل تطبیق است. گاهی کسانی را می‌بینید که چهره تند، عبوس، سخت و سرکش ایشان، غم و یأس در وجود شما ایجاد می‌کند و از چشمان آنان جز شراره خشم و بدبینی نمی‌جهد و از زبان‌شان جز حرف «نه» بیرون نمی‌آید، دیدار این‌گونه اشخاص انسان را از خود بیرون و از اجتماع متنفر و گریزان می‌کند، انسان احساس می‌کند که آنان سردتر از یخند، اگر انسان آنان را در بجهت بهار هم ببیند، به یاد «برالعجوز» می‌افتد و درصدد است که هرچه زودتر خود را از نیش سرمای آنان برهاند اما گاهی در برابر این چهره‌های اهریمنی، انسان با چهره‌هایی مواجه می‌شود که در طلعت فرخنده آنان فروغ مهر یزدانی نمایان است و اگر انسان آنان را در دل زمستان سرد هم ببیند به یاد بهاران و گل و سنبل و ریحان می‌افتد و صدای آنان را چون نغمه دلپذیر و روح‌پرور پرندگان خوش‌الحان در دل و گوش خود احساس می‌کنید - گویی که همه خوشی‌ها، شادی‌ها و زیبایی‌ها جهان در چهره آنان نقش شده است.

چهره محمد سعید از این نوع دوم است. - باید گفت آنچه استاد را محبوب القلوب ساخته تنها مرتبه علم و دانش و تحقیقات علمی او نیست، این یک روی سکه است آن روی دیگر سکه را نیز باید دید مگر می‌شود انسان به صرف دانش در دلها رسوخ کند و مریدانی پیدا کند، بی‌شک فرهیختگی او همراه با فضائل انسانی و اخلاقی از او شخصیتی والا و دوست‌داشتنی و قابل احترام ساخته است، از اینرو، انسانیت، علو همّت، فروتنی و تواضع ایشان را به آن درجه از محبوبیت رسانیده که امروز ما در حال حیات مبارک و پربرکتش زبان به وصف وی بگشائیم، ایشان با آنهمه تدریس و تألیف و تحقیق هرگز دیده نشده که اظهار فضل کنند. اینجانب مثل هر انسانی غمهای در دل دارم که شاید تا آخرین لحظه‌های زندگی مرا رها نکند، درد من درد (خشکسالی عشق

است) در عصر که فضیلت و انسانیت، مهر و محبت ره گم کرده است ناچارم با این ابیات آنرا تا حدی بیان کنم:

این بینوا دلم به نوایی نمی‌رسد وین دست کوتهم به لقای نمی‌رسد.
 خشکیده کشتزار دل از خشکسالی عشق فیض عطا و ابرسختایی نمی‌رسد
 استاد محمد سعید ابراهیمی نواده علامه حاج ملا عبدالکریم شیرازی که به نسب به چند پشت به قطب‌الدین بن مظفرالدین محمد شبانکاره‌یی کرد، میرسد و نام مادرش زبیده‌خانم قدم‌خیر و به نسب به شیخ اسماعیل گلباغی می‌رسد. - تألیفات چاپ شده استاد: ۱ - کتاب آشنایی با تحولات اسلامی نظرات ائمه اربعه در فقه، ماتریدی، اشعری، معتزله و... چاپ ۱۳۶۲ ش تهران - ۲ - اصول فقه اسلامی - ۳ - گشتی در علم بلاغه معانی، بیان، بدیع، عروض و قافیه که دانشجو را از خواندن کتابهای عربی مانند مطول و مختصر و جواهر البلاغه بی‌نیاز می‌سازد. چاپ ۱۳۶۴ ش تهران چاپخانه مهارت - ۴ - ترجمه وضع و استعاره و تحقیقات در آن علوم چاپ ۱۳۷۹ - ۵ - ترجمه و ترکیب چند سوره از قرآن کریم. ۶ - مجموعه کامل تست کنکور اختصاصی چاپ مطبوعاتی شرق تهران. ۷ - تألیف کتاب صرف و نحو به شیوه‌ی بسیار جدید و پر محتوی. ۸ - قهرمانان ملت کرد از آغاز تا حرکت ملامصطفی بارزانی. ۸ - ترجمه کتاب وضع قاضی عضد از عربی به فارسی، ۹ - ترجمه تعریفات جرجانی از عربی به فارسی ۱۰ - شرکت در کنگره‌های شهر ایلام، تهران، سنندج، سقز، ورمی، مریوان و بوکان و سخنرانی و چاپ مقالات در مجله آوینه، سروه، کتاب کنگره یاد مولوی کورد، هفته‌نامه آیدر، کتاب توسعه فرهنگ چاپ ۱۳۷۳ ش دانشگاه کردستان، و... - (شبه پوئل) ۱۳۸۵/۶/۲۵ - تهران.

کوردکیه و کوردا به تی چیه؟

ئهم و تاره دوکتور عهلی شه مس بورهان به فارسی بوسیویه تی و له په یامی کوردستان په ره ی ۵ ژماره ی ۳۶ روژی شه ممه ۲۶ خه زمانانی ۱۳۸۵ و ۱۶ دسامبری ۲۹۰۶ و ۲۷۰۶ کوردی له چاپ درابوو هه زم کرد، وه ری بگیرمه سه زمانی شیرینی کوردی. دباره کوردا به تی و ئازادی و هوئی هه لدان و تیگه یشتن و پیگه یشتن و حورمه تی مرو، وریایی و پارێزگاری کردنی پیی دهوئی، دهشی له حزه یی هه ل و مه رجی که میژو دهی ره خسینی له کیسی نه دهین، به دل و شیرین، دوژمن بناسین، به کار بین، به هاودلی و هاو کاری پر به دل و پته و، به کار بین له لاسایی خو رزگار کهین له داگیر کهر خو قوتار کهین با بویرین، با ئازاو نه ترس و کوئنه ده رین، پیاوی خو بین، پیاوی خودابین، له حق و ماف خوازی، را نه وه ستین، ته نیا یشت به خودا و نه ته وه ی کوردی خو مان به ستین، هه ره که و نابی به دو، که شیایوی په رستینه، ته ویش هه ر خودایه، جا با هه ر ته و زاته پیه رستین، هوئی بوون و نه مانمان، ته و به که یه، که زاتی پاکی بیخه وشی خودایه و ئیتر هه رچیکی، دیکه هه یه خه یاله و که سیش تا ئیستا به خه یال نه بو وه به مال

درای. بهرت گه ر میوه ی عیلم به ری نی

چه رخ و قه له ک له بهرت سه رده نه و نی

باغه که ت گه ر و شکه له دا برو نی

ده کریته سوته مه نی و دوکه ل ده بار نی

هه رکه سی عیلم و زانین به ده س بی نی

ره حمه ت و به ره که ت به سه رخویدا ده یاری نی

شوکر بو خوالیره له م دیو پتر له بیست و پینج هه زار زانینخوا زمان له رانکوکاندا هه به و

لاوی کورد له مرو به دوا لاوی زانا و له کارزانی عیلم و زانین به دیر و درنج و نه یار سه ر

و گوردن داده نه وینی کورد به به ره بری (شه پوئل).

کوردکیه و کوردایه تی چیه؟

له م دوایانه دا له چاپه مه نی کورده واریدا له باره ی کوردایه تی و به تایبته کوردایه تی دانیشتوانی کوردی تاران، چهن مه به ستی نووسرا بوون، جا بوئه وه ی مه به سته که، باشتر روناک بکریته وه و له سه ره تاوه بگه ی نه پیی ناسه یه ک، له کوردایه تی تا چاکتر بزاین کوردایه تی یانی چی؟ جا ئه وسایبگه ین و بزاین چ که سانی کوردایه تی، ده که ن و چلوئه ده سته یی له کوردایه تی ده سه یی دیکه ئیراد، ده گرن، بهر له چوونه نیو قسه و باسه که مان، پیوسته بلیم و رابگه ییم زاراوو و واژه ی کورد، له زوربه ی واژه نامه کاندای، چ کوردی، فارسی، ئینگلیسی، فه رانسه وی و قاموسی عه ره بیدا. به واتایی وه کویه ک، مانا کراوه، دیاره پیوه ندیشی به روانگه یائینسافی نووسه ریشه وه هه یه، هه ندی کورد، به ناوی نه ته وه «میلله ت» تا قمی به ناوی قه وم و ته نانه ت به تایفه و قه بیله یش ناوی کوردیان بر دوه. له فه ره هه نگه کوردی یه کاندای، واتایی فره بو کورد نووسراوه، هه ره وه ک کورد گه لیکی قه دیمیه له ئاسیادا ده ژی «مینورسکی رای گه یاندوه: که له کورد قه دیمی تر له موژوو پیو تامیادا، نایندری» هه ندی تر و تو یانه: کورد نه ته وه یه که، له روژ هه لاتی نا قیندا نیشته جیی و سه قامگیر بووه و... بیجگه له وان هه ش به واتای شوان، پاله وان، دلیر، ئازا، جوانچاک، ئازادیخواز، بی قه رار، جوامیر، بویر و نه ترس، ماندو نه ناس، چروچیر و اتا کراوه، واژه نامه کانی غه یه کورد، خو یان له زار او ه ی: «ئیس تیلا حی» کوردایه تی، که ر کردوه، یا به پیی ویستسیان نه زانیوه، قسه ی لی بکه ن به لام له هه نه بانه بو رینه ی هه ژار «لیکوله رو مو ته رجیم و شاعیری ناوداری کورد» زار او ه ی: کوردایه تی به واتای «کار بو تازانجی کورد کردن «میلله تی کورد» و اتا کراوه و له فه ره هه نگه ی کوردستان گیوی مو کریان ی، ده ر

گاو چاپ کردنی ئاراس چاپی ۱۹۹۹ ی زاینی پهره ی ۷۸۶ به مجوره ی: کوردیتی: خهریکی کاروباری کوردان بوون و اتا کردوه و قاموسی کوردی توئی ئوستاد عه لی سیدو گورانی چاپی ئوردون عه ممان ۱۹۸۵ - ز - به کوردی و به عهره بی Kutdîti = ئە لکوردیة: الأشتغال مالشؤن الکردیهی، به کاربروه، دباره هه مویان به یه ک و اتان. جا ئە گهر ئە و مانا و به کار بردنانه ی باسکران له گهل و اتایی که ههر کوردی که له میشکی خویدا رای گرتوه، بیگرینه بهرچاو، ده گونجی و اتای وردی کوردایه تی به مجور بی «له بیری کورد بوون و به قازانجی کوردو نه ته وه ی کورد، کار کردن، له راستیدا کوردایه تی ههرچه نده به ک هه ست و یه ک باوه ر و یه ک ئە قیده و یه ک فهره ننگ و یه ک روانگایه به لام ری ئی نیشانده ری عه مه لیشه و ماناکه ی ئاوايه: مرو له گشت هه ل و مه رجیکدا وه هه میشه ئە بی به م دو نوکته ورد سه رنج بدا و پر به و اتایی بفرکی - ۱ - هه یچ کاری که به زاینی نه ته وه ی کورد، بی به لایا نه چیی. - ۲ - هه رکاری که به قازانجی گه لی کورد بی، برایانه و پر به دل ئە نجامی بدا.

ئە شئ بیژین: کوردایه تی فیرگه و مه کته بیکه، بو مروقی کورد، به قازانجه و ئە وان به مافی خویمان ناسیاو ده کا و له گه یشتن به ئامانج یارمه تی ده ره. - له رابورد و دافره بی له کوردانی دلسوز و خاوه ن هه ست، به تابه ت ئە و کوردانه ی و باوه ریان به کوردایه تی یه وه. بو وه و ئامانج و ئاره زوی نه ته وه ی کورده وه، ماندو بوون، له بزاونگه لی جیا جیا، که نیازی به ده ر برین نه، به شدتاریان هه کرد ده و ئە زمون گه لی به نرخی میژوی فره و فراوانیان بو نه ته وه ی کورد، به جی هه یشتوو له سه ده ی نوزده و بیست ئە و راپه رین و بزوانه هه رچه نده سه ر و سه رما یه یی بهر فره ی له کوردا یه تی ره سه ن و خو مالی له گهل خویدا به دیه یناوه، به لام جاری دینی و ئولی و نه ته وایه تی، وه له م دوایانه دا، سو سیالیستی ئە وانه، و اتای پروتای کوردایه تی که مه ره ننگ هه لگه یرا بوو، برو سقا بوو، ده شگونجی بو تری

به لگه ی سهر ته که وتینش ههر ئەمه بوو گه.

ناسیونالیسم «نه ته وه ئوگری» به تهنیایی نهی توانیوه نه ته وهی کورد، بگه یئینه ئامارنج، ههرچهند ناسیونالیسم - ی که رابه رانی گه لی کورد، مه به ستیانه، قهت یه ک نه ته وه ویستی، بهرچاو تهنگانه نه بووه، به لام چون هه میسه له گه ل نه ته وه په رسی بهر چاو تهنگ و خوین و به دین، رو به رو بورن، سه رکه وتینان که متر به دهس هیتاوه. سوسیالیزمیش، ههر چهنده باوه ریکی ته وتوی به نه ته وه خوازی نه بووه تهنیا به حهق و مافی چاره نووسی نه ته وه و قهومه کان، نیوه باوه ریکی هه یه، به لام به کارو کرده وه، فره تر بیرى له جیهان و تهنی کردو ته وه و نهی توانیوه. کومه گئی ته وتو به نه ته وهی کورد بکا و یارمه تی بدا.

لیبرالیزمیش ههر چهنده له ولاتانی روژاوا و روژه لاتیدا «له هه ندی و لاتنی روژاوا یی دا» فیرگه و مه کته بی خونجاوی هه یه، به لام بو نه ته وهی کورد، به تهنیایی ناتوانی به قازانج بی، له وانه یه هوویه ی نه ته وهی و نیشتمانی و فره هنگ و باوی نیو کورده واری بهاری و وردوخاشی بکاوه نیوی بهری.

ئه مرو خه لکی کورد، به ورد بونه وه له رابوردو و چاره نوی ته و راپه رین و بزواته ی که له فیرگه و فرانکو و مه کته به کانی سه ری پهیره ویان کردوه و به سه رنجدان به دواروژی که له پیشماندایه ناتوانی تهنیا له یه ک فه لسه فه و فیرگه ی عیلمی و رامیاری قازانجی برد بی یا قارانج بیا باشتروایه لانما که م به خیسسه یه که وه. برویننه هه رسی فیرگه که وه نه ئیژه گه لی باشی، که گه لانی دیکه له وه مه کته بان به ده سیا هیتاوه و که لکیان لی وه رگرتون، ئیمه یش که لکی لیوه ر بگرین هه روا خو پاراستن له هه لس و که وتی، که له و فیرگانه وه لامی چاک نه دراوه ته وه، ئوسولی گونجاوه له بهر چاو بگرین و بیکه نه رینوین بو خوتان.

کوردایه تی کۆمه لیکه له بناغهی زاستی کارای باش و گونجاو، که بتوانی بوگه لی کورد به قاران بی و زهره رو زیانیان پی نه گه یینی.

به ره ی مروّف بو هه لسورانندی کاروباری جامیعه «کۆمکار» به دریتایی میژو ری و رسمی جورا تاقی کردوته وه، ملهورو ملهوران و پاشازالم و مارزه کانی سه ده کانی ئەم دوایانه و کۆماری یه کانی ده سه لاتخوازو نادیموکراتیک و نا دادگهر و ئەغله ب خو داسه پینه رو زه به لاح و توره و نیوچاوتال و گرژ، که هه رگیز له بیری ئەوه دانه بون که خه لک ژبانی تیره وته سه ل و به خته وه ری یان هه بی، جا هه رله بهر ئەو هویه، به ده سی خویان به دریتایی تاریخ، ده سه لاتی خویان داوته ده س حوکومه تی ئازادتر و مرویانه تر، دیاره ئەم ئال و گۆرانه، دریتیه ی ده بی تا روژی به ره ی مروّف بوگه یشتن به ئازادی، ژبانی تیره وته سه ل و ته ژی له خوشی و شادی و به خته وه ری، بو به ریوه بردنی کاروباری ژبانی خوئی، باشترین شیوه تاقی ده کاته وه.

له م سه رده م و روژگاره دا، له وه ده چی ده وله تی کۆماری که به شیوه ی دیموکراسی به ریوه بچی، باشترین و که م هه زینه ترینی رینگای سه رو سامان، دانه، بو به ریوه بردنی کۆمکار و جامیعه.

هه رچه نده له داها تو دا ده گونجی به ره ی مروّف بگاته ئەم ئاکامه، که حوکومه تی کۆماری باشترین شیوه نه بو وه و بو وینه یه ک حوکومه تی جیهانی بو ئەم گۆی زه وی و ئەرده، به که لکتر و به قارانج تر بزاندی، به لام تا ئەو کات و ساتانه و بو ئەم چانمه ده وله تی کۆماری که به شیوه ی دیموکراسی به ریوه بچی باشترین هه لبژارده یه و باشترین شیوه، له وه چاکتر بهرچاو ناکه وی. ئەهه رچی سیاسه ت بازان و رامیاری زانان زور جار له ههستی پاک و بیخه وشنی ئاپوره ی خه لکی به دفرانه. بی فهرانه، له هه ندی جووری دیموکراسی به سوودی خویان قازانجیان لی وه رگرتوو و لی وه ر ده گرن و له وانه شه

به لاریی دای بهرن و بیته مارزی و دیکتاتوری که ویته ی ته وه له ولاتی ئەلمان و ئیتالیا له سه ده ی بهرودا بینراوه. نهوعی دادگه ریخوازانه ی دیموکراسی، که له تا لان و بروی ئابوری بهرگیری بکاو سه رنج بداته تیرو ته سه لی و ژیا نی خوش و تهژی له شادی و به خته وه ری، به که لکترینی جو ری دیموکراسی به، دیاره دیموکراسی که رهسته به که بو به ریوه بردنی کاروباری ولات، جا نه گهر باش که لکی لیوه نه گیردری له کارایی خو ی ده که وه ی و کش و مات ده بی. که لکی لیوه نه گیردری له کارایی خو ی ده که وه ی و کش و مات ده بی.

دیموکراسی ته نیا هه لئاردن و دهنگ دان نه. هه لئاردن و دهنگ دانن ئازاد، یه کی له هه ل و مه رجه کانی دیموکراسی به.

دیموکراسی ههروه کو هه ر فیژگه یاری و ره سمی دیکه نیازی به فیرون و ئەزمون هه به، دیاره تازو رینه ی خه لک به هزر و بیرو یاره له دهرونی خویدا نه بیته مروفیکی دیموکرات و به دیموکراسی باش ناسیاو نه بی، ته نیا دهنگ دان به کاندیدا کان، قازانجیکی بو ئەوان نابی.

سه دام حسین به خه یال بو فریودانی خه لک هه موجاری له ریگای هه لئاردن و دهنگدانه وه، زورترین دهنگی به دهس دیناوه بو وه سه ر کو ماری ولاتی عیراقی، به فیل دروس کراو. ئایا به وشیه که لک وه رگرتن له واتای دیموکراسی دو روانه و مو نافقانه نه؟ ئایا سه ر کو ماری ئاوه ها میرات گرانه، ئەویش به شیوه ی دهنگ و بیرو را، وه رگرتن له خه لکی بی ده سه لات و سته م لیکراو، بیجگه له ده مه لا سکه به خه لک و به فیرو بردنی واتای دیموکراسی. شتی تر هه به؟ هه لئاردنی مادامه لعموری کوران له دوا ی باوکان به شیوه ی میرات، توانج و ته شه دانه له خه لک و له دیموکراسی.

له دیموکراسی راسته قینه دا به ئاسانی ده توانری سیاست زانی حاکم، له حه که مه یه ت و

حوکمرانی لایبری و هه زینه نی فره یشی نه بی.

دیاره ئه و ولاتانه ی که پیشینه ی دور و درێژیان له دیموکراسی و مروف سالاریدا هه یه، تهوه یان به شیاوترین و بی زهره روبی که ندو کوسبترین، شیوه داناوه. ته نانهت له ولاتانی سه لته نه تیشدا دیموکراسی له م روزگار هسدا، وه لآمی باشی داوه ته وه.

نه و عی دادخواز بیانه ی دیموکراسی له ولاتانی ئیسکاندیناوی «سه لته نه تی کو ماری، هو ی هه ست و ره زامه ندی و شادی و تیرو ته سه لی خه لکی ئه و ولاتانه ی پینک هیناوه، به ورد بو و نه وه له وه ی که نه ته وه ی کورد، له زاتی خویدا مه رد م گرا و ئازاد یخوازان، و هه روا بیرو بر وایی که به عه داله ت و به ئازادی هه یانه، ده شی به که لک و هر گرتن له یه ک دیموکراسی دادخوازانه، بگه نه ئاسایش و به خته وه ری و ئارا و قارا بگرن.

دیاره خه لکی کورد پیویسته به کاکلی دیموکراسی زیاتر ناسیاو بی و ته مرینی بکا و ته وسا به باشی له دیموکراسی که لک و هر بگری و ته وه بکاته ری نیشاندهری خو ی.

به سه رنجدان به و به سه ستانه ی سه ری و به ورد بو و نه وه له بیرو رای گه شتیاران و خو ر هه لاتناسان، که له نیو کوردان ژیاون فره به راشکاوی رایان گه یاندوه که نه ته وه ی کورد، ئازادخو، ئازاد یخواز و زاته ن دیموکراتن، خویان، خوینیان، هه ستان و دانیشتیان ئازاد یخوازی و عه داله تی لی ده باری «نمونه که یشی ژنرال مسته فا بارزانی یه که ئه و هه مووه له راست هیرشی سه دام و سه دامیان له نه ته وه ی خو ی دیفاعی کردوه و که س نه ی بیستووه، ماله عه ربیکی و یران کردی، که چی سه دام زیاتر له ۱۸۲ هه زار کوردی بی تاوانی به نیو ئه نفال و زیاتر ۸ هه زار بارزانی و زیاتر له ۳۸ هه زار کوردی فه یلی به کو مه ل زینده به گو ر کردو له چه ن ساتاپتر له ۵ هه زار کوردی له شاری هه لچه له ۱۹۸۸/۱/۱۶ به بو ی شیمیایی، بو ی خه رده ل و بو ی سیانور خه فه و فر کرد و ئه و هه مووه گوندو ئاواپی و دارسان و باغ و بیستان و که ل و کانیاوه ی سوتاندو به چیمه ن

توگرتی و ویرانی کردن.

به سهرنجدان به ئاکار و خولق و خوی کوردان مرو باش تیده گاکه کورد فره زو ده توانی به شیوه ی عیلمی دیموکراسی، ناسیایو بی و که لکی لیۆهر بکری و بیکاته خو مالی و نه یه لن زیاناوی بی و زیان به خه لک بگه یینی.

کوردایه تی یانی باوهر به وه که ئازادی و به رابه ری و مافی یه کسان یه عه دلته، ئه مانه به تیکرا ده توانن بینه هو ی به خسته وه ری و به دینانی هه سته شادی و خوشی و ئارامش و ئاسایش بوگه لی کورد. ده نا ئازادی به زگی خالی و به برسیه تی و روت و قوتی و بی نان و ئاوی و به بی دابین کردنی که رسته ی ژیا نی خه لک و به بی له بهر چاوگرتنی نیاز و ئاره زوی ئه ون به ئازادی ئاپوره ی خه لک هه رگیز ناگه نه شادی و به خسته وه ری به راستی، دیاره هه ست به ئازادی کردن وه، نه بوی ته بعیز خو ی فره پر بایه ختره له ئازادی و به رابه ری یانی وه ک ئه وه له نیۆ ئازادی دا، نیشه جیی یه.

کوردایه تی یانی ئاگاداریون به قه در و قیمه تی کو ر و کو مه ل و ریژدانان و گرینگی دان به ئازادی تاکه تاک و کو مه لگا و ئاو و خاک وه نیشتمانی خو ی به پاک و خاوینی را بگری و بی پاریزی.

له م روژگاره دا، نابی به ته نیایی سهرنج بدریته ئالوده یی ژینگه ی ژیان و به س، به لکو پیویسته سهرنج بدریته ئالوده یی کو مه لایه تی و بیرو هنریش. - کوردایه تی، بروای پتهوی هه یه به پاراستنی داب و ده ستور و فره ههنگی باوی نیۆ کو ر و کو مه ل و هوویه و ناسنامه ی نه ته وه یی و نیشتمانی و کو مکار و خاکی خو ی هه یه که له خه وش و خال، خالی و پاک و بیخه وش بی. په ره دان و پیشوه بردنی فه ن و فوت و باری ئابوری، ئه شی فره سهرنجی بدری و نیازی به بهرنامه داریژی و ده سمایه و سه رو سه رمایه هه یه، جا هه ره له بهر ئه وه، کوردایه تی نه ته نیا له گه ل دیسمایه و سه رمایه دار، دژ و دژایه تی نه بووه و

نابی، به لکو، سه رمایه دانانی به ئامانج و ئارمانجدار و ته وسیعه ی موته وازین و پایه دار، که بروای هه بی به که رامه تی مروف و بو پاراستنی ته و سی ژینگه ی که بو به رده وامی ژین و ژیانی مروف پیوستن بکوشی (ژینگه ی خو رسک و خو کرد: «ژینگه ی سروشتی»)، ژینگه ی کو مه لایه تی و حه وزه ی فره هنگی و کلتوری، هه روا سه رمایه دارانی ناو خو و ده ره وه بو سه رمایه دانان له کوردستانی، دهس خو اردو و پرینت و به ره که ت دلخوش بکا و هانیان بدا، تا پتر سه رمایه ی خو یان له کوردستانا، که ئاوی که و سه ره و خاکه گی که و هه ره بخه نه کا، تا فره تر بخملی و گول بکا و گول بدا

دیاره مه به ست له سه رمایه داری، ته وه به که له بیری هه ژاران و کریکاران دا بی، ته نیا بیر له قازانجی خو ی نه کاته وه دیاره ئاوه ها کار ئافراندانی جیی ریژن و ده توان سه ره که ون، نه ک ته وانه ی که ده یانه وی به بو نه ی په ره دان و ته وسیعه له کریکار، کار بکیشین و به کزو که نه فتی رایان بگرن.

کوردایه تی به چینایه تی کردنی خه لک بروای نه وه له دژایه تی نیو چینایه تی که م ده کاته وه و باوه ری به وه به که به له بهر چاو گرتنی دادگه ری، حه ق و مافی گشت تاکه تاک ده پاریزری و ئیتر تا قمی نه توانی کار له تا قمی دیکه بکیشی و ژاری پی بچیشی. کوردایه تی هه میسه له هه ر جو ره ئیستیداد، ئیستیعمار و دوشین و له گه ل گشت ری و ره سمی نامرو یانی، دژه، له زمینی قه بول کردنی ئوسولی عیلمی ئابوری و سه رمایه و قه بول کردنی ئازادی ده سمایه و سه رمایه دانان، بروایشی وایه، که ده بی ئازادی ده سمایه و سه رمایه دانان، بروایشی وایه که ده بی لیبرالیسمی ئابوری روانگه ی عه داله تخوازانه ی هه بی و هه ر کاتی گه ره کی بی به پت پساوی، به بی ورد بوونه وه، له که رامه تی په ره ی مروف، ته نیا خه ریکی پول و دراو کو کردنه وه بی، نا کری له لایه ن خه لکه وه پیشوازی له و جو ره مرو یانه بکری.

کوردایه تی له گهل هه رجوره نابه رابه ری و تهبعیزیکدا، دژه، جا به هه ر شکل و له ژیر هه ر نا و نیشانیکیدا بی، وه گشت مرویه ک له راست قانون و قه رار داده کاندا، به یه کسان داده نی و مافی به رامبه ریان بو له به رچاو ده گری.

کوردایه تی به به رامبه ری حه ق و مافی ژن و پیاو، کچ و کور له گشت روانگهی سیاسی، ئابوری، کومه لایه تی دا بروای پته وی هه یه و پله و پایه ی ئافره ت له کومکار (جامیعه) دا، به ریژو به قه در و قیمه ت ده زانی و بو زیاتر به رز بو ونه وی پله و پایه و مافی ئافره تان به دل و داو و ده کوسی.

دیاره تا ئه و ده مه ی که ئازادی و یه کسانی له نیونه ما له دا حاکم نه بی، پیاو حه ق و مافی دایک، خوشک، کچ و حه لال و هاو ژینی خوی به باشی له به رچاو نه گری و ریبایه تی نه کا، قه ت له نیو کور و کومه لدا، ئازادی و به رامبه ری ژن و پیاو، کچ و کور، دابین نابی و جیگیر ناکری، دیاره بو ئه و کاره گرینگه، نیازمان به له خو برده بی و تیکوشانی به رفه ری فه ره نگی هه یه که له بیرو هزر و میشکی، هه ر کوریکدا جیگیر ببی و خونجاوی و گونجاوی که بی ئازادی ئافره تان، قه ت پیاوان و کومکاری (جامیعه بی) ئازادمان نابی. کوردایه تی تی روانینی که ونه و قه دیمی و پیاو سالارانه ی سه باره ت به ئافره تان گورپوه و ئه و بی ره کونه ی له خو دار نیوه و له گهل هه رجوره بزاونیکدا که ژنان بو ئازادی و مافی به رامبه رو یه کسانی ده کوش، هاوری ده کا و بروای به وه هه یه که ئه و جو ره تیکوشانانه، ده بی په ره بگری تا ژنانش هه ست به شادی و ئارامش بکه ن و ئارا و قارا بگرن و له دلّه ته په ی نابه رامبه ری رزگاریان ببی. کوردایه تی بو هه مو نه ته وه و تاینه و گهل و هوژیک ریژداده نی و هیه چ نه ته وه یه ک به بانتر و ره سه نتر له نه ته وه یی دیکه، نازانی و نه ته وه ی کورد، به هاو سه نگ له ته ک گهلانی ترا به شیای ریژدانان و به شایسته ی ئازاد بون و سه ره ئه فرازی ده زانی. وه له نه ته وه کانی زیندوی سه ره ئه م گوئی خاک و زه وی یه چاوه

روانه، که ئەوانیس بو بایه خه کان و بیرورا حق و مافی نه ته وهی کورد ریژدابئین. کوردایه تی باوه ری به ئاشتی و پیکه وه سازان هه یه وها و ژیانی بی گرژی و بی وه یانه ی گشت نه ته وه و تایه فه و هوژیک، به گونجاو، داده نی و له باری رامیاری و سیاسی شه وه، به بنه ره تی ژیارو مه ده نه به تحت بی گرژی و توره بون و بی دهس وه شانندن و به فره ده شانندن و به فره دهنگی و فره رنگی خو به بهر پرس ده زانی.

کوردایه تی به کورتی و به کوردی یانی دانایی، زانایی، ئازادی، له کارزانی، بویری و نه ترسی، راستی، دروستی، وه فادار به عه هد و په یمان و ریژدانان بو ها و ساو جیرانه کان و بروادار به ته نه وع و جو را و جوربرنی مه له ل و ئه قوام و ریژدانان بو بلاوکی ماف و حقوقی به ره ی مروف و گشت په یمان نامه کانی نیوگه لانی، وه ئه م واتای ئه مروگه و سه ده ی بیست و یه که م « کوردایه تی » یه.

ریژدار سه لاح له قاموسا سه لاحه دین به زمانی ئینگلیسی و کوردی چاپی ۱۹۹۸ ز چاپی یه که م له بابته واتای کوردیتی، کوردایه تی ئه م زاراو هی بو به کار بر دوه: Kurdishnessn جائیستا که واتای کوردایه تی تاراده یه روناک و ئاشکراکرا، باشتروایه بزاین کورد به چ واتایه که، کوردیانی که سی که کوردایه تی ده کا هه ندیکیش ده لئین: ۱- کورد که سیکه، که له نه ته وه ی کورد بی. ۲- کوردیانی ئه وکه سه ی که کوردایه تی بکا. ۳- کورد یانی هه ر که سی که به قازانجی گه لی کورد، بکوشی. ۴- کوردیانی هه ر هه ر مرو فیک، که به نه ته وه ی کورد، زه ره ر و زیان نه گه یینی. ده سه یه ک به شی چواره میان قه بول نییه، ده شی حق به وان بی. به لام ئه وه ی دیاره (کوردایه تی) یا (کوردیتی) واتا که یان هه ر ئه وه یه که هه مو و نه ته وه ی کورد، باوه ریان پییه تی. یانی کورد بوون یانی هه ر که سی که به قازانجی کورد کار بکاوتی بکوشی، جا چ له کاتی ده رسی خویندن دایا له کاتی ده رسدان و کار کردندا بی، یانی له هه ر هه ل و مه ر جیکدا که بوئی بوزنجوا له کوردایه تی غافل نه بی.

دیاره هه رکه سیش به ئەندازه ی وزه و گوروتین و توانای خوئی کوردایه تی ده کا، یایی ده کری، له توان به دهر ناخریته سه ری.

دیاره که سیش بوئی نیه هیچ که سی له کورد بوون یا کوردایه تی بی بهش بکا، جا ئه و کورده له تاران یا له شاره کانی دیکه ی دنیا بژی. که سی کورد بی و خوئی به کورد بزانی چ له مال یا له سه رکار بی کوردایه تی ده کا، کوردایه تی کردن به وه نیه که له کورده واری دایی یا له تاران یا له دیمه شق یا ئەسته مبول یاله به غایی، کورد ئه و که سه یه که ههل و مهرج و دهره تانی که دهرخسی و ده توانی خزمه تی بکا، ئه وه بو خزمه ت کردن به کورد، له کیس نه دا، کوردایه تی به حوقه ف کردن نیه. مه گه ر نا کری مروف له ئوروپا یا ئەمریکا یا ئەفریقا بی و کوردایه تیش بکا؟ جه غز و بازنه ی کوردایه تی نابی بهرته سک و ته ننگ بکریته وه، کوردایه تی واتایی فره گرینگ و په ره دار و له باروئیسک سوک و دل و دهر و لاویتی هه یه. دیاره که سیش له تاقه ت و وزه ی دانیه که گشت کات و ساتیکدا کوردایه تی بکا چونکا مروف بو دابین کردنی ژیان ده بی کار بکا و هوئی ژیانی خوئی و خاوخیزانی به دهس بینی، دیاره له کاتی کار کردنیشدا مروف ده توانی کوردایه تی بکا، کوردی ره سه ن و خوین پاک کاره که ش و کار کردنه که یشی کوردایه تی لی ده باری، ده سماپه دار و دراو داری که ده سماپه و پول و دراوه که ی له باتی تاران یا شاری تر، له هه ری می کورده واریدا بیخاته کار یا موهه ندیس و ئەندازیاری که له تاران له هاوکارانی کوردی خوئی که له جیگای تر، کاریان گیرنایی و مرویانه یارمه تیان ده داو دهس به کاریان ده کا، یا بهرپرسی فیترگه و فرانکو یه ک که شاگردانی کوردی خوئی کو مه گ ده کا پاپزیشکی کورد، که له تاران یا له شاره کانی دیکه به نه خوشانی کوردی خوئی خزمه ت ده کا، ئەوانه ش گشتیان کوردایه تی ده که ن. تکایه با بهر له چاک کردن و سازدانی خانوی کوردایه تی با له سه ره نگی خانووه که، نه ی که ینه، جه ننگ، با مالی کمان با ئه وسا

له سه سواق و رهنگ دیواره کانی، پیکه وه ته کبیر و مه شوهرت بکه ین و...
 دیاره، کورده ژیر و دلسوژه کان، که له هه ندی له بنه مالهی کوردی خوینده وار و
 نیشته جیی تاران، نهسته مبول، دیمه شق و بهغا و... ره خنه ده گرن، که له ماله وه له گهل
 زاروی خویندا به زمانی کوردی قسه ناکه ن و کورد، بوونی خوینان وندا ده که ن و ناوی
 پیروزی کوردی خومالی و ره سه ن ده گورن و عه وه زی ده که ن. گله و گازنده ده که ن
 حه قیان پیی ده دری، دیاره کوردا یه تی کردنیش به زور نابی مروف ده بی به دل فه خر و
 شانازی به نه ته وه ی خوئی بکا نه ک به زور، ده یاره هه مو تا که تاکیک یه ک جور بیر
 ناکاته و نابی چاوه روانی نه وه بین که گشت تا که تاکی نه ته وه یه ک، وه ک یه ک بن، ده تا
 له ئاوا ههل و مهر جیکدا، کور و کومکار (جامیعه) فره ده بنه یه ک ده س و ههروه ک
 لبادی یه کده س و سفت و سوئی، لی دی!! بیرورای جیا جیا نه گهر پیکه وه، ژیرانه و پر
 بیرانه و بی گرژی و بی وه یانه و عال و سالانه پیکه وه ده س بنیه ناو ده س یه کتری و
 مرویانه هاری کاری یه کتر بکه ن و چهند رهنگی و چهن دهنگی قه بول بکری کور و
 کومکار (جامیعه) ههروه ک یه ک فره شی جوان و پیر قیمه ت دارای نه خش و نیگاری
 به دیع و بی وینه، خو ده نوینی و خو باش نشان ددها، دیاره زور به ی خهلک و مروی
 بیرورد و جوان ناس، هه میسه یه ک فره شی چاک و خوش کری، له لبادی، فره پیی
 باشتره و باشتر په سه ندی ده کا.

دیاره ده بی دو پاته و چهن پاته ی بکه مه وه و بلیم: کورد، ئینسانیکه، که به نه ندازه ی تین و
 ته وانی خوئی. بتوانی خزمه ت به کورد بکا و له کورد بونی خوئی دوره په ریز نه بی.
 کورد، که سیکه، که کوردا یه تی بکا و به کورد بوونی خوئی شانازی بکا و قه تیش
 نیگهرانی تا که تاکی مه بن که نه شی له نیو کور و کومه لگایی دیکه دا زمان و ره سه نی
 خوئی له ده س بدا؛ له نیو ههر دارسانیکدا، چهن داری ویشک و ویشکه له دارو داری

کورد، که سیکه، که کوردایه تی بکا و به کورد بوونی خوئی شانازی بکا و قه تیش نیگه رانی تاکه تاکی مه بن که ئەشی له نیو کور و کومه لگایی دیکه دا زمان و ره سه نی خوئی له دهس بدا؛ له نیو هه ر دارسانیکدا، چهن داری ویشک و ویشکه له دارو داری گهندهل پهیدا دهیی، له سه رنجدان به دیمه نی ره نگین و پردار و دهره ختی بهرز و تهرز و پر ئاوی کورده واری لهزه بهن و که لک و هه ر بگرن، چونکا دارسانی کورده واری خه ریکه و نیژیکه، عیلم و زانین و فه ن و فنون و هونه ر و تیکنۆلۆژی و زانستی روژ باو به ربینی و میوه ی ئاودار و پر نرخمان بو به ره م بیئی، چونکا له که و ناراو ه باو پاپیرانمان فه رمویانه: کوردستان ئاوی که وسه ره و خاکی گه و هه ره پر له گول و نه سیرینه. ئەوه یه که پیغه مبه ری ئیسلام (د - خ) فه رمویه تی دو ئاو له کوردستانا سه رچاو ه ده گرن و ده بته ده جله و فرات (له بنه ره تا، فره هات و تیکه لهات) ه که هه زره ت فه رمویه تی: ئەو دو ئاو ه ئاوی به هه شتن دیاره ئینجیل و ته وراتیش ئەو قسه ی پیغه مبه ری ئیسلامیان کردوه و ئەحمه د موختار جائیش به دل رونی ئەوه ی زانیوه که به شعر فه رمویه تی:

ده میکه ئەم ولاته وائه سیری په نجه یی جه هله

له سایه ی عیلمه وه ئەمرو ئیتر نو به ی زه فه رتانه.

وه رگیژ له فارسی په وه. دوکتور محمه د صالح ئیبراهیمی (شه پوئل)

۱۳۸۵/۹/۲۷ - هه تاوی - تاران

۲۷ گه لاویژی ۱۳۸۲ هه تاوی و

۱۸ ئوگوستی ۳۰۰۳ زو

به ناوی خودای به خشه رود لاوا

ئه م قهرنه قهرنی پرتینی کوردانه - دهوری هونه رو به کیه تی و به رزی گه لانه. زانین له سه ره و - نه زانین له نه مانه.

بیری نه ته وه بی هه ژاری موکریانی.

نوسه ر، وه رگێر، لیکۆله رو شاعیری به ناووده نگی کورد (عبدالرحمن شرفکندی) ناو دار به (هه ژار). یادی ئه و شاعیره نه مره له شاری هه ولێر پایته تختی کوردان. میوانانی به ریزو هیژاو خوشه ویست، درود و ره حمه تی خواتان له سه ربی.

هه ژار - بیری وردو پاک و جوانی هه ژار پروته ژی بوو له دورو واتای پر واتاو پر له گه واهیراتی نه ته وه بی و خوشه ویستی نیشتمان و ماندو نه ناسی. هه ژار ئه وینداری زانین، نوسین، به کورد و کوردستان دا هه لۆتن، هه ژار به گه لی نهینی زانا بوو.

له بابته هه رشتیکه وه که مرو توشی ده بی به توشیه وه و ههستی پی ده کاو ده ی بینی، ئه گه ر باش نه زانی چیه و چونه؟ ناشزانی بوچی ده بی و به هره و که لکی چیه؟

هه ژار ئه وه ی له ژیری پرتال و پرله کویره وه ری و ته قالای خویدا دیویه تی، به چاکی ناسیویه تی و جوان بیری لی کردو ته وه و ویستویه تی به نهینی به گرنکه کانی و به ناسیاوانی خوی بزانداری و بناسری کین؟ تا به خه لکیان بناسینی، ئه وه یه له کتیبی چیشتی مجبور و نوسراوه کانی دیکه ی خویدا زورشتی نهینی و زورباس و خواس و زورشتی له بیره وه ری و به سه ره اته کانی خویدا رون کردو ته وه و زورکه سیشی له روی ره وان ناسانه وه به ته وه ی کورد. ناساندوه و خستویه ته رو، جاهه ر لیره وه، ده توانین بلین: ئوستاد هه ژار، لیکۆله ر نوسه رو وه رگێر و کوړو کوّمه ل ناسی گه و ره و وردین بووه و به راستی ده توانین: بلین:

هه ژار (و مهلا ماری کوهی^(۱)) کومه لناسی گه وری نیو کورده واری بوون - هه رکس به وردی چیشتی مجبور به چاوی ره خنه گرانه بخو بیته وه کومه لناسی هه ژاری به جوانی بوون ده بیته وه، به لی گه واهیراتی بیری وردو نیشتمان پهروه رانه و کورد و کوردستان خوشه ویستانه، که به گه روی هندی که س قوت نه چووه، له نیو به سه هاتی خویدا به گه روی داگردون و دلی خوئی ئاسوده کردوه و گفته به نرخه کانی خوئی بو تیگه یشتوانی دواروژ له بیره وهری و چیشتی مجبوردا به بی ترسی چه ته و گوران. گه یاندویه ته ده سی خوینده واراننی ژيرو به مشورو غه مخوری نه ته وهی کوردی به شخوراوی ئه م کات و ساته و دواروژ.

هه مو ده زانین بو بیر کردنه وه، ده بی هیچ کوسب و له مپهرو بهرگریک له ریگه دا نه بی تاثیر و بیره وهره و خاوهن هه ست و تیگه یشتو و پیگه یشتو و دلسوژی گه ل و نیشتمان بتوانی هوش و بیرو رای خوئی به خروپری بخاته، سه ره ئه و شانه ی نیازی ته تی وه به تایبته که به نهینی یه کانیش ده زانی وله به را به کوسبه کانی ناسیاو بووه، جاله سایه ی بیولی کردنه وه و ئاشکرا کردنی نه بیته کان و لیکدانه وهی ژیرانه و مهردانه و بویرانه و دلسوژانه، به خه لکی کورده واری، رابگه یینی و بیداریان بکاته وه و به ره و یه کبون و یه کتر خوشویستن، هانیا بدا و له و ریگایه وه. ناموگان ده سه مو بن و به دوستی و به بریا ته تی و به یه کبون و به یه کیه تی ته واو، به ره و ئازادی هه نگاو هه لگرن. - ئالیزه وه بیری پاک و جوانی نه ته وه بی هه ژار زور به ئاشکرا بو هه مو که س رون و ئاشکرا ده بیته وه و هه مو کوردیک ده زانی که هه ژار چلو ن ده سی ناوه ته سه ر خاله کزولا وازه کانی نیو کورده واری، که بوونه ته هوئی بن چه پوکی کورد و له بن چرنوکی تیژی دژو دوژمنان و نه یاراندا نالاندویه تی و ماوه یه کی دورو دریزه، کورد، ده، چه وسینه وه و دلسوژان و

۱ - مهلا ماری کوهی خه لکی کوهی موکریان بووله ۱۳۵۳ ی هه تاوی له دایک بووه وله

۱۳۲۴ له مه هاباد وه فاتی کردوه و تیژاوه، مهلا ماریش کومه لناسی نیو موکریان بووه -

بویرانی نه‌ته‌وه‌ی کورد، کورد، وه‌نیشتمان ویستان، بی‌وچان ده‌کۆشن و ده‌خروشن و خوین و شه‌هید، ده‌دهن، که‌چی هیمان هه‌ر له‌دواوه‌ ته‌که‌یان دی‌ی و ناگه‌نه‌ سه‌رکانی و ئاو و بن سیبه‌ری، که‌لی‌ و هه‌سین و له‌ ده‌س دوژمن بخه‌له‌سین و رزگاربین.

- هه‌ژار خو‌ی باش ناسیوه‌ به‌لام و هه‌ک خو‌ ناسه‌ گه‌وره‌ کان؛ نه‌ته‌وه‌ی پارچه‌ پارچه‌ی خو‌یشی باش ناسیوه‌، بو‌ی خو‌ین له‌دل و ده‌رونی پاک‌ی، به‌خورد‌ی و هه‌ر هاوارون‌که‌ نرکیه‌تی، پر به‌ ده‌نگ هاوارده‌ کا با به‌ کبین و به‌ کیه‌تی کورد و کوردستان، به‌دی بی‌ین تاله‌ بن چرنوکی نگرسی تورک و تات رزگار بین رزگار.

نه‌ته‌وه‌ به‌ک، و هه‌ک خو‌ره‌ له‌ نیو‌ به‌ کدا به‌ کتر بخواو خو‌ینی گه‌شی‌ بی‌ تاوانی گه‌نجان و لاوانی، نه‌ته‌وه‌ی خو‌ی برژی‌نی و می‌شکی کورد، به‌پرژی‌نی، ده‌ره‌تانی به‌یرکردنه‌وه‌ی ژیرانه‌ی، چو‌ن بو‌ ده‌می‌نی و چو‌ن ده‌رفه‌ت دی‌نی ژیرانه‌ خو‌یی له‌ بن ده‌ سه‌لاتی دژو‌دوژمنانی نه‌ته‌وه‌ی کورد، ده‌ری‌نی و کورد و کوردستان رزگار و ئازاد بکا؟ هه‌ژار موکریان‌ی به‌ری نه‌ته‌وه‌ی خو‌یی له‌ بارزانی و بزای‌ی رزگاری خوازانه‌ی نه‌ودا و هه‌دی کردوه‌.

هه‌ژار - ژه‌نرال مسته‌فا بارزانی رابه‌ری که‌ به‌رو دلسوزی کورد و کوردستانی باش ناسیوه‌ و باشن زانیویه‌تی. که‌ بارزانی و نیوی بارزانی ره‌مزی ئازادی، کورد و کوردستانه‌.

جائه‌وه‌یه‌ هه‌ژار به‌مسته‌ فابارزانی‌دا هه‌له‌لی‌ و ده‌لی‌: (بارزانی! نه‌عه‌رت گیانی دوژمنانی ده‌برد - له‌ تو‌توقیبون چاوی دوژمنانی کورد - زور له‌ داگیر که‌رانی کوردستان - به‌ده‌ستی تو‌ نیرانه‌ گو‌رستان - کی‌یه‌؟ تاجیکه‌ ترکی توره‌، عه‌ره‌و، گیله‌جاشه‌، ته‌عاله‌، گیته‌به‌ره‌و - کی‌یه‌ ناوی تو‌یی به‌ستی و نه‌تر سابی - یان هه‌ناو وزراوی پی‌ی مایی‌).

می‌ژو (تاریخ) ده‌لین: (وه‌ک پیره‌مامی تو‌چی‌نه‌، زور به‌پشو و به‌ کاوه‌ خو‌ره‌ نیو‌ هی‌نه‌، به‌ سال و به‌مانگ گێ‌زه‌وه‌ی ده‌ کاوته‌ ته‌له‌ - ساغ ده‌هی‌لته‌وه‌ و توره‌دا ده‌غه‌له‌ - دان به‌ژی‌ری ده‌ کاهه‌رچه‌ن له‌سه‌ر خو‌یه‌ - ژه‌نرال مسته‌فا بارزانی له‌ ئاسمانی پیاوه‌تی و بو‌یری و

کارناسی و گهرناسی) خوڤه^(۱) - هه مو ئازاکه من (بارزانی) زۆره - تیشکی (پرتین و تهوژمی) بارزانی هه ربینا سه ری داوه - ناوی بارزانی هه تا هه تایه هه رماوه - (وهه ر ده مینێ و نوری ئازادی ده پڕژینێ)^(۲)

(تا ههستی ئازادیخوازی - تا خوڤه خشین و گیان بازی - تامه ردایه تی و جوامیری، تا نه ترسان و بویری، له دنیا قه دری مابێ - ناوی بارزانی قه ت ون نابێ).

جاهه ر له بهر ئه وه یه، و تو یانه: هه ژار بیر نه ته وه یی خوڤی له بارزانی و بزای بویرانه و دلسۆزانه ی ئازادیخوازی ئه و زاته پاکه دا، دیوه و بوڤی روانیوه. جائه وه یه زۆر به راشکاوی هه ژار ده لێ: (بیست میلیون پتر گهل (و نه ته وه ی) کورد، بێ هه ست و خوست زۆر سالان مرد - بارزانی گیانی (کوردی) ژیانده وه - کوردی له گورگان ئه ستانده وه - هه موده لێن: به ئاشکرا و به ره وانێ - ده لێ: به یادی تو بارزانی - بارزانی سه ره تای دانا - هه ره بو هاوار و هانا - له بارزانی یه وه بوو به باو - له بارزانی یه وه بووینه پیاو - هه ره بوو کوردی ژیانده وه - زامی سه ختی برژانده وه - (سه رچاوه ی به رو).

هه ژار بیر نه ته وه یی خوڤی ده رده بری و لای وایه بارزانی پشت و په نای کوردان بوو له قرچه قرچی گه رما و هیرشی دوژمنی خوڤیتر بو سه ر کورد و کوردستان.

جا ئاوا ده لێ: هه ژار ئیک بووم سه دجار مردو - وه ک قانگه لاشکی با بردو - زریان له سه ر ری، لای ده دام - شه مال سنده ی پێدا ده دام - گێژ ده لۆکه ده ی سو راندم - بو ره شه بای ده ره تاندم - سو کتر بووم له پرزه کایه ک - نه په سیویک، نه په نایه ک - له مه و دای زۆر سالانمدا - له درگای زۆر مالانمدا - مه ردیک نه بوو، سه ر ده ری - به خێسه بی تیم رامینێ - له پرنانم جلۆن بوو؟ خو م گه یانده به رسینه ری - دنیا ئیره بیم پیی به ری - نه ک هه رمن به سه د هه زاران - له تازه لاوی هه زاران - له پیری یه خسیری خه م چیژ - له دایک زا روی

۱ - به لێ ژنرال مسته فا بارزانی رابه ری که پیری نه ته وه ی کورد، روژه به فو نا کوژیته وه (شه پۆل).

۲ - سه رچاوه: هه ژار به یادی تو ده ژێ دلم چاپی سوئید سالی ۱۹۹۳

مه‌مک میژ - هه‌مو کوردیکی دلبرین - بیکه‌س و هه‌ژار، جگهر خوین - به میلیون گیان دل توونی - گه‌له‌دیلی له‌ژمار به‌دهر - دل پر که‌سه‌ر، بی‌سه‌روبه‌ر - له‌چنگ خوین مژان راکردو - به‌گیلیان، ده‌برد به‌مردو - لاکه‌لاک، تین‌دا ته‌کاو بوون - به‌ره‌و ئاویک چاوه چاو بوون - ویرای من گه‌ینه‌سه‌ر دراو - به‌رسیبه‌ری فی‌نک و هه‌راو - له‌و ژیر سایه، حه‌ساینه‌وه - ده‌سته‌و له‌حاز بووژاینه‌وه - (بارزانی) ئه‌و سایه‌چه‌وره له‌سه‌رمان، - بوو به‌گه‌وره‌تر، ریبه‌رمان - به‌هیژو‌گور، رای په‌راندین - کورد خو‌رانی پیی‌به‌زاندین - بووینه‌نموونه‌ی ئازایی - بووینه‌له‌شکر و هیژی‌خوایی - ئه‌وشه‌نگه‌داره‌ی مسته‌فا بارزانی ناوه، به‌لی‌مسته‌فا بارزانی - هه‌مو کوردیک، به‌قوربانی - (سه‌رچاوه‌ی به‌رو په‌ره‌ی ۲۷ تا ۲۴).

■ پیوسته‌بلین: هه‌ژار ته‌نیا. یه‌ک لایه‌ن نیه، چه‌ندین لایه‌نی هه‌یه:

جاهه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌ده‌بی به‌ئاشکرا بلین: هه‌ژار بو‌یر، دلیر، ماندو نه‌ناس، دل‌سوژ، بو‌یژو و یژه‌و و یژوانی پر‌بیرو هوش و پر ته‌قالاو پر تیکوشان بوو، بو‌ژیان و بو‌بوژانه‌وه و بو‌سه‌ر به‌ستی مرو، به‌تایه‌ت بو‌مرو‌ی کورد.

۲ - هه‌ژار جوانی و خوشیکی هه‌ر شوینه‌وارو ئاسه‌واریکی، له‌راده‌ی راستی ئه‌ودا ده‌دی و بو‌یی ده‌روانی. وه‌له‌گشت قوت‌ناخه‌کانی ژیان و شاعیری خویدا به‌و بیرو بروایه‌وه‌فادار بوو هه‌ر وه‌فاداریش مایه‌وه.

۳ - هه‌ژار هوگری **هونه‌ر بو‌هونه‌ر بوو**، هه‌ر له‌وی‌وه ئوگر‌داری خو‌یی به‌زمان و فه‌ره‌ه‌نگ و هونه‌ری کوردی و هه‌روه‌ها ئه‌وینی خو‌یی به‌مرو. وه‌به‌کو‌مه‌لی کورده‌واری به‌باشی نیشان داوه، جا‌ئه‌گه‌ر له‌نوسراوه‌کانی چ شیعره‌کانی یا بو‌نوسراوه‌کانی دیکه‌ی به‌وردی بروانین باش بو‌مان رونا و ئاشکرا ده‌بیته‌وه، که‌هه‌ژار تاج راده‌یه‌ک له‌بیری باشبونی باری ژیان و ئازادی و سه‌ر به‌ستی نه‌ته‌وه‌ی کورده‌واریدا بووه، هه‌ژار هه‌میشه، چ به‌نوسین یا به‌شعیر و هونه‌وتن و هچ به‌کار و تیکوشان له‌بیری به‌خته‌وه‌ری و باشتربونی بارودوخی سیاسی و رامیاری و کو‌مه‌لایه‌تی و فه‌ره‌ه‌نگی و پیش‌وه‌چونی کورد و کوردستان بووه، جا‌هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌له‌هونه‌و شیعره‌کانیدا، وه‌به‌نوسین و به‌هونه‌ری پرله‌نبو‌غی خو‌یی، وه‌ک چه‌کیک به‌دژی زورداران و مله‌وران و

داگیر که رانی کورد و کوردستان ته‌وانه‌ی (شيعر و نوسراوه کانی خوئی) به کارهیناوه و هونه‌رو زمان و فهره‌نگی زیندوی خولقاندوه‌وشتی تازه‌ی داهیناوه و کردویه‌ته باو بو: کورده‌واری. - هه‌ژار بو زیندو راگرتنی هونه‌ری زمانی کوردی و بوگه‌شانه‌وهو بو هه‌لدان و پینگه‌یاندنی مروفانی و بارهینانی هیژی مه‌عنه‌وی کومه‌لگای کورده‌واری، ده‌نگ و هاواری به سوژی دلسوژی خوئی له به‌رگی واژه‌ی (وشه‌ی) ناسک و تورت و هاوسه‌نگ و هاوده‌نگدا زور به‌رازاوایی ده‌ربرپوه.

۵ - هه‌ژار وه ک پیش‌مه‌رگه و خه‌باتگیریکي شاعیر بو خرمه‌ت به‌نه‌ته‌وه‌ی کورد و کوردستان، وه ئاشکرا کردنی راستیه سیاسی و کومه‌لایه‌تی یه کان، به‌زمانی شیرین و هه‌ست بزوین و پرله سوژی خوئی که‌لکی وه‌رگرتووه،

۶ - هه‌ژار بوئی له زمانی شیرینی وردی شيعر و هونه، بو ده‌ربرینی بیرو باوهر، وه بو چوونه نيومه‌به‌ستی سیاسی و کومه‌لایه‌تی یه کانی خوئی: له شيعر که‌لکی وه‌رگرتووه و شيعری بو ته‌وکارانه هه‌ لپژاردوه، چونکا زمانی شيعر به‌قسه‌ی قسه‌ ناسان: (به‌رترین شیوئی زمانی عاتیفی ئینسانه).

۷ - هه‌ژار ته‌ونده له بیرى ئازادی نه‌ته‌وه‌ی کورد، دا بووه، خه‌لکی به‌دژی زولم و زور هارو ژاندوه و خویشی له ورینگایه‌داتوشی که‌ندو کوسب کردوه.

۸ - باس له‌ژیان و چه‌رمه‌سه‌ریی و به‌سه‌رهاتی هه‌ژار ته‌م شاعیره نه‌مره‌گه‌وره و گرانه، که له وپژه و وپژه‌وانی سه‌رده‌مدا به‌رده‌وام به‌شداربووه، لیره‌دا ناگونجی و ده‌ره‌تانى دیکه ده‌خوازی. ناچار؛ وه‌بیر؛ هینانه‌وه‌ی هه‌ندی‌بابه‌ت که له داهینانی ئاسه‌واری هونه‌ری ته‌ودا شوینی زور‌گرینگی داناوه، ئاماژه ده‌که‌ین:

۱ - وه‌رگیرانی شه‌ره‌فنامه له فارسی یه‌وه بو زمانی کوردی که ماموستا مه‌سعود محهمه‌د له په‌سه‌ندیدا ده‌لی: (کوردی شه‌ره‌فنامه، بی قورت و گری‌یه ... هه‌ژار داستانی‌ک ده‌گیریته‌وه، دل‌ومیشکی خوینهر بولای خوئی ده‌کیشی ... نمونه‌یه‌کی، ته‌وتو ده‌خاته پیش چاوی خوینهر که ناسیاوی به‌هه‌موشوین و مه‌لبه‌نده کانی کوردستان و له «اقلیمیه‌تی به‌رته‌سک» خوئی رزگار کردی).

- ماموستا هیمنی ره‌حمه‌تی له‌سه‌ر شه‌ره‌فنامه ده‌نوسی: (من له‌و بروایه دام‌که شه‌ره‌فنامه‌ی هه‌ژار ده‌بی بکریته به‌ردی بناغه بو‌گوردی ته‌ده‌بی ... (۱).

قسه‌ی ئەم دو نوسه‌رو شاعیره وردبین و ناسک و پر له‌بیری وردو زانایانه، بو‌په‌سه‌ندی شه‌ره‌فنامه‌ی کوردی هه‌ژار به‌سه، به‌لام منیش تکام وایه له‌گوردستانی ئازاد، شه‌ره‌فنامه خوینی بکه‌نه باو بو‌ته‌وه‌ی خوینده‌وارانی کورد، باشتر به‌زمانی شیرینی کوردی ناسیاوین، وه‌هم به‌تاریخ و بزای نه‌ته‌وه‌ی کورد ناسیاوترین - هه‌روه‌کوله ۱۳۸۱/۳/۲۳ له‌یادو‌ریزدانان بو‌ماموستا هه‌ژار له‌مه‌هاباد ئەمهم له‌موه‌لیم و کوردی زانه‌کانی مه‌هاباد داوا‌کردو له‌به‌ر پرسیانیشم ویست به‌رگری ئەم کاره‌فه‌ه‌نگیه نه‌که‌ن.

۲ - مه‌موزینی چه‌کیم ئەحمه‌دی‌خانی که‌وه‌رگێردراوه‌ته‌سه‌ر شیوه‌و سه‌ر‌زاری سو‌رانی، به‌راستی ئەم دو‌کاره‌ی هه‌ژار، زمان و ویژه‌و ویژه‌وانی کوردی بردۆته، دوندی به‌رزی خوینی.

۳ - هه‌ژار له‌شه‌ره‌فنامه‌دا و له‌وه‌رگێرانی (یه‌ک له‌په‌نای خال و سینفری بی‌برانه‌وه - ئاری برا و ارا‌برا - عیرفان، به‌رامبه‌ری ئازادی - دایه‌باوه‌کی خراوه) نوسراوه‌کانی دو‌کتور عه‌لی شه‌ریعه‌تی به‌فارسی، په‌خشانیکی ئاهه‌نگدار، به‌زمانی کوردی دینته‌گور و ته‌مه‌ش خوینی جو‌ری له‌هونه‌ره، جاهر له‌به‌رته‌مانه‌ده‌توانین بلین: هه‌ژار گه‌وره‌ترین زانا به‌زمانی کورد و به‌واژه‌جوانه‌کانی و گه‌وره‌ترین نوسه‌ری کورد و گه‌وره‌ترین خزمه‌تیشی به‌زمانی کوردی کردوه و ته‌مه‌ش به‌راستی خوینی بیری نه‌ته‌ویییه.

□ هه‌ژار ده‌ردو‌که‌سه‌ری خوینی به‌ویته‌یه‌کی جوان له‌زمانی شه‌ریعه‌تی یه‌وه‌ده‌رده‌بری ده‌لی: که‌ده‌لی: «به‌لی داگیرکه‌ره‌کانمان، رسق و زوری به‌ره‌کانمان ده‌خون و نایانه‌ویی»

۱ - به‌راستی ئەو نوسراوه‌سه‌ره‌تایه‌که‌هیمن له‌سه‌ر شه‌ره‌فنامه‌ی کوردی نوسیویه‌تی، خوینی

شاکاریکی ویژاوه‌ری و ته‌ده‌بی یه‌(شه‌پۆل).

خوښناسین، تاواکاسین، بووان خاسین، ئەوان دەرسن تۆ بگه‌ین، له داوبه‌ربین و پیی بگه‌ین، تابۆ فیکرو بیرنه به‌رین، تاله خوڤمان بی خه‌به‌رین، بووان مانگاین، ئەسپین، که‌رین، باره‌به‌رین، شیرمان ده‌خوڤن، بارمان ده‌که‌ن، سوارمان ده‌بن و غارمان ده‌ده‌ن، له سه‌ر به‌ردودارمان ده‌ده‌ن».

دیسان روده کاته لاوه کان و کاکله و ناوه زیله‌ی قسه‌کانی دهرده‌برۆ و ده‌لی: «بالاوه کانمان و شیرین، دوژمن بناسن، به‌کارین باهاوکارین، له‌لاسیی خوڤرنگار که‌ن: له‌داگیر که‌رخوڤ قوتار که‌ن، بابویرین، بائازابن، پیاوی خوڤن، پیاوی خوابن: له‌حه‌ق خوازی رانه‌وستن، ته‌نیا پشت به‌خوابه‌نه‌ته‌وه‌ی خوڤیان به‌هستن، هه‌ریه‌که‌ه، شیاوی په‌ره‌ستن، ئەویش خودایه، هوئی بوون و مانمان ئەو، یه‌که‌یه، ئیتره‌ه‌رچیکی تر هه‌یه‌خاله، له‌په‌نای ئەو یه‌که‌ه، خال و سیفری بی‌برانه‌وه.

□ ئەم کارانه‌ی هه‌ژار به‌نبوغی زاتی ئەنجام دراوه و فه‌ره‌نگ و زمان و هونه‌ری کوردی، پیی غه‌نی کراوه و شه‌ره‌فنامه‌ی پیی وه‌رگیر دراوه و شه‌رحی دیواتی مه‌لای جزیری پیی راسته‌و پاسته‌کراوه.

- روژیک له‌زانیگه‌ی تاران له‌کوڤیکدا به‌ویته‌ی میزی گرد (کوڤی میزی به‌جه‌غز)، یه‌کی له‌زانایان به‌زمان و ئەده‌بی فارسی وتی: «سه‌عدی، حافزو فیرده‌وسی توسی) پیغه‌مبه‌ری شیعر و قسه‌ن» یه‌کی وه‌جواب‌هات ئەی نیزامی گه‌نجه‌وی کوڤی ره‌ئیسه‌ی کورد چیه‌؟ له‌وه‌لاوتر ئەو خودای شیعر و قسه‌یه.

به‌راستی ئیمه‌یش ده‌بی بلین: هه‌ژار خودان و خودای شیعر و قسه‌ی زمانی شیرینی کوردی یه.

۴ - ماموستا، هه‌ژار، به‌شی کردنه‌وه‌ی دیوانی عارفی ره‌بانی مه‌لای جزیری ئەو کاره (عیرفانی یه) وه‌روه‌ها به‌وه‌رگیرانی چارینه‌کانی حه‌کیم عومه‌ری خه‌ییام به‌کوردی ئەوه‌مان باش بوڤون ده‌بیته‌وه‌که‌هه‌ژار به‌نبوغی زاتی به‌راز و ره‌مزی عیرفان و فه‌لسفه‌ ناسیاو بووه. چونکا به‌بنج و به‌ناوانی ئەو دوانه‌دا روچوووه‌به‌وه‌په‌ری ساده‌یی و ئاسانی ئەوه‌ی ته‌فسیر کردوه و ئەمیشی هیناوه‌ته‌سه‌ر زمانی کوردی روژباو.

۵ - له نەزم و پەخشانی منالاندا! تو بروانه ئەم نمونه: وه ك ئەيزان، هه موو دەسی پینج قامکی ههس: توتەو براتوتە، بالابەرزه، قامکی شادە، قامکە گەورە. هه بو نەبوو دودەست هه بوو، یه کێ شین بوو یه کێ سور، قامکە کانی پەنجەیی شین. دایم و دەر هه م لیک دوربون؛ خو پەسه ند و ناجور بوون.

قامکە گەورە وری ورگزل، تەو دەزل و تەپ و فل، ئاشنا ناخوازم، لە لاوازن جیاوازم، خەنینی ئەهات شادە، ئەیوت: بەسیه ئیفادە، تۆناوت ئەسپ کۆژە، من ناوم دوشاو مژە، نازدە کا بالابەرزه، کێ وه ک من جوان و تەرزه؟

خشل و خەمل و لەرزانه، شیاوی بالابەرزانە، براتوتە، وه بو له، ئەنگوستیلە ی له کۆله، ئیژی من دەوله مه ندەم، ئیتر وه چی دەروە ندەم «دەر بە ندەم» توتە ی پو خە کە ی پو تە، کورتە بالای روتە، سەری دە بەر، خو ی ناو ه؛ لەم ناو ه بیکە س ماو د، پینج قامکی سور له و لاو د، بالیان بیکە وه دا ه. لە پەنای یه ک وه ک برا، گشتی قیت راو ه ستاو ه، بە هه ره وه ز کار د ه کە ن. بیکە وه داربار دە کە ن، بە هه ر قامکی شین دە گە ن، شە پلا غە ی لی دە دە ن، زلله ی شینیان هاتە بەر، چت خو ارگە ترش و چو نەر؟ دایانە بەر پی له قە. تالیان بری نە قە (نقە ووستە) - بالابەر زیان لەم لاو ه، لە بەر یه ک ئە کیشاو ه، دوله خو ار، دوله سەری، وه ختا بوو جیتی دەری، براتوتە روت کریا، ئەنگوستیلە ی بریا، قیلیان دەرو ی هه لساوی، هه ر ما بوو کونی چاوی، توتە کە شیان دوزی یه وه؛ وه ک تو پ دە یان قوزی یه وه، ئە گریا دالکە مر د م، ویلم کە ن، من چه کر د م؟ توتە کە فته سەرزە وین، ئە مجار سورە کان رە وین، شینە کان هاومالی، دلیان سوزیا وه حالی، وتیان: ئیمە ی خو پە سه ن. خو مان خو مان کر د ه پە ن، هه تاوا لیک بلاو بین. ئە شێ سەر بی گلاو بین. لە مه و لا یه کتر دە گرین، وشیارو ئازا دە ژین تانە مرین، کوریکیان بە ست وه ک برا، پەیمانی یه ک بوون درا، سورە رە چاویان کر د ن، زو شالاویان بو بردن، شینە کان وه قینە وه، پیشیان لی برینە وه، دەس کرا بە گە ف کر د ن، دە گە ل خو بە سه ف کر د ن، شین خو یان خر کر د ه وه. ناو لە پیان پر کر د ه وه، سازیان کر د مسته کۆ له، بو ئە ستاندنی تۆ له، هه روا سورە ورا دە کا، تو زو خو ل بە با دە کا، نە نزانی پینج ئە نگوست. یه کتر بگرن دە بنه مست، دە می زور دار دە شکینن، تۆ له ی، خو یان

ده ستین.

بیری نه ته ویی هه ژار لهم چهن دیره دا زور جوان رون ده بیته وه و بویه کبون بانگه وازیه تی.

□ ئەم جووره وه رگیان و نوسینه، خوئی جوژی گشگیری (موعجیزه) یه و بویه کبون بانگه وازیه تی، هه ژار مردوی یه کبونه.

هه ژار له سالی ۱۳۰۰ ی هه تاوی له دایک بووه، جا دوا ی گه یشتنه ته مهنی خویندن، له خزمهت باوکیدا و له فیڕگه و حوجره ی مه لا و فه قیی یان دا، دده سی کردوه به خویندن. که به وه فاتی باوکی توشی که ندو کوسبی زور بووه، به لام میرانه و خو راگرانه له کارو تیکوشان، رانه وه ستاوه، ههر چهن جارو بار له تاوان هاواری لی هه ستاوه و به دهم ناله وه، نالاندویه تی: «چه پگه ردی گه ردون: گهران کوشتمی - نه زان په رستی بوآن کوشتمی، - ههر چه و سانه وه ی بی حه سانه وه - ئە ی مردن: له کوئی؟ ژیان کوشتمی.»

هه ژار له ۱۳۶۹/۱۲/۳ ی هه تاوی بارگهی به ره ولای خودا تیکناوه وله شاری عیلم و زانین و هونه ر په روه ری مه هاباد نیژراوه.

۱ - هه ژار له (ئاله کوک) دا له سالی ۱۳۲۴ کومه له شیعیکی جوان و ره نگینی چاپ کراوه، که ئە وه خوئی سه ره تایی شاعیری و هونه وتنی ئە وه بووه - بیری زال به سه ر ئە وه شیعرانه ی هه ژار دا، زور ترسیاسی و دژی ملهوران و داگیر که رانی کورد و کوردستانه. وه سه بارهت به ئازادی نیشتمانی کورده واری به رابه ری قسه ی کردوه، ئە وه کومه له شیعرانه ی پروته ژری یه، له دادو هاوار و سه ره نجدان به بابته قوول و ورده کانی ئە وه ده می کورد و کوردستان وله و شیعرانه ی دا خه لکی کوردی هان داوه، تا به مافی خوئی زیاتر ناسیاو بکاو بو ئازادی و مافی ره واو به رامبه ری خوئی تی بکوشی و بخروشی.

دیاره له سه رده می مه شروه وه له ئیراندا، ئەم جووره شیعر و تنه، بوته باو، جا ئە وه یه هه ژار له کومه له شیعی جوانی (ئاله کوک) دا شیعی لای لایه که شا کاریکی بی وینه یه و له سه ر پایه ی فولکلور و داب و ده ستوری کورده واری یه، وه بو مناله و بوته گورانی یه کی به

سوژ و رامیاری، جائه ویه دهنگ خوشانی وه ک (محهمه د ماملی، خه لیل سه دیتی،
عهزیز شاروخ و خاله قی) و زور هونه روه ری دیکه یش به دهنگ خویندویانه و موسیقای
کوردیان پیی غه نی کردوه، ئەمه یش به شیک له و شیعره بهرزو پرواتایه:

... ژیر به وه رولله ی ژیرو جوانم له داخی لانک ده گری ده زانم
ده لئی بوچه سته م؟ بوچه سته به سته م به و به ند وحه یسه من جه سته خه سته م
له نیو کورد نه بی ده سرازه نیه ئەو به ند و قفل و قه رازه چیه؟
کورم من بیرم له تو زیاتره ده سرازه و لانک بت بی چاتره
هه ی لای لایه رولله لای لایه گوئی بگره پیت بلیم له بهرچی وایه؟ (۱)

۲ - هه ژار له وه گێراندنی چارینه کانی عومه ر خه پیام: به زمانی کوردی زور
سه رکه و تووه، ته نانه ت له باری ناسکی بیروخه یال و ته روپاراوی زمان، وه هه روا له
بابه ت به یانی واژه ده برین و قسه و وتار زور له عومه ر خه پیام باشتر و زیاتر سه رکه و توته
دوندی سه ره سه ری، هونه و شیعر و هونه رودا هینانیکی تازه و نوئی به کار هیناوه، شته که ی
دوبات نه کردو ته وه، به لکو ئەو په ری په ری شیعی له خولقاندنی په یف و شیرینی و اتا له
واژه و وشه ی جوان و ره نگین دا به یان کردوه، جا ئەوه یه: له باری زمان ناسی و واتا
ناسینه وه ناتوانین بلین: وه رگێر دراوه (ته رجه مه یه). به لکو ئافراندیکی بی وینه و نویه و
گیان و روچه که ی له بهر چاو گرتووه، بی ئەوه ی له واتا و مانا ئەسه له که، کلابو بی یالای
دابێ، چونکا هه ژار له و چارینه کوردی یانه دا، که یشته ته ئاستیک له وزه و ده سه لات،
له واتا ئافراندکه سه ره رای و یکچون. جیاوازی بنه ره تیشی له گه ل شیعره فارسی یه کاندا
هه یه.

زور جارن هه ژار به ته عبیری جوان و خولقی نه ره و دلنشین و شیرین، بیری رامیاری:
«سیاسی» و کومه لایه تی ئاویتیه ناوه روکی شیعره کانی خه پیام کردوه و واتای تازه و

نویی داهیناوه، هه‌روه‌ک‌ئهم‌چارینه:

رابویره‌به‌سه‌ر‌به‌رزی‌به‌نان‌و‌ئاویک‌ سهر‌دامه‌نه‌ویته‌بو‌هه‌موو‌نا‌پیاویک
 له‌م‌ژینه‌که‌هه‌ر‌ده‌میکه‌دیت‌و‌ده‌روا‌ مەر‌دایه‌تی‌مه‌فروشه‌له‌پیناو‌تاویک.
 ئهم‌جوژه‌بیره‌سیاسیه،‌خو‌ی‌باشترین‌به‌لگه‌یه،‌که‌هه‌ژار‌گشت‌ته‌مه‌نی‌پر‌بیرو‌پر
 به‌ره‌که‌تی‌خو‌ی‌به‌بیری‌نه‌ته‌ویی‌و‌کورد‌خوشه‌ویستی‌ئاویته‌کردوه‌و‌خو‌ی‌پیوه‌ماندو
 کرده،‌چ‌له‌روژگاری‌سه‌ره‌له‌دانی‌کو‌مه‌له‌ی‌[ژیکاف]‌و‌کو‌ماری‌سالی‌۱۹۴۶
 کوردستان‌له‌شاری‌مه‌هاباد‌و‌چ‌له‌زه‌مانی‌ئاواره‌بونه‌وه‌که‌چۆته‌کوردستانی‌باشور‌و
 به‌غدا‌و‌عیراق‌و‌سوریه‌و‌لوبنان،‌وه‌گیرسانه‌وه‌ی‌هه‌ژار‌له‌راپه‌رینی‌ئه‌یلول‌به‌راپه‌ری
 ژهنال‌مسته‌فا‌بارزانی‌راپه‌ری‌که‌بیری‌نه‌ته‌وه‌ی‌کورد،‌وه‌نیشه‌جیی‌بوون‌له‌شاری
 که‌ره‌ج،‌نێژیکی‌تاران،‌تا‌وه‌فات‌کردن‌بو‌ده‌م‌و‌کات‌و‌ساتیکیش‌له‌بیری‌نه‌ته‌وه‌یی‌و
 خزمه‌ت‌کردن‌به‌زمان‌و‌فه‌ره‌هنگ‌و‌قورئان،‌ویژه‌و‌ویژه‌وانی‌کورد‌و‌نه‌ته‌وه‌که‌ی
 خو‌ی،‌غافل‌نه‌بووه‌و‌له‌وانه‌دور‌نه‌که‌وتوته‌وه.

□ به‌لگه‌ی‌رون‌و‌ئاشکرا‌له‌سه‌ر‌ئه‌وه‌ی‌که‌هه‌ژار‌بیری‌نه‌ته‌وه‌یی‌هه‌بووه‌و‌له‌سه‌ر‌بیری
 نه‌ته‌وه‌یی‌خو‌یشی‌زور‌سوربووه‌و‌هه‌روا‌بیری‌نه‌ته‌وه‌یی،‌زوریش‌کار‌کردوته
 سه‌رمیشک‌و‌بیری‌هه‌ژار،‌جا‌له‌و‌رینگایه‌دا‌زور‌بیری‌کردوته‌وه،‌که‌چ‌بکا‌و‌چون
 خزمه‌ت‌به‌نه‌ته‌وه‌که‌ی‌بکا‌تاسه‌ر‌که‌وی،‌ده‌توانین‌به‌مجوره‌ئاماژه‌یان‌پیی‌بکه‌ین:
 ۱ - ئاواره‌بوونی‌هه‌ژار،‌له‌زید‌و‌خاک‌و‌نیشتمانی‌با‌و‌با‌پیرانی‌و‌ده‌ردو‌رنج‌کیشان‌و
 ده‌به‌ده‌ری.

۲ - بو‌ژاندنه‌وه‌ی‌زمان‌و‌فه‌ره‌هنگ‌و‌هونه‌ری‌کوردی‌به‌سه‌رنج‌دان‌و‌ورد‌بوونه‌وه‌له
 میژو،‌که‌له‌پور‌و‌ویژه‌و‌ویژه‌وانی‌کو‌نی‌کوردی‌به‌زمانی‌خو‌ی،‌وه‌ک‌ئاسه‌واری‌حه‌کیم
 ئه‌حمه‌د‌خانی‌(دیوانی‌مه‌موزین)‌که‌له‌شیوه‌ی‌زاری‌کرمانجی‌سه‌رو،‌هیناویه‌ته‌!‌سه‌ر
 شیوه‌ی‌کرمانجی‌خواروه

۳ - ورد‌بوونه‌وه‌له‌دیوانی‌عارفی‌ره‌بانی:‌مه‌لا‌ئه‌حمه‌د‌جزیری‌که‌به‌شیوه‌ی‌کرمانجی
 خوارو‌به‌باشترین‌شیوه‌شه‌رحی‌کردوه‌و‌واتا‌عیرفانیه‌کانی‌شی‌کردوته‌وه.

- ۴- وه رگیڕانی شه‌ره‌فنامه له فارسی یه‌وه بۆسه‌ر زمانی کوردی.
- ۵- نوسینی قاموسی کوردی به‌ نیوی هه‌نبانه بۆرینه.
- ۶- نوسین و دانانی ئاله‌ کوک.
- ۷- چیشتی مجبۆر.
- ۸- وه‌رگیڕانی چارینه‌کانی حه‌ کیم عومه‌ر خه‌ پیام.
- ۹- بو‌کوردستان
- ۱۰- به‌ره‌و موکریان
- ۱۱- به‌یتی سه‌ره‌مه‌ر (: تواج و ته‌شه‌ری کوّمه‌ لایه‌تی یه‌).
- ۱۲- ته‌رجه‌مه‌ی قورئان به‌ زمانی کوردی.
- ۱۳- هۆزی له‌بیرکراوی گاوآن.
- ۱۴- وه‌رگیڕانی (پنج‌انگشت ... له‌فارسیه‌وه‌).
- ۱۵- وه‌رگیڕانی تاریخی ئه‌رده‌لآن له‌ فارسیه‌وه‌.
- ۱۶- وه‌رگیڕانی ۴ سپاره‌ی دوکتور شه‌ریعه‌تی بۆسه‌ر زمانی کوردی.

وه ...

ئه‌و کاره‌ فه‌ره‌نگیه‌ گرینگانه‌ی هه‌ژار بوونه‌ ته‌هۆیی ده‌ وڵه‌ مه‌ندی زمان و فه‌ره‌نگ و هونه‌ری کوردی و هه‌روا شیوه‌زاره‌کانی کرمانجی سه‌رو، وه‌ کرمانجی خوارویشی به‌یه‌ک گرتوون و له‌یه‌کتر نێزیکتری کردوته‌وه‌ تابه‌لکو خۆینه‌واری کورد، سه‌نج بده‌ته‌ سه‌ره‌ر دوشیوه‌ که‌.

□ دونیر Doner، زاناو بیروردی ئوروپایی ده‌لی: گرینگترین هۆکه‌ ئوروپا به‌نیوی کیانی موته‌جانیس و شوپندانهر، که‌به‌ خویداهات و ده‌رکه‌وت و سه‌رکه‌وت به‌مجۆره‌ بوون:

۱- هه‌بونی زمانی لاتین ۲- ئه‌ده‌بیاتی کوّن ۳- روناک‌بیران: یا ئیئتیلجنسیا، که‌ له‌ سه‌ده‌ی سێزده‌ی زاینی یه‌وه‌، له‌ زانکۆکانی هاو وینه‌، ده‌سیان کرد، به‌ده‌رس و وانه‌گوتنه‌وه‌.

هه‌ژار ئه‌وئینسانه‌ زاناو دلسۆزه‌ی کوردیش، به‌و کاره‌ فه‌ره‌نگیانه‌ی خۆی، و پستویه‌تی

له‌و رینگایه‌وه‌کیانی موته‌جانیس بو‌نه‌ته‌وه‌ی خو‌ی سازبدا و نه‌ته‌وه‌ی کوردیش بتوانی به‌ره‌و ئامانجی خو‌ی بروا و سه‌رکه‌وی.

□ دونیر - ی Doner ئوروپایی ده‌لی زمانی لاتین به‌هوی ئه‌وه‌ی زمانی دینی و حه‌قیقه‌تی دینی و زمانی ئینجیل و زمانی لاهوتی کلیسا بوو، جو‌ری قیداسه‌تی په‌یدا کرد، به‌سه‌رنجدان به‌رابوردو ئه‌ده‌بیاتی کوته‌وه، وه‌هه‌رواگرینگی دانیشی به‌حال و زه‌مانی رابوردو، ئیستاو حالی، پینکه‌وه‌گریدا.

ئیمه‌یش ئه‌گه‌ر جوان به‌وردی سه‌ره‌نج بده‌ینه‌کاره‌فه‌ره‌نگی به‌کانی هه‌ژار باش بو‌مان رون و ئاشکرا ده‌بی، هه‌ژاریش به‌وه‌رگیرانی قورئان بو‌سه‌ر زمانی شیرینی کوردی، ویستویه‌تی جو‌ری قیداسه‌ت به‌زمانی کوردی‌بدا - وه‌به‌وه‌رگیرانی شه‌ره‌فنامه‌له‌فارس‌یه‌وه‌بو‌زمانی کوردی، وه‌ئه‌وه‌که‌دیوانی مه‌موزینی هیناوه‌ته، سه‌رشویه‌ی سو‌رانی و شه‌رحی دیوانی مه‌لای جزیری به‌وشیوه‌کردوه، ویستویه‌تی میژوی کورد و کوردستان، وه‌ئه‌ده‌بیاتی کونی نیوکوردیه‌واری به‌شیوه‌ی روژ باو، بگه‌ییته‌خوینده‌واری خو‌ی و ئه‌ده‌بی کوردی پی‌غنه‌تر و پی‌پته‌وتر و یه‌ک‌گرتوتر بکا.

□ به‌لگه‌یی دیکه‌له‌سه‌ر ئه‌وه‌که‌هه‌ژار بیری ته‌ته‌وه‌یی هه‌بووه، وتنی ئه‌م شیعه‌جوانانه‌یه:

که‌ده‌لی: هه‌رکوردم:

به‌ده‌ر به‌ده‌ری یان له‌مالی خو‌م	له‌خاکی عه‌ره‌ب له‌ئیران و رو‌م
کو‌ک و پو‌شته‌بم، روت و ره‌جال بم	کو‌شکم ده‌قات بی: ویرانه‌مال بم
ئازاورزگار بم شادان و خه‌ندان	یان زنجیر له‌مل له‌سوچی زیندان
ساغ بم جحیل بم بگرم گویی سوانان	یان زارون‌زار له‌نه‌خوشخانان
دانیشم له‌سه‌ر ته‌ختی خونکاری	یان له‌کولانان، بکه‌م هه‌ژاری
کوردم و له‌ری کورد و کوردستان	سه‌رله‌پیناوم: گیان له‌سه‌رده‌ستان
به‌کوردی ده‌ژیم به‌کوردی ده‌رم	به‌کوردی، ده‌یده‌م وه‌رامی قه‌برم

بو کورد، دیسان زیندو، ده بمه وه
یا که به شیعر ده لی:

کوردستانی جوان ئەه ی نیشتمانم
له ده ست بیگانه دهرت ده هیئیم
رو له ی ئازای کوردستانم
بو سهر به خوی گهلم
من رو له ی کوردم، بو نیشتمانم
له ری شورشا خویئیم ئه رژیئیم
زور شه رمه بو من کورد ئازاد نه بی

رونای چاوم، ئارامی گیانم
پیشمه رگه ی تو م و توله ت ده ستیئیم
دوژمینی داگیر که رانم
به ختی ده که م مال و گیانم.
سهرم دا ئە نیئیم ئه به خشم گیانم
ئالای ئازادی پی، ده رهنگیئیم،
گهلم وه ک گه لان دلی شاد نه بی.

گه لیک پیویسته زانست و خویندن
گه ل خوینده وار بی قهت ژیرنا که وی
چینی تازه ی کورد به خوینده واری
ده توانم بلیم ئەم جو ره هاوارو بانگه وازاته ی هه ژار بو ته هو که له کوردستانی روژ
هه لات (ئیران) ئەو هه مووه خوینده وارونوسه رو شاعیره کوردانه به به وینه ی خود
جو ش، سهر هه لدهن و گول بکه ن، ئیتر به ریژه وه.

له روژی ۲۳/۳/۸۱ له شاری مه هاباد یاد و ریزدانان بو ئوستاد هه ژار له سنه مای
ته ربیه ت دانرا و بو منیش سوخه نرانیان دانا بوو که دوا ی هه ندی قسه کردن له بابته
هه ژار، رام گه یاند که پتر له چل ساله له تاران و له زانکو دهرس ده لیمه وه و سهر و کارم
له گه ل ئوستادانه، ئوستادانی زانکو تاران مه گیرانیان به ته رجه مە ی قانونی کوری سینا
ده کرد یانه یانزانی یانه یان توانی ته رجه مە ی بکه ن، به لام هه ژار هه م زانی و هه م توانی

وه‌ری گێڕیته سهر ئه‌و فارسی‌یه ساده و ره‌وانه، ده‌ی جائیوه‌ش به‌رپرسیانی کار و باری ورمی و مه‌هاباد، به‌خاتری هه‌ژار که قانون و چه‌ند کتییی هیتاوه‌ته سه‌ر زمانی فارسی لایه‌حه‌یه‌ک، سازده‌ن . بی‌نی‌نه تاران تا زمانی کوردی به‌رهمی له‌ فی‌رگه و فی‌رانکو و زانکو کاندا بخویندیری (واصل ۱۵ و ئەصلی ۱۹ ی قانونی ئەساسی) ئیجرا کری، ئه‌گه‌ر ئیوه‌ئهم کاره‌ بکه‌ن ده‌وله‌ت زوتر ده‌س به‌کارده‌بی . هه‌روا له‌ موعه‌لیمه‌ به‌ری‌زه کوردی زانه‌کان، داوا ده‌که‌م هه‌روه‌ کوله‌ تاران شانامه‌ خویتی هه‌یه، ئیوه‌یش شه‌ره‌فنامه‌ خویتی به‌ کوردی شاری مه‌هاباد دانین تا هه‌م خو‌تان باشتر به‌ زمان و می‌ژوی کورد ناسیاوبن و هه‌م خه‌لک و لاوان و گه‌نجانی فی‌ر بکه‌ن و تکاشم وایه‌ به‌رپرسیانی شاری ورمی و شاری مه‌هاباد به‌ری ئهم کاره‌ نه‌گرن، به‌لکو یارمه‌تیان بدن . هه‌روا وتم: بو‌داین کردنی وه‌حده‌ت و دوستی چلو‌ن له‌ شاری (قومه‌وه) فه‌رماندار بو‌شاری مه‌هاباد دینن، له‌و کوردانه‌ی که جیی باوه‌ری کو‌ماری ئیسلامی‌یه، بیان که‌نه‌ فه‌رمانداری ئه‌وی . سه‌ر کو‌مارخاته‌می چه‌ند جار، رای گه‌یاندوه «ئه‌گه‌ر کورد نه‌بوای مه‌علوم نه‌بوو، ئیرانی ئیستا چلو‌ن ده‌بوو، ئیسلام و ئیران مه‌ره‌ونی کورده» ده‌ی ئه‌گه‌روا یه‌با (ئەصلی ۱۵ و ۱۹ قانونی ئەساسی) هه‌رچی زوتر، ئیجرا بکری تا دل‌ی کوردانی پیی خوش بکری . هه‌روا وتم ئه‌ی بازرگانی ورمی به‌ قسه‌ی روزنامه‌کان، ئیوه‌ له‌ ماوه‌یه‌کی که‌مدا که‌ نو‌مایشگای کالاتان له‌ شاری هه‌ولێردانا بوو (۵۵ میلیون دولار) بابته‌ی فرۆش و سو‌دی کالاتان به‌ده‌س هینا بوو، ده‌ی خو‌ده‌زان هه‌ژار مریدی ژه‌نرال مسته‌فا بارزانی رابه‌ری که‌ بی‌ری نه‌ته‌وه‌ی کورد بوو، جاده‌ بوو چه‌ن که‌س له‌ نوسه‌ران و شاعیرانی هه‌ولێرتان بانگ بکردایی تا دوستی و وه‌حده‌ت زیاتر بچه‌سپایی . هه‌روا وتم ئیمه‌یان له‌ ته‌ورێز برده‌ سه‌ر (مقبرة الشعرا) مرو‌ وای ده‌زانی چو‌ته‌ لای زیندوان، به‌لام لێره‌ له‌ مه‌هاباد که‌ ده‌چیه‌ سه‌ر مه‌زاری (مقبرة الشعرا) دل‌ت ده‌گیری، له‌ به‌ر هاتوو چو‌ی میوانان بریکی پیی رابگه‌ن . له‌ و سه‌فه‌ره‌دا چه‌ن دانه‌ له‌ کتییه‌ نو‌سراوه‌کانی خو‌م دا به‌ کتیب‌خانه‌ی یانه‌ی فه‌ره‌ه‌نگ و ئیرشادی ئیسلامی و زانکو‌ی ئازادی ئیسلامی شاری مه‌هاباد . جه‌نابی دوکتور پی‌روت ئه‌حمه‌د نو‌بنه‌ری حوکومه‌تی کوردستان له‌ تاران هاتبووه‌ ئه‌و کو‌ر و کو‌بو‌نه‌وه . له‌

تاران هوه من و صلاح سوۆران و چهن كهسى ديكه له جاميعهى كوردانى موقىمى مهركهزه وه هاتبونه ئهوى. ههروا له ياد وزيردانان بو سه ييد مهحمودى گولشهنى كوردستانى كه له روژى ۸/۵/۱۳۶۱ له شارى سنه دانرا بوو به شداريم كرد. ههروا له كوئنگرهى ريزدانان بو سه روگى نه مرو هيژا ژه نرال مستهفا بارزانى رابهرى كه بىرى نه ته وهى كورد، كه له تالارى زيوكه لانى دهنگ و رهنگى ئيران له ۱۰/۱۲/۸۰ و يه كى مارسى ۲۰۰۲ى زاینى دانرا بوو به شدار بووم و سوخه نرانيشم كرد كه له روژنامهى برايه تى دا له چاپ دراوه، به لام ئيران هه والى ئه و ياده پيروزهى رانه گه ياند. بوچى نازانم، ههروا كاك نيچيرفان بارزانى سه روگى حوكومه تى كوردستان به سه روگايه تى دهسته يى له راميارانى كورد، وه ك هوشيار زيبارى به ده عوتى ئيران هاتبونه تاران له گه ل ره فسه نجانى و شه مخانى و وزير ئيتىلاعاتى ئيران قسه يان كردبو و بو مايهى ۱۲ روژ له مانگى سپتامبرى ۲۰۰۲ى زاینى تا ۲۴ى ئه و مانگه له تاران بوون، ئه م هه واله كوردستان تيوى له روژى هه ينى له سه رشه وى شه مهى ۲۸ سپتامبر به هوى و شيار زيبارى راگه يندرا. دوكتور محمد صالح ئىبراهيمى (شه پۆل) ئوستادى زایننگه يى مذاهب اسلامى تاران. ۱۸ ئوگوستى ۳۰۰۲

یوسف و زوله یخا

دەبی بلین: ئیمە مانان ئە گەر بە وردی بو تەرجمە و تەفسیری ئایاتی قورئان بروانین و تیی بفرکین مەبەست و سوژە گەلی زورمان دەس دە که وی که دە توانین باشترین و تەواوترین خەزینە و گەنجینە ی و ئزاوهری و ئە دەبی و هونەری بو خوومان و بۆ زمانە که مان بەدی بەینین و سازی بەدین و لەوانە باشترین و عالیترین شوینە وارلە هەموو جۆرە چریکە و چیرۆکی ئە دەبی، ئە خلاق و کۆمە لایەتی گیرا و دل لاوین بەدی بینین و بیان خولقیین که تەمەن کورت نەبن و بە لگو تەمەن درپژین و چە ندین سەدە بە سەر زمانانە وە بمیننە وە و خوراگرن و خوونونین.

بە یەقین لە و ئزاوهری و ئە دەبی هاو خولدا، هیمان مە بە ستی کۆنە و که و نارای بەرە ی مروف، چ نیشتمانی یا جیهانی و نیوگە لانی بە سەر مە بە ست گەلی دیکە دا بو وینە مە بە ستی تازه و نو ی که لە نیو ترینە کان و قە تار یا فروکە و بالوینە کان، وە یا لە پەر اوە خانە کانی شارە گرینگ کانی دنیا دا هەن، تی دە پە ری و دە بوری و لە و شوینانە دا دەس پئی دە کری و بە ئە نجام دە گا، گیرا تر و دل لاوین تر و پر خو زیار تر بی. سەرە تای دە وهری تازه بونە وە ی ئە دەبی ئور و پا و رونسانس یش بە که لک وەر گرتن لە م جۆرە مە بە ستە کۆنە و که و نارایانە، وە شەرح و تە و سینی ئە م جۆرە، وە شیوە حیکایەت و ئە فسانانە ی خویانی روم و یونان و ولاتانی دیکە سەری هە لدا وە و پیگە پێشتو.

باشترین کتیبی دەق و بلاوک و هۆنە و نەزم و شیعی ئور و پا هەر ئە وانەن و لە م سەرچاو و کانه لە بن نەها توو ی چریکە و چیر و کانه ی نە تە وە و هۆزە جۆرا و جۆرە، کان و سەر چاوانە، تەر و پارا و کریا و ن و بنەرە تی پەرە گرتن و پەرە پیدان و پیشخستی و ئزاوهری ئە و دە و رانەش لە سەر ئە و بنەرە تانە دانریا وە و قایم و پتە و کریا وە.

لە چاخ و خولی ئیمە ماناندا که گوریان و چو نە پێشە وە لە و ئزاوهری ئیسلامی تازه و نویدا پەیدا بوو و پەیدا دە بی و نوسەری، هەستیاری لە تاییە تی و جە غزی تاییە تی دیتە دە ری و که و توتە دەس کچان و کورانی قوز و لاوی بیروردی، خاوەن هونەر و دە که و یتە، دەس

گہنجان و لاوان و گہورہ کچانی ہونہ روہر و ہونہر دوست، وہ خوئی کیشاوتہ جہ غزی گشتی و لہ تابیہ تی ہندی کہ سان دہر چوہہ، بہ لام دہ بی بلین: کہ ہیمن ویزہ و ویزہ وانی نہ گہ یشتوتہ دہست گشت مرو فیک، ہل بژاردن و گول بژیری مہ بہست لہو روداوانہی کہ لہ قورٹان داہہ یہ، روداوی میژوی، دینی، ٹولی، مہ زہہ بی، ریباژ، رچہ بی و ہئہ فسانہی رابوردوان، خوشہ وستی، و ہ برہ وی بی وینہ پہ یدادہ کہن.

بہ و شیوہ شیوایہ، دہ توائن بلین: ہیمن تابہ تہ مروکہ پہراوہ و نوسہر بوٹا فراندن و ہدی ہیمن پہ یدادہ بووہ و ہوہی واہہ یہ بوچینی تابیہ تہ، نہ ک بوگشت بہرہی مرو ف. بہ لام بیروئہ ندیشہی ٹیلہام ہیہر، و ہ داستانہ کانی قورٹان لہ نیو قاپ و قاپیلکہی تہ لای و عہ جبات ہیہری تہو، کہ چروپری ٹیلہام و وہ حی بو قہ لہم بہ دہستانی گہنجان و لاوان و نیونجی سالان بہ دیاری دینی، پرشینگ دانہوہی دنیای وہ حی و پہرہ گرتنی ٹیلہام لہ دل و دہرون و بیرو میٹشک و ہستی پڑہست و بہ ہستی تہو جوہرہ قارہ مانانہی دنیای ویزاوہری و ہونہروئہ دہ بی دینتہ جو ش و خروش و پیل و شہ پول دان. مہ بہست تہو قارہ مان و قہ لہم بہ دہستانہی والہ یہ ک شہونمی ریز و جوان وورد و لہ تیف، زہریا و دہریا دہ خولقین و لہ کہ موسکہ یہ ک و زہرہ یہ کی درہ خشان، جیہانی پروتہ تری لہرہنگ و جوار و جوڑی و اتاو تہ دہب دہ خولقین و مہ بہستی رازاوہ و دلگیر و دلرفین بہدی دہہین. ٹیمہ شیت و شہ یداد و ویلی تہم جوہرہ شیوہ بہدی ہاتوانہ و گیرودہی تہ و ٹا فراندنانہین.

کوڑ و کوڑان و کوڑیلکی کورده واری تہم سہر دہمہی ٹیمہ زیاتر نیازی بہ ٹا فراندن و بہدی ہیمن ہہ یہ، ہہر وہ کو، حہ کیم تہ حمہدی خانی، جزیری، حہ کیم مہ ولہوی کورد، خانای قوبادی، نالی و وہ فای و مہ لا پہ ریشان و تہرکہ وازی و سہ ید صالح ماہی دہشتی و سہی یاقو ماہی دہشتی کرماشانی ... کہ جہانیکیان سازدا، تہم بیرو باوہر و نہ خش و رولہ تہ بی لہ نیو چینی گہنجان و لاوان و پیرانی نہ ناسراو دا بوئی بگہرین و بولہ چاپ دانی ٹاسہ واریان بکو شین تا شیرنی زانستیان بنوشین. ٹیمہ نیازمان بہم شیوہ نور پڑتاناہ و بہ وانہ ہہ یہ وا جوان و روناک تیریز و نور دہاویژن و پرشینگ دہدہن.

قورئان ئەم که لامه ئاسمانی یه، له م باروبابه تانه وه بو بیرکردنه وه و تی فکرین سهه
چاوه ی زیاتر ده نیتته بهردهس خونیه ران و هونه روه ران و ئه ده ب دوستان و ویتزه و
ویژه وانی به راستی.

به هیوای سهه که و تنی دوستانی قورئان خوین و هونه ر دوست و ئه ده ب خوشه ویستی به
راستی و تیکۆشه ر، هه ره ئه و که سانه ی که وه حی و ئیلهام به توندی ده گرن و پته و رای
ده گرن و به گشت نوره کانی یه وه، نوره پر هیتز و پیتزه کان و پرشینگه رهنگا و رهنگه کانی
یه وه، له نیوکۆر و کوومه لدا نور و تیریتز و پرشینگ ده هاوویژن تا به رپی به ره ی مروف
روناک راگرن و عیلم و هونه ر و نور دانه وه زاتر بخه نه بره و، تائیمه ش بتوانین گره و
به ینه وه له جیهان نیو بانگ بکه ین.

یه کیچک له و مه به ست و سوژانه، که قورئان به (احسن القصص) وه به (احسن الحدیث)
نیوی ده با، چریکه و چیرۆکی هه زه تی یوسف پیغه مبه ره که له کورده واریدا به یوسف
و زوله یخا به ناو بانگه. (۱)

سه ره تای داستانی یوسف و زوله یخا به بلاوکی زمانی کوردی:

شهوی نوری روی یوسفی سه ره وه وه ک روژی روناک ئه بی شوعله وه ر
درگای ره حمه تی بوکرایه وه چوار به شی جوانی بو ئه و مایه وه
ئاده م ئه مه ی بیست به کامه رانی یوسفی بانگ کرد نایه سهه رانی
ئهم نازداره یوسفی زه مان نه مامی باخی یاقوبی که نعان

(۱) (شه پۆل) دوا یه ته رجه مه و ته فسیری کردنی قورئان به زمانی کوردی و چاپ و بلاو بونه وه ی

له سالی ۱۳۷۶ ی هه تاویدا، ته رجه و ته فسیری سوره ی یوسفی به کوردی ئه نجام داوه و ئه م

چریکه یشی به ده ق و بلاوکی به زمانی کوردی به جیا سازداوه

ئه بی به شاهی خاوهن تهخت و تاج فه قیروهه ژار به و ئه بن موحتاج^(۱) هزره تی یاقوَب (ع) دوا زده کوری بووه بهم ناوانه: رویل، شه معون، یه هودا، لای، نه فثایل، جاد، دان، زبالون، یه شخهر، ئه شهر، یوسف و بنیامین. ئه م دو کوره (یوسف و بنیامین) له راحیل ژنی دوه می یاقوَب بون، راحیل دوا به دوا ی له دایک بونی بنیامین، وه فاتی کردوه و له سهر زگ چووه.

جادوای مردنی راحیل، خوشکی یاقوَب هاته لای براکه ی و پی و ت: یوسف بسپیره به من تاباش ئاگام لی بی و پهروه ده ی بکه م، جا چون یاقوَب یوسفی له دله وه له هه مو کوره کانی زیاتر خوَش ده ویست، به خوشکی و ت: ناتوانم له یوسف دوربم، ئه بی هه مو روژئی یوسف بینم و تیرو پر به دل یه ماشای بکه م، و از له م قسه بینه، خوشکی یاقوَب له وه لا مدا پی و ت: من هه مو روژئی جاری یوسف دینمه وه لای تو تیرو پر بی بینی و بو ی بنیری و تاسه ی خو تی لی بشکینی و سوکنایت پی بی.

یاقوَب که زانی خوشکی زور پی داگر تووه، رازی بو تا یوسف بباته لای خو ی، به م جو ره یوسفی دا ده س پوری و له بن چاوه دیری ئه ودا مایه وه و پهروه رده بو، خوشکی یعقوب به پی به لینی دراو، روژئی جاریک یوسفی ده برده وه بو لای یه عقوبی باوکی، دوا ی چه ندی یه عقوب به خوشکی خو ی و ت: ته وانی دوری یوسفم نیه ئیتر وازی لی بینه و رای مه گره لای خو ت و بو م بینه وه، بالای من بمینته وه، خوشکی یه عقوب که له و ماوه دا زور ئوگری یوسف ببو، نه ی ده توانی یوسف بداته وه به یه عقوب، که و ته بیری ئه وه ی جاریک بدوژینته وه تا به لکو یوسف لای خو ی را بگری، له و سه رده مه ی دا و ابو بووه و حو کم کراوه که ئه گه ر که سی شتی له که سی بدزی، ئه و دزه به بنده یی و غولامی لای خاوهن کالا قه تیس راده گیر درئی.

ته ماشا که ن هه ر ده لی ناری بو ئه م مه به سته ی فه ر مو یه تی:

(۱) یوسف و زوله یخای محمد امین چاپی ۱۹۸۰ ای ز

به مه و لا گهر له مه و لا دل به قوربانت نه بێ

نابیی به دل گهر دل مو طبع و به نده فه رمانت

نه بێ نابی که سی مه قصودی که سی دهوله تی

قوربی حه قیقه ت بێ غولامی بوغولامانی غولامانت نه کا نابیی

خوشکی به عقوب پششینه دی یادگاری له مالدا هه بوو ته وه ی له ژیر جلکی یوسف به ستی

به پشت یوسفه وه و کردیه هاواروبانگ که پیشینه که م که هی باو و باپیرانم بووه،

بردویانه، جا چون ته و پیشینه یان له ژیر جلکی یوسف له پشت ته ودا دوژی یه وه،

یوسفیان کرده غولامی پوری که خاوه نی کالا، یانی پشینه که بوو.

به م جوړه خوشکی به عقوب یوسفی لای خوئی راگرت، به لام زووری پئی نه چوو که

خوشکی به عقوب مرد و یوسفیان هیناوه لای به عقوبی دل و دهرون که بابی بابی.

به عقوب هه رله سه ره تاوه زووری یوسف خویش ده ویست و دلی به یوسف دابوو، ته م

ئوگر بونه سات به سات و روژ بوژ روژ زیاتر تین و تاوی ده گرت و تهوینداری یوسف ده

بوو، تا ته و شوینه ی، تاویک یا ده میک نه ی ده توانی له یوسف دور بێ، یاله و غافل بێ،

شه وانه یوسفی لای خوی ده خه واند و دهستی ده کرده سه رین بوئه و و چریکه و

چیروکی بوده گیرایه وه.

شعیر

توتی شه کهر نویش راز ریزه ی شه کهر به ی سان حیکایه ت ئاوه ردوه ده فته ر

فهوج نوئه وشه و گرگرمه گریا زرزر زیل رهنگ ره حمه ت مه زریا

مه لاییک جووق جووق خیزانه و اشان هه ریه ک جه که و که ب شه معی نیاشان

موشته ری ئاوه رد، عوتارید وه شه ست فه له ک جه په روین، عوقده ی

که مه ره به ست دلیل ئیحسان په یاپه ی شه وشه و

ماما وه که نعان ته و، شه و به سه دده و یوسف عه تر خا و سه ر داش نه چه م

په ی روچه تی (راحه تی) حال چه م نیا

وهههم
 گوڤاد کهرد ریژاش خهندهی شه کهر ریژ
 ستیژا جه خهوف تاسش بهرده وه
 تا یوسف دیدهش گوڤاد کهرد نه خاو
 موجیب نه چیشهن شه کهر خهندهی تو؟
 که واکیب یازده جه سههه بین جیا
 ته عزیزم و ته کریم به جا ئاوهردهن
 وهس
 ئه گهر ئیخاو ئیخوان بزنانان
 هزار کینهی سهخت چه نی تو دارهن
 په نهت مه نمانان به زودی عهزاب
 بابو، نه سیحدت کهردهش به ته دبیر
 خاصش وات: ئه وشه خس نامی و دیاری
 مه بو، جه سههه دگوش به یو، بویه رو
 یوسف پهی با بو حیکایهت وانا
 گهلو براکانی یوسف که دهیان زانی با وکیان دل و گیانی داوه به یوسف و تیان: سهیره ئیمه
 بههتیز و به وزهترین و کارو باری ژیانی باو کمان ده بهین به ریوه که چی یوسف لای
 باو کمان خو شه و یست تره، ئه وه بووه هوئی ئه وه براکان سه بارهت به یوسف حه سودی
 بهین و حه سودی وه ک خو ره ئه وانی ده خوارده وه و تالیوارای براکوشتن رای کیشان،
 ئه وه په ده لاین: ئه گهر له ئاگری حه سودی بهرگری نه کری، به ره ی مروف ئاگر ده دا و
 ده یکاته قه قنهس.

به لئی ئازیزان شهوئ له شهوان یوسف له خهودا دیتی و امانگ و روژ و یازده ئهستیره سوژدهی بۆده بهن، بۆسوژیا که له خه و راجه نی ئه و خه ونه ی که شه و دیوی بۆ به عقوبی باوکی گئیرایه وه و ته عبیره که ی له باوکی ویست.

یه عقوب به یوسفی وت: رۆله کوژ په ی دلّه که م! نه کا ئه وه بۆ برا کانت بگئیریته وه، چونکا به بیستی ئه وه حه سودیت پی ده بهن جاله بهر حه سودی ده یانه وئ ئازارت بدنه و له نیوت بهرن. ده بیژن خالتیک (خوشکی دایکی یوسف) ژنه هه وه له که ی یه عقوب قسه کانی به عقوب و یوسفی گوئی لیبو، جابرا کانی یوسفی له و خه ونه ی یوسف ئاگادار کرد.

جا برا کانی یوسف تی گه یشتن که یوسف له وان زیاتر سه ر ده که وئ، چونکا بهر له وه یش یه ک دو خه وی له و چه شنه ی دیبو، ده بی ئه وه یش بزاین که یوسف له باری زمان ته رویا راوی، پیگه یشتن و تیگه یشتن، جوانی و جوانچاکی زۆر له بان ترو له بارترو بو، یوسف زۆر خوشیک و له بهر دلان بو.

برا کانی یوسف که ماوه یه ک له وه و پیش رقیان له یوسفی برابان هه لگرتبو و به دل ناخۆشیان ده ویست، وه به ئاگادار بون، له و خه وه یش ئه ونه ی دیکه رق و قینان لی به دل گرت و ئاگری حه سودی دلی گرگرتوی ئاوانی نیل داو پر به دل لیبیران به هه ر جوژیک بۆیان بلوئ یوسف له بهر چاوی یه عقوبی باوکیان دور بخه نه وه و له نیوی بهرن. ئه وان بۆ به جی گه یاندنی نه خشه ی خو یان ئه وه نده یان باسی جوانی و نه خشیانی و گئیرایی و دلرفینی ئاو وهه وای ده روده شت بۆ یوسف کرد و قسه ی وه رزش و گه رده ش و خیر و خوشی و گالته و گه پی خو یان له که ژو دول ر چیا و کۆ بۆ ئه و برابچکو لانه یان گئیراوه، دلی یوسفیان کرد به ئاو، یوسف زۆر ئه ویندارانه له برا کانی خو ی ده ویست تا به لکو ئه ویش بهر نه سه یران و گه رده ش و وه رزش.

برا کانی یوسف که چاوه روانی شتی وابون، ده ره تانیان په یدا کرد تا به یوسف بلین: له باتی ئه وه ی له ئیمه. بخوازی که تو له گه ل خو مان به ینه سه یران بۆ که ژو کو، برو له باو کمان ئیجازه بگره تا بتوانی له گه لمان بی بۆ سه یران.

یوسفی نازدارو نازهنین به دلکی پر له خه فته و ئه وین چووه خزمهت باوکی و داوای

کرد تا له گه‌ل براکانی بی نیرینه سه‌یران بوگه ردش و وه‌رزش و براکانیش له باوکیان ویست تائیجازه‌ی یوسف بدا. له ته‌ک خویمان بی‌هن بو دهر و ده‌شت تا، هه‌ندی خاوی له‌ش و لاری خوئی دهرکا و چاوی به‌که‌ژ و کیو بکه‌وئی و هه‌وای تازه و خوش هه‌لم‌ژی و تیرتیر له‌و چیمه‌ن و دیمه‌نی سه‌وزه‌زاره، هه‌ندی هه‌لبه‌ی زئی و دابه‌زی.

یه‌عقوب له‌سه‌ره تاوه نه‌ی ده‌ویست ته‌و کاره بکا، به‌لام کاتی دیتی یوسف و براکانی له سه‌ر ته‌وه سورن و پیی داده‌گرن، یوسفی داده‌ست براکانی، به‌لام له‌دله‌وه به‌خه‌م و خه‌فه ته‌وه ده‌کوئی، به‌ده‌نگی پره‌وه، قاوی له‌کوړه‌کانی کرد، ئاگانان له‌یوسف بی، به‌ته‌نیا به‌جیی نه‌هیلن، براکانی دوا‌ی ته‌وه‌ی به‌لینان دا، که به‌باشی ئاگانان له‌یوسف ده‌بی و ساغ و سلامه‌ت ده‌ی هیننه‌وه بو‌لای یه‌عقوبی باوکیان، ریکه و تن و به‌ره و چیمه‌ن و دیمه‌ن و سه‌یرانگا جووین، وه‌ئابه‌مجوره یه‌عقوب له‌زاروکی دل‌به‌ندی جوئی بووه و ئه‌م جیا بونه‌وه سالیانی سال دریره‌کیشا.

براکانی یوسف تا ته‌و ده‌مه‌ی له‌دیمه‌ن و سیمای پاکی باوکیان دیار بون له‌گه‌ل یوسف به‌برایانه و چاک و خیر و خوشی ده‌جولانه وه و ئه‌ویان ده‌کرده‌قه‌لاندوشی خویمان و قسه‌ی خوشیان بو ده‌کرد و له‌گه‌لیدا ده‌م به‌بزه و پیکه‌نین بون. به‌لام هه‌ر ته‌ونه له‌روانگای یه‌عقوبی باوکیان دور که‌وته‌وه‌و که و تنه‌نهنی و له‌به‌ر چاوی یاقوب گوم بیون، ده‌ستیان کرد به‌بی فه‌ری و یوسفی ناز دارو کوړپه‌ی دلی باوکیان، له‌قه‌لاندوش خسته‌خواری، هه‌ر یه‌که له‌وانه به‌له‌ونی یوسفیان ئازار ده‌دا و سیخورمه‌یان لی‌ده‌دا، وه‌ک سینکونجکین سی کونجکینیان پی‌ده‌کرد، ته‌وه‌نده یوسفیان له‌م لا بو ته‌ولا‌هه لبری و هه‌لیان ده‌بری بو‌لای یه‌کترین و له‌یوسف گرژو قه‌لس و توره‌ده بون، یوسف خه‌ریک بو غه‌ش بکاوله‌ئاره‌قی ره‌ش و شیندا خه‌فه بی و نه‌فه‌س بریبی، هه‌ندی له‌براکان هاتبونه سه‌ر ته‌ویرو را تا یوسف به‌و جوړه بکوژن و له‌نیوی به‌رن، به‌لام یه‌هودا به‌کوشتنی ته‌و دژ بوو رای گه‌یاندکه نابی یوسف بکوژری، من نایه‌له‌م یوسف به‌وله‌ونه بکوژن. براکان یه‌ک ده‌نگ رایان گه‌یاند ته‌ی چاره چی یه‌؟

یه‌هودا و تی: له‌رینگای میسر چالاویک (بیریک) هه‌یه که زوربه‌ی کاروانیان بو

که لک و ره رگرتن، له ئاو له وئ بارگه و بنه ده خهن و راده وهستن بو پشودان، باشتر وایه یوسف بهرین بیخهینه نیو ئه و بیره، تا به لکو کاروانیانن که له و یوه تی ده پهرن یوسف له وئ ده رهیننه ده رئ و له گه ل خو یاندا بیبه نه ولاتی دیکه، به مجوره هم نیمه کاری خو مان کردوه و یوسفمان له بهر چاو باو کمان گوم کردوه و هم خو مان رزگار کردوه و خوینن، یوسف مان نه ژاندوه، تا خوینن ئه و داوینمان بگری.

براکانی یوسف پیشنیاری یوهودایان به سه ند کرد و پیکه وه به تیکرا یوسفیان برده سهر ئه و چالاوه و کراسه که یان له بهر یوسف دارنی و به ته ناف رو یان هیشته نیو ئه و پیره و له سهر سه کو ی نهینگه ی تاقچه ی به رده می ئاوی چالاوه که دانا و له کاتی گه رانه وه بو لای به عقوبی باوکیان کار ژیله. به کیان سهر بری و کراسه که ی یوسفیان به خوینن ئه و کار یله خویناوی کرد و بردیانه وه بو یه عقوب.

حه زه تی یه عقوب که بی سه برانه جاوه روانی گه رانه وه ی یوسف و کوره کانی بو، کاتی روانی و زانی که یوسف له نیو برا کانیدا نییه و یوسفی نه دی پرسنی یوسفی کورم کوا، چه به لایه کی به سهر هاتووه؟ براکان کراسه خویناوی یه که ی یوسفیان داده ست یه عقوبی باوکیان و رایان گه یاند که گورگ یوسفی برد و خواردی.

یه عقوب به بیستنی ئه و قسه ناخوشه بیهوش که وت، به لام دوا ی ئه م دیو و ئه و دیو پی کرد نیکی زیاد، دوا ی چه ن کاوینگ، هاته وه سهر خو و به هوش هاته وه، دوباره له بابته یوسفه وه پرساری کرد، کوره کانی یاقوب له وه لامدا وتیان:

نیمه له دهشت و ده ر له نیو چیمه ن و دیمه نی سه وزه زاردا خهر یکی کایه و گه مه و تیر ئه ندازی بوین و یوسف مان له ژیر سیبه ری داریکدا دانا بو که گورک له نا کاو هی رشی برده سهر یوسف و ئه وی به که لپه دری و گرتی و بردی و خواردی.

یه عقوب کراسی خویناوی یوسفی نابان چاوی و دهستی کرد به گریان و له قولپه ی گریانی دا، ئه وه نده گریا تایی حال که وت و تحیل بو.

□ نوکته ده لین له وه ده مه ی دا که ده یان ویست یوسف بخه نه نیو چالاوه که یوسف له قافای پیکه نینی دا، براکان لایان و ابوشیت بو وه له ترسان وای لیها تووه بیان وت بوچ وای پی ده

که نی وتی: به خوّم ده که نم، چو له ونکا سهر دهمه ی وا له مآلی بوم کاتی روانیمه به ژنو
بالا و هیژو دهس و باز و له ی ئیوه زور شاد بوم و به خوّم وت: که سی ئه م هموه برادهس و
مه چه ک به هیژا نه ی هه بی چ باکی له که ندو کو سپی روزگار ده بی، له و دهمه ی دا
ته وه سول و ته وه کولم له خوا بری و به غه فله ت پشتم به ئیوه به ست ته وه یه خوا به ده ست
ئیوه ئاوا توشی مه ی نه تی کردوم و ئیوه بونه ته موّته و ملوّم، که و ته وه بیرم بوچ و اغافل
بوم و له قاقای پیکه نینم داو که و تمه وه بیر خوا و به دل تیگه بیم پشتیوانی به راستی ههر
خوایه و ههر ته ویش له م ئاژاوه رزگارم ده کاوسهرم ده خا و تیم ده گه یینی و تیم ده گه
یینی.

□ قورئان ده لی (قال انی لیحزّنبی ان تدهبوا به - وائی اخاف ان یاکله الذئب)

یاقوب وتی: به دو ده لیل پیم خو ش نییه یوسف به رن یه که م تابی دوری یوسفم بنیه،
دوهم ده ترسم ئیوه له بهر کایه و گمه له یوسف غافل بن و گورک بیخوا به داخه وه
کوره کان له م قسه ی دوهمه ی باوکیان ته لقینی به دقه ری فیربون و به درو گو تیان: گورگ
یوسفی خواردوه - ته فسیر زانان و تو یانه: ئه م جو ره تاوانه ی یه عقوب خیلافی ئه و لایه و
بوئی وای نه و تو وه تا کوره کانی فیری ئه و قسه و باسه بن (شه پوئل).

شعبیر

شه وئی له شه وان یوسفی شیرین دل و دهرونی هاتبوه نالیین
سه ری نایه وه یوسفی بهنده له پرخه ی خه ودا زوهاته خهنده
یه عقوبی باوکی پرساری کرد له و

وتی: له خه و ما ئه ی باوکی سهروه ر یازده ئه ستیره ی جوان و شوعله وه ر
سوجه دیان ده برد هه مویان ته واو به رامبه ر به من دم بینی به چاو
وتی: رو له گیان ده خیل و هاوار ئه م خه وه له لای که سن نه که ی ئینره ار
جادوای ئه وه ی براکانی یوسف به و خه و نه یان زانی و تیان:

خه یالی وایه که بی ته ئه سوف گشتمان سوجه ببه ین ئیمه بو یوسف

ئیمەیش بە زەحمەت ھەم بە دل ریشی
بەشە و لەمالا ھەم پاسەوان بین
ھەتا کو بکەن تە دبیری بە جۆش
ئە مەجا بو خەوتن رویشتنەو ھە مال

جەفەوق داستان ئیدەش کەرد ئاغاز
بە ک شەو نە خە لۆھت مە جلیس نیاشان
لوان صەف کیشان نە دەور بەعتوب
فسانە و ئەفسون پەریش نەوازان
نە چیرجەیران، رەعنا غەزا لآن
ئارو بگیلمی پەہی راحەتی حال
گا تەماشای تیپ لالە و یاسەمەن
گا خەندان و شاد ئەو شیر مەنوشیم
کوودە کەن، کوودە ک مەیلەو بازی یەن
وات: یە پەہی یوسف ھیچ نییەن سەواو
یە کێ جە گورگان دەردەندی قاتل
جە نیش گورگان زەحمەت بە یو پیش
واتەن ئەہی سەرورە صاحبو عەقل و فام
دە ھەتەن وە گورگی جورئەت نەداریم

یا غورەند دیو نە کوە قاف بو
مە بو سەرنگون عەرصەہی کارزار
رەضا داد یوسف لوا چەنی شان

جادوای ئەو ھە یوسفیان برد، جادوای ئازاردان، و یستیان بیخەنە نیو چالاویکە وە:

یوسف دانشی بە کەیف و خوۆشی
لە دەشتا بە روژ ئیمە شوان بین
جا کو بونەو ھە بە کەیف و خوۆش
ھەمو رازی بون بیخەنە نیوچال
یوسف و زولە یخای محەمەد ئەمین.

راوی ریوایەت شو ھە رای شە کەر راز
چون ئیخوان پەہی قە صت یوسف نالاشان
بە سینەہی پەرکین دل پەرچە ئاشوب
بە یانسان کەرد ھەر گونە رازان
بشین بە سەیران سپای گولالان
عاجزین نە کونج یا نەہی تەنگ مال
گا سەیر جەیران چەریدەہی چەمەن
گا شیر نە پستان میشان مە دوشیم
یوسف ویش بەہی کارخەیلی رازی یەن
بەعتوب ئید ئەژنی پیشان داجواو
مە ترسوون دوربای بکەر دیش غافل
پەنەش بیاوو وەنەش بدویش
ئیخوان گرد یە کجار ئامان وە کە لام
مەر ئیمە یە کسەر روبا کرداریم؟
گورگ خو ھیچ ئەرشیر نە روی مە صاف
بو

جە زەرب چنگال شیران دلدار
بەعتوب چون ئەژنی ئەفسون وانی شان

په سەندشان كەرد پەي دەفع ئەو ماھ
 عوریاں بی نەتەن چوڤ شاخ سەمەن
 ھەرموش پەي ئەندام ئەو بی بە صەد نیش
 ووستشان نەئو جە نیمە را دا
 جیایی نەئو شوڤ پر نە ژەند
 لوا نیش تە فەوق سەنگ سیای سەخت
 دەر دەم بی وە کان گەوھەر سیارەنگ
 شو راو بی بەئو شیرین تەر جە قەند
 رەوشەن بی چوڤ روژ ئەو چای تیرە و تار
 حوللەي نور ئەفشان جە صونع سوبحان
 ویم وەلوتف ویم مەدارو ت نیگاھ
 مەنیشو ت وە تەخت شاھی وە بی خەم
 سەر ئە فگەندە و خواری گشت نە خاک
 حال ویت لیشان پە نھان مەداری
 یوسف ئید ئەژنی فاریغ بی جە خەم

ئیخوان یە کا یە ک چوڤ یاوان بە و چاھ
 گرتشان بە زوڤ کەندەن بەرگ تەن
 رەسەن بەستشان جە موی بز میس
 ئاو یزان کەردەن ئەوسا بە چادا
 سەنگی نە ما بەین ئەو چای پر گەزەند
 یوسف چوڤ شاھان صاحبو تاج و تەخت
 جە یومن قودوم ئەوشای پر فەرھەنگ
 جە شیرینی راز شوری شیرین خەند
 جە نور روخسار خو رشید زەر گار
 حەق فەرما جو برەئیل لوا بە ریزوان
 فەرما وە دلگیر مەنیشە نە چاھ
 پایەت مە سازو ن ئەعلا نە عالەم
 ئیخوانت یە کسەر مە کیانو وە لات
 پات

یە کیە کئی جە فا پیشان مە شماری
 پو شا حوللەي نور نیش وە خاتر جەم^(۱)

دەر ھینانی یوسف لە چالوو

بولبول نە ئی باغ شیرین بەرگ و شاخ
 سی رو ئەو خوەر شید جە ھان بیی رەشە
 ون

ئە و غونچەي لە تیف گولبەرگ گولشەن
 چوڤ ماھ نەخشەب نە چاھ نەخشەب
 پە نھان بیی نەو چاھ جە رو تا بەشەب

(۱) ئایین و ئەوین: یوسف و زوله یخای کوردی چاپی ۱۳۶۱ پەرەي ۱۲۹ تا ۱۲۴.

مه حمهل بهر ئامه خو هوش كاروانئ
 بارو وه بيرون گولده سته ي جه نور
 بار به نديشان كه رد په ي ميسر مه سكه ن
 چه مان وه نورهش ره هوشه ن كه رده بي
 خه بهر شي به ميسر به قه ول مه شه ور
 غه زاله ي خوتان ره فيق راشه ن
 نه وره پس نه مامئ ساواي سه رفراز
 نه خته ري نه بورج خويبي دره خشان
 ديده ي روزگار نه ديده نش وه چه م
 سوچيا نه شه وق چون تاوئه خگهر
 بشو كاره وان كه رو ته ماشا
 بزانو چون نه په سه نديده ي ويش
 په ي ديده ني روي غه زاله ي ريضوان
 ئيشراق نه نوار، هوش و فامه ش به رد
 باره ش وه ده رگاي شاه جه هاندار
 شيوه شيرينان جه مين گره ي شه م
 هه ني باوه ران پوئل پوئل سه ركه شان
 زه ركه ش قه بايان صاحيو ژاژو فه ر
 صف بدن وه لاش غولامان شا
 يوسف په ي خه ريد به هاش بيوكه م
 گره و جه شوعله ي خورشيد به رده وه
 وات حه قودومه ش مولك نيل ئاباد
 نه و گول نه گولشه ن چيده ي من بيا

به نام ئيزد فه روخ زه مانئ
 شيرين جواني په ي ئاو پر شو ر
 قافلله ي سه نكين نه مولك مه دي ه
 نه و جوان نه چاش بهر ئاوه رده بي
 چون ياوان به ميسر نه ري حال دور
 واتشان ماليك ياوا جه مه دي ه
 نه وچه جه وانئ چون غيلمان ناز
 شيرين جه مالمئ خورشيد ره خشان
 مه هوش نيگارئ شيوه شوعله ي شه م
 چون نه ژني سولتان ميسري ئي خه بهر
 فه رما تاعه زيز ره وان بوئه را
 بيونو يوسف نه وه به ديده ي ويش
 عه زيز رو ئاوه رد په ري كاره وان
 وه خستئ نيگاي روي ره شك قه مه ر
 كه رد
 واته ش به ماليك عه زيز سالار
 فه رما وا خسان ميسر كه ران جه م
 به رگوزيده ي ئيل سپاي مه هوشه شان
 غولامان خاص كلاو كه مه ر زه ر
 تائه و رو يوسف مه يو وه ده رگا
 وه شوخي خاصان جه بين جام جه م
 پيراهه ن به نازجه ته ن كه رده وه
 نه چه رخ نيل ره ننگ هوريزا فه رباد
 سه دشه لاي نه جاش ديده ي من بيا

شا ٿو رو ڄه شهوق دیدار ٿو ماه
چون صه در زهرین نشت نه ته خت زهر
یوسف وینہی ماه یاوا به مه نزل
مالیک به یوسف ئیشاره تهش که رد
تو ڄوه رشید بوج ٿو نازه نی
هور داره په ردهی زه رکهش جه
روخسار

یوسف نیقا بهش جهرو ٿو به رده وه
به وینہی ڄوه رشید ره وشن تهر جهش مع
واتشان یارب کیهن ئی دلبره؟
قـــمه ر

ٿاوهر د، وه بیرون سپاه وه ڄهر گاه
خاصه غولامان صه ف دان وه راوه ر
نیاشان وه تهخت زهرین وینہی گول
واتهش ٿه ی ڄوه رشید ره ڄشان بی گهر د
شه مع ٿاسانه جه مع سهر فه رازه نی

نور ڄوه ر جه شه رق بکهر ٿاشکار
جههان به ٿهنوار ره وشن که رده وه
پر شهش په رته و دا وه عین ٿه و جه مع
شهر مهندهی روشن ههم ڄوه ر ههم

□ ده لښ کاتی زولہ یخا ڄاوی به یوسف که وت شیت و شه یدای بو.

ساقی بو وه به زم فیدای جامت بام
موطریب بدر ناب وه ٿو تار عود
نه غمه ی ڄوهش ٿاهه نگ پریم بوانه
یوسف نه سهر کار شاهیش قه راره ن
ڄامه ی شه که ریژ ریژه ی شه که ر چین
چون یوسف په ی میسر ٿاماجه راوه
زولہ یخا ٿه زینش سه نای زهریفهش
زولہ یخا دامان هه و ده ج گوشا که رد
وه خستی نیگا که رد، ده رده م شناسا
ریژنا ٿه سرین فهغان که رد به جوش

دلبره بو وه لام فیدای نامت بام
موغهننی وه سوژ ٿاهه نگ داوود
پیتم بدر جامی و گیانم بستانه
زولہ یخای نازدار نه ئیتظاره ن
پاسه ریژ نان ئی راز شیرین
مه شهو ر بی وه سه مع سهر کار شاهه
ته عریف شولہ ی شیوه ی شه ریفهش
ته ماشای ڄوه رشید جههان ٿارا که رد
سهر سام بی جه شهوق نه جا ته واسا
هور کیشا فه ریاد، به رلوا جه هوش

ئیدن ئەقل و هوّش جە دەستم بەردەن
 زولہ یخای مەحبوب رەعنای بەرەند پوّش
 دوّش
 ئەوسا پەیی تە رتیب دەست وە ھەم ئاوە
 رد
 خارای خوتەن یاف تورمەیی فەرەنگ
 شار
 نوقل و نەبابت موھەبیا تە مام
 جە مەعز بادام حە لوای شار چین
 مورەبای لەزیز، دەوای لوقمانی
 خوھشگەوار
 ھەمیشە ئەو قات حازرپی نە خوان
 سوخەن پە رازان شیرین ریوایەت
 وە ختیی ئە و نازار شەیدای دل پرجوّش
 وەرئزە رازان قەدەم بە ردشان
 زولہ یخا چالاک قوفلیّ داش نەدەر
 گەھوھەر
 جە ئامو شوّ رەفت بە ستە بیی گوزار
 نیایّ دەستش وە دەست جانان

ئیدن من وە میسر ئاوارە کەردەن^(۱)
 موشک جچین وەفە رق بار موشک وە
 وە ختیی جە دیدار یوسف بە ھەرە بەرد
 جە دیبای زەرین سیم تان وەزەر تار
 بەرئ تە عامات طوعمەیی چاشت و شام
 میوہی گوناگون تە عام شیرین
 جە سینەیی مورغان پوختە و پریانی
 جە خورما و جە شیر توحفەیی
 شە کەر پارە و قەندەرات ئابلەدار
 خواردە نیی تە مام چە نیی نەقد گیان
 بەی دەستور وانان شوّریی حیکایەت
 چە نی ئەورە عنای زیبای غەزەل پوّش
 مە نزل نە یانەیی ھەفتەم کە ردشان
 مە حکەم کە رد ئەبواب چون دورج
 یا نەیی بەودە ستور خالیّ جە ئەغیار
 زولہ یخا سە رمەس وە دیدە و وە گیان
 وەرئزەیی رازان شە کەر بارو پوّش

(۱) لەم برە شیعرەدا و تراوہ کە زولہ یخا یوسفی لە خەوندا دیوہ و بە ناوی عەزیزی میسری ناسیوہ کە عەزیزی میسر دیتە خوازینی، زولہ یخا لەروی ئەو خەونەوہ شوی پی دەکا، بە لام دوای ئەوہی یوسف دەبینی دەی ناسیتەوہ دەلی ئەمە یە ئەوہی لە خەونمدا دیوہ و عاشقی بیوم. شە پوئل

بهردهش وه بالای سهریر زهر کیش
 سهر و، وهش رهفتار دلآرام من
 یوسف وهزامهش مه لهمم نه شاننا
 نه زهر وهروی فهرش زهمن که ردهبیی
 زوله یخا وات:

چه ندان تا سهی توّم ئه ی گهنج نایاب
 چهند سالّه ن بی توّهام نه تهب و تاب
 یوسف له ترسی تاوان پیکردن له بهر زوله یخا رای کرد بولای درگا

زوله یخا بی تاو رهوان بیش نه شوّن
 شه راره ی شهوقهش تاقت سهند چه نهش
 دهستهش په ی یوسف به رد،
 وه بی ئه ندهش

یه قهش گرت جه پشت کیشا پهری ویش
 ته کار دا یوسف یه قهش پاره بیی
 صهیدئاسا جه دام بهند ئاواره بیی
 (یوسف و زوله یخا: ئاین و ئه وین.)

تا سهره نجام یوسف له دهم درگا که ده یویست برواته دهری عهزیزی دی و زوله یخایش
 به دویه وه بو، وه کراسه که ی یوسفی له دواوه بچراند بو

دهر هینانی یوسف له چالآو

یوسف سی شه و روژ له چالآو دابو، بو روژی چوارهم کاروانیک له شامه وه به ره و
 میسر دهر ویش و نیریک ئه و چالآو بارگه و بندیان خست، ده لین: سهر کاروانه که نیوی
 مالیکی کوری زه عری خوزاعی بو، به دوکس له پیاوه کانی وت: ئا برون له و چالآو
 هندی ئاوه لگوتین. ئه وانیش چونه سهر چالآو که و دولچه یان رو هیشته نیو چالآو
 که، له ناکاو تی گه بین که دولچه که، قورس بووه، وایان زانی که زور پروته ئی بووه له
 ئاو، کیشایانه سهری، روانیان و امیر مندالیککی زور جوان و خوین گه رم و خوین شیرین له
 نیو دولچه که دایه، پیاوه کان به دیتنی ئه و منداله جوان و له بهردلانّه واقیان ورم او

سهریان سورما، کاره ساتیان به مالیک را گایاند، ئه ویش به په له و به له زخوی گه یانده سهر چالاوه که، کاتی چاوی به جه مالی بی وینه یوسف که وت به عه جباتی زوره وه له بهر دهم یوسفی جوان و ته رلان وهستا، وه به حه به سانوهه ئاوله زاریدا ویشک بوو دهی روانی یه به ژن و بالا و جوانچاکی و خوین گهرمی یوسف، پاشماوه یه ک دهمی هه لپچری و لهوی پرسى تو کیت؟ وه لهم چالاوه داچت ده کرد؟ یوسف وتی: من کورپی یه عقوب له بنه ماله و زاروکانی ئیبراهیم و ئیسحاقم، براکانم منیان خستوته نیو ئه م چالاوه، مالیک و تی: ئه مه نیشانه ی به خته وهری منه که له باتی ئاو گه وه هری شه و چرای وه ک توّم لهم چالاوه، بو هاتوته ده ری. ئه وساده ستوری دا کراسی جوانی له بهر بکه ن و یوسفی هه لگرت و سواری کرد و به ره و میسر کاروانیان ئاژوت.

کاروان دواى ری برینی زور دورو دریز گه یشته سهر زهوی پان و به رینی میسر، خه لکی کاتی چاویان به هاتنی کاروان که وت، ده و ران ده وری کاروانیان گرت، ئه و خه لک و حه شیمه ته له دیتنی یوسف تیر نه ده بون، له دلی خو یاندا ده یان وت خوا یا ئه مه ئاده می یه یا فریشته و پهری یه، چونکا تا ئه و سهر ده مه هیچ یه ک له وانه مرو فیکى جوانچاکی وه ک یوسفیان، قهت نه دیبو، خه لکی له خوشی و جوانچاکی یوسف ده ستیان کرد بووه زه نازه نا و شایی کردن، خیوی کاروانه که، پیی و تن: سوژی له نیزی که کوشکی عه زیزی میسر بار و بنه ی کاروان پان ده که ینه وه و ده یخه ینه، بهر چاو و ته ماشای خه لکی، ههر که س کراهه، با سوژی بیته ئه و شوینه دیاری کراهه، ئه و شه وه له هه مو کوپرو کوبونه وه یه کدا، قسه و باس ههر له جوانی و جوانچاکی یوسف ئه و لاهه میر منداله بوو، که خیوی ئه و کاروانه له گه ل خو ی هی نابوی.

بو روزی دوا یی، خه لکه که پوئل پوئل و دهسته دهسته به ره و ئه و شو یته ی که خیوی کاروانه که دیاری کردبو، کشان و لهوی کوبونه وه و کو زیلکه یان دا، حه شیمه ت ئه و نه زیاد بو، ههر جمه ی ده هات، جیگا نه ما بو تاخه لک لیی دانیشی یا لیی راهه ستی و ته ماشای به ژن و بالا و جوانی و خونجیلا نه یی یوسفی جوان بکاو بتوانی له نیزی که وه، یوسف ببینی و بو ی پروانی.

مالیک یوسفی ناردبووہ، گہر ماو، جادوای خوشتون جلک و بہ رگی جوان و رازاوہ یان، لہ بہر کرد، دانہ دانہی دور و مرواری یان بہ موی قژی زیرینی تہوا کرد و پشتینی رازاوہ بہ یاقوت و زومرودی لہ پشت بہست. وہ تہختی بہ رزی ہینا و یوسفی لہسہر دانا.

خہ لکی کاتی چاویان بہ یوسف کہوت دہستیان کرد بہخوشی و شادی و پلہ زیقان و ہوراکیشان، ہہر کہسی لہ بابہت جوانی و شیوایی و خوشیکی یوسفہوہ، شتیکی رادہ گہ باندو دہیان کردہ ہہرا ہہرا و شادی، تا دہنگہ دہنگی تہ و خہ لکہ، گہ پشتہ گویئ (فوتیفرع) عہزیزی میسر کہ لہ کوشکی خویدا دانیشتبو.

عہزیزی میسر لہ پیاوہ کانی خوئی ہوئی تہو زہنازہنا و قسہ و باسہی پرسی. یہ کی لہ پیاوہ کانی وتی: قوربان کاروانی مالیک غولامیکی لہ تہ ک خویدا ہیتناوہ کہ لہ جوانچاکی دا بی وینہیہ و تہم گرمہ گرم و دہنگہ دہنگہ، بو دیتی تہوہ، خہ لک سینگہ دری یانہ تا بچن و لہ نیریکہ وہ، تہو لاوہ جوانچاکہ، کہم وینہ بینن و تیر تیر تہ ماشای بکہن و بوئی بروانن.

زولہ یخا ژنی عہزیزی میسر کہ لہوئی بو، دوا ی بیستنی تہو قسانہ وتی: ٹاوہرہ با پیکہوہ ٹیمہیش بروین تابینن.

عہزیز خوئی ساز کرد و لہ تہ ک زولہ یخای خیزانیدا لہسہر تہختی رہوان، چونہ تہو شو تنہی کہ مالیک بارگہ و بنہی لی بلاو کردبوہ وہ.

کاتی زولہ یخا چاوی بہ جہ مالی بی وینہی یوسف کہ وت دلہ خورپہی پی کہوت و یہ ک ہہو دلئی کہ وت بووہ دلبرای، لہم لاشہ وہ عہزیزی میسر لہ بہر عہ جبات مان، دہمی واق ما و سہری سورما و زوری لا جوان و جوانچاک بو. لہو کاوہ دابو، کہ کریاران ہہر دہمہی نرخئی زیاتریان بو کرینی یوسف پیشنیار دہ کرد تا سہرہ انجام عہزیزی میسر بہ پیشکاری خوئی وت: برو تہو لاوہم بہ ہہر نرخئی کہ شیاوہ بو بکرہ و بہینہوہ مالی.

بہ مجورہ عہزیز یوسفی لہ مالیک کری و یوسف ہاتہ کوشکی عہزیزی میسر و نیشتہ

جیبی بو.

یوسف ساله‌ها له کۆشکی عه‌زیزی میسر مایه‌وه و له و ماوه‌ها بو که روژ بو روژ هه‌لیده‌داو به خودا ده‌هات و جوان و جوانتر ده‌بو، زوله یخایش که ئه‌وه هه‌مو جوانچاکیه‌ی له یوسف دا ده‌دی، شیت و شه‌یدای یوسف ببو و له‌بیری ئه‌وه دا بو که چلون تامی کامی لێوه ر‌بگرئ، زوله‌یخا نه‌ی ده‌ زانی یوسف پینغه مبه‌ر زاده یه‌کی نه‌جیبه‌و دوره له‌هه رجوره هه‌لخزان و خواری و تاوانیک، وه مروفتیکی پاکه، که بیجگه له‌ره زای خواگویی ناداته اشتیکی دیکه، شکو و جه‌لالی کۆشکی عه‌زیزی میسر و جوانی و زیبایی و دل‌به‌ری، گولپه‌ری زوله‌یخا کموسکه به‌ک له ئاکار و خو و ره‌فتار و کرداری یوسف داشوئینی به‌دغه‌ری دانانی، یوسف مروفتیکی مه‌زن و گه‌وره‌یه، که دل و ده‌رونی ته‌نیا وه‌ته‌نیا داوه‌ته لای خوا و خوادوژی، ته‌نیا وه ته‌نیا له خوا بیر ده‌کاته‌وه و سه‌رنج ناداته ئه‌م و ئه‌و، یوسف مروفتیکی مه‌له‌کوتی یه، لای ئه‌و قوژبنی تاریک و شتی‌داری زیندان و کۆشکی باشکوی شاهان، یه‌کسانه، له هه‌ر شتی‌کدا ته‌نیا باری مه‌عنه‌وی ئه‌وه له به‌ر چاو ده‌گرئ، مروفتیکه، که ئیراده و لینه‌وینی وه‌ک پولا یه، به‌هه‌ر بایه‌ک ناکه ویته‌شنه.

گه‌لو زوله‌یخا له‌وه بی‌ئاگایو، بوئی هه‌ر واره‌مه‌کیانه له خورا ئه‌وینی یوسفی له‌میشکیدا په‌روه رده، ده‌کرد و شیت و شه‌یدای یوسف ببو و له‌خووه دلی بو یوسف ده‌بوراهه، هه‌ر روژیک به‌جوریک ئه‌وینی خوی به‌یوسف ده‌نواند، کێچ که وتبه‌وه که ولی، ئاراو قارای نه‌بو.

به‌لام یوسف به‌وئیراده قه‌وی یه‌وه، به‌وئیمان و باوه‌ره پاکه‌وه که به‌خوای هه‌بو، هه‌رجاری به‌جوژی خوی له‌داوی هه‌وسبازی و شه‌یتانی زوله‌یخا رزگار ده‌کرد، تا روژی له‌روژان زوله‌یخا لێرا هه‌رجور بووه یوسف بگرئ و تامی کامی لیبی وه‌ر‌بگرئ، جا ئه‌وه‌بو خوی رازانه وه‌و جلک و لیباسی زور جوان و ره‌نگینی له‌به‌ر کرد و هه‌مو جوړه خشلی و خاویکی به‌خودا هه‌لواسی و یوسفی بانگ کرده‌لای خوی.

یوسف چووه دیوی لای زوله‌یخا: زوله‌یخا وتی: وه‌ره‌لای من دانیشه ده‌مه‌وی که می‌له

ته ک تۆ دا قسه بکه م و بدویم.

یوسف له لای دهستی دانیشته، زوله یخا وتی: یوسف دهم و چاوی تۆ، رومه تی تۆ چه ند جوان و نارسک و پرنائو و دلگیره، یوسف له وه لاما وتی (احسن الخالقین) خواوای خولقاندوه.

وتی: چهن جوان و نه رم و خاوه، موی سه روکا کۆلی جوانی تۆ، یوسف له وه لاما وتی: یه که م شتی که له قه بردا ده وهری مووه، زوله یخا وتی: چهن جوان و نه خشین و شه فاف و گبرایه چاوی جوانی تۆ، یوسف له وه لاما وتی: یه که م شتی که ده به ستری پۆلوی چاوه که ویک دئی و ئیتر نابینی زوله یخا وتی: چ بوئی خوشت لیدی، ده لئی گوله بین خوشه ی، بیینی عه تر و عه بیر ده ده ی، وتی: ئه گهر دوا ی سی روژ مردن من بیینی له بهر بوئی ناخو شم به په له راده که ی و لام دانانیشی.

زوله یخا وتی: یوسف من ده مه وئی له تۆ نئیری که بم، که چی تۆ له من دوری ده که ی. یوسف وتی: من ته نیا له که ره می خوا نئیری که ده خوازم.

زوله یخا وتی: تۆ بروانه نئو چاوم هیزو هه ناوم، یوسف فه رموی له شه یتان ده ترسم. وتی: ئه گهر به قسه م نه که ی ده لیم: وات نازار بدن ئاخ و ئوخت لی بچهن.

یوسف وتی: خوا یار مه تیم ده دا. له و ده مه ی دا زوله یخا تورپه و جنگز بو ویستی به زور تامی کام له یوسف بستینی، یوسف له تر سا رای کرد، وه به ره و درگای ده ری کۆشک ده ر باز بو، زوله یخا به په له به دوی که وت، یوسف خه ری که کرد نه وه ی درگا که بو تاله و کۆشکه را کاو برواته ده ری زوله یخا له پشته وه داوینی کراسه که ی یوسفی توندگرت و به ره و دوا کیشای، کراسی یوسف له دوا وه داتیلشا و درپا و له تیکی له نیوله پی دهستی زوله یخا داما، یوسف درگای کۆشکی کرده وه ویستی برواته ده ری له و ده مه ی دا عه زیزی میسرگه یشسته بهر درگای کۆشک، یوسفی به و جوړه دی، زوله یخا که به دوا ی یوسفه وه بو، کاتی چاوی به میرده که ی که وت واله دهم درگایه، یه ک به حوی قیزاندی و له قریشکه ی دا و وتی: میرده که! که سی که سه باره ت به خیزانت چاو داگری یا چاوشاریکی له گه لدا بکا سزای چیه؟

عهزیز که بر وای به پاکی و راستی و دروستی یوسف هه بو لی پرسی، چیه و چقه و ماوه،
که وازوله یخا ئالۆز و به داوه؟

یوسف وتی: زوله یخا پری پیدا کردم و منیش له تاوا له دهستی رام کرده، ویستم له
درگاوه خوّم دهر باز بکهّم تاله چاو چنۆکی و چاو نهزیری زوله یخا خو زگار بکهّم، که له
پشته وه په لاماری دام و کراسه که می تیلیشان و دای دربی، زوله یخا ده یه وی ئاوال
بوّ خوئی ساز بکا جائه وه یه ئاوری کردوته وه.

عهزیز روی کرده زوله یخای خیزانی و پیی وت: ئه وه ی یوسف ده یلی راسته؟ زوله یخا
وتی: خه یر، هه مو قسه کانی درویه و ئه بی سزا بدری و به سزای کرده وه ی خوئی بگا،
وادیاره یوسف ئاوی بی لغاوی خوار دوته وه. تا ئاوی تال و سویر نه خواته وه نازانی
له گهل من چلوّن ههستی و دانیشی. عهزیز که ده ی زانی یوسف پا که و بیتاوانه لیبرا واز له
و قسه و باسه، بی و دیزه به دهر خوئنه ی بکا و ئا و به ئا و را بکری و ئیدی قسه ی لیئنه بیته وه
و به ردی له سهر دابری.

به لام له به د به خیتان قسه ی عه شق و ئه وینی زوله یخا تا که وته زاری که وته شاری و زاره و
زار و شاره و شارگه را و بلا و بوّوه، جا زوله یخا که زانی واله نیوخه لکدا سوک و چروک
بوئی دهر وانن و توانج و ته شه ری تی ده گرن، میرده که ی خوئی دنه دا تا یوسف بخه نه به
ندیخانه وه تاله لکو به وه زیانتر خه لک به سور و توری نه زانی و ئیدی ئاوله ئاسیاوی هه
لبری و یوسف به تاوانبار دانری و له به ندیخانه توند کری، به خه یال ئیدی قسه نه یه ته
سهر زوله یخا، با قسه ی خوّمان بی سهره نجام زوله یخا توانی به گزی و فزی به هوئی
عهزیزی میردی یه وه، یوسف به تاوانی پاکدا وینی و پاکی له به ندوزیندان توند بکا به و
گومانه که به وه یوسفی ته می کرد بی، زوله یخا ئیتر له وه ئاگادار نه بو که زاروکی پیغه
مبه ری خوا زیندان و کوّت و به ند، به وه مووه رهنج و دهرده وه، له کوّشک و ته لاری
عهزیزی میسری پی باشته، له زیندانا زور ئاسوده تره تاله کوّشکی ئاوا پروته ژی له
شه یتان و گزیکار و مروّفی ناراست و خوّ خواز و دورله ئینسانی و مروّفانی.

گهلۆ: یوسفی بی تاوان خرایه زیندان. جادوای چه ندرۆژ له زیندان مانه وه، ساقی و

ئاشپهزی فیرعه و نیشیان به ناوی (شهر هاقم و شه رهاکم) خسته زیندان.
 یوسف پینچ سالی ره بهق له زیندان به ندکرا، له و ماوه دا زیندانیانی رینۆینی ده کردو
 ئەوانی بورینگای حهق و خواناسی و خوادۆزی بانگک ده کرد، تا روژیک، سه ره له به یانی
 که ساقی و ئاشپهزی فیرعه ون له خه و، وه خه بهر هاتبون، به یوسفیان وت: دویئی شه و
 خه و نیکمان دیوه، و اتا که مان پیی بلیی.

یوسف له ساقی پرسی چخه و نیکت دیوه؟ بلی بزنام ساقی عهرزی کرد له خه و نمدا چومه
 باخه میویک، وه له و باخه دا بنه داره تری یه ک هه بو، که سی شاخانه بو و سی هیشوه
 تری به ولق و پوپانه وه شور ببونه خوارئ، من ته و سی هیشوه تری یه م له بنه میوه که کرده
 وه و چنیم، جا له وانه شه رابم ساز کرد و بردم دامه دهست پاشا و پاشایش زوری پیی
 خوش بو و خوشی له من هات و زوری لوتف له گهل کردم.

چون ساقی پاشا (شهرهاقم) خه و نه که ی خوی بو یوسف گیرایه وه، ئاشپه زیش
 (شهرهاکم) هائه بهرده یوسف و عهرزی کرد: منیش له خه و نمدا دیتم واسه له یه ک نان
 له بان سه رمه و بالندهم و په له وه ران دین له وه ده خون، تکایه و اتا که یمان بو لیکک بده وه.
 یوسف بهر له و اتا کردنی خه و نه کانیا ئەوانی بورینگای راست و خوا به یه ک زانین و
 براو ئیمان به خوی بی لف و تا قانه بانگ کرد و ریگای خوی نیشان دان و فهرموی:

ئایا خودان و خیوی جیا جیا و بی حهقیتهت که به دهستی ئیوه و باوبا پیرانتان ساز دراون،
 باشترن یا خوی تاک و خاوهن هیز و به دپهینه ری جیهان و جیهانیان؟

یوسف فهرموی: هاو به ندی یانی من باش بنران ئەوانه که بیجگه له خوی بهرزو بلیند
 خودان و خالقی ئەم دنیای بونه، ههرشتی دیکه بکه نه مه عبود بو خوتان، پوچ و بی بنه
 ره ته و بو عیبادهت کردن ناشین، ته نیا ئەبی بو خوا و به دپهینه ری ئەم کائیناته عیبادهت
 بکه یین و بهس، جا که وایه دهست له شیرک و بوت په رهستی بهر دهن و تۆبه بکه ن و
 پرواواوه به خوی باری ته عالی به خشه رود لاوا و دلوفان و دههنده و بهوزه بهینن.
 یوسف جادوای ئەم په ند و رینۆی نییانه، واتای خه و نه کانی ئەوانی به مجۆره بو لیکدانه

وه و فهرموی:

یه کی له ئیوه که له خه ونیدا باخی میوی به و جووره دیوه تاسی روژی دیکه نازاد، ده کری و دوباره ده چینه وه سهر کار و باری پیشوی خوئی.

ساقی کاتی ئەم قسانه ی بیست زور شاد و خوشحال بو و عهرزی یوسفی کرد، جائیستا واتای خه ون دیتنه که ی هاوالم به یان بکه تا ئه ویش شاد و دلخوش بی.

یوسف فهرموی: واتای خه ون دیتنی ئه و تان به مجوره یه:

تاسی روژی دیکه، له داری ده دهن و بالنده و په له وه ران میشکی سهری به دهن دوک ده ردین و ده یخون.

ئاشپه ز کاتی ئه وه ی بیست وتی:

من خه و نم نه دیوه و ئه وه بو توّم گه یه وه به دروو به ئانقه ست ئه وه م به تووت.

یوسف دو عای بو کردن و به ساقی وت: کاتی له زیندان چوینه ده ری و نازاد بوی، لای پاشا یادم بکه و بیژه بی تاوان، پنیج ساله به ند و زیندانم، به لکو منیش نازادبم.

جادوای سی روژ زیندانه وان ساقی و ئاشپه زی بانگ کرد و درگای زیندانی بو کردنه وه و ههر به و جووره ی یوسف فهرموبوی ساقی دوای نازاد بون، گه رایه وه بو سهر کار و باری

جارانی و ئاشپه زیش کرابه دارا. به لام ساقی ئه سپارده ی یوسفی له بیر چبه وه و چون نازاد کرا یوسفی له بیر چبه و، وه یوسفی بی تاوان هه وت سالی دیکه له به ند و زیندان

قه تیس ما، تاشه وئی له شه وان فیرعه ون خه و نیك ده بین و به په شو کاوی و ترسه وه له خه و راده چنه کی، هاوارده کاو دارو دهسته که ی ههروه کو یا جوج و ماجوج له پاشا

ئالان، ئه ستیره ناسان و خه ون زانان و لیکورانی خه ون دیتیان، بو پاشا بانگ کرد، پاشا خه ونه که ی بو گه یانه وه، به لام که س نه ی توانی به باشی واتای بکاوه و خه ونه ی پاشا لیک

بداته وه، به پاشایان وت: له خه ون دیتنی هاته ران و پاته ران ده چی، واتای بو نابیندریته وه. فیرعه ون له دلی چه قیبه و، که ئه وانه نای زانن، ده بی سهره نجام یه کی په یدا بکه ن تا به باشی

واتای ئه و خه ون دیتنه ی بو لیک بداته وه له و کاوه، له نا کاو ساقی فیرعه ون که له وئی بو، یوسف هات به بیریداو زور جوان باسی یوسفی بو فیرعه ون کرد و رای گه یاند که یوسف

به راستی زور باش، وه به و ردی واتای خه ون دیتن لیک ده داته وه و چاکی ده زانی و به

گشت خهون دیتنیگ زانا و ناسیاوه و زانایانه لیکیان ده داته وه. ههروه ک خهون دیتنی من و ناشپهزی به راستی و دروستی لیکدایه وه، به راستی ئه وهی یوسف فهرموی مو به مو به راست گه را، به باوه ری من یوسف له زانینی واتای خهون دیتندا له جیهاندا بی و پنه یه، به پاشای وت: من دلنیام ئه و واتای ئه م خهون دیتنه به باشی، وه به وردی و زور رون و ئاشکرا ده توانی لیک بداته وه.

فیرعهون که ئه م قسانه ی بیست، به ساقی وت:

به پهله برو، هه رچی زوتره له وئی له زندان واتای ئه م خهون دیتنه ی لی پهرسه، بزانه چده لی.

ساقی بهله ز به لام به شهرمه وه چوووه خزمهت یوسف و واتای خهون دیتنی فیرعهونی لی پرسی.

یوسف بی ئه وهی له بی وفایی ساقی قسه بکا، زور ورد و له سه ره خوگویی بو قسه کان و خهون دیتنه که ی فیرعهون راگرت و خهونه که ی فیرعهونی واتا کرد و بویی لیکدایه وه. ساقی دوای بیستنی واتای خهونه که، گه راوه بولای فیرعهون و پوخت و نه غذ قسه کانی یوسفی بوگیراوه.

جادوای ته و او بونی قسه کانی ساقی، فیرعهون و دهس و پیوه ند و میوانه کانی فیرعهون له و اتاو لیکدانه وهی یوسف له و خهون دیتنه سه ریان سورما، واقیان و رما، هم مو به تیکرا چونه سه ر ئه م قسه و زور با تاسه وه و تیان، خوزیا، ئه م لاوه زانا و پرعيلم و حیکمه ته مان له نیزیکه وه بدیایی، له م لاشه وه فیرعهون تی گه یی که واتای خهون دیتنه که ی زور به وردی و به ئاشکرا ئه و لاوه به ند کراوه لیکیداوه ته وه و ریگا چاره شی نیشان داوه، فه رمانی دا زور به له زبچن یوسف به پنه لای فیرعهون تا له گه ل یوسف له نیزیکه وه ناسیاوبی و له زانست و زانینی ئه و بو هه لسوراندی کار و باری گرینگی نیشتمان و ولات که لک وه رگرن.

ساقی له خوشیان زور به پهله بو ئازاد کردنی یوسف خوئی گه یانده به ندیخانه و عهرزی یوسفی کرد:

فیرعهون دهستوری داوه ههرچی زوتر ئازاد بکریی و بچیته لای فیرعهون زور تامه زروی دیدارته و زوری پیخوشه بت بینن.

ساقی وای بیرده کرده وه، کاتی یوسف ئه م هه واله بیستی زور خوشحال ده بی و زور زوله زیندان دپته ده ری و له گهل ئه ودا ده چیته لای فیرعهون، به لام یوسف به راوه ژوی چاوه روانی ساقی، له پرسف و وه رومی دهستوری فیرعهون داوتی:

برو وه لای فیرعهون و پی بلی: تاله بابته منه وه بکوئینه وه جا ئه گهر بی تاوانی منی بو روناک بووه وه وزانی له ده رباری ئه و داچه ده بورئ و ژنانی ده ربار بوچ له باتی پاک کردنی نارنج و لیمو، دهست و په نجهی خو یان بری؟ جا ئه گهر له کاره ساته که، ئاگادار بو و بی تاوانی منی بو ده رکه وت، دیمه لای دهن، با ههر له م به ندیخانه داقه تیس بم.

ساقی به په له گه راوه بو لای فیرعهون و قسه کانی یوسفی بوگیراوه، فیرعهون که بو دینتی یوسف ئاراو قارای نه بو، زور به له ز دهستی کرد به کوئینه وه له و کارو بارو رو داوه و له ژنانی ده ر بار و ژنی عه زیزی میسر (زوله یخا) سه باره ت به ئه وینی زوله یخا به یوسف پرسیارگه لی وردی کرد، ژنانی ده ربار به تیکرای پی پاکی و پاکداوینی یوسفیان راگه یاند، له پاشان و تیان: یوسف له مرو فانی، راستی، پاکی و بی خه وش و دروستی له جیهاندا بی و تینه یه و پاکه و چاکه وله چه کانه.

ئه و سا فیرعهون زوله یخای بانگ کرده لای خوئی و راستی و دروستی کاره ساته که ی لی ویست.

زوله یخا چاره ی نه ما، ته نیا ئه وه نه بی راستی کاره که پوخت و نه غد بی درو بو فیرعهون بگیریته وه، جا ئه وه بو رای گه یاند که من: (زوله یخا) به یه که م ته ماشا عه شق و ئه وینی یوسف ده لیه نیو دل و ده رونم، وه له سوئی یوسف ئه مانم لی برا، شی ت و شه پیدای ئه و بوم، به لام یوسف به و روجه گه وره و پاکه وه، وه به و ئیراده قه وی و لی ئه وینه، قه ت له ریگای حه ق و حه قیقه ت و راستی و پاکی و دروست لای نه دا و به عه زیز خه یا نه تی نه کرد، وه هه میسه خوئی له من دور ده خسته وه تا ئه و جیگایه له بهر راستی و پاکی گو شه ی ته نگ و تاریکی به ندیخانه ی له باتی کو شکی رهنگا و رهنگی عه زیز له بهر

چاوگرت و تائیسنا و اچه ندین ساله به تاوانی بی تاوانی و له بهر پاکی و داوین پاکی واله به ندا قه تیس، ماوه په کو له پاکداوینی ته و لاوه، که من دل و هه ناوم به و داوه، جه رگم بوی براوه و هیزی ته ژنوم شکاو و ه تین و ته و ژم له له ش و لاردا بوی نه ماوه.

جا کاتی بو فیرعه ون و فیرعه ونیان بی تاوانی و پاکی و پاکداوینی یوسف دهر که وت و رون بووه وه، ته وه نده دیکه دل و درونیان بو دیتنی یوسف گری گرت و زور به په له ده ستوری دا تا هه رچی زوتره برن یوسف به ریژ و حورمه تی تابیه ت بهینه لای من.

نو کته: بو په که مجار که پیاوی فیرعه ن چووه شوین یوسف تاله زیندان بیته دهری، یوسف خوئی گرت، نه گه ر ئیمه مانان بو این خیرا ده هاتینه دهری ده مان وت: جارئی باله م کونه ره شه رزگار بین، ده لین: فیرعه ون کاتی زانی یوسف و راست و ره وان و ئاشکرا خه ون دیتنه که ی بولیکداوه ته و ریگای چاره یشی نیشان داوه ویستی خوئی. بچی بو زیندان تا یوسف رزگار بکا به لام له بهر تا غوتی گه ری خوئی نه چو، پیاوی نارد، بو جاری دوه میش که داوین پاکی یوسفی بو دهر که وت، ویستی ته مجاره خوئی بچی و یوسف له گه ل خویدا بیه نیته لای خوئی و کارو باری میسر بداته ده ست یوسف. به لام غوللوری تا غوتی ری پی نه دا، پیاوی نارد، جا کاتی یوسف زانی پاکداوینی ته و بو فیرعه ون و فیرعه ونیان رون بو ته وه، له زیندان هاته دهری و چووه کوشکی فیرعه ون، زور به قه در و ریژه وه فیرعه ون لای خوئی دایناو به یوسفی وت: (انک لدنیا مکین و امین) یوسفیش فهرموی: (و اجعلنی علی خزائن الارض انی حفیظ علیم)

گه لو کاتی یوسف له زیندانه وه هاته کوشکی فیرعه ون، له و ده مه ی دا که جه مال و که مالی یوسف دهر که وت، فیرعه ون و فیرعه ونیان چاویان به و هه موه جوانی وله باری و شکو و شه و که تی یوسف که وت، مات و حه یران مان و زور به ریژه وه له به ری هه ستان و فیرعه ون ده ستی گرت و له نیتزیک خوئی داینا و زوری قه در و ریژ لینا و دلخوشی دایه وه و خه ون دیتنه که ی خوئی بو گیراوه و پی وت پیم خوشه له زاری شیرینی پاک و خاوینی خو ت و اتای خه ونه که م جارئی دیکه بیستم، له بهرا فیرعه ون به یوسفی وت له خه و نمدا دیتم و ا حه وت گای قه له و له جو گه له یه ک په رینه وه و له نیو چیمهن و میرگ و

میتر خوزاریکدا دهستیان بهچهرین و لهوهرین کرد، له پاشان چهوت گای لهر و لاغر هاتن و ئه و چهوت گا قه له وانان خوارد، دوا به دوا ی ئه وه له خه و نمدا دیتم که چهوت گولی سهوز، چهوت گولی ویشک و سپی له وان ئالا و ئه و گوله سهوزانه یان تیا برد، به جوړی که ئاسه واریان نه ما و قرته یان لی برا.

یوسف دوا ی بیستنی خهون دیتنه که ی فیرعهون فهرموی:

هه روه کو به پیاوه کهت دا له بهرا رام گه یاندبو، چهوت سال و لاتی میسر تهره سال و پرناز و نیعمت ده بی و دانه و یله و دهخل و دان و بهر هم زور و فراوان ده بی، جادوا به دوا ی ئه وه چهوت سال ویشکه سال وقات و قری و گرانی و که می ده خل و دانه و یله، رو ددها، ئه گهر لیستاوه ریگا چاره ی بو نه دوژرته وه، ه بیته هو ی تیاچونی خه لک و له برسیان داخه لک قری تی ده که وی.

فیرعهون پرسی: چاره چی به؟

یوسف فهرموی: جوتیار و ورزیران ده بی له مروکه وه و له م تهره سالانه داله گشت سه ر زهوی و ههردی میسر، بهره دارانه دهست بکه ن به کشت و کال و چه ندنی گه نم، جو، ههرزن و گال و گوله پیغه مبه ره و نیسک و نوک و دانه و یله، تائه وه نده، دانه و یله له م چهوت ساله ی تهره سالیدا ئازوخه بکری، که له چهوت سالی ویشکه سالی وقات و قریدا بتوانین خورا بگرین و یارمه تی خه لک و لاوه کی و ههنده رانیش بدهین و ههست به نه داری و ههژاری نه کهین فیرعهون وتی: ئه م هه موه دانه و یله چلون؟ وه له کو ی ئازوخه ی بکهین؟

یوسف فهرموی: ده بی ئه نباری گه وره گه وره (سیلوی ئه م سه ر ده مه) ساز بکهین و دانه و یله و دانه و یله که یش بو پاراستن له ئافهت به گوله وه هه لیگرین و ئازوخه یان بکهین. دیاره له کاتی قات و قریدا خه لکی ههنده ران به تاییهت خه لکی و لاته جیران و دراو سیکان، که دین له ئیمه دهخل و دانه و یله، وه ربگرن ئیمه یش له باتیان پول و دراو

یا کوتال و سرو سیپالیان لیوهر ده گرین و له م ریگایه وه، هم له مه ترسی قات و قری خویمان را بگرین و هم له ریگای فروشتنی، دانه و یله به خه لکی ههنده ران، سامان و دارایی و پول و دراوی زور به دهست دینین.

فیرعه ون له بیستنی ئە و قسانه ی یوسف که زور زانایانه و پسیورانه بو، شاد و خوشحال بو، ئە نگوستیله ی تپلی له دهستی خو ی دهر هیئا و کردی یه تامکی یوسف و تاجی پاشایی خویشی هه لگرت و نایه بان سه ر یوسفی نازدار و ژیر و پر عه قل و ته گبیر و به مشور و خه م خو ی خه لکی هه ژار و نه دار و نیوخو و ههنده ران، وه به یوسفی وت: تو به وه هه موه زیره کی و ژیری و کارزانی و کاردانی و به مشوری و شیای یه وه، شیای فهرمانره وایی میسری و من دلنیام هه لکی به هو ی ژیری و پر ته گبیری تو وه، ده که ونه خیر و خوشی و دارا و ده و له مه ند و تیر و ته سه ل تر ده بن.

یوسف ئە نگوستیله که ی وه رگرت، به لام تچه که ی به پاشا داوه و گو تی:

من له پله ی خه زینه داریدا، باشتر ده توانم کار بکه م و بو ئاوه دانی نیشتمان و ولات بکو شم و یارمه تی به خه لک بده م و میسر ئاوه دان و ئاوه دانتر بکه م و خه لک بخه مه خیر و خوشی تا له ناز و نیمعه تی باشتر دا بزین و له مه ترسی قات و قری و برسیه تی و نه داری و هه ژاری رزگاریان، بکه ین.

فیرعه ون قسه کانی یوسفی په سه ند کرد و به مجوره یوسف بووه خه زینه وان و پول و دراوی ولاتی گرت ه دهست و بو فراوان بونی دان و یله، ده ستوری داتاله و جهوت ساله تهره سالانه دا، دانه و یله ی زور بچینن و به ره مه ی زور و باش به دهست بهینن و له سیلو ساز کراوه کاندابه گول و خوشه وه بو سالانی و یشکه سالی و قات و قری ئازوخه ی بکه ن. (۱)

(۱) میژو ده نوی: ههر له و سالانه دا عه زیری میسر مرد و زوله یخا له کوشکی غیرهت دهر کراو

پیر بو و که م که م سو مای چاوی له دهست داو له کوچه و کولان دا دهر به ده ربو - شه پۆل

جادوای تهره سالی و فراوانی ده خل و دان ویشکه سالی و قات و قری داهات، جا یوسف به ژیری و دلسوزی ده خل و دانه ویله پاشه که و ته کانی له نیو خه لکدا له میسر دا بهش بهش ده کرد و زیادی به کیش به کریارانی ههنده ران ده فروشت، هه موئه و کارو بارانه له ژیر چاوه دیری یوسف دابو، یوسف خوئی دانه ویله ی به کریارانی دراوسی و خه لکی ههنده ران ده فروشت، نه وه کومافی که سی بخوری و زولم له هه ژارو بی نه نوایی بکری.

ده گیر نه وه نازوخه و دانه ویله، خانه دانی یاعقوب له که م و کوری دا، یه عقوب لیبرا تا کوره کانی بنیرینه و لاتی مبسر بو دانه ویله کرین.

جا یه عقوب به کوره کانی خوئی فهرمو: بیستومه له میسر دا پاشایی زانا و ده هنده و کارچاک، له سهر کاره و زور ده ست رویوه و دلاوایه، بچنه میسر لای ئه و پاشایه دانه ویله و خواریه مه نی ئاماده بکه ن و بیهیننه وه بو مال و مندال و خاو خیران.

یه عقوب بنیامینی لای خوئی راگرت و ده کوره که ی دیکه ی ناردی میسر بو کرینی ده خل و دان.

□ ده گیر نه وه، دوا به دوای ئه وه ی که یوسف که و ته چالاو یاقوب روژ بو روژ زیاتر ئوگری بنیامین زاروکی گچکه ی خوئی ده بو و جینگای یوسفی له دلی باوه یاقوب دا بو خوی خویش کردبو، یاقوب نه ی ده توانی تاوئی، کاوئی له بنیامین دوربی.

به لی خوینه رانی ریژدار کورانی یاقوب ریگای میسریان گرتی بهر، کاتی گه یشتنه میسر، ئه وانیان برده لای یوسف. یوسف کاتی چاوی به وان که وت ئه وانانی نانسیه وه و دله خور په ی پی که وت و دلی دا که وت، به لام به سهر خوئی نه هیئا و خوئی لی ئاشکرانه کردن و به پیشکاره که ی وت: بیانیه نه جینگای پشودان تا ماندو بونیان ده رچی، وه میوانداری یه کی باشیان بکه ن، ئه ویش کورانی یاقوبی برده جینگای پشودان و میوانداری یه کی باش و پیوانه یان لیکردن.

بو روژی دوا پیدا، یوسف ئه وانانی بانگ کرده لای حوی و پرسپاری لیکردن:

ئیوه کین و له کام تیره و هوژن و له کوپوه هاتون؟

ئه وانیش له وه لآمی یوسف داوتیان: ئیمه کورانی یاقوب پیغه مبه رین و له نه وهی ئیسحاق و ئیبراهیم پیغه مبه رین و له که نعان وه هاتوین ده خل و دان بکرین بوخاو خیزانمان، چونکا دانه ویله مان له که م و کوری داوه، که ندوه ئارده که مان له بن کران دایه. یوسف و تی: چهند روژی بمیننه وه تا بزائم راست بیژین یا دروژن.

کوره کانی یاقوب تیکرا وتیان: ئهی پاشا ئیمه باوکی پیرمان هه یه که یه کی له کوره کانی له ده ست داوه، ئه ونه له سوی ئه و زار و که گریاوه و کولیاوه، چاوی ئاوی هیناوه و گلینه ی سپی هه لگه راوه، ئه گهر چهند روژی ئیمه را بگری ده ترسین له سوی ئیمه دیق بکاو بمری.

یوسف به بیستنی باری ژین و ژیانی باوکی دلی ته کانی خوارد و حالی گوړا، به لام به سه ر خوئی نه هیناوه له برا کانی پرسی:

چی به سه ر ئه و کوره (یوسف) داهات، وتیان: گورگ خواردی. یوسف وتی: ئایا برای دیکه تان هه یه؟

وتیان: به لی برای چکوله ترمان له خو مان هه یه که باو کمان بو دلخوشی خوئی ئه وی لای خوئی راگر تو وه.

یوسف فه رموی: من به قسه ی ئیوه باوه ر ناکه م، ئیوه ده بی بو سه لماندنی قسه ی خو تان، کاتی بو جاری دوهم ده تانه وی بینه وه میسر، ده بی برا چکوله که تان له ته ک خو تان به بیننه میسر تا بتوانم دانه ویله تان پی بده م، ده نا ده بی به ده ستی خالی بگه ری نه وه، کورانی یاقوب به تیکرای بی لینیان دا، که له گه رانه وه بو میسر برا که ی دیکه یشیان له گه ل خو تان به بیننه میسر، جا یوسف ده ستوری دا تا دانه ویله یان بده نی و هوړ و جه والیان له گه نم و دانه ویله بو ئاخنین، له هه مان کاتدا یوسف به پیشکاری خوئی وت:

کو تال و نرخی که بو کرینی دانه ویله هیناوه یانه، به دزیه وه بو یان. بخه نه وه نیو باره کانیان. گه لو برا کانی یوسف دوای پر کردنی باره کانیان له ده خل و دان به ره و که نعان گه رانه وه و چونه وه خزمه ت یاقوبی باوکیان، وه ئه وه ی واله و سه فه ره داله میسر روی دابو، زور به وردی بو باوکیان گیاره وه، وتیان:

بهست به لآم خوئی ئاشکرانه کرد و دهستوری دا زور جوان و باش له و میوانانه، ریژ بگرن و میوانداری یه کی باشیان بکهن.

له پاشان بنیامینی براجکۆلهی خوئی بانکرده لای خوئی و خوئی به دزی براکانی دیکه وه، بهم ناساند و فهرموی: من یوسفی براتم که و تو یانه گورگ خواردومی. ههردو برا بهم له و نه به یه ک شادبون و یه کترینیان گرته باوهش و یه کترین به تاسه وه تیرتیر ماچ کرد، جاله پاشان یوسف مو به مو رابورد وی خوئی بو بنیامین گیراوه که چی به سه هاتوو و چلون سه که و تو و گه یشتۆته ئەم پله و پایه و شکۆیه. ههروا له بنیامینی ویست باسای باوکی بو بکاتابزانی چلونه و له چ باریکی ژین و ژیان دایه. بنیامینیش ئەوهی له بابته باوه یاقوبه وه دهی زانی بو یوسفی گیراوه و رای گه یاند که ئەوه نده له سوئی دوری تو گیراوه، چاوی ئاوی هیناوه و گلینهی سپی هه لگه راوه و پشتیشی کۆم بوته وه و وه ک گوچان، چه ماوه، داماره.

جا کاتی یوسف له بابته باوکی یه وه ئاگادار بو، کاوه ژمیریک به هه نسکدان و به قولیی گریانه وه، گریاوه سوئی یان دلی بورا به وه، جا کاتی کهم کهم ئارامی گرت و هاته وه سه رخۆ، وتی: لئبروم تاتۆ لای خووم را بگرم تا به لکو باوکیشمان بیته ئیره، میسر. جا یوسف دهستوری داده خل و دانئ زور به براکانی بدن و باره کانیاں بو ته ژری بکهن له دانه و یله وه بنه وه به یه کی له پیشکاره کانی فهرموبو: تاکاسه ی پیوانه که به نهینی بخه نه نیولاباری بنیامین و بیکه نه ههراو هوریا و بانگه و از که پیوانه که، دیار نییه ئه بی دزرا بی. پیشکار به و جوړه ی کرد و گه ران به دوا ی پیوانه که داو له نیو لاباری بنیامین دا دوزیانه وه، هه و الیان به یوسف دا و ئه ویش فهرمانی دا تا که سی که کاسه ی پیوانه که، له نیو باریدا په یدا کراوه ئه بی را بگیری درئ.

براکان که ئەمه یان زانی زور نیگه ران و په شیو بون و که و تنه پارانه و لالانه وه و رایان گه یاند ئه گه ر ئیمه بی ئەو بچینه وه که نعان لای باوکمان، ئەو باوه پیره، زه وی گیره، دل برینه، له سوئی یان دیق ده کاو به سه زماندا ده مرئ، جاله بهر ئەوه تکامان وایه له باتی بنیامین یه کی له ئیمه گل بده وه، چونکا باوکمان دوا ی یوسف دلی به بنیامین داوه و دلی

پاشای میسر رای گه یاندکه نه مجاره نه گهر بچینه وه میسر نازو خه مان پی نادا مه گهر بنیامین له ته کت خو مان بیهینه میسر.

یاقوب له سه ره تا وه به ناردنی بنیامین بو میسر دژ بو و رای گه یاند من دوا ی یوسف دلم به بنیامین دا وه و دلم بهم خوشه جاله بهر نه وه بنیامین تان له گه لدا نانیرم.

براکانی بنیامین وتیان: با وه مهرج بی تیمه زور باش و مرو یانه و برایانه چا وه دیری لی بکه یین تا بی وه ی بیهین و بیهینینه وه خزمهت تو.

یاقوب و تی: ئایا له بابته بنیامین نه وه نده تان با وهر پی بکه م که له بابته یوسف وه با وهر و بروام پیی کردن؟

براکان وتیان: نه ی با وه، سویند به خوا به لین بی پیا وانه ئا گامان له و لا وه، بی نه یه لین، مویه کت له و که م بیته وه، له و ما وه که ده چینه میسر و ده گه رینه وه، لای تو نه ی با وه! له و کاتی و تو و یژده دا خه ریکی بار کردنه وه یش بون، له پردیتیان که ل و پهل و نرخه که یشیان له نیو باره کاندایه و بو یان گه را وه ته وه، بو دوا وه که بو دانه و یله کرین بردبویانه میسر.

یاقوب به دیتنی نه و که ل و په لانه ده له ته په ی پیی که وت و نوری هیوا و هومید له دلیدا نوری دا وه و له ده وه و تی: نه م پیا وه تی یه، له تا بیه تی یه کانی یوسف ده چی و چا وه روانی دیتنی بنیامینی بریه تی، بو پی واهم که ل و په لانه یشی بو خستونه ته وه نیو باره کان تا زیاتر تا سه باری چون بو میسر بن، یاقوب که هیوا ی دیتنی یوسفی کوری له دل و ده رونیدا رونا کت هه لگه رابو، رازی بو تا بنیامینیان له گه لدا بنیریتته میسر و له دلیشه وه بنیامینی به خوا سپارد و تی: ههر خوا یه پاریزه رو را گرو ده ه نده و دلا و و دلوفان.

□ به کورتی و به کوردی بیژین: دوا ی ما وه یه کت، که نازو خه و دانه و یله ی خا و خیزانی ماله با وه یاقوب له که م و کوری دا، کوره کان چونه خزمهت با وکیان تا بنیامینیان له گه ل بخا و بو گهنم کرین دوباره بچنه وه میسر، یاقوب دوا ی را سپاردنی زورو دوعای خیر کردن بو ته وان، بنیامینی پیی سپاردن.

جا کاتی کورانی یاقوب چونه میسر، چونه لای یوسف، جا چون یوسف چاوی به براکانی که وت نه سرنی شوق له کالانه ی چا وه گهش و جوانه کانیدا جه م بو و حه لته ی

به م خوْشه و دوری ئەم کوره بو باوکمان گران تهوا و دهبی و ئیمه یش ئەوه ندهی دیکه لای باوه کاروبارمان دهبی خراوه و ئابرومان ده تکئی و تکاوه و کهسایه یتمان دهبی پوچاوه.

یوسف وتی: ئەمه له قانون و شه ریه تی ئیمه دانیه، که کهسه سی تاوان بار بی و یه کی دیکه ی له بارمه دا بگيردری، چون کاسه ی پیوانه که له لابی بنیامین دا په یدا کراوه، ئەبی ئەو قه تیس را بگيردری، به لی: چون براکان زانیان گریه و زاری و پاره نه وه که لکی بویان نیه، براگه وره که یان و تی: من لی ره له میسر ده مینمه وه، ئیوه بگه رینه وه که نعان لای باوه و پیی را بگه یین ئەم کاره ساته قه و ماوه. جاکاتی گه یشتنه وه لای باوه، یاقوب روانی و زانی که بنیامین له گه ل براکانیدا نیه و نه گه راوه ته وه، پرسى که و بنیامین؟ کوره کانیش ئەوه ی له و روی دابو، ورد بو یاقوبیان گيراوه، به لام یاقوب بروای به قسه کانی ئەوان نه کرد و پیی و تن:

بوچ جوان چاوه دیریتان له و نه کرد، چلونه؟ که هه ر پیکه وه ده رو نه شویتى یه کی له ئیوه به جی ده مینی و که می دینن، به مجۆزه و به مشیوه ئیوه ده رو ن، ده ترسم هه موتان له کیسن بچن. کوره کان و تیان باوه! خاوانا گایه له م بابه ته وه قسه کانمان راسته و بنیامین ئیستا لای پاشای میسر به بارمه راگیراوه و براگه و ره شمان لای ئەو جیماوه، پاشای میسر زور مرویه و پیاوانه به تاوانی دزی کاسه ی پیوانه، بنیامین لای پاشا راگیراوه. ئە گه ر به باشی بزانی تو نامه یه ک بو پاشای میسر بنوسه و ئەو له کار و باری ژبانی خو ت ئاگار بکه، به لکو خوا بیکاو که ند و کو سپ لاچی و تویش خه فه تی دوری بنیامینت له دل ده رچی.

یاقوب له سه ر ئەسپارده ی، کوره کانی به مشیوه نامه یه کی بو عه زیزی میسر (یوسف) نوسی: به ناوی خوای به خشه رو دلآوا: بسم الله الرحمن الرحيم + من تاه نهیه الحکیم. دلآوایی و کارچاکی پیاوه تی تو سه باره ت به خاوخیزانی پیغه مبه ر ایه تی، بو ته هو تازیندوم دو عای خیر و ته مه نی پر به ره که تت بو بکه م، چاوم له خه فه تی دوری زار و کم یوسف سو مای نه ماوه و گلینه م سپی هه لگه راوه و پشتم وه ک قه فی گوچان چه ماوه و هیژم نه ماوه، جه رگم له سو ییان براوه. بزانه ئیمه له بنه ماله ی پیغه مبه رانین، ده رد و

مہینہت به سہرماندا باریوہ، باوہ گہورہم ئیبراہیم له ئاگری نمرود خراوہ و ئیسماعیلی باوکم سہر بریاوہ و به رانی له باتی دریارہ، منیش له دوری یوسفی کورم به لئی یوسف دلم هہ لقرچاوہ و له بہر گریان و زاری سوّمای چاوانم له دست داوہ، ئیستا دلم به بنیامین داوہ، توّ بہرکہ به ملاوہ و بنیامین له بہر من بنیرہوہ بوّ دواوہ، بوّ کہ نعان بوّ لای ئہم باوہ دلّسوہ تاو، لیتقہ و میاوہ، کہ یادگاری یوسفی کورمہ، کہ به فرمانی توّ نار دومتہ میسر بوّ ئہو ناوہ کہ دخل و دانہ ویلہ مان، بووہ تہواوہ بوّم بنیرہوہ تا بہندی جہرگ و دلم نہ پساوہ، تابوت بکہم دوعای خیر و تہمہنی پر بہرہ کہت، بوّ توّ، بیی تہ واوہ، له لایہن ئہم لیتقہ ماوہ، دلّ شکایہ وہ. (ان الله لا یضیع اجر المحسنین) ئہو سایہ قوب نامہی مور کرد و دایہ دست کورہ کانی و ئہوانی بہرہ و میسر ریّ خست بہو هیوایہ تا بنیامین بگہرینہوہ بوّ دواوہ، بوّ لای باوہ دلّ سوزیاوہ.

کورہ کان زور بہ پہلہ به ردو میسرگہ رانہوہ و یہ کسہر، وہ راست چونہ لای یوسفی دلّ بریاوہ و نامہی باوہی بوّ روّن کرایاوہ، جاکاتی یوسف وینہی دەس و خہتی باوہی دریا بہ نیوچاوا، بوئی روانی و خویندی یہوہ، حہ بہ سیاو، گریاوہ نامہی نابان چاوی فرمیسکاوی و تیرتیر ماچی کرد و نایہوہ سہر نیوچاوانی، دەسخہتی مالہ باوانی، جادوا بہ دوا ی ئہوہ، دەستی کرد بہ خویندہوہی نامہی باوہ، کاتی له خویندہوہی بو تہ واوہ، یوسف بہ ناچار خوئی ناساند بہ وبرا دہرہ تان براوانہ و ئہوانی گرتہ باوہش، بہ تہواوی و دلّاوی و لیبور دوی، وہ کار دساتی خوئی مو بہ مو بوئیانی گریاوہ و بہوانی وت: ہہرچی بو یا له رابورد و داقہ و ماوہ، رق و قین سہبارہت بہ ئیو. له دلّمدانہ ماوہ، براکان بہ بیستنی قسہ و پیاوہتی یوسف گشتیان له قولپہی گریان دا و دەستیان کرد بہ گریہ و زاری و پارانہوہ تا یوسف له تاوانیان ببوری و لیان خویش بیّ و خوئیان دا بہ سہر پیّ یوسف داتا بہ دلّ بیان بہ خشیّ.

براکان بہ تیکرا له ناخی دلّ و دہرونہوہ توّ بہ بیان کرد و شوکرانہ یان بہ جیبی ہیئا. ئہوسا یوسف کراسی بہ رخوی دہ رہینا دایہ دست براکانی و پیی و تن: ئہم کراسہم بہرن بوّ باوکم تا بیہیننی بہ سہر چاویدا و چاوی بینایی بیئہوہ و ہہر وا دوسہت و شتریشی پیدان تا

له که نعانوه مال و کوچی خوئیانی لی بار بکهن و بیهننه میسر و له میسر دا پیکهوه بژین و رای بویرن.

یه هوذا کراسه که یوسفی هه لگرت و له گهل براکانی هه مو پیکهوه به په له گه رانهوه بو که نعان، یه هوذا که له پیشهوه دهرویی کاتی گه یشته خزمهت باوکی، مزگیتی دا که کراسی یوسفم بو هیناوی، یاقوب کراسه که ی گرت و نایه سهر چاوانی و دهستی کرد به گریان و له پاشان چاوی به و کراسه سپری یهوه و چاوی کراوه و بینایی هاتهوه سهر گلینه کانی. جا کاتی چاوی یاقوب کراوه، له بابته یوسفهوه پرسپاری له کوره کان ده کردو ئه وانیش له سیر تا پیاز هه مو شتیکیان مو به مو بو باوکیان گنیراوه، جادوای قسه و باسی زور یاقوب زور به تاسهوه دهستوری دا تا هه موبنه ماله ی یاقوب بار بار بکهن و بهره و میسر بکهونه ریگا و بچنه میسر.

له م لاشهوه یوسف دهستوری داتا چاوه روان بن، تا بنه ماله ی یاقوب له میسر نیزیک بونهوه، ئاگاداری بکهن و هه والی هاتنی باوکی پی بدهن. یوسف خهریکی کار و باری ولات و دابین کردنی رسی و روزی خه لک بو، له پر خه بهریان دا که له لایه ن که نعانوه مال و کوچی یاقوب بهره و میسر دی.

یوسف زور شاد و خوشحال بو، زور به دل و داو له گهل کوری زور له خه لکی میسر چونه به رهو پیری یاقویی باوکی، له ولای شارهوه، یوسف چو به ره و پیر باوکی و یه کتریان له باوهش گرت، له حالیکدا فرمیسک له چاویان دتهکا، یه کتریان تیرتیر، وه زور به تاسهوه ماچ کرد و یاقوب یوسفی دل بهندی توند نوساند به سینگ یهوه، تا ئوخه ی له دل و دهرونی بریا و خوشی و شادی له دهرونی پرگری گه ریا.

گهلۆ: باوکی و کور دوا ی ساله ها دوری دیداریان به یه کتر شاد بوو له خوشیان پینان، وه ئهرز نه ده کهوت، بهو شوکرانه هه مو بهندی یه کانی میسر نازاد کران و جه ژنی زور خوش و پرشکو به بونه ی شادبونی یوسف به یاقویی بابی له میسر دا ساز دراو جیژنی زور خوش به ریوه بریا.

به لی نازیزان یوسف باوکی و خالتیکی نابان تهخت لای خوئی و براکانیشی تیکرا له گهل

باوه و دایه، (زردایک) چونه سوژده به و شو کرانه وه، براکان داوای لیبودنیان له یوسفی برایان کرد و ئه ویش لیان خوشبو و دلداری دانه وه و پیی و تن: له خواداوای لیبودن بکن تا خوایش لیئان بیوری ههروه ک من لیئان ده بورم.

جاله و دهمه ی دا یاقوب روی کرده یوسف و پیی فهرمو: ئه مه بو واتای خهون دیتنه کهت که خوابه راستی گئیرا و ئیستا دوا ی چل سال ئه و خهون دیتنه هاته دی.

□ ده گئیرنه وه روژی له روژان یوسف له گهل هندی کهس دا به شاراده گه را تاله نئزیکه وه برواننه باری ژیانی خه لکی، له ناکاو یوسف چاوی کهوت به زوله یخا، واپیرو کوم بوته وه و به کوته کوت ده روا و چاویشی له سو ما که و توه، یوسف لیی چووه پیشه وه و پیی وت: ئه ی زوله یخا به سه رهاتی کار و باری خوتم بو بگئیره وه تا ریژ و هیزت بو بگئیرمه وه، وه ئیستا که بیوه ژنی مارهت بکه م.

زوله یخا له وه لاما وتی: ئه و سه رده مه ی که له تافی لای، جوانچاکی، خوشیکی و بینایی دا بوم، دوریت لیم ده کرد، ئیستا جوانی و هیژ و بیناییم له ده ست دا وه، دمخوازی؟ هه ی هو، هه ی هو، له کیسم چو.

یوسف وتی: ئه و سه رده مه، تو میردت هه بو، بللی بزائم هه ر ئاره زویه کت هه یه تا بو ت جیی به جیی بکه م.

زوله یخا وتی: چوارشتم ده وتی ئه گه ر بکری: هیژ، ریژ، بینایی و جه وانی. یوسف فهرموی: شوم پیی بکه ریژ و هیژ په یدا ده که ی، به لام بینایی و جوان بونه وه به ده ست خودایه.

وه حی و ئیلهام هات (ئه وه ی له توانات دایه ئه نجامی بده و ئه وه ی له وزه ت به دهره له خوای بخوازه).

یوسفیش هه روا ی کرد و زوله یخای ماره کرد و خوایش بینایی و جوان بونه وه ی به زوله یخا به خشی.

□ ده گئیرنه وه دوا ی چهند سال که یوسف به دیداری باوکی شاد بو و زوله یخای ماره بری، فیرعه ون مرد و یوسف بووه هه مه کاره ی ولاتی میسر و له فهرموده دایه، ده لین:

یاقوب دواى ئه وهى به دیدارى یوسفى کورى شاد بو، سى سالى دیکه ژیاوه و له سه ره مه رگ دا به یوسفى فه رموه: لای ئیبراهیم باوه گه وره له ولاتى شام بم نیژه ده لئین: یوسفیش سپارده ی یاقوبى بابى به جیى هیناوه و یاقوب له شام له نیژیکه حه زره تی ئیبراهیم خه لیل ئیژراوه.

□ ده گیر نه وه حه زره تی یوسف دواى وه فاتى باوکی ۲۲ سالى دیکه ژیاوه و له ۱۱۰ یا به قسه یی دیکه ۱۲۰ سالی دا به ره و لای خوا بارکه ی تیکناره.

نه مه یش چه ند شیعرى گول بژیرى کوردی له بایه ت یوسف و زوله یخاوه:

یوسف بو هاوده م حه زره تی یاقوب له لای باوکی بونازدار و مه حجوب
زوله یخا

ئه ی براینه بن ئاگادار	له باسى نه سه ب زوله یخای دلدار
باوکی حاکم بو له شاری (نه یموس)	له لای روزاوا گه وره و به ناموس
کچیکى جوانى هه بو پادشا	شیرین و دل بهر ناوی (زوله یخا)
سه ر تا پایی عه یب بالاوه ک چنار	نازک و له تیف وه ک گولئى به هار
□ شه وئى نه سیم نه وه هار وهش ته ر	جه سنوی شه میم گول زار دل کەش ته ر
زوله یخای زولف دیز چه رخ چه م سیاو	دیده ی مه خموره ش مه ست جام خاو
چون زوله یخا دیش شیوه ی شیرینه ش	هیلال ئه برو به در جه بینه ش
حه یران بی جه و حوسن شیوه و شه ما یل	به ک دل نه صه د دل په نه ش بیی ما یل
صوب شه مال په رده ی ظلمانی لا به رد	که رگه سیاوی هیله ی چه ر مه ش که رد
جه قاسپه ی ژه ره ژ چریکه ی بولبول	بی وه زیر و به م سه را په رده ی گول
مه شاطه ی نه سیم ئارام ده سته ش به رد	گوشواره ی شه و نم نه گوشى گول که رد
سوچیا ئه عضاش جه مه یل دلدار	ساکت بیی جه خه وف شه ماته ی ئه غیار
دلّه ی خه م بارش وه خوم خه م مه وه رد	وه هه زار مه ی نه ت شه وه، وه رو مه به رد
په رده دار به زم مه یخواران شه وه ن	په رده پوش راز دلداران شه وه ن
واده ی سوژ و ساز ده رویشان شه وه ن	جای راز و نیاز دل ریشان شه وه ن

یاگهی ریزه‌ی رازهام دهردان شه‌وهن
 جه‌جله‌ی په‌روانه‌ی شه‌یدای شه‌م شه‌وهن
 قه‌لای شه‌و چهن‌د راز جه‌صاری که رده‌ن
 زوله‌یخاوه‌ی طور شه‌و چهن‌ش مه‌ویه‌رد
 وه‌ختن شه‌راره‌ی فه‌نا بشو لیم
 یوسف نه‌گوفتار زوله‌یخای عه‌زیز
 واته‌ش نه‌ئه‌ولاد نه‌وه‌ی ئاده‌مم
 ئه‌رتوشور عه‌شق من شه‌یدات که رده‌ن
 به‌ساق سیمین بانوی گه‌و هه‌ر سه‌نج
 به‌لی ئه‌و ته‌رلان گه‌نج بی‌به‌هان
 زوله‌یخا چونمار لوا وه‌گه‌نجه‌ش
 گا‌گامه‌نالاً چون دهرده‌داران
 شیرین شه‌م بی‌ز چهن‌ی بار وه‌رد
 □ شه‌وی له‌شه‌وان سه‌ری نایه‌وه
 له‌خه‌ودا یوسف هاته‌به‌رچاوی
 مات و سه‌رگه‌ردان بون بو‌گوفتگویی
 له‌پاش یه‌کسال بو، یوسفی سه‌روه‌ر
 به‌بالای عه‌رعه‌ر گوفتاری شیرین
 هاته‌به‌رده‌می زور به‌خاوینی
 رابه‌ری له‌خه‌و، نازداری شیرین
 پالی دایه‌وه سه‌ر کورسی زیرین
 جادوای ئه‌وه‌ی یوسفیان خسته‌چالاً و بازانین براکانی یوسف چیان به‌یاقوب وت:
 گه‌رانه‌وه دوا بو‌شاری که‌نعان
 له‌ده‌نگی گریان مه‌خلوق خروشان
 جاگهی سکا‌لای هام فه‌ردان شه‌وه‌ن
 حوفله‌ی نو‌شانوش باده‌ی خه‌م شه‌وه‌ن
 عاقلان ماچان شه‌و قه‌لای مه‌رده‌ن
 صوب شه‌فه‌ق ئاسا ئه‌سیرین پاک مه‌که‌رد
 ئامانه‌ن دل‌به‌ر ره‌حمت یو پی‌م
 واز که رد قوفل قاف حوقه‌ی گه‌وه‌هر ری‌ز
 جنس ئاو و خاک فیره‌قه‌ی عال‌هم
 بی‌تاو و تاقه‌ت هووه‌یدات که رده‌ن
 حه‌لقه‌به‌ست ئه‌ومار نه‌دوره‌ان گه‌نج
 هه‌ر گه‌نجی مارپیش مه‌بو پاسه‌وان
 فزون بی‌ی ئه‌ندوش گران بی‌ره‌نجه‌ش
 گا‌مه‌بی مه‌لول چون ئازیته‌بازان
 سالی به‌ی ده‌ستور جه‌عومه‌ش و یه‌رد
 له‌حوجره‌ی نازدار بو‌خوی مایه‌وه
 بردی ئارامی جه‌رگ و هه‌ناوی
 نه‌ی ئه‌دا به‌که‌س مه‌یلی دلی خوی
 هاته‌وه‌خه‌وی زوله‌یخای دل‌به‌ر
 رومه‌تی وه‌ک گول شوخی نازه‌نین
 زوله‌یخا ده‌ستی برد بو‌داوینی
 به‌که‌یف و خو‌شی و شادی و پی‌که‌نین
 عه‌قلی هاته‌سه‌ر گوفتوگویی شیرین

فهرموی پیم بلین: تو خودا رۆله گیان
بۆ له ناوچونی یوسفی نازدار
فهرموی: ئەهی هاوار جهرگم براوه
عاقیبهت فهرموی: (فصبر جمیل)
جادوای ئەوهی یوسف که و ته زیندان
عەزیز ئەمەری کرد دەر حال غولامان
شاعیری بیر وردو بوژینه‌ری واژه‌ی جوانی کوردی، زانا و نیشتمان ویست، به ریتز عومەر
سالّحی ساحیب، (کۆلیل)، له و شوینە‌ی که زوله یخا به یوسف ده‌لی:
به شیعو هۆنه ده‌لی:
موعجیزه‌ی جوانی توینه ده‌زانم
له‌با به‌ت براکانی یوسفیشه‌وه ده‌لی:
برا چوزانی قیمه‌تی گه‌وه‌هر
یاقۆ ده‌زانی قیمه‌تی چه‌نی
له‌به‌رچی ده‌که‌ن شیوه‌ن و گریان
مات و عاجز بون، حزین و غه‌مبار
یوسف فه‌وتاهه‌ هی‌زم نه‌ماوه
به‌لکوره‌حم کات خالقی جه‌لیل
یوسفیان هه‌لگرت بردیان بۆ زیندان
شاعیری بیر وردو بوژینه‌ری واژه‌ی جوانی کوردی، زانا و نیشتمان ویست، به ریتز عومەر
سالّحی ساحیب، (کۆلیل)، له و شوینە‌ی که زوله یخا به یوسف ده‌لی:
به شیعو هۆنه ده‌لی:
موعجیزه‌ی جوانی توینه ده‌زانم
له‌با به‌ت براکانی یوسفیشه‌وه ده‌لی:
برا چوزانی قیمه‌تی گه‌وه‌هر
یاقۆ ده‌زانی قیمه‌تی چه‌نی
هه‌ر زوله‌یخایه‌ که‌سی بی سه‌نی

شہ پوئل / ۲۹۴

صفحه ۱۴

شنبه ۱۶ آذر ۱۳۸۱

۲ شوال ۱۴۲۳ - شماره ۱۷۵۴۳

برای اولین بار در ایران و جهان

قرآن کریم به زبان کردی ترجمه شد

وی در ادامه گفت: این کتاب در داخل کشور پنج بار و در میان کردهای خارج از ایران نیز دوبار تجدید چاپ شده و در کردستان عراق هم این کتاب با اشتیاق مخاطبان مواجه شده است.

وی در خصوص مدت زمان کاری که روی ترجمه این قرآن انجام گرفته بیان داشت: در سال ۱۳۶۶ ترجمه قرآن را به اتمام رساندم و در سال ۱۳۷۶ این کتاب چاپ شده و دلیل این وقفه طولانی هم می توانست مشکلات مالی و مسائل دیگر باشد که من خیلی در جریان آنها قرار نگرفتم. وی در خصوص سیاست های دین زدایی در گذشته خاطر نشان کرد: رژیم گذشته نمی خواست به هیچ شکلی برای اسلام تبلیغ شود چرا که با دین داری و اسلام مخالف بود و وا همه داشت. خصوصا با اقدام ملی و محلی مخالفت هایی صورت می گرفت و رژیم نمی خواست به زبان آیین و سنت های آنان بها دهد.

برای نخستین بار در ایران و جهان، آیات قرآن کریم از عربی به کردی ترجمه شد.

دکتر محمد صالح ابراهیمی محقق علوم قرآنی و مترجم این قرآن در گفت و گو با باشگاه خبرنگاران جوان با بیان این مطلب در خصوص اثر گذاری این ترجمه گفت: هرگز باور نمی کردم که این ترجمه تا حد بسیار زیادی بتواند مخاطب داخلی و خارجی جذب کند و به گفته برخی از ایرانیان کرد زبان این ترجمه توانسته است الفت آنان را با کلام خدا عمیق تر کند. وی افزود: البته پیش تر از این قرآن کریم به زبان کردی اما با خط لاتین که ویژه کردهای مقیم ترکیه است ترجمه شده بود.

وی در خصوص تأثیرات انتشار و مطالعه این ترجمه در بین کرد زبانان تصریح کرد: تأثیر مطالعه این ترجمه بر تقویت علاقمندی مردم به قرآن تا آنجا که بررسی کرده ام قابل توجه بوده است.

داواکردنی مافی ره‌وای کورد

(چاکترینی مروّنه‌وکه سه‌یه، که فره‌ترین که‌لگی بو‌خه‌لگی دیکه هه‌بی - ره‌سولی خوا (خ). به‌ریزان، گه‌رینه‌ران، به‌رپرسان، بوژینه‌ران، راگرانی زمان و هونه رو‌هونه‌ی ته‌ده‌ب و ویژاوهری نه‌ته‌وه‌ی دا به‌شکراوی کورد، بو‌یران، ماندو نه‌ناسان، هیژایان، دل‌سوزان و کارگیرانی حه‌وته‌نامه‌ی (سیروان) ی پرو ته‌ژی له‌مه‌به‌ستی جوان وره‌نگین و سه‌نگین، درود و ره‌حمه‌تی خواتان، له‌سه‌ری و به‌قه‌در و عیژه‌ته‌وه‌ پایه دارو مایه‌دارو به‌رقه دارین.

داواکردنی حه‌ق و مافی فره‌یاکه‌م مهرج نیه، شهرت ته‌وه‌یه که حوکومه‌ت داخازی و مافی خه‌لک و ته‌سلّی قانونی ته‌ساسی به‌تایه‌ت ته‌وانه‌ی پی‌وه‌ندی دارن به‌حقی خه‌لک، وه‌ک ته‌صلّی ۱۵، ۱۹، ۱۲ و... و په‌یامی ۱۳۵۸/۸/۲۶ - ئیمام خومه‌ینی، به‌ریژه‌بیا، دیاره‌خاوه‌ن ماف ده‌س له‌حقی و مافی ره‌وای خوی‌یه هه‌لناگری. ماف و حه‌ق نادری، ده‌بی و ه‌ر‌بگیردری و بستینه‌ری. دیاره‌ئیمه‌ده‌بی له‌وه‌رگرتی مافی ره‌واو به‌رحه‌قی نه‌ته‌وه‌یی خومان سورین و نابی، بی‌ده‌نگ‌بین. له‌سو‌نگه‌ی پاراستنی زمانه‌وه‌یه که کورد له‌نیو‌کوره و سو‌به‌ی گرداری داگیر که‌ران نه‌تاوا و ته‌وه‌و زه‌ق و زیندو خوی‌یه راگرتووه.

له‌حه‌وته‌نامه‌ی هیژا و پر‌قیمه‌تی (روژ‌ه‌لات) که وه‌ک روژ له‌ئاسمانی کورده‌واری ئیراندا، نورو پر‌شینگ ده‌هاویژی. له‌ژماره‌ی ۲۷ دوشه‌مه ۲۴ی گه‌لاویژی ۱۳۸۴ چاوم به‌م نوسراوه (جرات بیان حقیقت) که وت‌که‌رای گه‌یاندبو روانی‌تیک به‌وتاری هه‌ل‌ب‌ژاردنی سه‌ر‌کو‌مارو چه‌ن نوکته‌یه‌ک نوسراوی خالد ته‌وه‌ککولی، ته‌حمه‌د قازی). که جه‌نابی کاک ته‌حمه‌د قازی و تبومی: «اصلاح طلبان گُرد سقف مطالبات مردم کردستان را نزل داده‌اند». هه‌روا رایگه‌یاندبو که ۸ سال پیش له‌جه‌نابی ناتیق نوری‌بان ویستبو (ته‌سلّی ۱۵ - ی قانونی ته‌ساس و چه‌ن ته‌سلّی دیکه، له‌به‌نامه‌ی خوی‌یدا بگونجی و ته‌ویش له‌یه‌کی له‌روژ‌نامه‌کاندا به‌ویسته‌کانی ئیمه‌به‌ئاشکرا ئیشاره‌ی

کردبو)، ئەو وێرام ئەو قسه‌وا ۸ سال پێش له نانیق نوریم ویستبو بیلیم. پێسته بخه‌مه بیر که خاوه‌نی گوڤاری گرشه‌ی کوردستان محهمه‌د صالح ئیبراهیمی بو. یه که‌مجار دوای رابه‌رانی حیزی دیموکراتی کوردستانی ئێران، خاوه‌نی ئەو گوڤاره له ژماره‌ی یه که‌مینی ئەو گوڤاره‌دا که یه که‌م ژماره‌ی له ۱/۳/۱۹۸۱ - ز - وره‌شه‌مه‌ی ۱۳۵۹ به‌ زمانی کوردی له تاران له چاپ ده‌درا و له کوردستان بلاو ده‌کرایه‌وه. داوای به‌ریۆه‌ بردنی ئەسلی ۱۲، ۱۵ و ۱۹ و... قانونی ئەسالی و په‌یامه‌که‌ی ئیمام خومه‌ینی کردبو: «... اسلام بزرگ تمام تبعیضها را محکوم نموده و برای هیچ گروهی و ویژگی خاصی قرار نداده و تقوا و تعهد به اسلام تنها کرامت انسانهاست، و در پناه اسلام و جمهوری اسلامی حق اداره‌ی امور داخلی و محلی و رفع هرگونه تبعیض فرهنگی و اقتصادی و سیاسی متعلق به تمام قشرهای ملت است منجمله برادران کرد...». روزنامه‌ی که‌یه‌ان ۲۷/۸/۱۳۵۸ هه‌تاوی و سه‌حیفه‌ی نور چاپی وه‌زاره‌تی فه‌ره‌ه‌نگ و ئیرشادی ئیسلامی و گوڤاری گرشه‌ی کوردستان ژماره‌ی یه که‌م سالی یه که‌م په‌ره‌ی ۱ و ۲۷ و ۲۹ ژماره‌ی ۷ و ژماره‌کانی دیکه‌ی ئەو گوڤاره و کتیبی کوزانی فه‌ره‌ه‌نگی زمانی کوردی چاپی دوهم ۱۵/۱۱/۱۳۷۹ ی هه‌تاوی په‌ره‌ی ۱۱۶ نوسراوی محهمه‌د صالح ئیبراهیمی (شه‌پوئل) ته‌نانه‌ت ته‌واوی ده‌قی ئەو په‌یامه‌م له یه که‌مین ژماره‌ی گوڤاری گرشه‌ی کوردستاندا به‌ زمانی کوردی له ره‌شه‌مه‌ی ۱۳۵۹ ی هه‌تاویدا بلاو کردو ته‌وه و هه‌روا له ژماره‌کانی دیکه‌ی ئەو گوڤاره‌دا، به‌ریۆه‌ بردنی په‌یامی ئیمام و ئەسله‌راگیراوه‌کانی قانونی ئەساسیم داوا کردوه که پێوه‌ندیان به‌ کورد و نه‌ته‌وه جیا‌جیا‌نه‌ کاوه‌ هه‌یه، هه‌روا له کۆنگره‌ی زبان و فه‌ره‌ه‌نگ و ئەده‌بی کوردی که له سالی ۱۳۶۵ له شاری مه‌هاباد سازدرا، له روژی یه که‌م له کۆنگره‌دا قسه‌م کرد و ۱۸ ماده‌م داوا کرد:

- ۱ - ئیجرائی په‌یام و حوکمی ۲۶/۸/۱۳۵۸، ئیمام خومه‌ینی ۲ - به‌ریۆه‌ بردنی ئەسلی ۱۵ و ۱۹ و ۱۲ و... قانونی ئەسالی -
- ۳ - بو‌ئوه‌ی منالانی مه‌عسومی کورد سه‌ریان لی نه‌شیوی و سه‌رکویر نه‌بن له باغچه‌ی

منالان و له سه‌ره‌تای خویندنه‌وه به زمانی کوردی و له پاشان به زمانی فارسی و کوردی بخوینن.

۴ - که‌لک و هرگرتن له زمانی کوردی له چاپه‌مه‌نیدا په‌ره‌ی پبدری - ۵ - له یه‌کی له ئۆرگانه ده‌وله‌تیه‌کانی کوّماری ئیسلامیدا که‌مه‌قاماتی کوّماری به مونسبی بزائن بنیاتیکی چاپ و بلاوئک به زمانی کوردی بو‌راگه‌یاندن و بلاو کردنه وه‌ی فه‌ره‌نگی ئیسلامی په‌پیی مه‌زه‌به‌بی ته‌سه‌نون که مه‌زه‌به‌بی خه‌لکی کورده و له ئه‌سلّی ۱۲ ی قانونی ئه‌ساسی دا‌هاتوو که (مه‌زه‌به‌کانی دیکه‌ی ئیسلامی که حه‌نه‌فی، شافعی، مالکی و حه‌نبه‌لی) یه، ریژی ته‌واویان بو‌ه‌یه، دامه‌زری.

۶ - بو‌وتنه‌وه‌ی ده‌رسی و یژه و یژه‌وانی زمانی کوردی له فی‌رگه و خویندگه و فرانکو و زانکو‌کاندا له که ناری زمانی فارسییه‌وه هه‌نگاوی پیوست دابنری.

۷ - له رادیو و تلویزیونی کوّماری ئیسلامی که یه‌کی که‌له‌که‌سه‌وه‌ی راگه‌یاندن گشتی، (که له ئه‌سلّی ۱۴ ی قانونی ئه‌ساسیشدا هاتوو) به‌نامه به زمانی کوردی دامه‌زری و په‌ره‌ی پی‌بدری، تا خه‌لکی کورده‌واری له خیر و بیری کوّماری ئیسلامی به شدارو دلخوش بن (و من يعمل مثقال ذرة خیراً یره) ئایه‌تی قورئانه - ۸ - دانانی چاپخانه یه‌ک له شاری مه‌هاباد بو‌چاپ و پلاو کردنه‌وه‌ی کتیب و روژنامه و گو‌فار به زمانی کوردی - ۹ - دامه‌زراندنی فی‌رگه، خویندگه، فرانکو، زانینگه و زانکو بو‌خویندن به زمانی کوردی له یانه‌کانی فی‌رکردن و بارهینان و هه‌روه‌ها له وه‌زاره‌تی فه‌ره‌نگ و زانینه به زره‌کاندا - ۱۰ - دامه‌زراندنی کار به ده‌س و فی‌رکار و ماموستا بو‌فی‌رکردنی زمانی کوردی له فی‌رگه و زانکو‌کاندا. هه‌روا دامه‌زراندنی خویندکارانی کورد له یانه‌کان و وه‌زاره‌تخانه‌کان و زانکو‌کاندا - ۱۱ - دامه‌زراندنی ناوه‌ندی چاپ و بلاوئک به زمانی کوردی له تاران یا ناوه‌ندی ئوستان یا یه‌کی له شاره‌کانی کوردنشین - ۱۲ - په‌ره‌دان به فی‌رگه‌ی خویندن بو‌فه‌قی و مه‌لایان له کوردستان - ۱۳ - سازدانی مزگه‌وت بو‌ئه‌هلی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ت له تاران - ۱۴ - دانانی کورسی ته‌دریسی فیه‌قی ئه‌هلی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ت له زانستگه‌ی ئیلاهیات له سنه، کرماشان، تبریز، ورمی،

مه‌هاباد، ئیلام و سقز و بوکان - ۱۵ - دانانی بودجه‌ی تایبته بو جوبرانی مه‌حرومی
 شاره‌کانی کوردنشین و پهره‌دان به‌ئاوه‌دانی، خویندن، بیهداشت، ده‌رمان، نه‌خوشخانه
 و سه‌نعت و تکنیکی روژباو، نه‌ک بو‌کاروباری نیزامی. - ۱۶ - له‌به‌رچاوگرتنی کورد
 بو‌ه‌زیر، بالویر، قازی، گهرینه‌رانی یانه‌گشتیه‌کان - ۱۷ - دانانی ئه‌نیستیو و کانونی
 فه‌ره‌نگی و کومه‌لایه‌تی له‌وه‌زاره‌تی فی‌رکردن و باره‌ینان و هه‌روا له‌وه‌زاره‌تی
 فه‌ره‌نگ و ئیرشادی ئیسلامی - ۱۸ - دانانی کارخانه و کارگه‌ی به‌ره‌م و ده‌سمایه
 هینه‌ر بو‌ده‌س به‌کاربونی گه‌نجان و لا‌بردنی مه‌حرومیته و بی‌به‌شی له‌هه‌ریمه‌کانی
 کورده‌واری - به‌ریوه‌بردنی فه‌رمانی خویندن و نوسین به‌زمانی کوردی به‌تایبته له
 فی‌رگه‌سه‌ره‌تایه‌کان دا و هه‌روا له‌خویندنگه، فی‌رگه، فرانکو، زانستکه و زانکو دا له
 هه‌ریمی کوردستان، که‌ئه‌وانه‌ئيجرابکرین، جاکاتی له‌پشت میکروفونه‌که‌هاتمه
 خواری جه‌نابی خه‌لیل موه‌فه‌قی و دوستانه‌دیکه‌وتیان، ئه‌وه‌هه‌موه‌مه‌به‌سته‌که‌تو
 خواستوته، ئه‌ویش له‌م‌کاته‌سارد و حه‌ساسه‌دا، وریابه‌نه‌تگرن، ده‌بی‌بلیم‌تینکستی
 نوسخه‌ی ئه‌و و تارم‌به‌هه‌ندی له‌مبوانه‌کانی کونگره‌که، داوه، نوسخه‌یی بو (سروه) له
 بلاوکی سه‌لا‌حه‌دین ئه‌ییوبی، که‌له‌شاری و رمی‌یه، دیاره‌ده‌بی‌نوسخه‌یه‌ک له‌بایه‌گانی
 ئه‌ویدا ئیستاهه‌بی و نوسخه‌یه‌ک بو‌ده‌نگ و ره‌نگی شاری مه‌هاباد و نوسخه‌یه‌کیشم‌دا
 ده‌س (کاشانی) یه‌کی له‌به‌رپرسان و گهرینه‌رانی گو‌فاری (سروه) و چهن‌به‌ش له‌و (وتاره)
 له‌ژماره‌ی تایبته‌ی (سروه) دا به‌سه‌روگو‌ی شکاوی له‌هه‌ردوبه‌شی کوردی و فارسی
 یه‌که‌ی گو‌فاری سروه له‌گه‌ل وینه‌ی من بلاو‌کراوه‌ته‌وه. وه‌ک ئه‌وه‌نه‌یان و پراوه‌یا نه‌یان
 و یستوه‌گشت مه‌به‌سته‌که، به‌ته‌واوی له‌چاپ‌بدن. له‌و کونگره‌ی شاری مه‌هاد
 رامگه‌یاند که‌خوا له‌قورئاندا فه‌رمویه‌تی: (وَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ
 سوره‌ی ئیبراهیم‌تایه‌تی ۴، (و مِنْ آيَاتِهِ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَ اِخْتَلَفَ الْأَلْسِنَاتِ
 وَاللُّوَيْنِ إِنَّ ذَلِكَ لآيَاتٍ لِلْعَالَمِينَ - سوره‌ی روم‌تایه‌تی ۲۲). قورئان بو‌زمانی هو‌زو
 نه‌ته‌وه‌جیاجیا‌کان گرینگه‌ی تایبته‌ی داناوه‌و زمانی ئه‌وانی به‌تایبته و نیشانه‌ی خو‌یی
 ناساندوه‌و مه‌فهومه‌که‌ی ئه‌مه‌یه‌که‌قه‌بول نه‌کردن و بایه‌خ نه‌دان به‌زمانه‌جیا‌جیا‌کانی

کورد و نه‌ته‌وه کانی دیکه، وه کڭ قه‌بول نه‌کردن و بایه‌خ نه‌دانه به دروست کردنی گوئی ئاسمان و گوئی زه‌وی و گوژیانی شه‌وو روژ وایه، ئاخره‌که‌ی یانی قه‌بول نه‌کردنی ئایه‌ت و نیشانه‌کانی خودا و ئینکاری به‌دیھیات، هه‌روه‌کو ره‌ژییمی په‌هله‌وی له‌ماوه‌ی په‌نجاسالدا ئینکاری کرد.

به‌سه‌رنجدان به‌فتوای شه‌رعی زانایانی گه‌وره‌ی جیهانی ئیسلامه‌تی: (ئیمام شافعی، ئیمام حه‌نبه‌لی، ئیمام مالکی و ئیمام ئە‌عه‌زه‌م ئە‌بو‌حه‌نیفه) خویندنی نوژیی جو‌معه‌و خوتبه‌کانی به‌زمانی دایکی و غه‌یره‌عه‌ره‌بی، به‌جایزبان داناوه، ئە‌وه‌به‌زمانی دایکی و غه‌یره‌عه‌ره‌بی ره‌وایی، خویندن و نوسین به‌زمانی کوردی و غه‌یره‌عه‌ره‌بی ره‌واتره. حه‌نه‌یه‌کان و ئیمامیه‌کان ده‌لین: عه‌ره‌بی بونی خوتبه‌کان له‌نوژیی هه‌ینیدا شه‌رت نیه (الْفِتْنَةُ عَلَى الْمَذَاهِبِ الْخَمْسَةِ) چاپی بیروت په‌ره‌ی ۲۱ و ۲۲ - جا هه‌ر له‌م سوئنگه‌وه‌یه، که ئیمام خومه‌ینی فتوای ئە‌وه‌حوکمه‌ی داوه‌که‌له ۱۳۵۸/۸/۲۷ ی هه‌تاوی له‌روژنامه‌ی که‌یهان و... له‌چاپیش دراوه‌و بلاوکراوه‌ته‌وه، که دوپاته‌پیشی له‌سه‌ر ئە‌وه‌کردوه‌که‌ده‌بی (حَقِّ اِدَارَه‌ی اَمُور دَاخِلِی و مَحَلِّی) سه‌باره‌ت به‌نه‌ته‌وه‌ی کورد و ئە‌وانی دیکه‌ئيجرا بکری و دوپاته‌شی کردوه‌که‌ده‌بی (رفع هرگونه تبعیض فرهنگی و اقتصادی و سیاسی بکری)، یانی ده‌بی تبعیض نه‌میئنی یانی نه‌ته‌وه‌کانی ئیرانی کار و باری نیو‌خویان، به‌بیروده‌سی خویان به‌ریوه‌ی بیهن و له‌فیرگه‌و زانکوکان به‌زمانی خویان بخوینن و ته‌بعیضیک نه‌بی. وه‌زیر، سه‌فیر، قازی و یاوه‌رو فیرکار و ماموستا له‌خویان بی و کارخانه و تیکنیک و سه‌نعت و که‌ره‌سته‌ی هوئی به‌رز بونه‌وه‌ی ئابوری و ژبانی مروفانی له‌کوردستان و هه‌ریمه‌کانی نه‌ته‌وه‌جیا‌جیا‌کاندا یه‌کسان و بی‌ته‌بعیض بی و روژنامه، گو‌فار و ده‌نگ و ره‌نگ به‌زمانی خویان هه‌بی و فه‌رق و ته‌بعیض نه‌میئنی، به‌مجوره‌ته‌نیا ئە‌وه‌ماوه‌حوکمه‌که‌ی ئیمام خومه‌ینی و ماده‌کانی قانونین ئە‌ساسی که‌راگیر دراون ئيجرا بکرین، که‌به‌داخه‌وه‌ئه‌وه‌ماوه‌ی ۲۵ سال زیاتره‌هیمن ئە‌وه‌حوکمه‌و ئە‌سلی ۱۵ و ۱۹ و ۱۲ و... ی قانونی ئە‌ساسی ئیران به‌ریوه‌نه‌براهه. (هه‌ربویی دلین، دوسه‌د، و ته‌به‌قه‌ت نیوه‌کار و کرده‌وه‌یک بایه‌خی نییه).

دیاره‌ئه‌گهر حوکومهت له‌کات و ساتی خویدا‌ئه‌و حوکمه‌ی ئیمام خومه‌ینی و ئه‌سولی قانونی ئه‌ساسی پپوه‌ندی‌دار به‌نه‌ته‌وه جیا‌جیا‌کانی ئیرانی ئیجرا بکردایی، نه‌راپه‌رینی هیژی چه‌کداری و نه‌بزاوی ئیعتیرازی و توره‌بونی خه‌لک روی نه‌ده‌دا و نه‌تاقمی ده‌رون حاکمیهت ده‌یان توانی به‌چاوی بیگانه و نیشته‌جییانی موسته‌عمه‌ره ته‌ماشای کورد بکا، جا له‌به‌ر ئه‌وه‌یه جه‌نابی خاته‌می سه‌ر کو‌مار له‌قسه‌کانیدا سه‌بارهت به‌نه‌ته‌وه‌ی کورد، و تویه‌تی: «هیچ‌کس حق ندارد بگوید از کُرد ایرانی تر است». دیاره‌ئه‌گهر بو‌فریونه‌بوئی، یانی ده‌بی عمه‌له‌ن وه‌ک ئه‌سله‌ ئیرانی ته‌ماشای نه‌ته‌وه‌ی کورد بکری، هه‌روا له‌ ۴- ۱۳۷۲/۹/۵ له‌شاری سنه‌له‌سالۆتی (میهمانسرای) سنه‌کو‌نگره‌یه‌ک سازدرا‌بو له‌بابه‌ت ته‌ته‌وری زمانی کوردی قسه‌م کردو داوای به‌ری‌و بردنی حوکمه‌که‌ی ئیمام خومه‌ینی و خویندن به‌زمانی کوردیم کردو له‌هه‌مو‌ئه‌و کو‌نگرانه، که له‌شاری سنه‌به‌ری‌وه‌ده‌چون، من داوای ئیجرای حوکمه‌که‌ی ئیمام خومه‌ینی و ئه‌و ئوسو‌لانه‌ی قانونی ئه‌ساسیم ده‌کرد که پپوه‌ندیان به‌کورد و نه‌ته‌وه جیا‌جیا‌کانی ئیرانی‌ه‌وه‌هه‌یه‌و راگیردرا‌ون.

هه‌روا له‌کو‌نگره‌ی ری‌زدانان بو‌لی‌کو‌له‌ر، موته‌رجیم و شاعیری ناوداری کورد: عه‌بدوره‌حمان شه‌ره‌فکه‌ندی (هه‌ژار) که له‌ ۱۳۸۱/۳/۲۳ له‌شاری مه‌ه‌ابد، سازدرا‌بو، دا‌خوازی ئیجرای حوکمه‌که‌ی ئیمام خومه‌ینی و ئوسوله‌کانی راگیردرا‌وی قانونی ئه‌ساسیم کرد. هه‌روا له‌جیژنی هونه‌ری کوردی که له‌ (سینما فلسطین) له‌تاران ۱۳۷۴/۹/۲۸ سازدرا‌بوو قسه‌م کردو خو‌ازیاری به‌ری‌وه‌بردنی حوکمه‌که‌ی ئیمام خومه‌ینی و ئه‌سله‌ راگیردرا‌وه‌کانی قانونی ئه‌ساسیم کرد، هه‌روا له‌روژانی پینجشه‌مه‌و هه‌ینی ۱۱ و ۱۲ سه‌رماوه‌زی سالی ۱۳۷۸ له‌سالۆتی (مجتمع شه‌ید آوینی) له‌کرماشان که کو‌نگره‌یه‌ک بو‌ری‌زدانان له‌خو‌الیخوشبو سه‌یید تا‌هیر سه‌ییدزاده‌هاشمی سازدرا‌بو داوای ئیجرای ئه‌سلی ۱۵ و ۱۹ قانونی ئه‌ساسیم کردو ئه‌م دا‌خو‌ازی‌ه‌م له‌کتیپی فه‌ره‌ه‌نگ و ئازادی، کو‌مه‌لیک نوسه‌رکتیپی گولان ژماره‌ی ۳۳ چاپی ۲۰۰۰- ز- هه‌ولیر، له‌چاپ درا‌وه، هه‌روا نوسه‌ری ئه‌و کتیبه‌نوسیه‌تی: ئه‌و دا‌خو‌ازی‌یه

کوژه که‌ی جوّش‌دا.

له‌کوژگه‌ی ریژدانان بوّ پیّشه‌وا مسته‌فا بارزانی رابه‌ری که‌بیر و هه‌میشه‌زیندوی نه‌ته‌وه‌ی کورد که‌له ۲۰۰/۳/۱۰ ی زاینی له‌تالاری (بین‌المللی) سازمانی ده‌نگ و ره‌نگی کوّماری ئیسلامی ئیژان قسه‌م کردو له‌ئاخری قسه‌کانمدا و تم: «هیوا دارم هه‌ر وه‌کو توری که‌له‌چهن ماله‌ئاواره» ی توری نیشه‌جیّی قبرس پشتیوانی ده‌کا، کوّماری ئیسلامی ئیژانیش، ئاواله‌کوردده‌کان چ له‌عیراق و چ له‌تورکیه و سوریه و لوبنان و... پشتیوانی بکا. باشه‌بخه‌مه‌وه‌بیر: روژی سیّ شه‌مه ۳ ی خه‌زه‌لوهر (ئابان) ی سالی ۱۳۶۷ ی هه‌تاوی و ۱۲ ره‌بیع ئه‌وه‌ل - ی ۱۴۰۹ ی مانکی و ۵ ئوکتوبر - ی ۱۹۸۸ ی زاینی خوالیخوشبو: سه‌یید مه‌حمود - ی گولشه‌ن، سه‌یید ئیبراهیم - ی ستوده - دوکتور محه‌مه‌د ته‌قی ئیبراهیمپور. محه‌مه‌د صالح ئیبراهیمی (شه‌پوئل)، شه‌ریف عه‌زیمی، محه‌مه‌د ره‌ئوف ته‌وه‌ککولی، محه‌مه‌د ره‌یانی، حه‌سه‌ن سه‌لاح (سوژان) دوکتور فه‌ره‌یدون - ی جو‌نه‌یدی، که‌له‌لایهن ئوستانداری کوردستانه‌وه‌بوّ به‌شداری کردن له‌جیژنی له‌دایک بوونی حه‌زه‌تی ره‌سولی ئه‌کره‌م (د - خ) به‌بوئهی حه‌وته‌ی وه‌حده‌ت بانگ کرابوینه شاری سنه، وه‌کاک شاروخ هه‌ورامانی، به‌ماشین‌ها بتووه‌تاران، به‌شوینماندا، شه‌وه‌له ئوستانداری که‌ئایه‌توللا عوزما سه‌یید علی خامنه‌یی، سه‌رکوّماری ئه‌وسای ئیسلامی ئیژان، له‌وی بوو، ئیمه‌یش ئه‌م موسته‌د عه‌یاته‌مان به‌ئیمزای هه‌مومان له‌شه‌وی مه‌لود خوانی له‌سالوئی ئوستانداریدا دا ده‌س سه‌رکوّمار، ده‌قی موسته‌د عه‌یاته‌که: (مستدعیات هیئت علمی فرهنگی گردان که بمنظور شرکت در مراسم هفته وحدت در محضر ریاست محترم جمهوری به سندج دعوت شده‌اند:

- ۱ - تشکیل فرهنگستان کردی (آکادمی) - ۲ - ایجاد گُرسی زبان و ادبیات کردی و تأسیس چند واحد تدریس زبان کردی در دانشگاه‌های مناطق گردنشین و تهران و سایر مراکز علمی کشور - ۳ - پیگیری مصوبه‌ی نخستین کنگره‌ی زبان و فرهنگ و ادبی کردی مهاباد، درباره‌ی تدریس زبان کردی در جنب زبان فارسی در مدارس ابتدایی در مناطق گردنشین - ۴ - ایجاد دفتر هماهنگی در ستاد انقلاب فرهنگی در تهران به منظور

پیگیری مستدعیات یاد شده - زور به‌ریزه‌وه هه‌یه‌تی عیلمی فه‌ره‌نگی که به ته‌قازای
 ئاغای (روزبه) موشاویری کاروباری موتاله‌عات و فه‌ره‌نگی ئوستانداری سنه،
 (کوردستان) ناوه‌کان و موسته‌دعه‌یاته‌که، وه‌رگیران و پیشکەش به‌به‌ریز سه‌ر کو‌مار، کرا
 به‌ئیمزای هه‌مومان (ئابان) ۱۳۶۷ ی هه‌تاوی - به‌داخه‌وه‌ له ۱۱/۱۰/۱۳۷۱ ی
 هه‌تاوی گول‌شه‌ن به‌نه‌خوشی دل‌وه‌ستان وه‌فاتی کردوم‌نیش بو‌یادی ئه‌و دو‌سته‌تازیزه
 شه‌رحی حال‌ی ئه‌وم به‌زمانی کوردی نوسی و له‌گه‌ل ئه‌و موسته‌دعه‌یاته‌دا له ۲ ژماره‌ی
 ۴۰ و ۴۱ هه‌وته‌نامه‌ی ئاوییه‌ر - مانگی خه‌زه‌لوه‌روسه‌رماوه‌ز - ی سالی ۱۳۷۷ ی
 هه‌تاوی به‌چاپم گه‌یاند. خودا له‌قورئاندا فه‌رمویه‌تی (إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ) له
 قورئاندا ئه‌مر کراوه‌ مرو‌عادل و دادگه‌ربی و له‌ولات‌دا، عه‌دالته‌ به‌رقه‌راربکا، دیاره
 عه‌دالته‌ هه‌مو لایه‌نه‌کانی فه‌ره‌نگی کو‌مه‌لایه‌تی، سیاسی و رامیاری و ئابوری
 ده‌گریته‌وه، دیاره‌په‌ره‌دان به‌دادگه‌ری و عه‌دالته‌ و پاراستنی ریژوکه‌رامه‌تی مرو، له
 نیزیکی بوونه‌وه‌ی خه‌لکی له‌یه‌کتر، ده‌توانی بیته‌ئامانجگه‌لی هاو به‌ش؛ که له‌سازدانی
 ئازوتن به‌ره‌ولای جیهانی بوون نه‌خشی بنه‌رده‌تی هه‌بی. به‌هیوای ئه‌وه‌ین دادگه‌ری به
 دی بی. ۱۲/۶/۱۳۸۴ و ریکه‌وتی ۳ ی سپتامبر - ی ۲۰۰۵ ی زاینی - تاران.

ئهم مه‌به‌ته‌له‌په‌یامی کوردستان په‌ره‌ی ۱۴ سیاسی ژماره‌ی ۳۶ شه‌مه‌ ۲۵ خه‌رمانانی
 ۱۳۸۵ هه‌تاوی و ۲۷۰۷ کوردی و ۲۲ شابانی ۱۴۲۷ مانگی و ۱۶ سپتامبری
 ۲۰۰۶ ز - له‌مه‌هاباد چاپ و بلاو کراوه‌ته‌وه.

ئاترو پاتين

ليکولينه وه له واژه ي ئازربايجان (ئاترو پاتين: ريشه ناسي ناوي شارو يادمانه کاني تاريخي و گونده کاني يه ک و لآت و نيشتمان، له راستيدا ئاگاداري يه که، له په يدا بون و ئال و گور و پيشکه و تني ئه وانه، له ميژودا، دياره ناو له سهردانان له سهر شتي يا شويني يا که سي، زورتر له سهر بنه رتي روداوي ميژويي يا دانه راني ئه وانه، بيچم ده گرن يا له روي کارو کرده وي تاييه تي کومه لايه تي و فره هنگي، وه يا ناوي ميراتي خو رسک و سروشتي دهور و بهري ئه وانه، وهرده گير درين، ههرچن خانوبه ره و شاره تاريخي يه کان، دواي رابوردني روزگار له ناوي که بويان دانرابووه، فاسيليه يان گرتووه و ريگاي دوروديزيان له سهره تاي شکل گرتيانه وه بريوه، به لام ههر جور بي ئيمه مانان، به تيفکرين له و خانوبه ره و شارو گوندانه، ئاگادار ده کاته وه و رامان ده چله کينن که ليان وردبينه وه، که جلون سهر يان هه لداوه و په يدا بون. له م نوسراوه دا که ده يخويننه وه، تي کوشراوه تا له روي به لگه ي تاريخي و زمان ناسيه وه، بگه ينه بنج و بناوان، ههرچه نده ئه م تويزينه وه ته و او ترين و دوايي تريني ده سکه ت، نين له م باه تانه وه جا له سهر به لگه نامه و نوسراوه کاني ميژوزانان و خو ره لآت ناسان و جوغرافيازانانه وه، ئازربايجان به دريژايي ده و ره گه لي تاريخي ناوه ندي حوکومه ت کردني هوژ و تايفه ي جيا جيا بووه، ئاسه وارو ئه و نيشانانه ي و اله روزگاري دورو دريژ به يادگار ماو نه ته وه، ههروه کوشاره ويرانه کان و ته پولکه خوله ميشينه کان و قه لا و بهرده نوسراويا هه لکه ندر او ه کان، گلکوگان و هه زاران شوين، يا واژه کاني کون و که و نارا که له ئازربايجاندا هه يه، به لگن له سهر ئه م راستيه. حه سه ن پيرنيا ميژو زاني ناوداري ئيراني (ماد) ي گچکه ي به ئازربايجان و به شي له کوردستان داناوه، وه هه روا زوربه ي ميژوزانان به تايه ت يوناني به تیکرا، ئه وه به (ماد) ي گچکه، ده ناسن و ده زانن و بيروريان له وه دايه، که له شکر کيشي و به ده سه وه گرتني دنيا له لايه ن ئيسکه نده ري مه قدوني به دوا، به بوته ي ناوي فره مانره و اي ئه م

ئوستانه به سهرزهوی ئاترو پات یا ئاترو پاتین ناوی دهر کردوه.

محهمه د تهقی حه کیم له کتیبی خویدا که به نیوی (گهنج و دانیش) نوسیویه تی، ده لی: دواي مردنی ئیسکه ندهر حوکومداری ئه و ئوستانه، به ناوی (ئاترو پات) یه که م که سیکه، که ئالای ئازادی هه لدا و له راست سپای داگیر کهری ئیسکه ندهرا، زهق راوه ستا و ئه م سهرزهوی یه ی له چنگ داگیر کهر ئازاد کرد، جا ههر له بهر ئه مه هندی له توژی ئه ران و اهه ی ئازربایجانیان، به وه گیراو، به ناوی ئه و داناوه و ئه م ئوستانه یشیان به ئازربایجان ناو بردوه. سه یید ئه حمه د کیسه روی نوسیویه تی: کاتی ئیسکه ندهر بو ولاتی ماد و مادان (ئیترا نی کون) هیرشی بردوه، له ماد - ی گچکه یه کی له خه لکی ئه وی به ناوی (ئاترو پات) راپه ریوه و له و کاته وه، ئه و (ماد) ی گچکه یان به ئاترو پات ناو بردوه و که م که م کراوه ته، ئاترو پاتگان و عه ره بیه ش کردویه ته ئازربایجان و بنه ماله ی ئاترو پات تا روژگاری سلوکیان و ئه شکانیان، ههر به رده وامبون.

له بورهانی قاتبع و کتیبی تر، قسه گه لی تر له واتای ئه ودا په یدا ده بی که هه مویان ئاو یستانی و ئیراین. ئیسترابون جوغرافیا زانی یونانی له کتیبی خویدا نوسیویه تی: کاتی هیری پاشایی هه خامه نشیان که نه فت که وت، ئیسکه ندهری مه قدونی ده سی گرت به سهر و لاتی مادان و هه خامه نشیاندا، له و سهر و به نده دا سهر داری به ناوی «ئاترو پات» له (ماد) ی گچکه راپه ری و سهر داری ماد - ی گچکه به ناوی ئه و سهر داره ماد - ه ناو نریاوه و له پاشان به ئاترو پاتگان یا ئاتور پاتگان، خویندراوه ته وه، خه لکی ماد - ی گچکه (ئاترو پات) یان کرده پاشای خویمان و خویمان کرده سهر به خو و گویمان بو هه رشه و گوره شه ی ئیسکه ندهریان شل نه ده کرد و جار به جار به گه ل پاشایانی ئه رمه نستان و ئه شکانیان و شامات سوریا: (سوریه) خزمایه تی و ژن و ژن خوازیان ده کرد

پروفیسور «مارکوارت» روژه لآت ناسی ئه لمانی له سالی ۱۹۲۶ ی زاینی و ریکه وتی ۱۳۰۴ ی هه تاوی له کونفرانسیکدا که له بابته تاریخ و ره گهزی ئازربایجانیان، قسه ی

کردوه، رای گه یاندوه که واژه‌ی نازربایجان له ناوی ئاترو پات ساترا بی ئەو سەردەمە‌ی ولات، له روژگاری ئیسکەندەر، گیراوه، ئاترو پات وجی نشینانی ئەو نە تەنیا له روژگاری ئیسکەندەر دا، سەربە خوویی خوین سازدا بو، بە لکو دواي ئەویش بە سەر بە خوویی حوکومەتیان کردوه، بە لām سەرەنجام ئەو زنجیرە‌ی پاشایانی ماد - ی گچکە بە دەسی ئەشکانیان تیاچون.

نوسەری تاریخی ماد، یا کوشوف لیکۆلەری روسی له کتیبی خویدا ئاوه‌های نوسیوه، بەشی فرە‌ی سەر زهوی ماد له هەرمیکدا بوو که له دوایدا کرایه، ئاترو پات و ئەوسا کرایه نازربایجان و له باشوری چەمی ئەرەس دابوو. لەوه دەچی حوکومەتی ماد روژگاری له سەر زهوی باکور، مەلبەندی ئارانیشدا خاوەن و زهوه‌سە لات بوون، واژه‌ی نازربایجان له راستیدا له ئاترو پات سازدراوه، بی گومان خەلکی نازربایجان که له بنه چه که‌ی ماد - ن به درپژای میژو، نە خشی گرینگیان هەبووه.

هەندی لایان وایه که دواي مردنی ئیسکەندەر، ئاترو پات بووه‌ته، حاکمی ماد - ی گچکەو ئەو سەر زهوی یه، به ناوی ئەو، ناو داربوو. یاقوتی حەمەوی دەلی: ئاترو له په‌هله‌ویدا به واتای ناگره‌وپات به واتای پارێزەری ناگردان و خازنه، به گشتی یانی خانوی ناگر و پارێزەری ناگر، دیاره هەبونی ئەو هەمووه ناگردانانە‌ی له‌ویی، کردوۆته بەلگه بویرو راکه‌ی خوئی، خاوەنی تاریخی گوزیده دەلی: مرویی به ناوی ئازەرباد له روژگاری شاپوری زولته‌کتاف له ماد - ی گچکە، لافی پیغەری لیدا و خەلکی باوه‌ریان پیی کرد. میژوزانانی ئەرمەنی، له نوسراوه‌کانی خویندا. نازربایجانیان به ئازەربایجان، ئازەرباقان و ئاترو پاتکان، ئاترو پاتکان، نوسیوه و عەرەبیش به ئازەربایجان نوسیویانه. حە کیم فیرده‌وسی له شانامە‌دا لهو بابە‌ته‌وه فەرمویەتی: [یک ماه در آذر آبادگان - بودند شاهان و آزادگان - همی تاز تا آذر آبادگان - به جای بزرگان آزادگان] نوێژینه‌وه نیشان دەدا که ئاترو پات به شیوه‌های جوړ به جوړ گۆر دراوه.

هه ندى لايان وايه ناوى شارو مه لبه نديكه، هه ندى تر لايان وايه ناوى به كى له كورانى
 هه زره تى نوح پيغه مبه ره. هه ندى تر ده لىن: به واتاي جيگه گژه گژى بايه. له ئاويستادا
 (Atere pate) به واتاي پاريزه رى ئاگره. له په هله ويذا به م شكله يه (Aturpat) ئه م زاراو:
 ئاترو پات يا ئاترو پات ناوى سه رداريكي ماد - ي گچكه به وئيراني، دياره، ئاترو پات
 حاكم «ساتراب، شاربان» بووه له روزگارى ئيسكه نده ردا لام وايه پيوسته به (دزمار يا
 دژمار) ئيشاره بكرى كه له ئاسه وارى ئه و زمانه يه و له وهش ده چى بيرو راي ئيسترابون
 راست بى، چونكا ئاشكرايه كه دواى تيشكاني ئاشوريان به ده سي (ماد، ماننا، سكاو
 كادوسين) كه به دژى ئاشوريان يه كيان گر تبوو. ماد - ه - كان به سه ر باقى يه كگر تواندا،
 زال بوون و ئيمپه را توري گه و رهي (ماد) يان بو يه كه مجار له مادان و كوردستان و ئيراني
 كوئندا به سه ردارى (دياكو - ي ماد) به ديهيناو نيشتماني گه و رهي (مادان) ي پيگ هينا.
 له سه ره تاوه حوكومه تى ماد له ئوستاني باشورى چه مى ئاراز (ئه ره س) كه ئازربايجاني
 ئيستايه، دامه زراوه و به ماد - ي گچكه ناسراوه و له پاشان گشت ولا تى ئيراني كوئى
 ته نيوه ته وه و ماد، بووه ته حاكمى مادان و گشت ولا تى كه وناراي ئيران و له روزگارى
 ئيسكه نده رى داگير كه ردا، ئاترو پات به دژى داگير كه ر راپه ريوه و له ماد - ي گچكه دا
 حوكومه تى سه ر به خو يى سازداوه و گو يى به هه ره شه و گوره شه ي داگير كه ران نه داوه.
 روزنامه ي هاوشارى ۱۳۷۹ ي هه تاوى به قه له مى ميخوش نوري (شه پوئل). ئازربايجان
 له كه و نارواه، جيگاي به ر خوردي ته مه دون و ژياروشارستانيه ت و ئه قيد و ئاداب و
 روسوم و په يدا بوني شوينه وارى كوئى ميژويى بووه، ئاسه وارى كوئى وه ك ئه ر سباران و
 قه راداغيش به ۱۲ هه زار سال و ته وريژيش به چواره ه زار سال به ر له مرو، ناوى هه يه،
 ئازربايجان لاندكى ژياري، كه ونارايه و يه كى له وه هه ري مه پر گر ينگه يه كه به رهي مرو فى
 ئوگر داري خو يى كردوه، چ له باري ئابورى يا خو رسكى و سروش تى به جو رى كه يه كه م
 چاپخانه و يه كه مين فيرگه، يه كه م ته ئاتر به شيوه ي ئه مرو يى و فره ئه مرو يى تر له م هه ري مه

بیچمی گرتۆوه و هیمان ئەو گرینگە ی دیرینی خوئی له دەس نەداوه، سەرنج راکیشه ئازربایجان ئاو و هەوای جوړاو جوړ و خووش و دلگیر و دل لاوینی هەیه. موره تەب بونی چوار گژو فەسلێ سال، دەشتی رەنگینی کیو و چیا ی سەرنج راکیشی وە ک (ئەسباران، سەیه لان و سەهند، دەریاچە ی ورمی، - ئازربایجان خییوی شارستانی تی درەخشان و کوئە ی هەیه، چ له دەورە ی ئۆرار تۆوه کان (کە زیاتر له چوار هەزار سال بەرله مرو) و چ له دەورە ی ماد و دامەزراندنی یە کەمین و پەرە دارترین ئیمیه راتوری مادو هەخامەنش و ئەشکانی و ساسانی. نوکتە دەلین کاتی ئەردە شیری بابە کان ئالای ئازادی ئیرانی هەلدا کە ئالاکە ی بە دەس فەرماندە یە کەو بوو، بە ناوی ژەنگە شاوهران و له نیوەرستی ئەو ئالایە دا وینە ی بالندە ی (هوما ی) زەنگا بوو کە ئەمرو له نیو ئالای تایبە تی حیزبی دیموکراتی کوردستانی باشوری (پارتی) خو نیشان دەدا. کە ژەنگە له کوردی ئەمزودا بو تە شەنگە، ئەحمە دە شەنگە، شەنگە بیرئ. دەلین ئەردە وانی ئەشکانی تانە و تە شەری بو ئەردە شیری بابە کان هاویشت و پیتی وت: ئە ی کوری کوردی، له نیو جیغ و چادری کوردان پەرۆ رده کراو، چلۆنە، دەتەوی تاجی شاهی له سەربینی ئەردە شیریش له وە لأمدا دەلی تۆی ئەشکانی بویە پیاوی بیگانه ی داگیر کەری ئیسکەندەری مەقدونی و ولات دیلە و ویرانە، دەمەوی داگیر کەر، وە دەرنیم و تۆی نوکەری داگیر کەر تەمی بکەم و ولات ئاوەدان بکەمەو. نوکتە: ئەرد ئەرز، عەرد، زەوی و سەر زەوی و موقەدەس، شیریانی شیری پارێزەری سەرزەوی موقەدەس، دیارە: ئەرد له ئەردە لآن دا هەر ئەو مانە یانە دەدا ولان بە واتای جیی و مانای ئەرد بەر فراوان دە کا یانی سەرزەوی فرەخاکی، هەرۆه ک: خیزە لآن: فرەخیزدار، له زمانی کوردیدا هەرۆه ک پاشگری پاراستن و حیفز کردن، وان له باغەوان، ئەردەوان، دەشتەوان و پاسەوان، نیشانە ی سنورەوانی یە کە له راستیدا بنە مالە ی حاکمانی ئەردە لآن سنورەوانی ئیران بوون، بو وینە کوئمە له زمانی کوردیدا کە مینی راوچی یە، کوئمە لآن یانی کە مینگە ی

راوچی، دیاره واتای راوچیشی له نیو خویدا راگرتوو (شه پۆل).
 یا له دهورهی دواى هاتنی ئیسلام، ئازربایجان، یه کی له گه نجینه کانی ته مه دونی کون و
 کهونارای ئیرانه، دین گه لی وه ک ئاینی زهردهشتی، مه سیحی، ئیسلام، که یادگاری
 پرنرخیان بو ئیمه به جی هیشتوو. قه لاگه لی میژوی، دهورهی ئورار تووه کان، به سهدان
 قه لای وه ک قه لای (بابه ک کلیر) با به کی خورهم دین، ئوارسین، جوسون، قه هقه هه:
 (قاقا)، پشنو، په یغام، هلاکو، زوحاک یا ئازیده هاك، داش قه لا، قه لاکیژ، ئاخچه قه لا و
 شوینه وار و به سهدان ئاگردان، ته پولهی خوله میشین و کلیسای وه ک: (سینت
 ئیستپانوس، کلیسای مریه م - ی پاک، ئانیالو، جوان و رازوه ترین مزگهوت، ههروه ک
 مزگهوتی که بود: کهوه: پیروزه) ته وریر. ئه رگی عه لیشا، مزگهوتی مه ره ند، ته سوچ،
 ئوسکو، مه راغه، شه بستر، سه راب، ئه هه ر، میانه، گلکوگه لی ههروه ک گلکووی شیخ
 مه حمود شه بستر و مه قبه ره تو شو عه رای ته وریر مه دفه نی شاعیرانی وه ک خاقانی
 کوردی زه ننگه ی شیروان، ئه سه دی توسی و هومام ته وریری که به داخه وه شیعه
 کوردی یه کانی له دیوانه فارسی یه که یدا له چاپ نه دراوه، بووینه ئه شیعه له هومام
 ته وریری که له سه ده ی ۸ و ۸ مانگی ژیاوه و به زمانی په هله وی ئازهری کورده واری
 شیعی به چاپ لیکراوه یی لی به جیماوه - هونه:

وه هار، وول و دیم یار خوش بی ئهوی یازان مه ول بی، مه وه هاران
 وول: گول، دیم: له دیمه شورده دا ماوه ته، دیم: دم و چاو، رومهت. برواننه ناوه ندی
 موتالعات و ته حقیقاتی میلی و هزاره تی فیرکردن و بارهینان، ئیران له بابت ئازربایجان
 وه بی تاریخ که ئه و جزوه له ره دی شوره وی پیشودا نوسراوه که ئازربایجانی ئیران له هی
 شوره وی جیا به و شوره وی ناتوانی ئازربایجانی ئیران بلکینی به ئازربایجانی شوره وی
 یه وه و کتیبی زانایانی کورد، ج ۲ په ره ی ۱۱۶ چاپی ۱۳۷۹ به قه له می (شه پۆل) و
 گوڤاری ویرا ژماره ی ۲ و ۱ سالی یه که م چاپی ۱۳۸۱ گاهنامه ی فره هنگی،

ٹیجتماعی، تہدہ بی پهری ۸ به قہلہ می (شہ پوئل).

یا قہتران تهوریز، زہ ہیرہ دین فاریابی، یا ناوی (شاگولی) تهوریز یانی گولای گہورہ و پرتاو یا (گولی شا) یا گلکوک و بورجگہلی به ناوبانگی مہراغہ، وہ ک: بورجی کہ بود گومہ زہ سور، گومہ زی غہ فاریہ، بازاری سہر بوشراوی تهوریز، سہیرانگہی ٹال گولی، گوندی کہ ندوان، ٹہشتہ بین مہد فہنی خواناسی ناودار شیخ ٹہ بولقاسم نہ باتی کورد، لیقوان، گوندی قہراداغ و داوینہی چپای سہ ہند و سہ بہ لان، یا جہنگہلی پردار و درختی ٹہر سباران، بروانہ ہاوشاری به فارسی شہمہ ۵ خہرمانانی ۱۳۷۹ و ۲۵ جومادای ۱۴۲۱ و ۲۶ ٹوگوستی ۲۰۰۰ ی زاینی، سالی ۸ ژمارہی ۲۰۲ به قہلہ می محہمہد رزا عہزیر پور (شہ پوئل).

ناساندنی ناوی تهوریز لہ روانگای زوان ناسی یہوہ. لہ شہر لہ تہ ک (ٹوراتو) سارگینی ۲ پاشای ٹاشور لہ کہ تیبہ و فتح نامہی خویدا لہ ۷۱۴ به ر، لہ زاین لہ ٹوشکا یا (ٹوسکو؟) و ہروا لہ دژوقہ لایی پتہو بہ ناوی تاروئی ناوی بردوہ، کہ لہوہ دہچی تهوریز بی (بروانہ تاریخی تهوریز تاکلکہی سہدہی ۹ مانگی، محہمہد جہواد مہشکور، پهری ۳۹۱) و بہ تیرٹیس، گازا، تورش، توریس، ٹورترا، داو ریز: (تہوریز) دورژ و... لہ کتیباندا ناوبریاوہ. (تہوریز کون مہنسور خانکو پهری ۲۰) میژو نوسانی ٹہرمہنی تہوریزیان به تہووویژ» ناوبردوہ (بروانہ تہوریز و دہورو بہر، شہ فیع جہوادی پهری ۶۳)، چیروگی بہم جوڑہ ہہیہ کہ «زبیدہ خاتون ژنی ہارونہ رہشید، (تہو (تہب) و لہرز) دہیگری و چون لہ تہوریز کہ ٹاوو ہدوایی پاک و خاوینی ہہ بووہ، چادہ بیٹہوہ، ٹہوی بہ تہوریز ناو، دہردہ کا. (محہمہد جہواد مہشکور سہرچاوی بہرو) یاقوت حہمہوی لہ موعجہم بولدان تبریز - ی بہ کہسری ت خویندو تہوہ - ٹہبول فیدای ٹہیبوی لہ تہقویمی بولداندا دہنوسی «ٹاپورہی خہلکی ٹہو شارہ به تہو ریز دہی خوینتہوہ (سہرچاوی بہرو پهری ۳۸۸ و ۳۸۹) مینورسکی (ٹیران ناس) نوسیوہ تی: خویندہوہی (ت:

تبریز) بە کەسەرە، یە کێ له تاییه تی یە کانی زاراوه ی خه لکی خه زهره کانه (سەر چاوه ی به رو) ئیرادی فره له م باوه ره ده گیردری. ئەحمەد کيسره و ی به و هه مووه. توژیینه وانه که له بابەت (تهوریز) ه وه ئەنجامی داوه، به ئاکام نه گه یشتوو ه و رایگه یانده که باش وایه، داوه ری له سەر نه که ین (: نازهری یا زمانی باستانی نازربایگان ئەحمەد کيسره و ی په ره ی ۱۰۵ چاپی دوهم ۰۱۳۷۹). بیرورای دیکه ی ش لای وایه که «تاو روژ» واژه یه کی ماد - ی یه و به واتای شوئیکه، که تریز و تیشکی خوړی به سهردا ده رژی و کودریش ناوی ئەو شاره به (تهوریز) تهو، به واتای (تاو: نوری خوړ و روژ) و (ئەلفه که ی بو ته خفیف فرتاوه، یا (تهو) به واتای له رزوتی و نۆبه تی و ته ب) ه - ریز - یش به واتای (تهوریز) یانی تاوتی و نۆبه تی و له رز لاده با، له لشی مرو، ده ی ریزی و لای ده با، (تهوریز) حالته تی فاعیلی و بکه ر - ی لی بگرین. که له زمانی ماد - خپوی ئیمپه راتوری ماد و کورد، به واتای (تاو، هه تاو) پرژینه، هه روا، له زمانی ماد - ی دا به شوئیک ده لین: که گو ی روژ نورو تیشک و تیریزی خو ی به سهر ئەو پرش و بلاو ده کاته وه (تهوریز له روانگایی تره وه، (حه بیو للاً تابانی په ره ی ۵۳) هه ندی تر لایان وایه تهوریز، ریشه ی ئاریایی هه یه و له واژه ی (تهو، ته ب، تا، تی) گیراوه و به واتای گه رما ریز - ه که سه رچاوه ی ئاوی گه رم له تهوریز نیزیکن (ئیران و قه زیه ی ئیران لورد کیزون ته رجه مه ی وه حید مازنده رانی ج ۲ په ره ی ۶۶ به نه قل له تهوریز له روانگایی تره وه په ره ی ۵۷) وه حسین خه له ف تهوریزی له بورهان قاتیع - ج ۱ په ره ی ۲۳ له ژیر ناوی نازهر ئاباده گان ده نوی: (ناوی شاری تهوریزه. ئەمرو (تهو) له زمانی خه لکی نازهری دا به واتای (گه رما، تاب و ته وان) به کار ده بری (واژه کانی کوته له زمانی ئەمرو ی مه رد می نازربایجان، وه محمه د ره زا شیعار تهوریزی، له ژیر واژه ی (تهو)، دیاره ئە گه ر (تهو) له گه ل (ریز) دا ئامیته بن، ده بیته (تهوریز) که له زمانی کوردی ئەم سه رده مه دا باوه و به (تهوریز) یانی (تهوریز) ده خویندریته وه. ههروه کو له بهرا، وتمان ئەبول فیدا ئەبیوبی ئەو شازاده کورده، له کتیبی ته قویمولبولدان دا

نوسویه تی تهو: (= تهف) که ده بیته (ته فریز = ته فریژ) یانی گه رما ریژ، حاله تی فاعیلی و بکه ر.) و به در یژای روژگار ساوراوه و به (ته ورینز) یا ته ورینژ خویندرا وه ته وه. (فهره نگی عه مید حه سن عه مید برواننه واژه (تهف) ئهم قسه له گهل ئه وه ی و تراکه (ته ورینژ) ریشه ی ئاریایی بو هه یه، یه ک ده گرنه وه. ته ورینژ ناویکی کوئی ماد - ی ئیرانی یه و - ناوی گونده کانیش هه روان: مه مه قان، گوگان، میهراوا، شیراز: شیرینژ یا شیراژ - شیرا ج، هه شته رو، ماکو: مادکو، میانه، بناو... هه چهنده له چوار سه د سالی رابوردوه وه، زمانی مه رد می ئازرباده گان ئازرپاته کان له ئازه ری به هه له وی: گورانی، بوته ئازه ری تورکی، هیمان زیاتر له هه شتا له سه دی واژه کانی ئه وی ره گ و ریشاژوی ماد - ی په هله وی: گورانی یان بو هه یه، برواننه موتالعات له زمان، تاریخ و فهره نگی ئازربایجان فیروز مه نسوری و ئیران میهر په ره ی ۸۱ و ۸۲ میهر و ئابان و ئازه زی ۱۳۸۵ ی هه تاوی نوسینی په یمان ئه سه دزاده ممقانی و یاد داشته کان و ته رجه مه ی (شه پوئل).

وندا بونی گهنج

«دیوید روھیل» که و نارناسی ئینگلیسی خوددی سالی ۱۹۹۸ی زاینی کتیبکی له لهندهن له چاپ داوه، به ناوی «ئوستوری» په یدا بونی ته مه دون، له چاپ دانی ئەم کتیبه بووه هوئی ئەوه، زورئی له که ونارا ناسان له بابته تاریخی عه هدی عه تیق و ته نانه ت ناسین و ناساندنی تاریخی له رافه و ته فسیر گه لی خوین بیر بکه نه وه و دوباره چاوی پیدا بخشینه وه یا تال و گوریککی تیدا بدهن. روھیل له سه ربه ره تی ورد بونه وه و لیکولینه وه کانی خوئی و ههروه ها به به لگه هینانه وه له سه ر به ره تی به لگه ی مه وجود، له ئینجیل عه هدی عه تیق (به شی ئافرانندن) و راقه و ته فسیره کان و ده رخنه گه لی که له روی ئەو ئاگاداریانه وه، ئەنجامی دابون، ئەم فه رزه ی هینا بووه گورکه باغی عه دن: (باغی به هه شت) شوینیکه، له باکوری روژاوی ئیراندا یه: (هه ریمی له نیوان ته وریز و ورمی) دایه، ئەو به م فه رزه، ده ی سه لمینی، که په یدا بونی ژیار و ته مه دون له م نوخته و له م هه ریمه وه، ده سی پی کراوه و به حه ره که ت کردن له نیو کیو و چیا و چره کانی زاگروس (زوکورتی) دا، میژوی ژیار و شارستانی به ره ی مرو بیچیم و شکلی گرتووه. دوای سالیکن «پترمارتین» لیکوله رو نوسه ری دیکه ی ئینگلیسی، به و تاریکی وردو تویره رانه وه و ته حقیقی که له روژنامه ی «ساندی تایمز» ه وه، له و بارو بابته ی سه ره وه له چاپی دابو، ئەوه ی به به شی له ئاخیرین ده سکه و تگه لی که ونارا ناسان، ئەژمار دووه، ته نانه ت ئەگه ر ئەو هه ریمه کوردنشینه اش به شی له و هه ریمه یاد کراوه یش نه بن، خزمی و نیزیکی ئەو گونده کوردنشینه، ده توان سه رنج و تی روانینی زورئی له گه روکان و لیکوله رانی ده ره وه بو لای ورد بونه وه له و گونده کوردنشینه، به ره و لای خوینان رابکیشی، لیکوله رانی که به دوای که شف و دوزینه وه ی بیشکه ولاندکی ژیار و شارستانین، و تارو نوسراوه ی «روھیل و مارتین» تاگونده کانی بی به ش و مه حروم و هه ژار نشینی ئازربایجان ده رو و دوباره، وه بهر سه رنجدان و لیکولینه وه و خویند نه وه،

ده كهون، مه به ست ئه و گوندنشیانهن، كه بهر له مه كانیزه كردنی كشت و كال، به به كه گه رما و: (حه مام) یا به كه فیرگه، فره تر نیازیان هه به و موحتاجن، بو شایه دی ئه م نوسینه گشت خه لکی گوندی: (خری) و باقی گوندنشینه كانی دیکه ی جیرانیان به سه. راپورتی هه وائی ئاسیه ئه مینی له روژنامه ی هاوشاری سالی ۱۳۷۹ ی هه تاوی و ۲۰۰۰ ی زاینی. (شه پوئل).

کردستان الشریقه (ایران) .. ترجمه تفسیر القرآن الکریم بالکرديه

(شه پوئل)

لأول مرة في كردستان ايران قام البروفيسور - محمد صالح ابراهيمي (وهو استاذ جامعي) بتفسير القرآن الكريم باللغة الكردية كما راجع التفسير مجموعة من علماء كردستان وقد ساعدت وزارة الثقافة والارشاد الايرانية على طبع هذا التفسير.

ويعتبر عمل الدكتور ابراهيمي رافداً جديداً للغة الكردية التي لا تدرس في كردستان ومصدراً لأبناء كردستان المحرومين من المصادر والكتب الكردية إلا ما ندر.

27 نداء الحق جاپ لندون

بانگس هه ق - السنة الرابعة - العدد ۱۴ - ۱۵

/ سبتمبر ۱۹۹۵ م ۲۷

کاتی ئەسپه کان مه ست ئەبن:

لیکۆلینهوه و بزاره کردنی ئەم فیلمه:

فیلم بهم تیتراژه، تهژی له خوشه و یستی یه، دهس پیتی ده کا کیزولهیی بچکولانه به زمانی شیرینی کوردی چریکه و چیرۆکی ژیان و ژینی خوئی ده گیریتتهوه. له دایکیهوه قسه ده کا که مردوه. له باوکیهوه ته دوی که خهریکی قاچاخچی یه تی یه و له «مادی» براههوه ده ئاخوئی که نه خوشه و بیمار، وه قسه له خوشکه گه وره که ی ده گیریتتهوه به نیوی «روژین» که کاری دایکی بنه ماله ی له سه رشانه و ته بی پینج خوشک و برایی، که به گاگۆلکه ده روژ یا تازه ده توانن بهن دو یخینه که ی خویان به ستنه وه، به خیو بکا و پیان رابگا. له پاشان دیمه ن و شانۆ یه ک له بازار و زاروکانی کوردی که به زه حمه ت کاسه ی بلور و زهرف و زروفی چینی له کریاران، وه رده گرن و له روژنامه ی ده پینچ تا له ریگای پر له که ندو کو سب، له م زهرد بو ته و زهردی نیوسنور چوون، نه شکین.

هه ر له و شانۆ دیمه نانه ی فیلمه که دا، که کاک به هه من قوبادی نوسیویه تی و سازی داوه، باش تی ده گه ی که منالانی کورد قوربانی نه داری و هه ژارین و له سه ریان ناکری، وه ک مرو له بهرچاو نه گیر دراون. منالانی که له باتی چوونه فیڕگه بو خویندن و فیڕبونی زانین و عیلم و هورنه ته بی دهس ده نه کاری بفه و پر مه ترسی و شتی قاچاخ بین و بهن، ته ویش له شار و چکه ییکی نیو سنور که ساله های سال له بن چکمه ی داگیر که راندا (له سو نگی جهنگی ئیران و ئیراق دا نالاندویه تی).

ویته گه لی که له په رده ی ته و سینه مایه دا، ده بیند ری، شار و چکه یه کی گچکه یه، که زاروکانی کورد، له ویدا ژیان و ژینان زور سهخت و پر له زه حمه ته.

«مادی» نه خوش و کوورو پشت ده ره ریوه، «مادی» کیسه یه کی چکۆله ی هه یه که قورسه و به ناچار ده واکانی تی ده کاو لای خوئی رایان ده گری بو خواردن. «مادی» ۱۵ سالانه یه، به لام به قه و قلافه له منالی سی ساله ده چی «مادی» پی یه کانی چکۆله و سه ری زل و ده م و چاو ی زل و زهق وزگی هه لمساوی هه یه و پشتیشی له دواوه زهق

دهر پهريون. ئەو هه مو سه ر له ئيواران سواری وائيتي گهوره دهبن و له گه ل منالانی کوردی دیکه دا شت و مه کی قاچاخ ده فروشن یا دهی کرن.

ئه مجاره یان مناله کانی کورد، ده فته رچه ی قاچاخیان له ژیر کراسه کانیا نه وه، له بن به غه لیان دا، شار دبو وه. له نیو ئەم منالانه دا، منالانی کوردی باشوری یانی ئیراقیشیان تیدا بوو، که سنوره وانانی سنوری «به درو» په یتا په یتا ئەو مناله کوردانه یان هه لده بری، تابیان گرن و بیان رویتینه وه و زیندانیان بکه ن و شکه نجه و ئازاریان بده ن و چاو ترسینان بکه ن، جا ناچار ئەو مناله کوردانه ی ئەو دیوی کوردستانی باشوری ئەبوو، بهر له وه ی بگه نه نیو سنورو نیژیک «سنوره وانانی داگیر که ر» له پشت وائیتبار ه که وه خو فریده نه خواری و به نیو ئەو به فره زور و سهر ما سه خته به نیو زهرد و بهردا، به و نیو چرو چیه دا به هه لات هه لات برون و خو له دهس (سنوره وانانی داگیر که ر) رزگار بکه ن. به لام زور جار ان ئەو مناله به سه ته زمانانه، ده که و تنه گیر سنوره وانانی نامووبی به زه یی و هه رچیان پیی ده بوو روتیان ده کردنه وه و ده درانه بهر زلله و پیی له قه ی ئەو ناکهس به چانه ی به ناو سنوره وانان.

ژین و ژیان له ونیوه دا «که به نیوی سنور به سه ر ئەو خه لکه، دا سپاوه» زور هه ژارانه و پر له دهرد و رهنج و زه حمه ته، زهوی زور و په ره دار و بهرین و پر له «مین» ه - که «داگیر که ران» له خاکی پاک و پرپیت و به ره که تی کوردستان دا چه ندو یانه، له کاتی شه ری ئیراق و ئیران دا که به عه مد و به قه سه ت، شه ره که یان له ساله کانی هه شتا کاند (۱۹۸۰ ز) هینا بووه نیو خاکی کورده واری، چونکا له وه ده ترسان کوردیه ک بگرن و خو له دیلی و یه خسیری رزگار بکه ن.

له و سه رده مه ی وائهم فیلمه ساز دراوه، ئەو ناوچه زور سارد و پروته ژی له به فر و ژیان زور سه خله ت بووه.

«مادی» نه خو شه و ئەبی قور سه کانی، به بی ئاو قوت بدا و بیان خوا، به م و اتایه تف له نیو ده میدا جه م بکاته ه، «تا بتوانی قور سه کانی پیوه قوت بدا چونکا بو خواردنی ئەو قور سانه، ئاو له و ده مه ی دا دهس ناکه وی. - له ونیوه دا، نو واندانی پیوه ندی مرو فانی نیوان سی منال هه ست بزویته، سنوره وان، وائیت باره که راده گری و مناله کان ریز ده کا، دوای

راگر تنی ماشینه که، منالە کان ئەبی باقی ریگا، تادە گەنە، مالەو، بە پیادە برون، ئەو ریگا پروتەژی لە بەفرە و بەوسەرما و سۆل و تۆف و بەندە، بەلام هیمان بەلاودەرد، بەسەر قارەمانانی فیلمە کهدا، ئەباری. منالە کان گەشتونەتە مالی و لەوکات و ساتەدا جەنازە ی باوکیان گەشتوتە بەر درگای مالی. راوی قارەمانی میرمندان بەزمانی کوردی هاوار دەکا و بە قولپی گریانەو. دەلی باوکی بەسەر «میندا» رەد بوو و مین لەبن لاقیدا تەقیو. ئیستا لەم دەمەیدا، سەرەرای داکیان، باوکیشیان سەر پەرستی خانەوادەش لە دەس چوو و شەهید بوو.

نوکتە: لەم فیلمەدا «مادی» ۱۵ سالەیی بە تەمەن گەرەو بە قلاڤە هەر وه ک زاروکی سی سالە دەچی، ئەم واتایە لەئیمە دەگەیتی که نەتەوێ نەجیب و بەشخوراوی کورد، تەمەنی زۆرەو میژویی کۆن و دور و درێژی هەیه، بەلام داگیرکەرەن نەتەوێ کوردیان لەفەقەری ئابوری و فەرھەنگی و کۆمەلایەتی دا قەتیس راگرتوو.

ئەم فیلمە پەیتا پەیتا، زەر بەلە بینەری خوێ دەو شینی که زاروکی کوردی روژ هەلات و کوردستانی باشوری لە چ کەندو کوسپیک دا، ئەژین که بەنیو ژیانە. «روژین» خوشکە گەرەو، شیوێ دایکی دەگریته ئەستۆ، پاروێ نان ساز دەکا و دەیکا بە دەم خوشک و برا منالە کانی و نانیان دەداتی.

براگەرەو که یان لەبەر نەداری دەسی لە خویندن هەلگرتوو و ئەویش بوته نان هینی مالی. تەنیا میرمندانیکە که لەم کات و ساتەدا، دەتوانی بچیتە فیڕگە «مەدرەسە» بو خویندن، ئەو دەفتەرە کانی بە مەشق و نوسین پرده کاتەو.

براگەرەو که، دەفتەر بو خوشکە چکۆلە که ی دەکری. «مادی» دەباتە لای پزیشک «لوقمان و حەکیم». بو «مادی» پۆستیر دەکری، وینە ی (رەش پیستیک) بە قلاڤە یه کی چەو و روئوای و دەس و بازولەیی قەوی و ئەستور و پرلە گوشت و ماھیچە، ئەم پۆستیرە لە بە راورد کردن لەگەل منالی ۱۵ سالە که بە ئەندازە ی زاروکی سی سالە هەلی نەداو، مولە لەشی مروف راست و قرژ دەکاتەو. مامیان دەلی: ئەو ناتوانی خەرچی هەشت زاروکی خوێ دابین بکا، لیرەو و رۆن دەبیتهو که لەدەرەو هەچ یارمەتی یه ک بەم منالە بیکە سانە نادری، لەم رۆژەو نەفسانە دا کۆششی براگەرەو که یان بو بارکیشی لەنیو سنور بە

شیۆە ی قاجاخ ناگاتە شوینی، که خیری بهو منالە بیکەسانە بگا. هه‌وایش زور توش و ساردو سه‌خله‌ته ئەسپە کان (قاترو هه‌ستره کان) ئە بی مەست بکرین تا بتوانن به نیو ئەو به‌فره‌دا به‌نیوزه‌ردو به‌ردو رینگای هه‌ورازو هه‌له‌موت و پرله که‌ند و له‌نده دا برون و پی نه‌خه‌ن و گه‌رمای له‌شیان سارد نه‌بیته‌وه، تا باره که‌یان ده‌گه‌ بینه‌جیی.

له‌ نیو ئەو فیلمه‌دا ئەسپ نایندری به‌لکو قاتره‌ بارده‌ کیشی، ده‌ که‌ون به‌سه‌ر میندا و تیا ده‌چن، قاترو هه‌ستره‌له‌ زه‌رد و به‌رد و چروچپای کورده‌واری فره‌ به‌ کاردی و بو‌روژانی‌وا پرنخ و به‌بایه‌خن و له‌ماشین و شتیوا له‌و رینگایانه‌دا به‌ کارتر و پرنخ‌ترن. پزیشکی دی (گوندی) دوباره‌ راده‌ گه‌ینی که‌ ته‌ گه‌ر «مادی» نه‌شته‌رکاری نه‌ کری، ده‌مری. «مادی» هه‌مو روژی به‌ ده‌رده‌وه ده‌ نالینی و کز تر و گرموله‌ ترده‌بی وره‌ق و ویشک هه‌لده‌ گه‌ری و رو به‌تیاچون به‌ره‌و پیری نه‌مان ده‌روا...

«روژین» خوشکی گه‌وره، وه‌ ک دایکی بنه‌ ماله‌ی بی‌سه‌ر په‌رست شو به‌ پیاویکی کوردی کوردستانی با شوری ده‌کا، مه‌رجیشی ته‌وه‌یه که‌ ماله‌ زاوا «مادی» نه‌خوش له‌ گه‌ل خویمان به‌نه‌ ته‌و دیوو مو‌عاله‌جه‌ی بکه‌ن و ته‌وه‌ شیربایی «روژین» بی. «روژین» ته‌نیا په‌نای ته‌و منالانه‌یه که‌ به‌ شیۆه‌ی دایک به‌سه‌ریان راده‌گا، سواری مابین ده‌بی و به‌ره‌و ماله‌زاوا «به‌ختی خو» ده‌روا. روژین جلک و سیپالی سورله‌ به‌ره‌ ده‌کاو چارشووی که‌ شان و ملی بچوکی له‌ سه‌رما پیاویری دراوه‌ به‌ سه‌ری دا.

نوکتە: ته‌وه، که‌ «روژین» به‌ پیاویکی کوردی، ئیراقی شو ده‌کاو ته‌و بوکه، له‌م دیو ده‌بنه‌ ته‌و دیو له‌ فیلمه‌ که‌دا ده‌یه‌وی بلی: خه‌لکی ته‌م دیوو ته‌و دیو هاو زمان و هاو ره‌ گه‌زن و هه‌چ جیایی ره‌ گه‌زی له‌ نیوانیان دا نییه‌و دیواری نه‌دی (نامه‌رئی) ته‌م دیوو ته‌و دیو. له‌ دیواری بیرلینی ته‌لمانی سست تر و بی‌مایه‌تره‌، دیواری له‌ نیوان دا نییه‌.

«مادی» نه‌خوش له‌نیو خورجینی که‌ ده‌نین وله‌ پشت ته‌رکی قاتری توند ده‌ی به‌ستن تا نه‌ که‌وی، له‌ ده‌م و چاوی «روژین» ی بچکولانه‌ و «مادی» غه‌ریبی ده‌باری.

خه‌سوی «روژین» و ژنانی دیکه‌ دینه‌ پیشوازی بوکه‌ که‌: «روژین» خه‌سوی (روژین هه‌ر که‌ چاوی به‌ «مادی» که‌وت ده‌سی کرد به‌ قیژه‌ قیژ و پرته‌و بوله‌ کردن و به‌ زمانی کوردی به‌ دادو هاوار هاواره‌وه‌ وتی: من بوکم هه‌ناوه‌، نه‌ ک ته‌م مناله‌ نه‌خوش و

ته لڅه که ... نه ی هیشت «مادی» سر به مالیدا بکا.

«روژین» به قولی گریانه وه «مادی» برای گرتو باوه ش، ټه وسا به مام و براکه ی سپارد که ټاگیان له «مادی» بی . مامی روژین ویستی کاره که یان لی ټیک بدا، به لام تازه «روژین» ماره براوی پیاوه کورده ټیراقتی به که یه.

مامی «روژین» ده لی: ټیمه شیر بایمان له ټیوه وهر نه گرتووه، جاله بهر ټه وهی «مادی» موعاله جه بکه ن و رای بگرن، ماله زاوا هیستری له باتی شیربایی به مامی روژین ده دن، «مادی» به هیستر، مامه له ی پی ده کری.

قاتر یا هیستر له نیوچروزه ردو به ردو پرله هه لدری خاکی کوردستان زور به که لکه و زور به کاردی...

فیلمه که به و ټاهه نکه خه فه تاوی یه، به م ملودرامه به رده وامه، به و نه خوشییه ی «مادی» به تایهت که ههرچی له دوا که وتنی نه شتهر کاری «مادی» رابری ټه و نه خوشه له مهرگ و تیاچون زیاتر نیژیک ده بیته وه. جا به ناچار لی ده بری به هو ی شیربایی «هیستره که» ی روژینی خوشکی، کالا و کوتالی بیاته ټیراق تا به لکو خه رج و مه خاریجی نه شتهر کاری «مادی» دابین بکا. به کی له هاواله کانی کوتبویان: که زه وی یه کانی ټیمه بو کشت و کال نابن، چونکا داگیر که ران «مینی» زور و زه وندیان له زه ویه کانی ټه واندا چاندوه و کردویانن به بن خا کدا. «مادی» و براکه ی له گه ل باری قاچاخچیان ده چنه سه فهر به لام ...

نوکتته ټه وه که نه خوشه که به «مادی» نیو براوه ټاماره به که نه ته وهی کورد له ره گه زی مادن و کورد زور میژوی دورو دریزی هه یه و ټیستا که پارچه پارچه بون، داگیر که ران له ههر بارو بابه ټیکه وه کوردیان له نه خوشی مهرگ و تیاچون و تاوا نه وه دا راگرتووه، جا ټه گهر نه ته وهی کورد زو به فریایی خو ی نه که وی به نه شتهر کاری خو ی له داگیر که ران جیا نه کاته وه، تیاچون و تووانه وه به ده سی خو ی مور ده کا - ټه وه ش که خه سوی روژین نه ی هیشت مادی نه خوش. بچیته مالیان، ټاماره به کورده کانی خو مانه که نایه لن کورد، له کورستان دا بجه جمی و بجه سیته وه و بچنه نیو خاکی بن ده س یه کتر، که مه بادا، داگیر که ران بیان ناخوش بی. - ههستی پرسوزی ټهوسی مناله لیقه و ماوه

سه باره ت به به کترین، ههستی پر سوژی گشت کورده کان له پارچه پارچه کردنیان به دهس نامو، به کتر به به کدی نیشان ده دا، که نه ته وهی کورد گه یشته ٲه ٲاستی به ک بون و به ک گرتن که خاکه که یشیان به ک بخه نه وه و به ک بن و به ک ره گه زو به ک خوینیشن، تازه دژو دوژمنان و داگیر که ران هچیان له دهس نایی و کورد بیری له خوئی کردو ته وه و خه ریکی ٲازاد کردنی خو به تی به ته واوی.

شانوی ٲاخرو ٲوخری فیلمه که یش به ته لاش و ته قالادانی برا که ی "مادی" به وه خه ریکه. "مادی" و برا که ی و هیستره که یان له نیو قورو سه رمادا گیریان خواردوه و که و تونه ته نیو که مینی سنوره وانانی داگیر که رو هاو ریگا کانشیان له ترسان هه ره لدین و ٲاوریش لی ناده نه وه، به ناچار له گهل «مادی» برای دا به نیو سیمی درودار دا، تی ده په رن. «مادی» له سنور تی ده په ری؛ له پشت سیمه درو داره کانه وه.... هه ل و مه رجی «مادی» و هه زاران زاروک و منالی کوره ده واری که وه کو «مادی» ین، چاویان بریوه ته ٲاسویه کی روناک و گه شی دوا روژ.

مادی له سنور، سنوری به درو ساز دراو رابوردوه و فیلمه که یش هه رله م نوخته ده

گاته ٲاخرو. (شه پوٲ).